Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ଅଟ୍ଠକନିପାତ-ଟୀକା

୧। ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

୧। ମେତ୍ତାଵଗ୍ଗୋ

୧। ମେତ୍ତାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧। ଅଟ୍ଠକନିପାତସ୍ସ ପଠମେ ଵଡ୍ଢିତାଯାତି ଭାଵନାପାରିପୂରିଵସେନ ପରିବ୍ରୂହିତାଯ। ପୁନପ୍ପୁନଂ କତାଯାତି ଭାଵନାଯ ବହୁଲୀକରଣେନ ଅପରାପରଂ ପଵତ୍ତିତାଯ। ଯୁତ୍ତଯାନସଦିସକତାଯାତି ଯଥା ଯୁତ୍ତଆଜଞ୍ଞଯାନଂ ଛେକେନ ସାରଥିନା ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ଯଥାରୁଚି ପଵତ୍ତତି, ଏଵଂ ଯଥାରୁଚି ପଵତ୍ତାରହତଂ ଗମିତାଯ। ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାଯାତି ଭାଵନାବହୁଲୀକାରେହି ପତି ପତି ଉପଟ୍ଠିତାଯ ଅଵିଜହିତାଯ। ସମନ୍ତତୋ ଚିତାଯାତି ସବ୍ବଭାଗେନ ଭାଵନାନୁରୂପଂ ଚଯଂ ଗମିତାଯ। ତେନାହ “ଉପଚିତାଯା”ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ସମାରଦ୍ଧାଯାତି ଅତିଵିଯ ସମ୍ମଦେଵ ନିବ୍ବତ୍ତିତାଯ।

ଯୋଚ ମେତ୍ତଂ ଭାଵଯତୀତିଆଦୀସୁ ଯୋ କୋଚି ଗହଟ୍ଠୋ ଵା ପବ୍ବଜିତୋ ଵା। ମେତ୍ତନ୍ତି ମେତ୍ତାଝାନଂ।

ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଭାଵନାଵସେନ ଆରମ୍ମଣଵସେନ ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଅସୁଭଭାଵନାଦଯୋ ଵିଯ ହି ଆରମ୍ମଣେ ଏକଦେସଗ୍ଗହଣଂ ଅକତ୍ଵା ଅନଵସେସଫରଣଵସେନ ଅନୋଧିସୋ ଫରଣଵସେନ ଚ, ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତାଯ ପଗୁଣଭାଵନାଵସେନ ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ତନୂ ସଂଯୋଜନା ହୋନ୍ତୀତି ମେତ୍ତଂ ପାଦକଂ କତ୍ଵା ସମ୍ମସିତ୍ଵା ହେଟ୍ଠିମେ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ସୁଖେନେଵ ପଟିଘସଂଯୋଜନାଦଯୋ ପହୀଯମାନା ତନୂ ହୋନ୍ତୀତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଏଵଂ କିଲେସପ୍ପହାନଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନାଧିଗମଞ୍ଚ ମେତ୍ତାଭାଵନାଯ ସିଖାପ୍ପତ୍ତମାନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ଅଞ୍ଞେପି ଆନିସଂସେ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଏକମ୍ପି ଚେ”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ମେତ୍ତାବଲେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତବ୍ଯାପାଦତାଯ ବ୍ଯାପାଦେନ ଅଦୂସିତଚିତ୍ତୋ। ମେତ୍ତାଯତୀତି ହିତଫରଣଵସେନ ମେତ୍ତଂ କରୋତି। କୁସଲୀତି ଅତିସଯେନ କୁସଲଵା ମହାପୁଞ୍ଞୋ, ପଟିଘାଦିଅନତ୍ଥଵିଗମେନ ଖେମୀ। ସବ୍ବେ ଚ ପାଣେତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ଯତିରେକୋ। ମନସାନୁକମ୍ପୀତି ଚିତ୍ତେନ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଏକସତ୍ତଵିସଯାପି ତାଵ ମେତ୍ତା ମହାକୁସଲରାସି, ସବ୍ବେ ପନ ପାଣେ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଂ ଵିଯ ହିତଫରଣେନ ମନସା ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ ପହୁକଂ ପହୁଂ ଅନପ୍ପକଂ ଅପରିଯନ୍ତଂ ଚତୁସଟ୍ଠିମହାକପ୍ପେପି ଅତ୍ତନୋ ଵିପାକପ୍ପବନ୍ଧଂ ପଵତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଉଳାରଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅରିଯୋ ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କରୋତି ନିପ୍ଫାଦେତୀତି। ସତ୍ତଭରିତନ୍ତି ସତ୍ତେହି ଅଵିରଳଂ, ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଙ୍ଗହଵତ୍ଥୂନୀତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୨୦) ଲୋକସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନକାରଣାନି। ନିପ୍ଫନ୍ନସସ୍ସତୋ ନଵ ଭାଗେ କସ୍ସକସ୍ସ ଦତ୍ଵା ରଞ୍ଞଂ ଏକଭାଗଗ୍ଗହଣଂ ଦସମଭାଗଗ୍ଗହଣଂ। ଏଵଂ କସ୍ସକା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ସସ୍ସାନି ସମ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ଆହ “ସସ୍ସସମ୍ପାଦନେ ମେଧାଵିତାତି ଅତ୍ଥୋ”ତି। ତତୋ ଓରଭାଗେ କିର ଛଭାଗଗ୍ଗହଣଂ ଜାତଂ। ଛମାସିକନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ଛନ୍ନଂ ମାସାନଂ ପହୋନକଂ। ପାସେତୀତି ପାସଗତେ ଵିଯ କରୋତି। ଵାଚାଯ ପିଯଂ ଵାଚାପିଯଂ, ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ଵାଚାପେଯ୍ଯଂ। ସବ୍ବସୋ ରଟ୍ଠସ୍ସ ଇଦ୍ଧାଦିଭାଵତୋ ଖେମଂ। ନିରବ୍ବୁଦଂ ଚୋରିଯାଭାଵତୋ। ଇଦ୍ଧଞ୍ହି ରଟ୍ଠଂ ଅଚୋରିଯଂ। “ନିରଗ୍ଗଳ”ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି ଅପାରୁତଘରଭାଵତୋ।

ଉଦ୍ଧଂମୂଲକଂ କତ୍ଵାତି ଉମ୍ମୂଲଂ କତ୍ଵା। ଦ୍ଵୀହି ପରିଯଞ୍ଞେହୀତି ମହାଯଞ୍ଞସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଚ୍ଛା ଚ ପଵତ୍ତେତବ୍ବେହି ଦ୍ଵୀହି ପରିଵାରଯଞ୍ଞେହି। ସତ୍ତ… ପେ… ଭୀସନସ୍ସାତି ସତ୍ତନଵୁତାଧିକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପସୁସତାନଂ ମାରଣେନ ଭେରଵସ୍ସ ପାପଭୀରୁକାନଂ ଭଯାଵହସ୍ସ। ତଥା ହି ଵଦନ୍ତି –

“ଛସତାନି ନିଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ପସୂନଂ ମଜ୍ଝିମେ ହନି;

ଅସ୍ସମେଧସ୍ସ ଯଞ୍ଞସ୍ସ, ଊନାନି ପସୂହି ତୀହୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୨୦; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୩୯);

ସମ୍ମନ୍ତି ଯୁଗଚ୍ଛିଦ୍ଦେ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବଦଣ୍ଡକଂ। ପାସନ୍ତୀତି ଖିପନ୍ତି। ସଂହାରିମେହୀତି ସକଟେହି ୱହିତବ୍ବେହି। ପୁବ୍ବେ କିର ଏକୋ ରାଜା ସମ୍ମାପାସଂ ଯଜନ୍ତୋ ସରସ୍ସତିନଦିତୀରେ ପଥୱିଯା ୱିୱରେ ଦିନ୍ନେ ନିମୁଗ୍ଗୋଯେୱ ଅହୋସି। ଅନ୍ଧବାଲବ୍ରାହ୍ମଣା ଗତାନୁଗତିଗତା ‘‘ଅଯଂ ତସ୍ସ ସଗ୍ଗଗମନମଗ୍ଗୋ’’ତି ସଞ୍ଞାଯ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପାସଂ ଯଞ୍ଞଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିମୁଗ୍ଗୋକାସତୋ ପଭୁତୀ’’ତି । ଅଯୂପୋ ଅପ୍ପକଦିୱସୋ ଯାଗୋ, ସଯୂପୋ ବହୁଦିୱସଂ ସାଧେତବ୍ବୋ ସତ୍ରଯାଗୋ। ମନ୍ତପଦାଭିସଙ୍ଖତାନଂ ସପ୍ପିମଧୂନଂ ‘‘ୱାଜ’’ମିତି ସମଞ୍ଞା। ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଗୋମହିଂସାଦି ସତ୍ତରସକଦକ୍ଖିଣସ୍ସ। ସାରଗବ୍ଭକୋଟ୍ଠାଗାରାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଢଆତି ନିରଗ୍ଗଢଓ। ତତ୍ଥ କିର ଯଞ୍ଞେ ଅତ୍ତନୋ ସାପତେଯ୍ଯଂ ଅନୱସେସତୋ ଅନିଗୂହିତ୍ୱା ନିଯ୍ଯାତୀଯତି।

ଚନ୍ଦପ୍ପଭାତି (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୨୭) ଚନ୍ଦିମସ୍ସେୱ ପଭାଯ। ତାରାଗଣାୱ ସବ୍ବେତି ଯଥା ସବ୍ବେପି ତାରାଗଣା ଚନ୍ଦିମସୋଭାଯ ସୋଢଅସିମ୍ପି କଲଂ ନାଗ୍ଘନ୍ତି, ଏୱଂ ତେ ଅସ୍ସମେଧାଦଯୋ ଯଞ୍ଞା ମେତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣେନ ସୁଭାୱିତସ୍ସ ସୋଢଅସିମ୍ପି କଲଂ ନାନୁଭୱନ୍ତି, ନ ପାପୁଣନ୍ତି, ନାଗ୍ଘନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଅପରେପି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକେ ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ଆନିସଂସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯୋ ନ ହନ୍ତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋତି ମେତ୍ତାବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାନୁଯୁତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ନ ହନ୍ତୀତି ତେନେୱ ମେତ୍ତାଭାୱନାନୁଭାୱେନ ଦୂରୱିକ୍ଖମ୍ଭିତବ୍ଯାପାଦତାଯ ନ କଞ୍ଚି ସତ୍ତଂ ହିଂସତି, ଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀହି ନ ୱିବାଧତି ୱା। ନ ଘାତେତୀତି ପରଂ ସମାଦପେତ୍ୱା ନ ସତ୍ତେ ମାରାପେତି ନ ୱିବାଧାପେତି ଚ। ନ ଜିନାତୀତି ସାରମ୍ଭୱିଗ୍ଗାହିକକଥାଦିୱସେନ ନ କଞ୍ଚି ଜିନାତି ସାରମ୍ଭସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ, ଜାନିକରଣୱସେନ ୱା ଅଡ୍ଡକରଣାଦିନା ନ କଞ୍ଚି ଜିନାତି। ତେନାହ ‘‘ନ ଅତ୍ତନା ପରସ୍ସ ଜାନିଂ କରୋତୀ’’ତି। ନ ଜାପଯେତି ପରେହି ପଯୋଜେତ୍ୱା ପରେସମ୍ପି ଧନଜାନିଂ ନ କାରାପେଯ୍ଯ। ତେନାହ ‘‘ନ ପରେନ ପରସ୍ସ ଜାନିଂ କାରେତୀ’’ତି। ମେତ୍ତାଯ ୱା ଅଂସୋ ଅୱିହେଠନଟ୍ଠେନ ଅୱଯୱଭୂତୋତି ମେତ୍ତଂସୋ।

ମେତ୍ତାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୪। ପଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨-୪। ଦୁତିଯେ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯିକାଯାତି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯମେୱ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯିକା। ତେନାହ ‘‘ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଆଦିଭୂତାଯା’’ତି। ଅରିଯୋତି ନିଦ୍ଦୋସୋ ପରିସୁଦ୍ଧୋ। ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ନ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ମୂଗବ୍ବତଗହଣଂ ୱିଯ ଅପରିସୁଦ୍ଧୋତି ଅରିଯୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନିପି ଅରିଯୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଜାନନ୍ତି ଇଦଂ କମ୍ମସାଧନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଜାନିତବ୍ବଂ ଜାନାତୀ’’ତି। ଯଥା ୱା ଏକଚ୍ଚୋ ୱିପରୀତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଜାନନ୍ତୋପି ନ ଜାନାତି, ପସ୍ସନ୍ତୋପି ନ ପସ୍ସତି, ନ ଏୱମଯଂ। ଅଯଂ ପନ ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତି, ପସ୍ସନ୍ତୋ ପସ୍ସତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତିଯାଦୀନି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯାନି।

ପଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଠମଲୋକଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫। ପଞ୍ଚମେ ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମାତି ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂଭାୱିଧମ୍ମା। ତେନାହ ‘‘ଏତେହି ମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି’’ତିଆଦି। ଘାସଚ୍ଛାଦନାଦୀନଂ ଲଦ୍ଧି ଲାଭୋ, ତାନି ଏୱ ୱା ଲଦ୍ଧବ୍ବତୋ ଲାଭୋ, ତଦଭାୱୋ ଅଲାଭୋ, ଲାଭଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତବ୍ବିସଯୋ ଅନୁରୋଧୋ ଗହିତୋ, ଅଲାଭଗ୍ଗହଣେନ ୱିରୋଧୋ। ଯସ୍ମା ଲୋହିତେ ସତି ତଦୁପଘାତୱସେନ ପୁବ୍ବୋ ୱିଯ ଅନୁରୋଧୋ ଲଦ୍ଧାୱସରୋ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଲାଭେ ଆଗତେ ଅଲାଭୋ ଆଗତୋଯେୱା’’ତି। ଏସ ନଯୋ ଯସାଦୀସୁପି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ପଠମଲୋକଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୮। ଦୁତିଯଲୋକଧମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬-୮। ଛଟ୍ଠେ ଅଧିକଂ ପଯସତି ପଯୁଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଅଧିପ୍ପଯାସୋ, ସୱିସେସଂ ଇତିକତ୍ତବ୍ବକିରିଯା। ତେନାହ ‘‘ଅଧିକପ୍ପଯୋଗୋ’’ତି।

ସତ୍ତମଟ୍ଠମେସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯଲୋକଧମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯। ନୱମେ ଦ୍ୱୀଧା କୁଲପୁତ୍ତା ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତା ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତା ଚ। ତତ୍ଥ ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ରଟ୍ଠପାଲୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଥୁଲ୍ଲକୋଟ୍ଠିକେ ଅଗ୍ଗକୁଲିକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୯୪) ଏୱଂ ଆଗତା ଉଚ୍ଚାକୁଲପୁତ୍ତା ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତା। ''ସଦ୍ଧାଯେତେ କୁଲପୁତ୍ତା ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତା''ତି (ମ। ନି। ୩।୭୮) ଏୱଂ ଆଗତା ପନ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କୁଲେ ପସୁତାପି ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତା ନାମ। ଇଧ ପନ ଉଚ୍ଚାକୁଲପ୍ପସୁତତଂ ସନ୍ଧାଯ ''କୁଲପୁତ୍ତୋତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ନନ୍ଦଂ ସମ୍ମା ୱଦମାନୋ ୱଦେଯ୍ଯା''ତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତୋ''ତି। ଉଭୋହିପି ପନ କାରଣେହି ତସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତଭାୱୋଯେୱ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। କାରଣ୍ଡୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦। ଦସମେ ପଟିଚରତୀତି ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ଚରତି ପୱତ୍ତତି। ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଚରତି-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନନ୍ତି ଆହ ''ପଟିଚ୍ଛାଦେତୀ''ତି। ଅଞ୍ଞେନାଞ୍ଞନ୍ତି ପନ ପଟିଚ୍ଛାଦନାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ ''ଅଞ୍ଞେନ କାରଣେନା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ୱଚନଂ ୱାତି ଯଂ ଚୋଦକେନ ଚୁଦିତକସ୍ସ ଦୋସୱିଭାୱନଂ କାରଣଂ, ୱଚନଂ ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞେନେୱ କାରଣେନ, ୱଚନେନ ୱା ପଟିଚ୍ଛାଦେତି। କାରଣେନାତି ଚୋଦନାଯ ଅମୂଲାଯ ଅମୂଲିକଭାୱଦୀପନିଯା ଯୁତ୍ତିଯା ୱା। ୱଚନେନାତି ତଦତ୍ଥବୋଧକେନ ୱଚନେନ। ''କୋ ଆପନ୍ନୋ''ତିଆଦିନା ଚୋଦନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ୱିକ୍ଖେପାପଜ୍ଜନଂ ଅଞ୍ଞେନାଞ୍ଞଂ ପଟିଚରଣଂ। ବହିଦ୍ଧା କଥାପନାମନା ନାମ ''ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ – ''ପାଟଲିପୁତ୍ତଂ ଗତୋମ୍ହୀ''ତିଆଦିନା ଚୋଦନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ଯୋ ହି ''ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ''କୋ ଆପନ୍ନୋ, କିଂ ଆପନ୍ନୋ, କିସ୍ମିଂ ଆପନ୍ନା, କଂ ଭଣଥ, କିଂ ଭଣଥା''ତି ୱା ୱଦତି, ''ଏୱରୂପଂ କିଞ୍ଚି ତଯା ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ନ ସୁଣାମୀ''ତି ସୋତଂ ୱା ଉପନେତି, ଅଯଂ ଅଞ୍ଞେନାଞ୍ଞଂ ପଟିଚରତି ନାମ। ଯୋ ପନ ''ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ନାମ ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ''ତି ପୁଟ୍ଠୋ ''ପାଟଲିପୁତ୍ତଂ ଗତୋମ୍ହୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ''ନ ତୱ ପାଟଲିପୁତ୍ତଗମନଂ ପୁଚ୍ଛାମ, ଆପତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛାମା''ତି ୱୁତ୍ତେ ତତୋ ''ରାଜଗହଂ ଗତୋମ୍ହି। ରାଜଗହଂ ୱା ଯାହି ବ୍ରାହ୍ମଣଗହଂ ୱା, ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀତି। ତଂ ତତ୍ଥ ମେ ସୂକରମଂସଂ ଲଦ୍ଧ''ନ୍ତିଆଦୀନି ୱଦତି, ଅଯଂ ବହିଦ୍ଧା କଥଂ ଅପନାମେତି ନାମ । ସମଣକଚୱରୋତି ସମଣୱେସଧାରଣେନ ସମଣପ୍ପତିରୂପକତାଯ ସମଣାନଂ କଚୱରଭୂତଂ।

କାରଣ୍ଡୱଂ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୮୩-୨୮୪) ନିଦ୍ଧମଥାତି ୱିପନ୍ନସୀଲତାଯ କଚୱରଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କଚୱରମିୱ ଅନପେକ୍ଖା ଅପନେଥ। କସମ୍ବୁଂ ଅପକସ୍ସଥାତି କସମ୍ବୁଭୂତଞ୍ଚ ନଂ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ମଜ୍ଝଗତଂ ପଭିନ୍ନପଗ୍ଘରିତକୁଟ୍ଠଂ ଚଣ୍ଡାଲଂ ୱିଯ ଅପକଡ୍ଢଥ। କିଂ କାରଣଂ? ସଙ୍ଘାରାମୋ ନାମ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ କତୋ, ନ ଦୁସ୍ସୀଲାନଂ। ଯତୋ ଏତଦେୱ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତତୋ ପଲାପେ ୱାହେଥ, ଅସ୍ସମଣେ ସମଣମାନିନେ''ତି। ଯଥା ପଲାପା ଅନ୍ତୋସାରରହିତା ଅତଣ୍ଡୁଲା ବହି ଥୁସେନ ୱୀହୀ ୱିଯ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ପାପଭିକ୍ଖୂ ଅନ୍ତୋ ସୀଲରହିତାପି ବହି କାସାୱାଦିପରିକ୍ଖାରେନ ଭିକ୍ଖୂ ୱିଯ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ପଲାପା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ପଲାପେ ୱାହେଥ ଓପୁନଥ ୱିଧମଥ, ପରମତ୍ଥତୋ ଅସ୍ସମଣେ ସମଣୱେସମତ୍ତେନ ସମଣମାନିନେ। କପ୍ପଯବ୍ହୋତି କପ୍ପେଥ, କରୋଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପତିସ୍ସତାତି ସପ୍ପତିସ୍ସା। ୱଚ୍ଚଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତଂ କରିସ୍ସଥ, ପରିନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣିସ୍ସଥାତି ଅତ୍ଥୋ।

କାରଣ୍ଡୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମେତ୍ତାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧। ୱେରଞ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ୱେରଞ୍ଜାଯଂ ୱିହରତୀତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧) ଏତ୍ଥ ୱେରଞ୍ଜାତି ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତସ୍ସଂ ୱେରଞ୍ଜାଯଂ। ସମୀପତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ନଳେରୁପୁଚିମନ୍ଦମୂଲେତି ଏତ୍ଥ ନଳେରୁ ନାମ ଯକ୍ଖୋ। ପୁଚିମନ୍ଦୋତି ନିମ୍ବରୁକ୍ଖୋ। ମୂଲନ୍ତି ସମୀପଂ। ଅଯଞ୍ହି ମୂଲ-ସଦ୍ଦୋ "ମୂଲାନି ଉଦ୍ଧରେଯ୍ଯ ଅନ୍ତମସୋ ଉସୀରନାଳିମତ୍ତାନିପୀ"ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୯୫) ମୂଲମୂଲେ ଦିସ୍ସତି। "ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ପରି। ୩୨୩) ଅସାଧାରଣହେତୁମ୍ହି। "ଯାୱ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ ଛାଯା ଫରତି, ନିୱାତେ ପଣ୍ଣାନି ପତନ୍ତି, ଏତ୍ତାୱତା ରୁକ୍ଖମୂଲ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୪୯୪) ସମୀପେ। ଇଧ ପନ ସମୀପେ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ନଳେରୁଯକ୍ଖେନ ଅଧିଗ୍ଗହିତସ୍ସ ପୁଚିମନ୍ଦସ୍ସ ସମୀପେତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୋ କିର ପୁଚିମନ୍ଦୋ ରମଣୀଯୋ ପାସାଦିକୋ ଅନେକେସଂ ରୁକ୍ଖାନଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ୱିଯ କୁରୁମାନୋ ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନେ ଠାନେ ଅହୋସି। ଅଥ ଭଗୱା ୱେରଞ୍ଜଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପତିରୂପେ ଠାନେ ୱିହରନ୍ତୋ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୀପେ ହେଟ୍ଠାଭାଗେ ୱିହାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ୱେରଞ୍ଜାଯଂ ୱିହରତି ନଳେରୁପୁଚିମନ୍ଦମୂଲେ"ତି।

ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନଂ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୨) ନାମ ଆସନା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ "ନାସନା ୱୁଟ୍ଠାତୀ"ତି। ନିସିନ୍ନାସନତୋ ନ ୱୁଟ୍ଠହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଜିଣ୍ଣେ… ପେ… ୱଯୋଅନୁପ୍ପତ୍ତେତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ ଆସନା ୱୁଟ୍ଠାନକିରିଯାପେକ୍ଖଂ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା "ଜିଣ୍ଣେ…ପେ… ୱଯୋଅନୁପ୍ପତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା"ତି ଅଜ୍ଝାହାରଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନକିରିଯାପେକ୍ଖଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ତସ୍ମା ନ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାତୀତି ଉଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନମ୍ପି ହି ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ "ଆଚରିଯଂ ପନ ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନକରଣଂ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନଂ ନାମା"ତି। ନାସନା ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ଇମିନା ପନ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଭାୱସ୍ସ ଉପଲକ୍ଖଣମତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିଭାୱନେ ନାମ ଅତ୍ଥେତି ପକତିୱିଭାୱନସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ। ନ ଅଭିୱାଦେତି ୱାତି ନ ଅଭିୱାଦେତବ୍ବନ୍ତି ୱା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତଂ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି "ଅଯଂ ମମ ଅଭିୱାଦନାଦୀନି କାତୁଂ ଅରହରୂପୋ ନ ହୋତୀ"ତି ଅଜାନନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ଓଲୋକେନ୍ତୋତି "ଦୁକ୍ଖଂ ଖୋ ଅଗାରୱୋ ୱିହରତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ସମଣଂ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱା ସକ୍କରେଯ୍ଯଂ ଗରୁଂ କରେଯ୍ଯ"ନ୍ତିଆଦିସୁତ୍ତୱସେନେୱ (ଅ। ନି। ୪। ୨୧) ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେନ୍ତୋ। ନିପଚ୍ଚକାରାରହନ୍ତି ପଣିପାତାରହଂ। ସମ୍ପତିଜାତୋତି ମୁହୁତ୍ତଜାତୋ, ଜାତସମନନ୍ତରମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉତ୍ତରେନ ମୁଖୋତି ଉତ୍ତରଦିସାଭିମୁଖୋ। "ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସକଲଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଓଲୋକେସି"ନ୍ତି ଇଦଂ –

"ଧମ୍ମତା ଏସା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ପତିଜାତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସମେହି ପାଦେହି ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗଚ୍ଛତି, ସେତମ୍ହି ଛତ୍ତେ ଅନୁଧାରିଯମାନେ ସବ୍ବା ଦିସା ୱିଲୋକେତି, ଆସଭିଞ୍ଚ ୱାଚଂ ଭାସତୀ"ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧) –

ଏୱଂ ପାଳିଯଂ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରୁପରି ଠିତସ୍ସ ୱିଯ ସବ୍ବାଦିସାନୁଲୋକନସ୍ସ କଥିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରତୋ ପଗେୱ ଦିସାୱିଲୋକନସ୍ସ କତତ୍ତା। ମହାସତ୍ତୋ ହି ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଓଲୋକେସି, ଅନେକାନି ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ଏକଙ୍ଗଣାନି ଅହେସୁଂ। ତତ୍ଥ ଦେୱମନୁସ୍ସା ଗନ୍ଧମାଲାଦୀହି ପୂଜଯମାନା, "ମହାପୁରିସ, ଇଧ ତୁମ୍ହେହି ସଦିସୋପି ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ"ତି ଆହଂସୁ। ଏୱଂ ଚତସ୍ସୋ ଦିସା, ଚତସ୍ସୋ ଅନୁଦିସା, ହେଟ୍ଠା, ଉପରୀତି ଦସପି ଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସଦିସଂ ଅଦିସ୍ୱା "ଅଯଂ ଉତ୍ତରଦିସା"ତି ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଅଗମାସୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଓଲୋକେସିନ୍ତି ମମ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ଲୋକୱିୱରଣପାଟିହାରିଯେ ଜାତେ ପଞ୍ଞାଯମାନଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ମଂସଚକ୍ଖୁନାୱ ଓଲୋକେସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ମହାପୁରିସୋତି ଜାତିଗୋତ୍ତକୁଲପ୍ପଦେସାଦିୱସେନ ମହନ୍ତପୁରିସୋ। ଅଗ୍ଗୋତି ଗୁଣେହି ସବ୍ବପ୍ପଧାନୋ। ଜେଟ୍ଠୋତି ଗୁଣୱସେନେୱ ସବ୍ବେସଂ ୱୁଦ୍ଧତମୋ, ଗୁଣେହି ମହଲ୍ଲକତମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେଟ୍ଠୋତି ଗୁଣୱସେନେୱ ସବ୍ବେସଂ ପସତ୍ଥତମୋ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପଚ୍ଛିମାନି ଦ୍ୱେ ପୁରିମସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଯାତି ନିସ୍ସକ୍କେ କରଣୱଚନଂ। ଉତ୍ତରିତରୋତି ଅଧିକତରୋ। ପତିମାନେସୀତି ପୂଜେସି। ଆସଭିନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ। ମଯ୍ହଂ ଅଭିୱାଦନାଦିରହୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ମଯ୍ହଂ ଅଭିୱାଦନାଦିକିରିଯାଯ ଅରହୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ନିଚ୍ଚସାପେକ୍ଖତାଯ ପନେତ୍ଥ ସମାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥାଗତାତି ତଥାଗତତୋ, ତଥାଗତସ୍ସ ସନ୍ତିକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱରୂପନ୍ତି ଅଭିୱାଦନାଦିସଭାୱଂ। ପରିପାକସିଥିଲବନ୍ଧନନ୍ତି ପରିପାକେନ

ସିଥିଲବନ୍ଧନଂ।

ତଂ ୱଚନନ୍ତି ‘‘ନାହଂ ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତିଆଦିୱଚନଂ। ‘‘ନାହଂ ଅରସରୂପୋ, ମାଦିସା ୱା ଅରସରୂପା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଦ୍ଧୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତମୁଦୁଭାୱଜନନତ୍ଥ’’ନ୍ତି।

କତମୋ ପନ ସୋତି ପରିଯାଯାପେକ୍ଖୋ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ, କତମୋ ସୋ ପରିଯାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ? ଜାତିୱସେନାତି ଖତ୍ତିଯାଦିଜାତିୱସେନ। ଉପପତ୍ତିୱସେନାତି ଦେୱେସୁ ଉପପତ୍ତିୱସେନ। ସେଟ୍ଠସମ୍ମତାନମ୍ପୀତି ଅପି-ସଦ୍ଦେନ ପଗେୱ ଅସେଟ୍ଠସମ୍ମତାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତାନନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାୱସେନ ପମୋଦମାନାନଂ। ରଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ବଲୱରାଗୱସେନ ରଜ୍ଜନ୍ତାନଂ। ରୂପପରିଭୋଗେନ ଉପ୍ପନ୍ନତଣ୍ହାସମ୍ପଯୁତ୍ତସୋମନସ୍ସୱେଦନା ରୂପତୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ହଦଯତପ୍ପନତୋ ଅମ୍ବରସାଦଯୋ ୱିଯ ରୂପରସାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଆୱିଞ୍ଛନ୍ତୀତି ଆକଡ୍ଢନ୍ତି। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଦିସାମଗ୍ଗିଯନ୍ତି ୱତ୍ଥୁଆରମ୍ମଣାଦିକାରଣସାମଗ୍ଗିଯଂ। ଅନୁକ୍ଖିପନ୍ତୋତି ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନୱସେନ କଥିତେ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯଭାୱତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କଂସେନ୍ତୋ।

ଏତସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ କରଣେ ସାମିୱଚନନ୍ତି ‘‘ଜହିତା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ତଥାଗତସ୍ସାତି କରଣେ ସାମିୱଚନଂ, ତଥାଗତେନ ଜହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମୂଲନ୍ତି ଭୱମୂଲଂ। ‘‘ତାଲୱତ୍ଥୁକତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଓଟ୍ଠମୁଖୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ମଜ୍ଝେପଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ଅ-କାରଞ୍ଚ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ‘‘ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତାଲୱତ୍ଥୁ ୱିଯ ନେସଂ ୱତ୍ଥୁ କତନ୍ତି ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା’’ତି। ତତ୍ଥ ତାଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ତାଲୱତ୍ଥୁ। ଯଥା ଆରାମସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତପୁବ୍ବୋ ପଦେସୋ ଆରାମସ୍ସ ଅଭାୱେ ‘‘ଆରାମୱତ୍ଥୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ତାଲସ୍ସ ପତିଟ୍ଠିତୋକାସୋ ସମୂଲଂ ଉଦ୍ଧରିତେ ତାଲେ ପଦେସମତ୍ତେ ଠିତେ ତାଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତପୁବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତାଲୱତ୍ଥୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନେସନ୍ତି ରୂପରସାଦୀନଂ। କଥଂ ପନ ତାଲୱତ୍ଥୁ ୱିଯ ନେସଂ ୱତ୍ଥୁ କତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି। ରୂପାଦିପରିଭୋଗେନ ଉପ୍ପନ୍ନତଣ୍ହାଯୁତ୍ତସୋମନସ୍ସୱେଦନାସଙ୍ଖାତରୂପରସାଦୀନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେସଂ ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଭାୱେନ ୱତ୍ଥୁମତ୍ତେ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ କତେ’’ତି। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେତି ପୁରେ, ସରାଗକାଲେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତାଲାୱତ୍ଥୁକତାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ତାଲୱତ୍ଥୁ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ କତତ୍ତା ରୂପରସାଦଯୋ ‘‘ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତେନ ପହୀନକିଲେସାନଂ ପୁନ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ଅୱିରୁଳ୍ହିଧମ୍ମତ୍ତାତି ଅୱିରୁଳ୍ହିସଭାୱତାଯ। ମତ୍ଥକଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତାଲୋ ପତ୍ତଫଲାଦୀନଂ ଅୱତ୍ଥୁଭୂତୋ ତାଲାୱତ୍ଥୂତି ଆହ ‘‘ମତ୍ଥକଚ୍ଛିନ୍ନତାଲୋ ୱିଯ କତା’’ତି। ଏତେନ ‘‘ତାଲାୱତ୍ଥୁ ୱିଯ କତାତି ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା’’ତି ଅଯଂ ୱିଗ୍ଗହୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ଅୱତ୍ଥୁଭୂତୋ ତାଲୋ ୱିଯ କତାତି ଅୱତ୍ଥୁତାଲକତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ୱିସେସନସ୍ସ ପରନିପାତଂ କତ୍ୱା ‘‘ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମିନା ପନତ୍ଥେନ ଇଦଂ ଦସ୍ସେତି – ରୂପରସାଦିୱଚନେନ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା ହୁତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନକୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା ଗହିତା, ତେ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ମତ୍ଥକସଦିସାନଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାନଂ ମଗ୍ଗସତ୍ଥେନ ଛିନ୍ନତ୍ତା ଆଯତିଂ ତାଲପତ୍ତସଦିସେ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧେ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ଜାତା, ତସ୍ମା ତାଲାୱତ୍ଥୁ ୱିଯ କତାତି ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା ରୂପରସାଦଯୋତି । ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ‘‘ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ କୁସଲସୋମନସ୍ସମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅନଭାୱଂ କତାତି ଏତ୍ଥ ଅନୁ-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଛାସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଯଥା ନେସଂ ପଚ୍ଛାଭାୱୋ ନ ହୋତୀ’’ତିଆଦି।

ଯଞ୍ଚ ଖୋ ତ୍ୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦେସି, ସୋ ପରିଯାଯୋ ନ ହୋତୀତି ଯଂ ୱନ୍ଦନାଦିସାମଗ୍ଗିରସାଭାୱସଙ୍ଖାତଂ କାରଣଂ ଅରସରୂପତାଯ ୱଦେସି, ତଂ କାରଣଂ ନ ହୋତି, ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚାଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଯଂ ୱନ୍ଦନାଦିସାମଗ୍ଗିରସାଭାୱସଙ୍ଖାତପରିଯାଯଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଅରସରୂପୋ ଭୱଂ ଗୋତମୋ’’ତି ଆହ, ‘‘ସୋ ପରିଯାଯୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ୱନ୍ଦନାଦୀନି ଭଗୱା କରୋତୀତି ଆପଜ୍ଜତୀତି ଇମଂ ଅନିଟ୍ଠପ୍ପସଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନନୁ ଚା’’ତିଆଦି।

ସବ୍ବପରିଯାଯେସୂତି ସବ୍ବୱାରେସୁ। ସନ୍ଧାଯଭାସିତମତ୍ଥନ୍ତି ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ନିବ୍ଭୋଗୋ ଭୱଂ ଗୋତମୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଭଗୱା ଚ ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ନିବ୍ଭୋଗତାଦିଂ ଅତ୍ତନି ଅନୁଜାନାତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯଭାସିତମତ୍ଥଂ। ଛନ୍ଦରାଗପରିଭୋଗୋତି ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ପରିଭୋଗୋ। ଅପରଂ ପରିଯାଯନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ।

କୁଲସମୁଦାଚାରକମ୍ମନ୍ତି କୁଲାଚାରସଙ୍ଖାତଂ କମ୍ମଂ, କୁଲଚାରିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକିରିଯନ୍ତି ଅକରଣଭାୱଂ । ‘‘ଅନେକୱିହିତାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞୱଚନେନପି ପାରିସେସଞ୍ଞାଯତୋ ୱୁତ୍ତାୱସେସା ଅକୁସଲଧମ୍ମା ଗହେତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ତେ ଧମ୍ମେ’’ତିଆଦି, ତେ ଯଥାୱୁତ୍ତକାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିକେ ଅକୁସଲଧମ୍ମେ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନେକୱିହିତାତି ଅନେକପ୍ପକାରା।

ଅଯଂ ଲୋକତନ୍ତୀତି ଅଯଂ ୱୁଡ୍ଢାନଂ ଅଭିୱାଦନାଦିକିରିଯଲକ୍ଖଣା ଲୋକପ୍ପୱେଣୀ। ଅନାଗାମିବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅଲଙ୍କାରାଦୀସୁ ଅନାଗାମିଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ଚୀୱରାଦୀସୁ ନିକନ୍ତିୱସେନ ରାଗୁପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗସ୍ସେୱ ପହାନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗସ୍ସା’’ତି। ରୂପାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ରାଗୋ ‘‘ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୋଟ୍ଠାସୱଚନୋ ହେତ୍ଥ ଗୁଣ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ୱଯୋଗୁଣା ଅନୁପୁବ୍ବଂ ଜହନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ॰ ନି॰ ୧.୪) ୱିଯ। ଅକୁସଲଚିତ୍ତଦ୍ୱଯସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ଦୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତଦ୍ୱଯସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ। ମୋହସ୍ସ ସବ୍ବାକୁସଲସାଧାରଣତ୍ତା ଆହ ‘‘ସବ୍ବାକୁସଲସମ୍ଭୱସ୍ସା’’ତି। ଅୱସେସାନନ୍ତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ।

ଜିଗୁଚ୍ଛତି ମଞ୍ଞେତି ଅହମଭିଜାତୋ ରୂପୱା ପଞ୍ଞୱା କଥଂ ନାମ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଭିୱାଦନାଦିଂ କରେଯ୍ୟନ୍ତି ଜିଗୁଚ୍ଛତି ୱିଯ, ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ୱା ସଲ୍ଲକ୍ଖେମି। ଅକୁସଲଧମ୍ମେ ଜିଗୁଚ୍ଛମାନୋ ତେସଂ ସମଙ୍ଗିଭାୱମ୍ପି ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିଯା ଜିଗୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ସମାପତ୍ତୀତି ଏତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ ସମାପଜ୍ଜନା ସମଙ୍ଗିଭାୱୋତି। ମଣ୍ଡନଜାତିକୋତି ମଣ୍ଡନକସଭାୱୋ, ମଣ୍ଡନକସୀଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜେଗୁଚ୍ଛିତନ୍ତି ଜିଗୁଚ୍ଛନସୀଲତଂ।

ଲୋକଜେଟ୍ଠକକମ୍ମନ୍ତି ଲୋକଜେଟ୍ଠକାନଂ କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମଂ, ଲୋକେ ୱା ସେଟ୍ଠସମ୍ମତଂ କମ୍ମଂ। ତତ୍ରାତି ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁପି ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେସୁ। ପଦାଭିହିତୋ ଅତ୍ଥୋ ପଦତ୍ଥୋ, ବ୍ଯଞ୍ଜନତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିନଯଂ ୱା ଅରହତୀତି ଏତ୍ଥ ୱିନଯନଂ ୱିନଯୋ, ନିଗ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ନିଗ୍ଗହଂ ଅରହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ନନୁ ଚ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁପି ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେସୁ ସକତ୍ଥେ ଅରହତ୍ଥେ ଚ ତଦ୍ଧିତପଚ୍ଚଯୋ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣତୋ ଦିସ୍ସତି, ନ ପନ ‘‘ୱିନଯାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ। ତସ୍ମା କଥମେତ୍ଥ ତଦ୍ଧିତପଚ୍ଚଯୋତି ଆହ ‘‘ୱିଚିତ୍ରା ହି ତଦ୍ଧିତୱୁତ୍ତୀ’’ତି। ୱିଚିତ୍ରତା ଚେତ୍ଥ ଲୋକପ୍ପମାଣତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ହି ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ତଦ୍ଧିତପ୍ପଯୋଗୋ ଲୋକସ୍ସ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଦ୍ଧିତୱୁତ୍ତି ଲୋକତୋ ସିଦ୍ଧାତି ୱିଚିତ୍ରା ତଦ୍ଧିତୱୁତ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥା ‘‘ମା ସଦ୍ଦମକାସୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ମାସଦ୍ଦିକୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ୱିନଯାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ୱେନଯିକୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

କପଣପୁରିସୋତି ଗୁଣୱିରହିତତାଯ ଦୀନମନୁସ୍ସୋ। ବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ଅୱିଚାରେତ୍ୱାତି ତିସ୍ସଦତ୍ତାଦିସଦ୍ଦେସୁ ୱିଯ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅଯଂ ନାମ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଏୱଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନୱିଚାରଂ ଅକତ୍ୱା, ଅନିପ୍ଫନ୍ନପାଟିପଦିକୱସେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

‘‘ଦେୱଲୋକଗବ୍ଭସମ୍ପତ୍ତିଯା’’ତି ୱତ୍ୱାପି ଠପେତ୍ୱା ଭୁମ୍ମଦେୱେ ସେସଦେୱେସୁ ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପଟିସନ୍ଧିଯେୱେତ୍ଥ ଗବ୍ଭସମ୍ପତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଦେୱଲୋକପଟିସନ୍ଧିପଟିଲାଭାଯ ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତି। ଅସ୍ସାତି ଅଭିୱାଦନାଦିସାମୀଚିକମ୍ମସ୍ସ। ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ମାତିତୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ଅକ୍କୋସିତୁକାମସ୍ସ ଦାସିଯା ପୁତ୍ତୋତି ଦାସିକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅକ୍କୋସନଂ ୱିଯ ଭଗୱତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅକ୍କୋସନ୍ତୋପି ଏୱମାହାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଗବ୍ଭତୋତି ଦେୱଲୋକପ୍ପଟିସନ୍ଧିତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଅଭବ୍ବୋ ଦେୱଲୋକୂପପତ୍ତିଂ ପାପୁଣିତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ’’ତି। ‘‘ହୀନୋ ୱା ଗବ୍ଭୋ ଅସ୍ସାତି ଅପଗବ୍ଭୋ’’ତି ଇମସ୍ସ ୱିଗ୍ଗହସ୍ସ ଏକେନ ପରିଯାଯେନ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଦେୱଲୋକଗବ୍ଭପରିବାହିରତ୍ତା ଆଯତିଂ ହୀନଗବ୍ଭପଟିଲାଭଭାଗୀ’’ତି। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଆଯତିମ୍ପି ହୀନଗବ୍ଭପଟିଲାଭଭାଗୀ, ତସ୍ମା ହୀନୋ ୱା ଗବ୍ଭୋ ଅସ୍ସାତି ଅପଗବ୍ଭୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁନ ତସ୍ସେୱ ୱିଗ୍ଗହସ୍ସ ‘‘କୋଧୱସେନ…ପେ… ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ କତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ହୀନୋ ୱାସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭୱାସୋ ଅହୋସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ’’ତି। ଗବ୍ଭ-ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥି ମାତୁକୁଚ୍ଛିପରିଯାଯୋ ‘‘ଗବ୍ଭେ ୱସତି ମାଣୱୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା॰ ୧.୧୫.୩୬୩) ୱିଯ। ଅତ୍ଥି ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତପରିଯାଯୋ ‘‘ଅନ୍ତମସୋ ଗବ୍ଭପାତନଂ ଉପାଦାଯା’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ॰ ୧୨୯) ୱିଯ। ତତ୍ଥ ମାତୁକୁଚ୍ଛିପରିଯାଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅନାଗତେ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟା’’ତି। ଗବ୍ଭେ ସେଯ୍ୟା ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟା। ଅନୁତ୍ତରେନ ମଗ୍ଗେନାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ। କମ୍ମକିଲେସାନଂ ମଗ୍ଗେନ ୱିହତତ୍ତା ଆହ ‘‘ୱିହତକାରଣତ୍ତା’’ତି। ଇତରା ତିସ୍ସୋପୀତି ଅଣ୍ଡଜସଂସେଦଜଓପପାତିକା। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଦିପି ‘‘ଅପଗବ୍ଭୋ’’ତି ଇମସ୍ସ ଅନୁରୂପତୋ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟା ଏୱ ୱତ୍ତବ୍ବା, ପସଙ୍ଗତୋ ପନ ଲବ୍ଭମାନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ୱଚ୍ଚତୀତି ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିପି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇଦାନି ସତ୍ତପରିଯାଯସ୍ସ ଗବ୍ଭ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ୱିଗ୍ଗହନାନତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ୱିକପ୍ପେ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟା ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଉଭଯମ୍ପି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ନନୁ ଚ ‘‘ଆଯତିଂ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟା ପହୀନା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଗବ୍ଭସ୍ସ ସେଯ୍ୟା ଏୱ ପହୀନା, ନ ପନ ଗବ୍ଭୋତି ଆପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ‘‘ଯଥା ଚା’’ତିଆଦି। ଅଥ ‘‘ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ତକମେୱ ଅୱତ୍ୱା ପୁନବ୍ଭୱଗ୍ଗହଣଂ କିମତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି ଚ ନାମା’’ତିଆଦି। ଅପୁନବ୍ଭୱଭୂତାତି ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି।

ଧମ୍ମଧାତୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମେ ଅନୱସେସେ ଧାରେତି ଯାଥାୱତୋ ଉପଧାରେତୀତି ଧମ୍ମଧାତୁ, ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ଅୱବୁଜ୍ଝନସଭାୱୋ,

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ପଟିଵିଜ୍ଝିତ୍ଵାତି ସଚ୍ଛିକତ୍ଵା, ପଟିଲଭିତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ, ପଟିଲାଭହେତୂତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦେସନାଵିଲାସପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତୀତି ରୁଚିଵସେନ ପରିଵତ୍ତେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ସମତ୍ଥତା ଦେସନାଵିଲାସୋ, ତଂ ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କରୁଣାଵିପ୍ଫାରନ୍ତି ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣାଯ ଫରଣଂ। ତାଦିଲକ୍ଖଣମେଵ ପୁନ ଉପମାଯ ଵିଭାଵେତ୍ଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ପଥଵୀସମଚିତ୍ତତ"ନ୍ତି। ଯଥା ପଥଵୀ ସୁଚିଅସୁଚିନିକ୍ଖେପଛେଦନଭେଦନାଦୀସୁ ନ ଵିକମ୍ପତି, ଅନୁରୋଧଵିରୋଧଂ ନ ପାପୁଣାତି, ଏଵଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଲାଭାଲାଭାଦୀସୁ ଅନୁରୋଧଵିରୋଧପ୍ପହାନତୋ ଅଵିକମ୍ପିତଚିତ୍ତତାଯ ପଥଵୀସମଚିତ୍ତତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମୋ ନାମ ଫଲସମାପତ୍ତୀତି କେଚି ଵଦନ୍ତି। "ପରେସୁ ପନ ଅକ୍କୋସନ୍ତେସୁପି ଅତ୍ତନୋ ପଥଵୀସମଚିତ୍ତତାଯ ଅକୁପ୍ପନସଭାଵତନ୍ତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ"ତି ଅମ୍ହାକଂ ଖନ୍ତି। ଜରାଯ ଅନୁସଟନ୍ତି ଜରାଯ ପଲିଵେଠିତଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଵୁଦ୍ଧତାଯ ଆସନ୍ନଵୁତ୍ତିମରଣନ୍ତି ସମ୍ଭାଵନଵସେନ "ଅଜ୍ଜ ମରିତ୍ଵା"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। "ମହନ୍ତେନ ଖୋ ପନ ଉସ୍ସାହେନା"ତି ସାଧୁ ଖୋ ପନ ତଥାରୂପାନଂ ଅରହତଂ ଦସ୍ସନଂ ହୋତୀ"ତି ଏଵଂ ସଞ୍ଜାତମହୁସ୍ସାହେନ। ଅପ୍ପଟିସମଂ ପୁରେଜାତଭାଵନ୍ତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ପୁରେଜାତଭାଵଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପଟିସମୋତି ଅପ୍ପଟିସମୋ, ପୁରେଜାତଭାଵୋ।

ପକ୍ଖେ ଵିଧୁନନ୍ତାତି ପତ୍ତେ ଚାଲେନ୍ତା। ନିକ୍ଖମନ୍ତାନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିଵଚନଂ, ନିକ୍ଖନ୍ତେସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋ ଜେଟ୍ଠୋ ଇତି ଅସ୍ସ ଵଚନୀଯୋତି ଯୋ ପଠମତରଂ ଅଣ୍ଡକୋସତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ କୁକ୍କୁଟପୋତକୋ, ସୋ ଜେଟ୍ଠୋତି ଵଚନୀଯୋ ଅସ୍ସ, ଭଵେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ପଟିପାଦେନ୍ତୋତି ସଂସନ୍ଦେନ୍ତୋ। ତିଭୂମପରିଯାପନ୍ନାପି ସତ୍ତା ଅଵିଜ୍ଜାକୋସସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପଵିଟ୍ଠା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନାଯ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ଵେଠିତତ୍ତାତି ଆହ "ଅଵିଜ୍ଜାକୋସସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପଵିଟ୍ଠେସୁ ସତ୍ତେସୂ"ତି ଅଣ୍ଡକୋସନ୍ତି ବୀଜକପାଲଂ। ଲୋକସନ୍ନିଵାସେତି ଲୋକୋଯେଵ ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ନିଵାସନଟ୍ଠେନ ଲୋକସନ୍ନିଵାସୋ, ସତ୍ତନିକାଯୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ମାତି ଅଵିପରୀତତ୍ଥୋ, ସଂ-ସଦ୍ଦୋ ସାମନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ତସ୍ମା ସମ୍ମା ଅଵିପରୀତେନାକାରେନ ସଯମେଵ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ବୁଜ୍ଝତି ପଟିଵିଜ୍ଝତୀତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀତି ମଗ୍ଗୋ ଵୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ "ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ବୋଧି"ନ୍ତି, ସମ୍ମା ସଯମେଵ ଚ ବୁଜ୍ଝନକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମାତି ଵା ପସତ୍ଥଵଚନୋ, ସଂ-ସଦ୍ଦୋ ସୁନ୍ଦରଵଚନୋତି ଆହ "ଅଥ ଵା ପସତ୍ଥଂ ସୁନ୍ଦରଞ୍ଚ ବୋଧି"ନ୍ତି।

ଅସବ୍ବଗୁଣଦାଯକତ୍ତାତି ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ଅଦାଯକତ୍ତା। ସବ୍ବଗୁଣେ ନ ଦଦାତୀତି ହି ଅସବ୍ବଗୁଣଦାଯକୋ, ଅସମତ୍ଥସମାସୋଯଂ ଗମକତ୍ତା ଯଥା "ଅସୂରିଯପସ୍ସାନି ମୁଖାନୀ"ତି। ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜାତି ଉପନିସ୍ସଯଵତୋ ସହେଵ ଅରହତ୍ତଫଲେନ ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ଦେତି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ତୀସୁ ଵିଜ୍ଜାସୁ ଆସଵକ୍ଖଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା କଥମେତଂ ଯୁଜ୍ଜତି "ମଗ୍ଗୋ ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ଦେତୀ"ତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ। ସତିପି ଆସଵକ୍ଖଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନଭାଵେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେ ମଗ୍ଗେ ସତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ପରିପୁଣ୍ଣା ହୋନ୍ତୀତି "ମଗ୍ଗୋ ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ଦେତୀ"ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଛ ଅଭିଞ୍ଞାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସାଵକପାରମିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଗ୍ଗସାଵକେହି ପଟିଲଭିତବ୍ବମେଵ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଞାଣଂ। ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଇମିନାଵ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସିନ୍ତି ଜାନିଂ। ଜାନନଞ୍ଚ ନ ଅନୁସ୍ସଵାଦିଵସେନାତି ଆହ "ପଟିଵିଜ୍ଝି"ନ୍ତି, ପଚ୍ଚକ୍ଖମକାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିଵେଧୋପି ନ ଦୂରେ ଠିତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିଵେଧୋ ଵିଯାତି ଆହ "ପତ୍ତୋମ୍ହୀ"ତି, ପାପୁଣିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପୁଣନଞ୍ଚ ନ ସଯଂ ଗନ୍ତ୍ଵାତି ଆହ "ଅଧିଗତୋମ୍ହୀ"ତି, ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନଵସେନ ପଟିଲଭିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନନ୍ତି ଓପମ୍ମତ୍ଥସ୍ସ ଉପମେଯ୍ଯେନ ସମ୍ମଦେଵ ପଟିପାଦନଂ। ଅତ୍ଥେନାତି ଉପମେଯ୍ଯତ୍ଥେନ। ଯଥା କୁକ୍କୁଟିଯା ଅଣ୍ଡେସୁ ତିଵିଧକିରିଯାକରଣଂ କୁକ୍କୁଟଚ୍ଛାପକାନଂ ଅଣ୍ଡକୋସତୋ ନିକ୍ଖମନସ୍ସ ମୂଲକାରଣଂ, ଏଵଂ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ତିଵିଧାନୁପସ୍ସନାକରଣଂ ଅଵିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସତୋ ନିକ୍ଖମନସ୍ସ ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଆହ "ଯଥା ହି ତସ୍ସା କୁକ୍କୁଟିଯା…ପେ… ତିଵିଧାନୁପସ୍ସନାକରଣ"ନ୍ତି। "ସନ୍ତାନେ"ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଅଣ୍ଡସଦିସତା ସନ୍ତାନସ୍ସ, ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତକୁକ୍କୁଟଚ୍ଛାପକସଦିସତା ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ, ବୁଦ୍ଧଗୁଣାତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ବୁଦ୍ଧୋଯେଵ "ତଥାଗତସ୍ସ ଖୋ ଏତଂ, ଵାସେଟ୍ଠ, ଅଧିଵଚନଂ ଧମ୍ମକାଯୋ ଇତିପୀ"ତି ଵଚନତୋ। ଅଵିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସସ୍ସ ତନୁଭାଵୋତି ବଲଵଵିପସ୍ସନାଵସେନ ଅଵିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସସ୍ସ ତନୁଭାଵୋ, ପଟିଚ୍ଛାଦନସାମଞ୍ଞେନ ଚ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ଅଣ୍ଡକୋସସଦିସତା। ମୁଦୁଭୂତସ୍ସପି ଖରଭାଵାପତ୍ତି ହୋତୀତି ତନ୍ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ "ଥଦ୍ଧଖରଭାଵୋ"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତିକ୍ଖଖରଵିପ୍ପସନ୍ନସୂରଭାଵୋତି ଏତ୍ଥ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହମାନେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଵିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଵସେନ ସୁଖାନୁପ୍ପଵେସୋ ତିକ୍ଖତା, ଅନୁପଵିସିତ୍ଵାପି ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଵସେନ ଅନତିକ୍କମନତୋ ଅକୁଣ୍ଠତା ଖରଭାଵୋ। ତିକ୍ଖୋପି ହି ଏକଚ୍ଚୋ ସରୋ ଲକ୍ଖଂ ପତ୍ଵା କୁଣ୍ଠୋ ହୋତି, ନ ତଥା ଇଦଂ। ସତିପି ଖରଭାଵେ ସୁଖୁମପ୍ପଵତ୍ତିଵସେନ କିଲେସସମୁଦାଚାରସଙ୍ଖୋଭରହିତତାଯ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଵସେନ ପସନ୍ନଭାଵୋ, ସତିପି ପସନ୍ନଭାଵେ ଅନ୍ତରା ଅନୋସକ୍କିତ୍ଵା କିଲେସପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଭିଭଵନତୋ ଵୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଵସେନ ସୂରଭାଵୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଏଵମିମେହି ପକାରେହି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣମେଵ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଵିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ପରିଣାମକାଲୋତି ଵିପସ୍ସନାଯ ଵୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାଵାପତ୍ତି। ତଦା ଚ ସା ମଗ୍ଗଞାଣଗବ୍ଭଂ ଧାରେନ୍ତୀ ଵିଯ ହୋତୀତି ଆହ "ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣକାଲୋ"ତି। ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେତ୍ଵାତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଯ ଅନନ୍ତରଂ ସିଖାପ୍ପତ୍ତଅନୁଲୋମଵିପସ୍ସନାଵସେନ

ମଗ୍ଗୱିଜାଯନଙ୍ଗ ଗନ୍ତୁଂ ଗଣ୍ହାପେତ୍ୱା। ଅଭିଜ୍ଝାପକ୍ଖେତି ଲୋକିଯାଭିଜ୍ଝାପକ୍ଖେ। ଲୋକୁତ୍ତରାଭିଜ୍ଝା ହି ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସଂ ପଦାଲିତା। ପୋତ୍ଥକେସୁ ପନ କତ୍ଥଚି ''ଛାଭିଜ୍ଝାପକ୍ଖେ''ତି ଲିଖନ୍ତି, ସୋ ଅପାଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଜେଟ୍ଠୋ ସେଟ୍ଠୋତି ୱୁଦ୍ଧତମତ୍ତା ଜେଟ୍ଠୋ, ସବ୍ବଗୁଣେହି ଉତ୍ତମତ୍ତା ପସତ୍ଥତମୋତି ସେଟ୍ଠୋ।

ଇଦାନି ''ଆରଦ୍ଧଂ ଖୋ ପନ ମେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ୱୀରିଯ''ନ୍ତିଆଦିକାଯ ଦେସନାଯ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଏୱଂ ଭଗୱା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବଭାଗତୋ ପଭୁତୀତି ଭାୱନାଯ ପୁବ୍ବଭାଗୀଯୱୀରିଯାରମ୍ଭାଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିନାତି ୱିନଟ୍ଠସ୍ସତିନା, ସତିୱିରହିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସାରଦ୍ଧକାଯେନାତି ସଦରଥକାଯେନ। ବୋଧିମଣ୍ଡେତି ବୋଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ମଣ୍ଡଭାୱପ୍ପତ୍ତେ ଠାନେ। ବୋଧୀତି ହି ପଞ୍ଝା ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଏତ୍ଥ ମଣ୍ଡା ପସନ୍ନା ଜାତାତି ସୋ ପଦେସୋ ''ବୋଧିମଣ୍ଡୋ''ତି ପଞ୍ଝାତୋ। ପଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଆରମ୍ଭଂ ସିଥିଲଂ ଅକତ୍ୱା ଦଳ୍ହପରକ୍କମସଙ୍ଖାତୁସ୍ସହନଭାୱେନ ଗହିତଂ। ତେନାହ ''ଅସିଥିଲପ୍ପୱତ୍ତିତ''ନ୍ତି। ଅସଲ୍ଲୀନନ୍ତି ଅସଙ୍କୁଚିତଂ କୋସଜ୍ଜୱସେନ ସଙ୍କୋଚଂ ଅନାପନ୍ନଂ। ଉପଟ୍ଠିତାତି ଓଗାହନସଙ୍ଖାତେନ ଅପିଲାପନଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତା। ତେନାହ ''ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖୀଭାୱେନା''ତି। ସମ୍ମୋସସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ନ ସମ୍ମୁଟ୍ଠାତି ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠା। କିଞ୍ଚାପି ଚିତ୍ତପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଚିତ୍ତମେୱ ପସ୍ସଦ୍ଧଂ, କାଯପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନେୱ ଚ କାଯୋ ପସ୍ସଦ୍ଧୋ ହୋତି , ତଥାପି ଯସ୍ମା କାଯପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚିତ୍ତପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସହେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ୱିନା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''କାଯଚିତ୍ତପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନା''ତି। କାଯପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଉଭଯେସମ୍ପି କାଯାନଂ ପସ୍ସମ୍ଭନାୱହତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ରୂପକାଯୋପି ପସ୍ସଦ୍ଧୋଯେୱ ହୋତୀ''ତି।

ସୋ ଚ ଖୋତି ସୋ ଚ ଖୋ କାଯୋ। ୱିଗତଦରଥୋତି ୱିଗତକିଲେସଦରଥୋ। ନାମକାଯେ ହି ୱିଗତଦରଥେ ରୂପକାଯୋପି ୱୂପସନ୍ତଦରଥପରିଳାହୋ ହୋତି। ସମ୍ମା ଆହିତନ୍ତି ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ୱିଧାୱନସଙ୍ଖାତଂ ୱିକ୍ଖେପଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣେ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱାପାଦନେନ ସମ୍ମଦେୱ ଆହିତଂ ଠପିତଂ। ତେନାହ ''ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତ''ନ୍ତିଆଦି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନେକଗ୍ଗଭାୱୋ ୱିକ୍ଖେପୱସେନ ଚଞ୍ଚଲତା, ସା ସତି ଏକଗ୍ଗତାଯ ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଏକଗ୍ଗଂ ଅଚଲଂ ନିପ୍ଫନ୍ଦନ''ନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତାତି ''ଆରଦ୍ଧଂ ଖୋ ପନା''ତିଆଦିନା ୱୀରିଯସତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧୀନଂ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନେନ। ନନୁ ଚ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଝାନମ୍ପି କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦାଯ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି? ସଚ୍ଚଂ, ସା ପନ ନାନନ୍ତରିକଭାୱେନ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧାତି ନ ଗହିତା। ଅସତି ହି ସଦ୍ଧାଯ ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱୋଯେୱ, ପଞ୍ଝାପରିଗ୍ଗହେ ଚ ନେସଂ ଅସତି ଞାଯାରମ୍ଭାଦିଭାୱୋ ନ ସିଯା, ତଥା ଅସଲ୍ଲୀନାସମ୍ମୋସତାଦଯୋ ୱୀରିଯାଦୀନନ୍ତି ଅସଲ୍ଲୀନତାଦିଗ୍ଗହଣେନେୱେତ୍ଥ ପଞ୍ଝାକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଝାନଭାୱନାଯଂ ୱା ସମାଧିକିଚ୍ଚଂ ଅଧିକଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସମାଧିପରିଯୋସାନାୱ ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦା କଥିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅତୀତଭୱେ ଖନ୍ଧା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାନି ନାମଗୋତ୍ତାନି ଚ ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂତ୍ୱେୱ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''କିଂ ୱିଦିତଂ କରୋତି? ପୁବ୍ବେନିୱାସ''ନ୍ତି। ମୋହୋ ପଟିଚ୍ଛାଦକଟ୍ଠେନ ତମୋ ୱିଯ ତମୋତି ଆହ ''ସ୍ୱେୱ ମୋହୋ''ତି। ଓଭାସକରଣଟ୍ଠେନାତି କାତବ୍ବତୋ କରଣଂ। ଓଭାସୋୱ କରଣଂ ଓଭାସକରଣଂ। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଓଭାସଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ପସଂସାୱଚନନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନପୱତ୍ତିୱିସେସାନଂ ବୋଧନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜା ୱିହତାତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜାନନଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପନ୍ନା''ତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜାପଟିପକ୍ଖା ଅୱିଜ୍ଜା। ପଟିପକ୍ଖତା ଚସ୍ସା ପହାତବ୍ବଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ପହାଯକଭାୱେନାତି ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନଯୋ ଇତରସ୍ମିମ୍ପି ପଦଦ୍ୱଯେତି ଇମିନା ''ତମୋ ୱିହତୋ ୱିନଟ୍ଠୋ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଆଲୋକୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। କିଲେସାନଂ ଆତାପନପରିତାପନଟ୍ଠେନ ୱୀରିଯଂ ଆତାପୋତି ଆହ ''ୱୀରିଯାତାପେନ ଆତାପିନୋ''ତି, ୱୀରିଯୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପେସିତତ୍ତସ୍ସାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧିଂ ପତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ। ଯଥା ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ ଆତାପିନୋ ପହିତତ୍ତସ୍ସ ୱିହରତୋତି ଅଞ୍ଝସ୍ସପି କସ୍ସଚି ମାଦିସସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଧାନାନୁଯୋଗସ୍ସାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ।

ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣପରିଗ୍ଗହିତନ୍ତି ନ ପଠମଦୁତିଯଞାଣଦ୍ୱଯାଧିଗମଂ ୱିଯ କେୱଲନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ସରୂପତୋ ହି ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତମେୱାତି।

ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜାତୋତି ଇମିନା ପନ ଇଦଂ ଦସ୍ସେତି – ''ଅହଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପଠମୱିଜ୍ଜାଯ ଜାତୋଯେୱ ପୁରେଜାତସ୍ସ ସହଜାତସ୍ସ ୱା ଅଭାୱତୋ ସବ୍ବେସଂ ୱୁଦ୍ଧୋ ମହଲ୍ଲକୋ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ତୀହି ୱିଜ୍ଜାହି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜାତୋ''ତି। ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣେନ ଅତୀତଂସଞାଣନ୍ତି ଅତୀତାରମ୍ମଣସଭାଗତାଯ ତଦ୍ଭାୱିଭାୱତୋ ଚ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣେନ ଅତୀତଂସଞାଣଂ ପକାସେତ୍ୱାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଅତୀତଂସଞାଣନ୍ତି ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁସଙ୍ଖାତେ ଅତୀତେ କୋଟ୍ଠାସେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସ ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁୱସେନେୱ ଇଜ୍ଝନତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ପରିଭଣ୍ଡଞାଣତ୍ତା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁମ୍ହିଯେୱ ଚ ଠିତସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞାଣସିଦ୍ଧିତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଂସଞାଣ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାତି ସପରିଭଣ୍ଡେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେନ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂସୋ ଚ ଅନାଗତଂସୋ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଂସଂ, ତତ୍ଥ

ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଂସଞ୍ଞାଣଂ। ଆସଓ୍ୱକ୍ଖଯଞାଣାଧିଗମେନେଓ୍ୱ ସଵ୍ୱଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଯ ସେସାସାଧାରଣଛଞ୍ଞାଣଦସବଲଞ୍ଞାଣଆଓ୍ୱେଣିକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମାଦୀନମ୍ପି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାନଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଇଜ୍ଝନତୋ ୱୁତ୍ତଂ "ଆସଓ୍ୱକ୍ଖଯେନ ସକଲଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣ"ନ୍ତି। ତେନାହ "ସଵ୍ୱେପି ସଵ୍ୱଞ୍ଞୁଗୁଣେ ପକାସେତ୍ୱା"ତି।

ପୀତିୱିପ୍ଫାରପରିପୁଣ୍ଣଗତ୍ତଚିତ୍ତୋତି ପୀତିଫରଣେନ ପରିପୁଣ୍ଣକାଯଚିତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧି-ସଦ୍ଦଯୋଗତୋ ହି ସାମିଅତ୍ଥେ ଏତଂ ଉପଯୋଗଓ୍ୱଚନଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେଓ୍ୱ।

ୱେରଞ୍ଜସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୀହସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଦୁତିଯେ ସନ୍ଥାଗାରଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୨; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୪।୨୪୩) ନାମ ଏକା ମହାସାଲାଓ୍ୱ। ଉଯ୍ୟୋଗକାଲାଦୀସୁ ହି ରାଜାନୋ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା "ଏତ୍ତକା ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ଏତ୍ତକା ପଚ୍ଛା"ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସନ୍ଥଂ କରୋନ୍ତି, ମରିଯାଦଂ ବନ୍ଧନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ଠାନଂ "ସନ୍ଥାଗାର"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଯ୍ୟୋଗଟ୍ଠାନତୋ ଚ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଯାଓ୍ୱ ଗେହେ ଗୋମଯପରିଭଣ୍ଡାଦିଓ୍ୱସେନ ପଟିଜଗ୍ଗନଂ କରୋନ୍ତି, ତାଓ୍ୱ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଦିଓ୍ୱସେ ତେ ରାଜାନୋ ତତ୍ଥ ସନ୍ଥରନ୍ତୀତିପି ସନ୍ଥାଗାରଂ। ତେସଂ ରାଜୂନଂ ସହ ଅତ୍ଥାନୁସାସନଂ ଅଗାରନ୍ତିପି ସନ୍ଥାଗାରଂ। ଗଣରାଜାନୋ ହି ତେ, ତସ୍ମା ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଚ୍ଚଂ ଏକସ୍ସ ୱସେନ ନ ସିଜ୍ଝତି, ସଵ୍ୱେସଂ ଛନ୍ଦୋ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ତସ୍ମା ସଵ୍ୱେ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଅନୁସାସନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ସହ ଅତ୍ଥାନୁସାସନଂ ଅଗାର"ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ୱା ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା "ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ କସିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ୱପିତୁ"ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଘରାୱାସକିଚ୍ଚାନି ସମ୍ମନ୍ତଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଛିଦ୍ଦାଓ୍ୱଛିଦ୍ଦଂ ଘରାୱାସଂ ସନ୍ଥରନ୍ତୀତିପି ସନ୍ଥାଗାରଂ।

ପୁତ୍ତଦାରଧନାଦିଉପକରଣପରିଚ୍ଚାଗୋ ପାରମିଯୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗୋ ଉପପାରମିଯୋ। ଅତ୍ତନୋଓ୍ୱ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗୋ ପରମତ୍ଥପାରମିଯୋ। ଞାତୀନଂ ଅତ୍ଥଚରିଯା ଞାତତ୍ଥଚରିଯା। ଲୋକସ୍ସ ଅତ୍ଥଚରିଯା ଲୋକତ୍ଥଚରିଯା। କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣଓ୍ୱସେନ ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜକମ୍ମାଯତନସିପ୍ପାଯତନୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନପରିଚଯଓ୍ୱସେନ ଖନ୍ଧାଯତନାଦିପରିଚଯଓ୍ୱସେନ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯତୀରଣଓ୍ୱସେନ ଚ ଞାଣଚାରୋ ବୁଦ୍ଧଚରିଯା। ଅଙ୍ଗନଯନଧନରଜ୍ଜପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗଓ୍ୱସେନ ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତେନ। ସତିପି ମହାପରିଚ୍ଚାଗାନଂ ଦାନପାରମିଭାୱେ ପରିଚ୍ଚାଗୱିସେସଭାଓ୍ୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେଓ୍ୱ ସୁଦୁକ୍କରଭାଓ୍ୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ପଞ୍ଚମହାପରିଚ୍ଚାଗାନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ, ତତୋଯେଓ୍ୱ ଚ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗତୋ ୱିସୁଂ ନଯନପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଂ। ପରିଚ୍ଚାଗଭାଓ୍ୱସାମଞ୍ଞେପି ଧନରଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗତୋ ପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ୱିସୁଂ କତଂ। ପଵ୍ୱଜ୍ଜାଓ୍ୱ ସଙ୍ଖେପୋ।

ସତ୍ତସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୂତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା, ନିଵ୍ୱିଦାନୁପସ୍ସନା, ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନା, ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା, ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାତି ଇମାସୁ ସତ୍ତସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୁ।

ଅନୁୱିଚ୍ଚକାରନ୍ତି ଅଓ୍ୱେଚ୍ଚକରଣଂ। ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ଅନିଯ୍ୟାନିକସାସନେ ଠିତା ଅତ୍ତନୋ ସାଓ୍ୱକତ୍ତଂ ଉପଗତେ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ "କସ୍ମା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନୁପୁଵ୍ୱିଂ କଥନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୭୫-୭୬) ଅନୁପୁଵ୍ୱଂ କଥେତଵ୍ୱକଥଂ। କା ପନ ସାତି? ଦାନାଦିକଥା। ତତ୍ଥ ଦାନକଥା ତାଓ୍ୱ ପଚୁରଜନେସୁପି ପଓ୍ୱତ୍ତିଯା ସଵ୍ୱସତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା ସୁକରତ୍ତା ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉପାଯଭାଓ୍ୱତୋ ଚ ଆଦିତୋ କଥିତା। ପରିଚ୍ଚାଗସୀଲୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରିଗ୍ଗହଓ୍ୱତ୍ଥୂସୁ ନିସ୍ସଙ୍ଗଭାଓ୍ୱତୋ ସୁଖେନେଓ୍ୱ ସୀଲାନି ସମାଦିଯତି, ତତ୍ଥ ଚ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ ହୋତି। ସୀଲେନ ଦାଯକପଟିଗ୍ଗାହକୱିସୁଦ୍ଧିତୋ ପରାନୁଗ୍ଗହଂ ୱତ୍ୱା ପରପୀଳାନିଓ୍ୱତ୍ତିଓ୍ୱଚନତୋ କିରିଯାଧମ୍ମଂ ୱତ୍ୱା ଅକିରିଯାଧମ୍ମଓ୍ୱଚନତୋ, ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଂ ୱତ୍ୱା ଭଓ୍ୱସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଓ୍ୱଚନତୋ ଚ ଦାନକଥାନନ୍ତରଂ ସୀଲକଥା କଥିତା। "ତଞ୍ଚ ସୀଲଂ ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ, ଅଯଂ ଭଓ୍ୱସମ୍ପତ୍ତି ତସ୍ସ ଫଲ"ନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। "ଇମେହି ଚ ଦାନସୀଲମଯେହି ପଣୀତପଣୀତତରାଦିଭେଦଭିନ୍ନେହି ପୁଞ୍ଞକିରିଯଓ୍ୱତ୍ଥୂହି ଏତା ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୀସୁ ପଣୀତପଣୀତତରାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ଅପରିମେଯ୍ୟା ଦିଵ୍ୱଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଲଦ୍ଧଵ୍ୱା"ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସଗ୍ଗକଥା। "ସ୍ୱାଯଂ ସଗ୍ଗୋ ରାଗାଦୀହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ, ସଵ୍ୱଥାନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ"ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗୋ, ମଗ୍ଗଞ୍ଚ କଥେନ୍ତେନ ତଦଧିଗମୂପାଯସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନାପି ପଗେୱ ଇତରେ ସଵ୍ୱେପି କାମା ନାମ ବହ୍ୱାଦୀନୱା ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁୱା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମାତି କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ। "ହୀନା ଗମ୍ମା ପୋଥୁଜ୍ଜନିକା ଅନରିଯା ଅନତ୍ଥସଂହିତା"ତି ତେସଂ ଓକାରୋ ଲାମକଭାୱୋ। ସଵ୍ୱେପି ଭୱା କିଲେସାନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତାତି ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ। ସଵ୍ୱସୋ ସଂକିଲେସୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ନିଵ୍ୱାନନ୍ତି ନେକ୍ଖମ୍ମେ

ଆନିସଂସୋ ଚ କଥେତବ୍ବୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ମଗ୍ଗନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଆଦି-ଅତ୍ଥେନ ଦୀପିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୁଖାନଂ ନିଦାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ସମ୍ପରାଯିକାନଂ ନିବ୍ବାନୁପସଂହିତାନଞ୍ଚାତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ସୁଖାନଂ କାରଣଂ। ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଭୋଗସୁଖଂ ନାମ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଦାନାଧୀନନ୍ତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନ ଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ, ତସ୍ସପି ଦାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ । ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲନ୍ତି ଯା ଇମା ଲୋକେ ପଦେସରଜ୍ଜସିରିସ୍ସରିଯସତ୍ତରତନସମୁଜ୍ଜଲଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପଦାତି ଏୱଂପଭେଦା ମାନୁସିକା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ, ଯା ଚ ଚାତୁମହାରାଜିକାଦିଗତା ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯୋ, ଯା ୱା ପନଞ୍ଞାପି ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ , ତାସଂ ସବ୍ବାସଂ ଇଦଂ ମୂଲକାରଣଂ। ଭୋଗାନନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ''ଭୋଗୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ପିଯମନାପିଯରୂପାଦୀନଂ ତନ୍ନିସ୍ସଯାନଂ ୱା ଉପଭୋଗସୁଖାନଂ ପତିଟ୍ଠା ନିଚ୍ଚଲାଧିଟ୍ଠାନତାଯ। ୱିସମଗତସ୍ସାତି ବ୍ଯସନପ୍ପତ୍ତସ୍ସ। ତାଣନ୍ତି ରକ୍ଖା, ତତୋ ପରିପାଲନତୋ। ଲେଣନ୍ତି ବ୍ଯସନେହି ପରିପାତିଯମାନସ୍ସ ଓଲୀଯନପ୍ପଦେସୋ। ଗତୀତି ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ପରାଯଣନ୍ତି ପଟିସରଣଂ। ଅୱସ୍ସଯୋତି ୱିନିପତିତୁଂ ଅଦେନ୍ତୋ ନିସ୍ସଯୋ। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଓଲୁବ୍ଭାରମ୍ମଣଂ।

ରତନମଯସୀହାସନସଦିସନ୍ତି ସବ୍ବରତନମଯସତ୍ତଙ୍ଗମହାସୀହାସନସଦିସଂ। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ମହଗ୍ଘଂ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବସୋ ୱିନିପତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଟ୍ଠୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି। ମହାପଥୱୀସଦିସଂ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଲଭାପନତୋ। ଯଥା ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଆଲମ୍ବନରଜ୍ଜୁ ଉଟ୍ଠିତୁତୋ ତିଟ୍ଠତୋ ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭୋ, ଏୱଂ ଦାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ଉପପତ୍ତିଯା ଠିତିଯା ଚ ପଚ୍ଚଯୋତି ଆହ ''ଆଲମ୍ବନଟ୍ଠେନ ଆଲମ୍ବନରଜ୍ଜୁସଦିସ''ନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନାତି ଦୁଗ୍ଗତିଦୁକ୍ଖଟ୍ଠାନନିତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନ। ସମସ୍ସାସନଟ୍ଠେନାତି ଲୋଭମଚ୍ଛରିଯାଦିପଟିସତ୍ତୁପଦ୍ଦୱତୋ ସମସ୍ସାସନଟ୍ଠେନ। ଭଯପରିତ୍ତାଣଟ୍ଠେନାତି ଦାଲିଦ୍ଦିଯଭଯତୋ ପରିପାଲନଟ୍ଠେନ। ମଚ୍ଛେରମଲାଦୀହୀତି ମଚ୍ଛେରଲୋଭଦୋସମଦ୍ଦୈସ୍ସାମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିଚିତ୍ତମଲେହି। ଅନୁପଲିତ୍ତଟ୍ଠେନାତି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ। ତେସନ୍ତି ମଚ୍ଛେରମଲାଦୀନଂ। ତେସଂ ଏୱ ଦୁରାସଦଟ୍ଠେନ। ଅସନ୍ତାସନଟ୍ଠେନାତି ସନ୍ତାସହେତୁଅଭାୱେନ। ଯୋ ହି ଦାଯକୋ ଦାନପତି, ସୋ ସମ୍ପତିପି ନ କୁତୋଚି ସନ୍ତସତି, ପଗେୱ ଆଯତିଂ। ବଲୱନ୍ତଟ୍ଠେନାତି ମହାବଲୱତାଯ। ଦାଯକୋ ହି ଦାନପତି ସମ୍ପତି ପକ୍ଖବଲେନ ବଲୱା ହୋତି, ଆଯତିଂ ପନ କାଯବଲାଦୀହିପି। ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଟ୍ଠେନାତି ''ୱଡ୍ଢିକାରଣ''ନ୍ତି ଅଭିସମ୍ମତଭାୱେନ। ୱିପତ୍ତିଭୱତୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱୂପନଯନଂ ଖେମନ୍ତଭୂମିସମ୍ପାପନଂ।

ଇଦାନି ମହାବୋଧିଚରିଯଭାୱେନପି ଦାନଗୁଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦାନଂ ନାମେତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତାନଂ ନିଯ୍ୟାତେନ୍ତେନାତି ଏତେନ ''ଦାନଫଲଂ ସମ୍ପଦେୱ ପସ୍ସନ୍ତା ମହାପୁରିସା ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତମ୍ପି ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତି, ତସ୍ମା କୋ ନାମ ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ ବାହିରେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପଗେୱ ସଙ୍ଗଂ କରେଯ୍ୟା''ତି ଓୱାଦଂ ଦେତି। ଇଦାନି ଯା ଲୋକିଯା ଲୋକୁତ୍ତରା ଚ ଉକ୍କଂସଗତା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ, ତା ସବ୍ବା ଦାନତୋଯେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦାନଞ୍ହି''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସକ୍କମାରବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଅତ୍ତହିତାଯ ଏୱ, ଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତି ପନ ଅତ୍ତହିତାଯ ପରହିତାଯ ଚାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସା ତାସଂ ପରତୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଏତା ଲୋକିଯା, ଇମା ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସାୱକପାରମିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତାସୁପି ଉକ୍କଟ୍ଠୁକ୍କଟ୍ଠତରୁକ୍କଟ୍ଠତମତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କମେନ ଞାଣତ୍ତଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଂ ପନ ଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଏତେନେୱ ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯାପି ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଦୀପିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦାନଞ୍ଚ ନାମ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟେସୁ ହିତଜ୍ଝାସଯେନ ପୂଜନଜ୍ଝାସଯେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକସ୍ସ ପରେସଂ ପରିଚ୍ଚଜନଂ, ତସ୍ମା ଦାଯକୋ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ ପରେ ହନ୍ତି, ପରେସଂ ୱା ସନ୍ତକଂ ହରତୀତି ଅଟ୍ଠାନମେତନ୍ତି ଆହ ''ଦାନଂ ଦେନ୍ତୋ ସୀଲଂ ସମାଦାତୁଂ ସକ୍କୋତୀ''ତି। ସୀଲାଲଙ୍କାରସଦିସୋ ଅଲଙ୍କାରୋ ନତ୍ଥି ସୋଭାୱିସେସାୱହତ୍ତା ସୀଲସ୍ସ। ସୀଲପୁପ୍ଫସଦିସଂ ପୁପ୍ଫଂ ନତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୀଲଗନ୍ଧସଦିସୋ ଗନ୍ଧୋ ନତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥ ''ଚନ୍ଦନଂ ତଗରଂ ୱାପୀ''ତିଆଦିକା (ଧ। ପ। ୫୫) ଗାଥା – ''ଗନ୍ଧୋ ଇସୀନଂ ଚିରଦିକ୍ଖିତାନଂ, କାଯା ଚୁତୋ ଗଚ୍ଛତି ମାଲୁତେନା''ତିଆଦିକା (ଜା। ୨।୧୭। ୫୫) ଜାତକଗାଥାଯୋ ଚ ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା। ସୀଲଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ଆଭରଣଞ୍ଚେୱ ଅଲଙ୍କାରୋ ଚ ଗନ୍ଧୱିଲେପନଞ୍ଚ ପରସ୍ସ ଦସ୍ସନୀଯଭାୱାୱହଞ୍ଚ। ତେନାହ ''ସୀଲାଲଙ୍କାରେନ ହୀ''ତିଆଦି।

ଅଯଂ ସଗ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଇଦଂ ମଜ୍ଝିମେହି ଆରଦ୍ଧଂ ସୀଲଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତେନେୱାହ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା –

''ହୀନେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ, ଖତ୍ତିଯେ ଉପପଜ୍ଜତି;

ମଜ୍ଝିମେନ ଚ ଦେୱତ୍ତଂ, ଉତ୍ତମେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ''ତି। (ଜା। ୧।୮।୭୫);

ଇଟ୍ଠୋତି ସୁଖୋ। କନ୍ତୋତି କମନୀଯୋ। ମନାପୋତି ମନୱଡ୍ଢନକୋ। ତଂ ପନ ତସ୍ସ ଇଟ୍ଠାଦିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନିଚ୍ଚମେତ୍ଥ କୀଳା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୋସୋତି ଅନିଚ୍ଛତାଦିନା ଅପ୍ପସ୍ସାଦାଦିନା ଚ ଦୂସିତଭାୱୋ, ଯତୋ ତେ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଚିତ୍ତଂ ନାରାଧେନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଆଦୀନଂ ୱାତି ପୱତ୍ତତୀତି ଆଦୀନୱୋ, ପରମକପଣତା। ତଥା ଚ କାମା ଯଥାତଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଲାମକଭାୱୋତି ଅସେଟ୍ଠେହି ସେୱିତବ୍ବୋ, ସେଟ୍ଠେହି ନ ସେୱିତବ୍ବୋ ନିହୀନଭାୱୋ। ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି ୱିବାଧକତା ଉପତାପକତା ଚ।

ନେକ୍ଖମ୍ମେଆନିସଂସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''ଯତ୍ତକା କାମେସୁ ଆଦୀନୱା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ତତ୍ତକା ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସା। ଅପିଚ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ନାମେତଂ ଅସମ୍ବାଧଂ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କାମେହି, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କାମସଞ୍ଞାୟ, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କାମୱିତକ୍କେହି, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କାମପରିଳାହେହି, ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞାୟା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସେ ପକାସେସି। ପବ୍ବଜ୍ଜାୟଂ ଝାନାଦୀସୁ ଚ ଗୁଣେ ୱିଭାୱେସି ୱଣ୍ଣେସି। କଲ୍ଲଚିତ୍ତନ୍ତି କମ୍ମନିୟଚିତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠା ପୱତ୍ତିତଦେସନାୟ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୀନଂ ଚିତ୍ତଦୋସାନଂ ୱିଗତତ୍ତା ଉପରି ଦେସନାୟ ଭାଜନଭାୱୂପଗମେନ କମ୍ମକ୍ଖମଚିତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଯସ୍ମା ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୟୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରୋଗଭୂତା, ତଦା ତେ ୱିଗତା, ତସ୍ମା ଆହ ''ଅରୋଗଚିତ୍ତ''ନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିମାନାଦିକିଲେସୱିଗମେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତଂ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିୱିଗମେନ ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତଂ। ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟଂ ଉଳାରପୀତିପାମୋଜ୍ଜୟୋଗେନ ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାସମ୍ପତ୍ତିୟା ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ। ଯଦା ଭଗୱା ଅଞ୍ଞାସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଥ ୱା କଲ୍ଲଚିତ୍ତନ୍ତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱିଗମେନ ଅରୋଗଚିତ୍ତଂ। ମୁଦୁଚିତ୍ତନ୍ତି ବ୍ୟାପାଦୱିଗମେନ ମେତ୍ତାୱସେନ ଅକଠିନଚିତ୍ତଂ। ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଗମେନ ଅୱିକ୍ଖେପତୋ ତେନ ଅପିହିତଚିତ୍ତଂ। ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧୱିଗମେନ ସମ୍ପଗ୍ଗହିତୱସେନ ଅଲୀନଚିତ୍ତଂ। ପସନ୍ନଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱିଗମେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟଂ ଅଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ସେସପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସେୟ୍ୟଥାପୀତିଆଦିନା ଉପମାୱସେନ ସୀହସ୍ସ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଅପଗତକାଳକନ୍ତି ୱିଗତକାଳକଂ। ସମ୍ମଦେୱାତି ସୁଟ୍ଠୁଦେୱ। ରଜନନ୍ତି ନୀଲପୀତଲୋହିତାଦିରଙ୍ଗଜାତଂ। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେୟ୍ୟାତି ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ, ପଭସ୍ସରଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ତସ୍ମିଂୟେୱ ଆସନେତି ତସ୍ସଂୟେୱ ନିସଜ୍ଜାୟଂ। ଏତେନସ୍ସ ଲହୁୱିପସ୍ସକତା ତିକ୍ଖପଞ୍ଞତା ସୁଖପ୍ପଟିପଦଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତା ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ୱିରଜନ୍ତି ଅପାୟଗମନୀୟରାଗରଜାଦୀନଂ ୱିଗମେନ ୱିରଜଂ। ଅନୱସେସଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାମଲାପଗମେନ ୱୀତମଲଂ। ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସରଜାଭାୱେନ ୱା ୱିରଜଂ। ପଞ୍ଚୱିଧଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟମଲୱିଗମେନ ୱୀତମଲଂ। ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ? ନନୁ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ତଞ୍ହୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତନ୍ତି ଅସମ୍ମୋହପ୍ପଟିୱେଧୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ। ତେନାହ ''କିଚ୍ଚୱସେନା''ତି। ତତ୍ରିଦଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ – ୱତ୍ଥଂ ୱିୟ ଚିତ୍ତଂ, ୱତ୍ଥସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକମଲେହି କିଲିଟ୍ଠଭାୱୋ ୱିୟ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରାଗାଦିମଲେହି ସଂକିଲିଟ୍ଠଭାୱୋ, ଧୋୱନସିଲାତଲଂ ୱିୟ ଅନୁପୁବ୍ବୀକଥା, ଉଦକଂ ୱିୟ ସଦ୍ଧା, ଉଦକେନ ତେମେତ୍ୱା ଊସଗୋମୟଛାରିକଖାରେହି କାଳକେ ସମ୍ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱତ୍ଥସ୍ସ ଧୋୱନପ୍ପୟୋଗୋ ୱିୟ ସଦ୍ଧାସିନେହେନ ତେମେତ୍ୱା ତେମେତ୍ୱା ସତିସମାଧିପଞ୍ଞାହି ଦୋସେ ସିଥିଲେ କତ୍ୱା ସୁତାଦିୱିଧିନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋଧନେ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ। ତେନ ପୟୋଗେନ ୱତ୍ଥେ କାଳକାପଗମୋ ୱିୟ ୱୀରିୟାରମ୍ଭେନ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ, ରଙ୍ଗଜାତଂ ୱିୟ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ତେନ ସୁଦ୍ଧୱତ୍ଥସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱୋ ୱିୟ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ପରିୟୋଦପନନ୍ତି।

''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ଞାଣଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥୀତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ପତ୍ତଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ତି ନାମ ଞାଣସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଅଞ୍ଞାପି ୱିଜ୍ଜତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''ୱିଦିତଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନେସା ୱିଦିତଧମ୍ମତା ଧମ୍ମେସୁ ଏକଦେସେନପି ହୋତୀତି ନିପ୍ପଦେସତୋ ୱିଦିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପରିୟୋଗାଳ୍ହଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନସ୍ସ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧଂୟେୱ ଦୀପେତି। ମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ହି ଏକାଭିସମୟୱସେନ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତଂ ନିପ୍ପଦେସେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ସମନ୍ତତୋ ଓଗାଳ୍ହଂ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ''ଦିଟ୍ଠୋ ଅରିୟସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ''ତି। ତିଣ୍ଣା ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ସପ୍ପଟିଭୟକନ୍ତାରସଦିସା ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ଚ ତିଣ୍ଣା ନିତ୍ତିଣ୍ଣା ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ୱିଗତା କଥଂକଥାତି ପୱତ୍ତିଆଦୀସୁ ''ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତିକା ୱିଗତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା କଥଂକଥା। ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପହୀନତ୍ତା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେସୁ ସୀଲାଦିଗୁଣେସୁ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ୱେସାରଜ୍ଜଂ ୱିସାରଦଭାୱଂ ୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟଂ ପତ୍ତୋ। ଅତ୍ତନା ଏୱ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ନ ପରଂ ପଚ୍ଚେତି, ନ ଚସ୍ସ ପରୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟୋ।

ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା କତନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ମାରଣୱସେନ କତଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ମଂସଂ। ପଟିଚ୍ଚକମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମସାଧନୋ ଅତୀତକାଲିକୋ ଚାତି ଆହ ''ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଚ୍ଚକତ''ନ୍ତି। ନିମିତ୍ତକମ୍ମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ''ପଟିଚ୍ଚ କମ୍ମଂ ଫୁସତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୪।୭୫) ୱିୟ। ନିମିତ୍ତକମ୍ମସ୍ସାତି ନିମିତ୍ତଭାୱେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବକମ୍ମସ୍ସ। କରଣୱସେନ ପଟିଚ୍ଚକମ୍ମଂ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ମଂସଂ ପଟିଚ୍ଚକମ୍ମଂ ଯଥା ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧଂ। ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ବୁଦ୍ଧୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସୀହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ଅସ୍ସାଜାନୀଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩-୧୪। ତତିଯେ ସାଠେଯ୍ୟାନୀତି ସଠତ୍ତାନି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତାନି ପନସ୍ସ ସାଠେଯ୍ୟାଦୀନି କାଯଚିତ୍ତୁଜ୍ଜୁକତାପଟିପକ୍ଖଭୂତା ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସା। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଠାନେ ଠାତୁକାମସ୍ସ ସତୋ ଯଂ ଠାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ସପ୍ପଟିଭଯଂ, ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଥେୱ ସପ୍ପଟିଭଯଟ୍ଠାନେୱ ଠସ୍ସାମୀତି ନ ହୋତି, ୱଞ୍ଚନାଧିପ୍ପାଯଭାୱତୋ ଠାତୁକାମଟ୍ଠାନେଯେୱ ନିଖାତତ୍ଥମ୍ଭୋ ୱିଯ ଚତ୍ତାରୋ ପାଦେ ନିଚ୍ଚାଲେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଅଯଂ ସଠୋ ନାମ, ଇମସ୍ସ ସାଠେଯ୍ୟସ୍ସ ପାକଟକରଣଂ। ତଥା ଯସ୍ସ କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଠାନେ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଖନ୍ଧଗତଂ ପାତେତୁକାମସ୍ସ ସତୋ ଯଂ ଠାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ସପ୍ପଟିଭଯଂ, ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଥେୱ ପାତେସ୍ସାମୀତି ନ ହୋତି, ପାତେତୁକାମଟ୍ଠାନେଯେୱ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପାତେତି, ଅଯଂ କୂଟୋ ନାମ। ଯସ୍ସ କାଲେନ ୱାମତୋ, କାଲେନ ଦକ୍ଖିଣତୋ, କାଲେନ ଉଜୁମଗ୍ଗେନେୱ ଚ ଗନ୍ତୁକାମସ୍ସ ସତୋ ଯଂ ଠାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ସପ୍ପଟିଭଯଂ, ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଥେୱ ଏୱଂ କରିସ୍ସାମୀତି ନ ହୋତି, ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଗନ୍ତୁକାମଟ୍ଠାନେଯେୱ କାଲେନ ୱାମତୋ, କାଲେନ ଦକ୍ଖିଣତୋ, କାଲେନ ଉଜୁମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଥା ଲେଣ୍ଡଂ ୱା ପସ୍ସାୱଂ ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁକାମସ୍ସ ଇଦଂ ଠାନଂ ସୁସମ୍ମଟ୍ଠଂ ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସଂ ରମଣୀଯଂ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଏୱରୂପଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ, ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଟ୍ଠାନେ କରିସ୍ସାମୀତି ନ ହୋତି, ତତ୍ଥେୱ କରୋତି, ଅଯଂ ଜିମ୍ହୋ ନାମ। ଯସ୍ସ ପନ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଠାନେ ମଗ୍ଗା ଉକ୍କମ୍ମ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପଟିମଗ୍ଗଂ ଆରୋହିତୁକାମସ୍ସ ସତୋ ଯଂ ଠାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ସପ୍ପଟିଭଯଂ, ପୁରତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଏୱଂ କରିସ୍ସାମୀତି ନ ହୋତି, ପଟିମଗ୍ଗଂ ଆରୋହିତୁକାମଟ୍ଠାନେଯେୱ ମଗ୍ଗା ଉକ୍କମ୍ମ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପଟିମଗ୍ଗଂ ଆରୋହତି, ଅଯଂ ୱଙ୍କୋ ନାମ। ଇତି ଇମଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି କିରିଯଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯାନି ଖୋ ପନସ୍ସ ତାନି ସାଠେଯ୍ୟାନି…ପେ… ଆୱିକତ୍ତା ହୋତୀ''ତି। ଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅସ୍ସାଜାନୀଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୮। ମଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫-୧୮। ପଞ୍ଚମେ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୪୧) ଯା କାଚି ପରିଯତ୍ତି ୱା ସିପ୍ପଂ ୱା ଯସ୍ମା ଅସଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱିନସ୍ସତି, ନିରନ୍ତରଂ ୱା ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ତସ୍ମା ''ଅସଜ୍ଝାଯମଲା ମନ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଘରାୱାସଂ ୱସନ୍ତସ୍ସ ଉଟ୍ଠାଯୁଟ୍ଠାଯ ଜିଣ୍ଣପ୍ପଟିସଙ୍ଖରଣାଦୀନି ଅକରୋନ୍ତସ୍ସ ଘରଂ ନାମ ୱିନସ୍ସତି, ତସ୍ମା ''ଅନୁଟ୍ଠାନମଲା ଘରା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଗିହିସ୍ସ ୱା ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ୱା କୋସଜ୍ଜୱସେନ ସରୀରପ୍ପଜଗ୍ଗନଂ ୱା ପରିକ୍ଖାରପ୍ପଟିଜଗ୍ଗନଂ ୱା ଅକରୋନ୍ତସ୍ସ କାଯୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ମଲଂ ୱଣ୍ଣସ୍ସ କୋସଜ୍ଜ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଗାୱୋ ରକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପମାଦୱସେନ ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତସ୍ସ ୱା କୀଳନ୍ତସ୍ସ ୱା ତା ଗାୱୋ ଅତିତ୍ଥପକ୍ଖନ୍ଦନାଦୀହି ୱା ୱାଳମିଗଚୋରାଦିଉପଦ୍ଦୱେନ ୱା ପରେସଂ ସାଲିକ୍ଖେତ୍ତାଦୀନି ଓତରିତ୍ୱା ଖାଦନୱସେନ ୱା ୱିନାସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ସଯମ୍ପି ଦଣ୍ଡଂ ୱା ପରିଭାସଂ ୱା ପାପୁଣାତି, ପବ୍ବଜିତଂ ୱା ପନ ଛଦ୍ୱାରାଦୀନି ଅରକ୍ଖନ୍ତଂ ପମାଦୱସେନ କିଲେସା ଓତରିତ୍ୱା ସାସନା ଚାୱେନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ପମାଦୋ ରକ୍ଖତୋ ମଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହିସ୍ସ ୱିନାସାୱହେନ ମଲଟ୍ଠାନିଯତ୍ତା ମଲଂ।

ଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ଅତିଚାରୋ। ଅତିଚାରିନିଞ୍ହି ଇତ୍ଥିଂ ସାମିକୋପି ଗେହା ନୀହରତି, ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତିକଂ ଗତମ୍ପି ''ତ୍ୱଂ କୁଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାରଭୂତା, ଅକ୍ଖୀହିପି ନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା''ତି ତଂ ମାତାପିତରୋପି ନୀହରନ୍ତି, ସା ଅନାଥା ୱିଚରନ୍ତୀ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣାତି। ତେନସ୍ସା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ''ମଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦଦତୋତି ଦାଯକସ୍ସ। ଯସ୍ସ ହି ଖେତ୍ତକସନକାଲେ ''ଇମସ୍ମିଂ ଖେତ୍ତେ ସମ୍ପନ୍ନେ ସଲାକଭତ୍ତାଦୀନି ଦସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱାପି ନିପ୍ଫନ୍ନେ ସସ୍ସେ ମଚ୍ଛେରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚାଗଚିତ୍ତଂ ନିୱାରେତି, ସୋ ମଚ୍ଛେରୱସେନ ଚାଗଚିତ୍ତେ ଅୱିରୁହନ୍ତେ ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତି, ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତି, ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତୀତି ତିସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ନ ଲଭତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମଚ୍ଛେରଂ ଦଦତୋ ମଲ''ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ପାପକା ଧମ୍ମାତି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ତେ ପନ ଇଧଲୋକେ ପରଲୋକେ ଚ ମଲମେୱ। ତତୋତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମଲତୋ। ମଲତରନ୍ତି ଅତିରେକମଲଂ। ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ମଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପହାରାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯। ନୱମେ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୪୫; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ଚୂଳୱଗ୍ଗ ୩।୩୮୪) ଅସୁରାତି ଦେୱା ୱିଯ ନ ସୁରନ୍ତି ନ କୀଳନ୍ତି ନ ୱିରୋଚନ୍ତୀତି ଅସୁରା। ସୁରା ନାମ ଦେୱା, ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖାତି ୱା ଅସୁରା, ୱେପଚିତ୍ତିପହାରାଦାଦଯୋ । ତେସଂ ଭୱନଂ ସିନେରୁସ୍ସ ହେଟ୍ଠାଭାଗେ। ତେ ତତ୍ଥ ପୱିସନ୍ତା ନିକ୍ଖମନ୍ତା ସିନେରୁପାଦେ ମଣ୍ଡପାଦୀନି ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା କୀଳନ୍ତା ଅଭିରମନ୍ତି। ସା ତତ୍ଥ ତେସଂ ଅଭିରତି। ଇମେ ଗୁଣେ ଦିସ୍ୱାତି ଆହ ''ଯେ ଦିସ୍ୱା ଦିସ୍ୱା ଅସୁରା ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଅଭିରମନ୍ତୀ''ତି।

ଯସ୍ମା ଲୋକିଯା ଜମ୍ବୁଦୀପୋ, ହିମଵା ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତସମୁଦ୍ଦଦହପଵ୍ବତା ତପ୍ପଭଵା ନଦିଯୋତି ଏତେସୁ ଯଂ ଯଂ ନ ମନୁସ୍ସଗୋଚରଂ, ତତ୍ଥ ସଯଂ ସମ୍ମୂଳ୍ହା ଅଞ୍ଞେପି ସମ୍ମୋହଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହଵିଧମନତ୍ଥଂ ''ଅଯଂ ତାଵ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଦସସହସ୍ସଯୋଜନପରିମାଣୋ ଆଯାମତୋ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି। ଉଦକେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ତଦୁପଭୋଗିସତ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖଯେନ। ସୁନ୍ଦରଦସ୍ସନଂ କୂଟନ୍ତି ସୁଦସ୍ସନକୂଟଂ, ଯଂ ଲୋକେ ''ହେମକୂଟ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ମୂଲଗନ୍ଧୋ କାଲାନୁସାରିଯାଦି। ସାରଗନ୍ଧୋ ଚନ୍ଦନାଦି। ଫେଗ୍ଗୁଗନ୍ଧୋ ସଲଲାଦି। ତଚଗନ୍ଧୋ ଲଵଙ୍ଗାଦି। ପପଟିକାଗନ୍ଧୋ କପିତ୍ଥାଦି। ରସଗନ୍ଧୋ ସଜ୍ଜୁଲସାଦି। ପତ୍ତଗନ୍ଧୋ ତମାଲହିରିଵେରାଦି। ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧୋ ନାଗକୁସୁମାଦି। ଫଲଗନ୍ଧୋ ଜାତିଫଲାଦି। ଗନ୍ଧଗନ୍ଧୋ ସଵ୍ବେସଂ ଗନ୍ଧାନଂ ଗନ୍ଧୋ। ''ସଵ୍ବାନି ପୁଥୁଲତୋ ପଞ୍ଞାସ ଯୋଜନାନି, ଆଯାମତୋ ପନ ଉଵ୍ବେଧତୋ ଵିଯ ଦ୍ୱିଯୋଜନସତାନେଵା''ତି ଵଦନ୍ତି।

ମନୋହରସିଲାତଲାନୀତି ରତନମଯତ୍ତା ମନୁଞ୍ଞସୋପାନସିଲାତଲାନି। ସୁପଟିଯତ୍ତାନୀତି ତଦୁପଭୋଗିସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣକମ୍ମୁନାଵ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିଯତ୍ତାନି ସୁସଣ୍ଠିତାନି ହୋନ୍ତି। ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାଦୀନି ଉଦକଂ ମଲଂ କରୋନ୍ତି, ତଦଭାଵତୋ ଫଲିକସଦିସନିମ୍ମଲୋଦକାନି। ତିରିଯତୋ ଦୀଘଂ ଉଗ୍ଗତକୂଟନ୍ତି ''ତିରଚ୍ଛାନପଵ୍ବତ''ନ୍ତି ଆହ। ପୁରିମାନି ନାମଗୋତ୍ତାନୀତି ଏତ୍ଥ ନଦୀ ନିନ୍ନଗାତିଆଦିକଂ ଗୋତ୍ତଂ, ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାତିଆଦିକଂ ନାମଂ।

ସଵମାନାତି ସନ୍ଦମାନା। ପୂରତ୍ତନ୍ତି ପୁଣ୍ଣଭାଵୋ। ମସାରଗଲ୍ଲଂ ''ଚିତ୍ତଫଲିକ''ନ୍ତିପି ଵଦନ୍ତି। ମହନ୍ତଂ ଭୂତାନନ୍ତି ମହନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ। ତିମୀ ତିମିଙ୍ଗଲା ତିମିତିମିଙ୍ଗଲାତି ତିସ୍ସୋ ମଚ୍ଛଜାତିଯୋ। ତିମିଂ ଗିଲନସମତ୍ଥା ତିମିଙ୍ଗଲା। ତିମିଞ୍ଚ ତିମିଙ୍ଗଲଞ୍ଚ ଗିଲନସମତ୍ଥା ତିମିତିମିଙ୍ଗଲାତି ଵଦନ୍ତି।

ମମସାଵକାତି ସୋତାପନ୍ନାଦିକେ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି। ନ ସଂଵସତୀତି ଉପୋସଥକମ୍ମାଦିଵସେନ ସଂଵାସଂ ନ କରୋତି। ଉକ୍ଖିପତୀତି ଅପନେତି। ଵିମୁତ୍ତିରସୋତି କିଲେସେହି ଵିମୁଚ୍ଚନରସୋ। ସଵ୍ବା ହି ସାସନସମ୍ପତ୍ତି ଯାଵଦେଵ ଅନୁପାଦାଯ ଆସଵେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଵିମୁତ୍ତିଅତ୍ଥା।

ରତନାନୀତି ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନାନି। ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ହି ଭାଵିଯମାନା ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ପଗେଵ ଅପରଭାଗେ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯଵ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ଵିଜାନତ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪) –

ଲୋକିଯରତନନିବ୍ବତ୍ତଂ ପନ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ନ ତସ୍ସ କଲଭାଗମ୍ପି ଅଗ୍ଘତି। ଅପିଚ –

''ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନନ୍ତି ପଵୁଚ୍ଚତି''। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୩; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୨୨୩; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୬।୩; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୨୨୬; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୫୦);

ଯଦି ଚ ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାଵେନ ରତନଂ ନାମ ହୋତି, ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂଯେଵ ଭୂତତୋ ରତନଭାଵୋ। ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଞ୍ହି ସୋ ଆନୁଭାଵୋ, ଯଂ ସାଵକା ସାଵକପାରମିଞ୍ଞାଣଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞ୍ଞାଣଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା। ଆସନ୍ନକାରଣଞ୍ହି ଦାନାଦିଉପନିସ୍ସଯୋତି ଏଵଂ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତୀକତାଦିଅତ୍ଥେନ ଚ ରତନଭାଵୋ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ସାତିସଯୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ତତ୍ରିମାନି ରତନାନି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ। ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣେ ଓକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ସତିଯେଵ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପନ କାଯାଦିଵସେନ ଚତୁବ୍ବିଧତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା''ତି। ତଥା ହି କାଯଵେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ପହାନତୋ ଅସୁଭଦୁକ୍ଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତଭାଵଗ୍ଗହଣତୋ ଚ ନେସଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିଭାଵୋ ଵିଭତ୍ତୋ।

ସମ୍ମା ପଦହନ୍ତି ଏତେନ, ସଯଂ ଵା ସମ୍ମା ପଦହତି, ପସତ୍ଥଂ ସୁନ୍ଦରଂ ଵା ପଦହନ୍ତୀତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଵା ସମ୍ମଦେଵ ପଧାନଭାଵକରଣତୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଵୀରିଯସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତମ୍ପି ଅନୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନପ୍ପହାନଵସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ

ଉପ୍ପାଦନଟ୍ଠାପନୱସେନ ଚ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା’’ତି।

ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି। ଇତି ପଠମେନ ଅତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେନ ଅତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ପତିଟ୍ଠା ଅଧିଗମୁପାଯୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ। ତେନ ହି ଉପରୂପରିୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି। ସ୍ୱାଯଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ଯସ୍ମା ଛନ୍ଦାଦିକେ ଚତ୍ତାରୋ ଅଧିପତିଧମ୍ମେ ଧୁରେ ଜେଟ୍ଠକେ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୀଯତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା’’ତି।

ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ସଦ୍ଧାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। କୋସଜ୍ଜଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣେ, ପମାଦଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣେ, ୱିକ୍ଖେପଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣେ, ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

ତାନିଯେୱ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀହି ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱେନ ଚ ବଲାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ବୋଧିଯା, ବୋଧିସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ଯା ହି ଏସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ଯାଯ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନକାମସୁଖତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୌଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାଭିନିୱେସାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯ ସତିଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ଅରିଯସାୱକୋ ବୁଜ୍ଝତି, କିଲେସନିଦ୍ଦାଯ ୱୁଟ୍ଠହତି, ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ‘‘ବୋଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିସଙ୍ଖାତାଯ ବୋଧିଯା ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯ। ଯୋପେସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ଅରିଯସାୱକୋ ‘‘ବୋଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ବୋଧିସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା ‘‘ବୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୪୬୬; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୧୮୨; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୧୭)। ‘‘ବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୨।୧୭) ନଯେନପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅରିଯୋଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତି ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେହି କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା, ଅରିଯଭାୱକରତ୍ତା, ଅରିଯଫଲପ୍ପଟିଲାଭକରତ୍ତା ଚ ଅରିଯୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ଅଟ୍ଠ ଅଙ୍ଗାନିଯେୱ ୱା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ। ମାରେନ୍ତୋ କିଲେସେ ଗଚ୍ଛତି ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ୱା ମଗ୍ଗୀଯତି, ସଯଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗତୀତି ମଗ୍ଗୋତି ଏୱମେତେସଂ ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୋତାପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ସୋତଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠିତୋ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣାଯ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ପଠମମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ, ଯୋ ଅଟ୍ଠମକୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକଦାଗାମୀତି ସକିଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଆଗମନସୀଲୋ ଦୁତିଯଫଲଟ୍ଠୋ। ଅନାଗାମୀତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ କାମଲୋକଂ ଅନାଗମନସୀଲୋ ତତିଯଫଲଟ୍ଠୋ। ଯୋ ପନ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ଏକବୀଜୀତିଏୱମାଦିକୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗୋ, ସୋ ଏତେସଂଯେୱ ପଭେଦୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯସଦିସମେୱ।

ପହାରାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉପୋସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ଦସମେ ତଦହୁପୋସଥେତି (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୪୫; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ଚୂଳୱଗ୍ଗ ୩।୩୮୩) ତସ୍ମିଂ ଉପୋସଥଦିୱସଭୂତେ ଅହନି। ଉପୋସଥକରଣତ୍ଥାଯାତି ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ। ଉଦ୍ଧସ୍ତଂ ଅରୁଣନ୍ତି ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନଂ। ଉଦ୍ଦିସତୁ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଥେରୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଂ ଯାଚି। ତସ୍ମିଂ କାଲେ ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୁପୋସଥେ ଉପୋସଥୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି (ମହାୱ। ୧୩୬) ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ଅପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ତିଯାମରତ୍ତିଂ ୱୀତିନାମେସି ? ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖଂ ଅନୁଦ୍ଦିସିତୁକାମୋ ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ। ଅଦ୍ଦସାତି କଥଂ ଅଦ୍ଦସ? ଅତ୍ତନୋ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ତସ୍ସଂ ପରିସତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚିତ୍ତାନି ପରିଜାନନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପସ୍ସି। ଯସ୍ମା ପନ ଚିତ୍ତେ ଦିଟ୍ଠେ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଆଯସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦୁସ୍ସୀଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥେୱ ହି ଅନାଗତେ ସତ୍ତସୁ ଦିୱସେସୁ ପୱତ୍ତଂ ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଲାଭୀ ଜାନାତି, ଏୱଂ ଅତୀତେପୀତି। ମଜ୍ଝେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିସିନ୍ନନ୍ତି

ସଙ୍ଘପରିଯାପନ୍ନୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନଂ। ଦିଟ୍ଠୋସୀତି ଅଯଂ ନ ପକତତ୍ତୋତି ଭଗୱତା ଦିଟ୍ଠୋ ଅସି। ଯସ୍ମା ଚ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ତେ ତୱ ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକକମ୍ମାଦିସଂୱାସୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ସଂୱାସୋ ତୱ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଉଟ୍ଠେହି, ଆୱୁସୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଦଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତିଯମ୍ପି ଖୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀତି ଅନେକୱାରଂ ୱତ୍ୱାପି ‘‘ଥେରୋ ସଯମେୱ ନିକ୍କଡ୍ଢିସ୍ସତୀ’’ତି ୱା, ‘‘ଇଦାନି ଇମେସଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ବାହାଯଂ ଗହେତ୍ୱାତି ‘‘ଭଗୱତା ମଯା ଚ ଯାଥାୱତୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଯାୱତତିଯଂ ‘ଉଟ୍ଠେହି, ଆୱୁସୋ’ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ ନ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଇଦାନିସ୍ସ ନିକ୍କଡ୍ଢନକାଲୋ, ମା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଉପୋସଥନ୍ତରାଯୋ ଅହୋସୀ’’ତି ତଂ ବାହାଯଂ ଅଗ୍ଗହେସି, ତଥା ଗହେତ୍ୱା। ବହି ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକା ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱାତି ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକା ଦ୍ୱାରସାଲାତୋ ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱା। ବହୀତି ପନ ନିକ୍ଖାମିତଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ। ଅଥ ୱା ବହିଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକାତି ବହିଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକତୋପି ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱା, ନ ଅନ୍ତୋଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକତୋ ଏୱ। ଉଭଯତ୍ଥାପି ୱିହାରତୋ ବହିକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୂଚିଘଟିକଂ ଦତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗଳଅସୂଚିଞ୍ଚ ଉପରିଘଟିକଞ୍ଚ ଆଦହିତ୍ୱା, ସୁଟ୍ଠୁତରଂ କୱାଟଂ ଥକେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାୱ ବାହାଗହଣାପି ନାମାତି ଇମିନା ‘‘ଅପରିସୁଦ୍ଧା, ଆନନ୍ଦ, ପରିସା’’ତି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଏୱ ହି ତେନ ପକ୍କମିତବ୍ବଂ ସିଯା, ଏୱଂ ଅପକ୍କମିତ୍ୱା ଯାୱ ବାହାଗହଣାପି ନାମ ସୋ ମୋଘପୁରିସୋ ଆଗମେସ୍ସତି, ଅଚ୍ଛରିଯମିଦନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦଞ୍ଚ ଗରହନଚ୍ଛରିଯମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଥ ଭଗୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇଦାନି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଅବ୍ବୁଦୋ ଜାତୋ, ଅପରିସୁଦ୍ଧା ପୁଗ୍ଗଲା ଉପୋସଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଚ ତଥାଗତା ଅପରିସୁଦ୍ଧାଯ ପରିସାଯ ଉପୋସଥଂ କରୋନ୍ତି, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି। ଅନୁଦ୍ଦିସନ୍ତେ ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଉପୋସଥୋ ପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ଯଂନୂନାହଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭିକ୍ଖୂନଂଯେୱ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଂ ଅନୁଜାନେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂଯେୱ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଂ ଅନୁଜାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା…ପେ… ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସେଯ୍ଯାଥା’’ତି। ତତ୍ଥ ନ ଦାନାହନ୍ତି ଇଦାନି ଅହଂ ଉପୋସଥଂ ନ କରିସ୍ସାମି, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ନ ଉଦ୍ଦିସିସ୍ସାମୀତି ପଚ୍ଚେକଂ ନ-କାରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୁୱିଧଞ୍ହି ପାତିମୋକ୍ଖଂ – ଆଣାପାତିମୋକ୍ଖଂ, ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି । ତେସୁ ‘‘ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିକଂ (ମହାୱ। ୧୩୪) ଆଣାପାତିମୋକ୍ଖଂ। ତଂ ସାୱକାୱ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି, ନ ବୁଦ୍ଧା, ଯଂ ଅନ୍ୱଦ୍ଧମାସଂ ଉଦ୍ଦିସୀଯତି। ‘‘ଖନ୍ତୀ ପରମଂ…ପେ… ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ…ପେ… ଅନୁପୱାଦୋ ଅନୁପଘାତୋ…ପେ… ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୦; ଧ। ପ। ୧୮୩-୧୮୫; ଉଦା। ୩୬; ନେତ୍ତି। ୩୦) ଇମା ପନ ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖଂ ନାମ। ତଂ ବୁଦ୍ଧାୱ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି, ନ ସାୱକା, ଛନ୍ନମ୍ପି ୱସ୍ସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି। ଦୀଘାଯୁକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଧରମାନକାଲେ ଅଯମେୱ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ, ଅପ୍ପାଯୁକବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ପଠମବୋଧିଯଂଯେୱ। ତତୋ ପରଂ ଇତରୋ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଭିକ୍ଖୂଯେୱ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି, ନ ବୁଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱା ୱୀସତିୱସ୍ସମତ୍ତଂ ଇମଂ ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇମଂ ଅନ୍ତରାଯଂ ଦିସ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ନ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅକାରଣଂ। ଅନୱକାସୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। କାରଣଞ୍ହି ଯଥା ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ‘‘ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ‘‘ଅୱକାସୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯନ୍ତି କିରିଯାପରାମସନଂ।

ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦେତି କୋ ଅନୁସନ୍ଧି? ଯ୍ୱାଯଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧାଯ ପରିସାଯ ପାତିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋତି ତଂ ଅପରେହିପି ସତ୍ତହି ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ପଠମଂ ତାୱ ତେସଂ ଉପମାଭାୱେନ ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଅଟ୍ଠ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘‘ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦେ’’ତିଆଦିମାହ।

ଉପୋସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଗହପତିୱଗ୍ଗୋ

୧-୭। ପଠମଉଗ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୧-୨୭। ତତିଯସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯେସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତତିଯେ “ହତ୍ଥଗୋ”ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ “ହତ୍ଥକୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ରାଜପୁରିସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ଯକ୍ଖସ୍ସ ହତ୍ଥଂ, ଯକ୍ଖସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ଭଗୱତୋ ହତ୍ଥଂ , ଭଗୱତୋ ହତ୍ଥତୋ ପୁନ ରାଜପୁରିସାନଂ ହତ୍ଥଂ ଗତତ୍ତା ନାମତୋ ହତ୍ଥକୋ ଆଳୱକୋତି ଜାତୋ। ତେନାହ “ଆଳୱକଯକ୍ଖସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ହତ୍ଥେହି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତତ୍ତା ହତ୍ଥକୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ରାଜକୁମାରୋ”ତି। ଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପଠମଉଗ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଦୁତିଯବଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮। ଅଟ୍ଠମେ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚତା ଅସମ୍ମୋହୱସେନ କିଚ୍ଚତୋ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧା, ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ “ସହୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯା”ତି। ଇମେ କାମାତି ଦ୍ୱେପି କାମେ ୱଦତି। କିଲେସୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ହି ପରିଳାହୋ ୱତ୍ଥୁକାମସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ୱତ୍ଥୁକାମୱିସଯୋ ୱାତି ଦ୍ୱେପି ସପରିଳାହଟ୍ଠେନ ଅଙ୍ଗାରକାସୁ ୱିଯାତି “ଅଙ୍ଗାରକାସୂପମା”ତି ୱୁତ୍ତା। ଅନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଲାମକଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା, ବ୍ଯନ୍ତଂ ୱିଗତନ୍ତଂ ଭୂତନ୍ତି ବ୍ଯନ୍ତିଭୂତନ୍ତି ଆହ “ୱିଗତନ୍ତଭୂତ”ନ୍ତି, ନିତ୍ତଣ୍ହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯବଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯। ନୱମେ ଯସ୍ମା ମହିଦ୍ଧିକପେତା ଦେୱାସୁରାନଂ ଆୱାହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱିୱାହଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ପେତ୍ତିୱିସଯେନେୱ ଅସୁରକାଯୋ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପେତାସୁରା ପନ ପେତା ଏୱାତି ତେସଂ ପେତେହି ସଙ୍ଗହୋ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋୱ।

ଅକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅନୁରୁଦ୍ଧମହାୱିତକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦। ଦସମେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛସ୍ସାତି ନ ଇଚ୍ଛସ୍ସ। ଅଭାୱତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ଅପ୍ପସଦ୍ଦୋ “ଅପ୍ପଡଂସମକସୱାତାତପା”ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୧୦।୧୧) ୱିଯ। ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପଚ୍ଚଯପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯେସୁ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଝାନାଦିଅଧିଗମୱିଭାୱନେ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ । ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ପରିଯତ୍ତିଯଂ ବାହୁସଚ୍ଚୱିଭାୱନେ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ଧୁତଙ୍ଗପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଧୁତଙ୍ଗେସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଧୁତଙ୍ଗଭାୱୱିଭାୱନେ ଇଚ୍ଛାରହିତୋ। ସନ୍ତଗୁଣନିଗୁହନେନାତି ଅତ୍ତନି ସଂୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ଝାନାଦିଗୁଣାନଞ୍ଚେୱ ବାହୁସଚ୍ଚଗୁଣସ୍ସ ଧୁତଙ୍ଗଗୁଣସ୍ସ ଚ ନିଗୁହନେନ ଛାଦନେନ। ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି ସିଜ୍ଝତି। ନୋ ମହିଚ୍ଛସ୍ସାତି ମହତିଯା ଇଚ୍ଛାଯ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ନୋ ସମ୍ପଜ୍ଜତି ଅନୁଧମ୍ମସ୍ସପି ଅନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ। ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସାତି ପକାରେହି ୱିୱିତ୍ତସ୍ସ। ତେନାହ “କାଯଚିତ୍ତୌପଧିୱିୱେକେହି ୱିୱିତ୍ତସ୍ସା”ତି। ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ଭାୱନାଭିଯୋଗୱସେନ ଏକୀଭାୱୋୱ କାଯୱିୱେକୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଭାୱମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କମ୍ମନ୍ତି ଯୋଗକମ୍ମଂ।

ସତ୍ତେହି କିଲେସେହି ଚ ସଙ୍ଗଣନଂ ସମୋଧାନଂ ସଙ୍ଗଣିକା, ସା ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଆରାମୋ ଏତସ୍ସାତି ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ, ତସ୍ସ। ତେନାହ “ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ ଚେୱା”ତିଆଦି। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯସ୍ସାତି ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯସ୍ସ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଉପଧିୱିୱେକେ ନିନ୍ନତାୱସେନ “ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ”ତି ୱଚନତୋ। ଏସ ନଯୋ ଇତରେସୁପି। ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂଯେୱ ହି ସମାଧାନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ତଥା ପଞ୍ଞାପି। କମ୍ମସ୍ସ-କତପଞ୍ଞାଯ ହି ଠିତୋ କମ୍ମୱସେନ ଭୱେସୁ ନାନପ୍ପକାରୋ ଅନତ୍ଥୋତି ଜାନନ୍ତୋ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଂ ଞାଣଂ ଅଭିପତ୍ଥେତି, ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଉସ୍ସାହଂ କରୋତି। ମାନାଦଯୋ ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ସଂସାରେ ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚାତି ଆହ “ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚରହିତତ୍ତା”ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଅନୁରୁଦ୍ଧମହାୱିତକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଗହପତିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଦାନୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ପଠମଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୧-୩୪। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଆସଜ୍ଜାତି ଯସ୍ସ ଦେତି, ତସ୍ସ ଆଗମନହେତୁ ତେନ ସମାଗମନିମିତ୍ତଂ। ଭଯାତି ଭଯହେତୁ। ନନୁ ଭଯଂ ନାମ ଲଦ୍ଧକାମତାରାଗାଦଯୋ ୱିଯ ଚେତନାଯ ଅୱିସୁଦ୍ଧିକରଂ, ତଂ କସ୍ମା ଇଧ ଗହିତନ୍ତି? ନଯିଦଂ ତାଦିସଂ ୱୋହାରଭଯାଦିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅଯଂ ଅଦାଯକୋ ଅକାରକୋ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦାସି ମେତି ଯଂ ପୁବ୍ବେ କତଂ ଉପକାରଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଦୀଯତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଦସ୍ସତି ମେତି ପଚ୍ଚୁପକାରାସୀସାଯ ଯଂ ଦୀଯତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସାହୁ ଦାନନ୍ତି ଦାନଂ ନାମେତଂ ପଣ୍ଡିତପଞ୍ଞତ୍ତନ୍ତି ସାଧୁସମାଚାରେ ଠତ୍ୱା ଦେତି। ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥନ୍ତି ଉପସୋଭନତ୍ଥଂ। ଦାନଞ୍ହି ଦତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜପୀତିସୋମନସ୍ସାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଲୋଭଦୋସେସ୍ସାମଚ୍ଛେରାଦଯୋପି ୱିଦୂରୀ ଭୱନ୍ତି। ଇଦାନି ଦାନଂ ଅନୁକୂଲଧମ୍ମପରିବ୍ରୂହନେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମୱିଦୂରୀକରଣେନ ଚ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପସୋଭନାଯ ଚ ପରିକ୍ଖାରାଯ ଚ ହୋତୀତି "ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପରିକ୍ଖାରତ୍ଥଞ୍ଚ ଦେତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ "ଦାନଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁଂ କରୋତୀ"ତିଆଦି। ମୁଦୁଚିତ୍ତୋ ହୋତି ଲଦ୍ଧା ଦାଯକେ "ଇମିନା ମଯ୍ହଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋ"ତି, ଦାତାପି ଲଦ୍ଧରି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁଂ କରୋତୀ"ତି।

ଅଦନ୍ତଦମନନ୍ତି ଅଦନ୍ତା ଅନସ୍ସୱାପିସ୍ସ ଦାନେନ ଦନ୍ତା ଅସ୍ସୱା ହୋନ୍ତି, ୱସେ ୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଦାନଂ ଦନ୍ତଦୂସକନ୍ତି ଅଦାନଂ ପୁବ୍ବେ ଦନ୍ତାନଂ ଅସ୍ସୱାନମ୍ପି ୱିଘାତୁପ୍ପାଦନେନ ଚିତ୍ତଂ ଦୂସେତି। ଉନ୍ନମନ୍ତି ଦାଯକା ପିଯଂୱଦା ଚ ପରେସଂ ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରଟ୍ଠାନତାଯ। ନମନ୍ତିପଟିଗ୍ଗାହକା ଦାନେନ ପିଯୱାଚାଯ ଚ ଲଦ୍ଧସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗାହକାନଂ।

ଚିତ୍ତାଲଙ୍କାରଦାନମେୱ ଉତ୍ତମଂ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ ସୁପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ଗୁଣୱିସେସପଚ୍ଚଯତାଯ ଚ। ଦୁତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପଠମଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦାନୂପପତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫। ପଞ୍ଚମେ ଦାନପଚ୍ଚଯାତି ଦାନକାରଣା, ଦାନମଯପୁଞ୍ଞସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପପତ୍ତିଯୋତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଦେୱେସୁ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିଯୋ। ଠପେତୀତି ଏକୱାରମେୱ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥା ଉପରି ତେନେୱାକାରେନ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଠପେତି। ତଦେୱ ଚସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ "ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ"ନ୍ତି। ୱଡ୍ଢେତୀତି ବ୍ରୂହେତି ନ ହାପେତି। ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିମୁତ୍ତଂ, ନିନ୍ନଂ ପୋଣଂ ପବ୍ଭାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱା ୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଉତ୍ତରି ନାମ ପଣୀତଂ ମଜ୍ଝେପି ହୀନମଜ୍ଝିମୱିଭାଗସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ "ଉତ୍ତରି ଅଭାୱିତନ୍ତି ତତୋ ଉପରିମଗ୍ଗଫଲତ୍ଥାଯ ଅଭାୱିତ"ନ୍ତି। ସଂୱତ୍ତତି ତଥାପଣିହିତଂ ଦାନମଯଂ ଚିତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ପାଠଇଯଂ "ତଞ୍ଚ ଖୋ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ତତ୍ଥୁପପତ୍ତିଯା ୱିବନ୍ଧକରଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଭାୱଦସ୍ସନପରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଦାନମଯସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ତଂସଂୱତ୍ତନତାଦସ୍ସନପରନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗସ୍ସାତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକାମରାଗସ୍ସ। ତସ୍ସ ହି ସିଯା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପପତ୍ତି, ନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭୱରାଗସ୍ସ। ୱୀତରାଗଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ କାମେସୁ ୱୀତରାଗତା ଅଧିପ୍ପେତା, ଯାଯ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତି ସିଯା। ତେନାହ "ଦାନମତ୍ତେନେୱା"ତିଆଦି। ଯଦି ଏୱଂ ଦାନଂ ତତ୍ଥ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ "ଦାନଂ ପନା"ତିଆଦି। ଦାନେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତୋତି ବଦ୍ଧାଘାତେ ୱେରିପୁଗ୍ଗଲେପି ଅତ୍ତନୋ ଦାନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ମୁଦୁଭୂତଚିତ୍ତୋ।

ଦାନୂପପତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬। ଛଟ୍ଠେ ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ପୁନନ୍ତୀତି ୱା ପୁଞ୍ଞାନି ଚ ତାନି ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି କତ୍ତବ୍ବତୋ କିରିଯା ଚାତି ପୁଞ୍ଞକିରିଯା, ତାଯେୱ ଚ ତେସଂ ତେସଂ ପିଯମନାପତାଦିଆନିସଂସାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି।

ଅନୁଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହୱସେନ, ପୂଜାୱସେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ପରସ୍ସ ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନା ଦୀଯତି ଏତେନାତି ଦାନଂ, ଦାନମେୱ ଦାନମଯଂ। ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ ମଯ-ସଦ୍ଦୋ। ଚୀୱରାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୫), ଅନ୍ନାଦୀସୁ ୱା ଦସସୁ ଦାନୱତ୍ଥୂସୁ,

ରୂପାଦୀସୁ ୱା ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ତଂ ତଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ ତେସଂ ଉପ୍ପାଦନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପରିଚ୍ଚାଗକାଲେ ପଚ୍ଛା ସୋମନସ୍ସଚିତ୍ତେନ ଅନୁସ୍ସରଣେ ଚାତି ତୀସୁ କାଲେସୁ ପୱତ୍ତଚେତନା ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ନାମ।

ନିଚ୍ଚସୀଲୌପୋସଥସୀଲାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠ ଦସ ୱା ସୀଲାନି ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ ''ସୀଲପୂରଣତ୍ଥଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପବ୍ବଜନ୍ତସ୍ସ, ମନୋରଥଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ''ପବ୍ବଜିତୋ ୱତମ୍ହି ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂ''ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ, ସଦ୍ଧାଯ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ପରିପୂରେନ୍ତସ୍ସ, ପଞ୍ଞାଯ ଚୀୱରାଦିକେ ପଚ୍ଚଯେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ସତିଯା ଆପାଥଗତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀନି ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ, ୱୀରିଯେନ ଆଜୀୱଂ ସୋଧେନ୍ତସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତଚେତନା ସୀଲତି, ସୀଲେତୀତି ୱା ସୀଲମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ନାମ।

ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୧।୪୮) ୱୁତ୍ତେନ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେନ ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ, ସୋତଂ…ପେ… ଘାନଂ…ପେ… ଜିୱ୍ହଂ…ପେ… କାଯଂ…ପେ… ରୂପେ…ପେ… ଧମ୍ମେ…ପେ… ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଂ …ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଂ…ପେ… ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ୱେଦନଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ୱେଦନଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଯା ଚେତନା, ଯା ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ସବ୍ବାସୁ ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତା ଝାନଚେତନା, ଯା ଚ ଅନୱଜ୍ଜେସୁ କମ୍ମାଯତନସିପ୍ପାଯତନୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେସୁ ପରିଚଯମନସିକାରାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ଚେତନା, ସବ୍ବା ସା ଭାୱେତି ଏତାଯାତି ଭାୱନାମଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ଚାତି ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ।

ଏକମେକଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯଥାରହଂ ପୁବ୍ବଭାଗତୋ ପଟ୍ଠାଯ କରୋନ୍ତସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ ହୋତି। ତଦତ୍ଥଂ ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତସ୍ସ ୱଚୀକମ୍ମଂ। କାଯଙ୍ଗଂ ୱାଚଙ୍ଗଞ୍ଚ ଅଚୋପେତ୍ୱା ମନସା ଚିନ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ ମନୋକମ୍ମଂ। ଅନ୍ନାଦୀନି ଦେନ୍ତସ୍ସ ଚାପି ''ଅନ୍ନଦାନାଦୀନି ଦେମୀ''ତି ୱା, ଦାନପାରମିଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱା ଦାନକାଲେ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ହୋତି। ଯଥା ହି କେୱଲଂ ''ଅନ୍ନଦାନାଦୀନି ଦେମୀ''ତି ଦାନକାଲେ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ହୋତି, ଏୱଂ ''ଇଦଂ ଦାନମଯଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୂ''ତି ଦାନପାରମିଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱୋ ଦାନକାଲେପି ଦାନସୀସେନେୱ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା। ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱା ଦଦନ୍ତୋ ''ଏତଂ ଦାନଂ ନାମ ମଯ୍ହଂ କୁଲୱଂସହେତୁ ପୱେଣିଚାରିତ୍ତ''ନ୍ତି ଚାରିତ୍ତସୀସେନ ୱା ଦେନ୍ତୋ ଚାରିତ୍ତସୀଲତ୍ତା ସୀଲମଯଂ। ଖଯତୋ ୱଯତୋ ସମ୍ମସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଦଦତୋ ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ହୋତି। ଯଥା ହି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗୱସେନ ୱତ୍ତମାନାପି ଦାନଚେତନା ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱା ଦଦତୋ ସୀଲମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ହୋତି ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଚେତନାଯ ଚ ତଥାପୱତ୍ତତ୍ତା।

ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ସପ୍ପୁରିସଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୭-୩୮। ସତ୍ତମେ ୱିଚେଯ୍ଯ ଦେତୀତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ୱିଚିନନାନି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯୱିଚିନନଂ, ଦକ୍ଖିଣାୱିଚିନନଞ୍ଚ। ତେସୁ ୱିପନ୍ନସୀଲେ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ପଞ୍ଚନୱୁତି ପାସଣ୍ଡଭେଦେ ଚ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯେ ପହାଯ ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନାନଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଦାନଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯୱିଚିନନଂ ନାମ। ଲାମକଲାମକେ ପଚ୍ଚଯେ ଅପନେତ୍ୱା ପଣୀତପଣୀତେ ୱିଚିନିତ୍ୱା ତେସଂ ଦାନଂ ଦକ୍ଖିଣାୱିଚିନନଂ ନାମ। ତେନାହ ''ଇମସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ସପ୍ପୁରିସଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ଅଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୯-୪୦। ନୱମେ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦାତି ପୁଞ୍ଞନଦିଯୋ। କୁସଲାଭିସନ୍ଦାତି କୁସଲାନଂ ପୱାହା। ସୁଖସ୍ସାହାରାତି ସୁଖପଚ୍ଚଯା। ଅଗ୍ଗାନୀତି ଞାତତ୍ତା ଅଗ୍ଗଞ୍ଞାନି। ଚିରରତ୍ତଂ ଞାତତ୍ତା ରତ୍ତଞ୍ଞାନି। ଅରିଯାନଂ ସାଧୂନଂ ୱଂସାନୀତି ଞାତତ୍ତା ୱଂସଞ୍ଞାନି। ପୋରାଣାନଂ ଆଦିପୁରିସାନଂ ଏତାନୀତି ପୋରାଣାନି। ସବ୍ବସୋ କେନଚିପି ପକାରେନ ସାଧୂହି ନ କିଣ୍ଣାନି ନ ଖିତ୍ତାନି ଛଡ୍ଡିତାନୀତି ଅସଂକିଣ୍ଣାନି। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ନେସଂ ଯଥା ଅତୀତେ, ଏୱଂ ଏତରହି ଅନାଗତେ ଚାତି ଆହ ''ଅସଂକିଣ୍ଣପୁବ୍ବାନି ନ ସଂକିଯନ୍ତି ନ ସଂକିଯିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। ତତୋ ଏୱ ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠାନି। ନ ହି କଦାଚି ୱିଞ୍ଞୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ହିଂସାଦିପାପଧମ୍ମଂ ଅନୁଜାନନ୍ତି। ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭଯଂ ଦେତୀତି ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିହିତଦଣ୍ଡତ୍ତା ସକଲସ୍ସପି ସତ୍ତକାଯସ୍ସ ଭଯାଭାୱଂ ଦେତି। ଅୱେରନ୍ତି ୱେରାଭାୱଂ। ଅବ୍ଯାବଜ୍ଝନ୍ତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତଂ। ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ପାଠୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦସମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦାନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉପୋସଥୱଗ୍ଗୋ

୧-୮। ସଂଖିତ୍ତୂପୋସଥସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୧-୪୮। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଛଟ୍ଠେ (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୬୫) ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାନି ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗଂ, ପଞ୍ଚଙ୍ଗମେୱ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ, ତସ୍ସ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକସ୍ସ। ମହତୀ ଦଦ୍ଦରୀ ୱୀଣାୱିସେସୋପି ଆତତମେୱାତି ‘‘ଚମ୍ମପରିଯୋନଦ୍ଧେସୂ’’ତି ୱିସେସନଂ କତଂ। ଏକତଲତୂରିଯଂ କୁମ୍ଭଥୁନଦଦ୍ଦରିକାଦି। ଉଭଯତଲଂ ଭେରିମୁଦିଙ୍ଗାଦି। ଚମ୍ମପରିଯୋନଦ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ୱିନିବଦ୍ଧଂ ଆତତୱିତତଂ। ସବ୍ବସୋ ପରିଯୋନଦ୍ଧଂ ନାମ ଚତୁରସ୍ସଅମ୍ବଣଂ ପଣୱାଦି ଚ। ଗୋମୁଖୀଆଦୀନମ୍ପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱଂସାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସମ୍ମାଦୀତି ସମ୍ମତାଳକଂସତାଳସିଲାସଲାକତାଳାଦି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମତାଳଂ ନାମ ଦନ୍ତମଯତାଳଂ। କଂସତାଳଂ ଲୋହମଯଂ। ସିଲାମଯଂ ଅଯୋପତ୍ତେନ ଚ ୱାଦନତାଳଂ ସିଲାସଲାକତାଳଂ। ସୁମୁଚ୍ଛିତସ୍ସାତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିଯତ୍ତସ୍ସ। ପମାଣେତି ନାତିଦଳ୍ହନାତିସିଥିଲସଙ୍ଖାତେ ମଜ୍ଝିମେ ମୁଚ୍ଛନାପମାଣେ। ଛେକୋତି ପଟୁ ପଟ୍ଠୋ। ସୋ ଚସ୍ସ ପଟୁଭାୱୋ ମନୋହରୋତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦରୋ’’ତି। ରଜ୍ଜେତୁନ୍ତି ରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ। ଖମତେୟ୍ୟାତି ରୋଚତେୟ୍ୟ। ନ ନିବ୍ବିନ୍ଦତୀତି ନ ତଜ୍ଜେତି, ସୋତସୁଖଭାୱତୋ ପିଯାଯିତବ୍ବୋୱ ହୋତି।

ଭତ୍ତାରଂ ନାତିମଞ୍ଞତୀତି ସାମିକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ମନସାପି ନ ପତ୍ଥେତି। ଉଟ୍ଠାହିକାତି ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯସମ୍ପନ୍ନା। ଅନଲସାତି ନିକ୍କୋସଜ୍ଜା। ସଙ୍ଗହିତପରିଜ୍ଜନାତି ସମ୍ମାନନାଦୀହି ଚେୱ ଛଣାଦୀସୁ ପେସେତବ୍ବ-ପିଯଭଣ୍ଡାଦିପଣ୍ଣାକାରପେସନାଦୀହି ଚ ସଙ୍ଗହିତପରିଜନା। ଇଧ ପରିଜନୋ ନାମ ସାମିକସ୍ସ ଚେୱ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଞାତିଜନୋ। ସମ୍ଭତନ୍ତି କସିୱଣିଜ୍ଜାଦୀନି କତ୍ୱା ଆଭତଧନଂ। ସତ୍ତମଟ୍ଠମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ସଂଖିତ୍ତୂପୋସଥସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ପଠମଇଧଲୋକିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୯-୫୦। ନୱମେ ଇଧଲୋକୱିଜଯାଯାତି ଇଧଲୋକୱିଜିନନତ୍ଥାଯ ଅଭିଭୱନତ୍ଥାଯ। ଯୋ ହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ଅନତ୍ଥଂ ପରିୱଜ୍ଜନୱସେନ ଅଭିଭୱତି, ତତୋ ଏୱ ତଦତ୍ଥଂ ସମ୍ପାଦେତି, ସୋ ଇଧଲୋକୱିଜଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକନିଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ସଦତ୍ଥସମ୍ପାଦନତୋ ଚ। ତେନାହ ‘‘ଅଯଂସ ଲୋକୋ ଆରଦ୍ଧୋ ହୋତୀ’’ତି। (ପସଂସାୱହତୋ ତଯିଦଂ ପସଂସାୱହନଂ କିତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ଇଧଲୋକେ ସଦ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତତୋସନୱିଦ୍ଧେଯ୍ୟଭାୱାପାଦନେନ ଚ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।) ସୁସଂୱିହିତକମ୍ମନ୍ତୋତି ଯାଗୁଭତ୍ତପଚନକାଲାଦୀନି ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସାଧୁକଂ କରଣେନ ସୁଟ୍ଠୁ ସଂୱିହିତକମ୍ମନ୍ତୋ। ପରଲୋକୱିଜଯାଯାତି ପରଲୋକସ୍ସ ୱିଜିନନତ୍ଥାଯ ଅଭିଭୱନତ୍ଥାଯ। ଯୋ ହି ସମ୍ପରାଯିକଂ ଅନତ୍ଥଂ ପରିୱଜ୍ଜନୱସେନ ଅଭିଭୱତି, ତତୋ ଏୱ ତଦତ୍ଥଂ ସମ୍ପାଦେତି, ସୋ ପରଲୋକୱିଜଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଠମଇଧଲୋକିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଉପୋସଥୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୨। ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୬) ୧। ଗୋତମୀୱଗ୍ଗୋ

୧-୩। ଗୋତମୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୧-୫୩। ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପଠମେ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ଚୂଳୱଗ୍ଗ ୩।୪୦୨) ଗୋତମୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ନାମକରଣଦିୱସେ ପନସ୍ସା ଲଦ୍ଧସକ୍କାରା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ''ସଚେ ଅଯଂ ଧୀତରଂ ଲଭିସ୍ସତି, ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ମହେସୀ ଭୱିସ୍ସତି। ସଚେ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିସ୍ସତି, ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଭୱିସ୍ସତୀତି ଉଭଯଥାପି ମହତୀଯେୱସ୍ସା ପଜା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ଯାକରିଂସୁ। ଅଥସ୍ସା ''ମହାପଜାପତୀ''ତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ତେନାହ ''ପୁତ୍ତପଜାଯ ଚେୱ ଧୀତୁପଜାଯ ଚ ମହନ୍ତତ୍ତା ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମା''ତି।

''ଅତ୍ତଦଣ୍ଡା ଭଯଂ ଜାତଂ, ଜନଂ ପସ୍ସଥ ମେଧଗଂ;

ସଂୱେଗଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ଯଥା ସଂୱିଜିତଂ ମଯା''ତି। (ସୁ। ନି। ୯୪୧; ମହାନି। ୧୭୦) –

ଆଦିନା ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଂ କଥେସି। ତଂତଂପଲୋଭନକିରିଯା କାଯୱାଚାହି ପରକ୍କମନ୍ତିଯୋ ଉକ୍କଣ୍ଠନ୍ତୂତି ସାସନଂ ପେସେନ୍ତି ନାମାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ସାସନଂ ପେସେତ୍ୱା''ତି। କୁଣାଲଦହନ୍ତି କୁଣାଲଦହତୀରଂ। ଅନଭିରତିଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱାତି ଇତ୍ଥୀନଂ ଦୋସଦସ୍ସନମୁଖେନ କାମାନଂ ୱୋକାରସଂକିଲେସୱିଭାୱନେନ ଅନଭିରତିଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା।

ଆପାଦିକାତି ସଂୱଦ୍ଧକା, ତୁମ୍ହାକଂ ହତ୍ଥପାଦେସୁ କିଞ୍ଚି ଅସାଧେନ୍ତେସୁ ହତ୍ଥେ ଚ ପାଦେ ଚ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପଟିଜଗ୍ଗିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୋସିକାତି ଦିୱସସ୍ସ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ୱାରେ ନହାପେତ୍ୱା ଭୋଜେତ୍ୱା ପାଯେତ୍ୱା ତୁମ୍ହେ ପୋସେସି। ଥଞ୍ଞଂ ପାଯେସୀତି ନନ୍ଦକୁମାରୋ କିର ବୋଧିସତ୍ତତୋ କତିପାହେନେୱ ଦହରୋ, ତସ୍ମିଂ ଜାତେ ମହାପଜାପତୀ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଂ ଧାତୀନଂ ଦତ୍ୱା ସଯଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଧାତିକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଅତ୍ତନୋ ଥଞ୍ଞଂ ପାଯେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଥେରୋ ଏୱମାହ। ଦହରୋତି ତରୁଣୋ। ଯୁୱାତି ଯୋବ୍ବଞ୍ଞେ ଠିତୋ। ମଣ୍ଡନକଜାତିକୋତି ଅଲଙ୍କାରସଭାୱୋ। ତତ୍ଥ କୋଚି ତରୁଣୋପି ଯୁୱା ନ ହୋତି ଯଥା ଅତିତରୁଣୋ। କୋଚି ଯୁୱାପି ମଣ୍ଡନକଜାତିକୋ ନ ହୋତି ଯଥା ଉପସନ୍ତସଭାୱୋ, ଆଲସିଯବ୍ଯସନାଦୀହି ୱା ଅଭିଭୂତୋ। ଇଧ ପନ ଦହରୋ ଚେୱ ଯୁୱା ଚ ମଣ୍ଡନକଜାତିକୋ ଚ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ଏୱମାହ। ଉପ୍ପଲାଦୀନି ମଣ୍ଡନକଜାତିକୋ ଚ ଲୋକସମ୍ମତତ୍ତା ୱୁତ୍ତାନି।

ମାତୁଗାମସ୍ସ ପବ୍ବଜିତତ୍ତାତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚୱସ୍ସସତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁଯେୱ ୱସ୍ସସତେସୁ ସଦ୍ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଯା କାରଣନିଦସ୍ସନଂ। ପଟିସମ୍ଭିଦାପଭେଦପ୍ପତ୍ତଖୀଣାସୱୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତଖୀଣାସୱଗ୍ଗହଣେନ ଝାନାନିପି ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତି। ନ ହି ନିଜ୍ଝାନକାନଂ ସବ୍ବପ୍ପକାରସମ୍ପତ୍ତି ଇଜ୍ଝତୀତି ୱଦନ୍ତି। ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକଖୀଣାସୱୱସେନ ୱସ୍ସସହସ୍ସନ୍ତିଆଦିନା ଚ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଖନ୍ଧକଭାଣକାନଂ ମତେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି (ଚୂଳୱ। ଅଟ୍ଠ। ୪୦୩) ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୬୧) ପନ ''ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତେହି ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠାସି, ଛଳଭିଞ୍ଞେହି ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ, ତେୱିଜ୍ଜେହି ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ, ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକେହି ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ, ପାତିମୋକ୍ଖେନ ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠାସୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାପି ସାସନନ୍ତରଧାନକଥାଯଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୩୦) ''ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ପରିନିବ୍ବାନତୋ ୱସ୍ସସହସ୍ସମେୱ ପଟିସମ୍ଭିଦା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତତୋ ପରଂ ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, ତତୋ ତାପି ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ତାପି ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକା ହୋନ୍ତି। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ଅନାଗାମିନୋ, ସକଦାଗାମିନୋ, ସୋତାପନ୍ନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୧୫୬) ପନ ''ପଠମବୋଧିଯଞ୍ହି ଭିକ୍ଖୂ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତା ଅହେସୁଂ। ଅଥ କାଲେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ପଟିସମ୍ଭିଦା ପାପୁଣିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିଂସୁ, ଛଳଭିଞ୍ଞା ଅହେସୁଂ। ତତୋ ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ପାପୁଣିଂସୁ। ଇଦାନି କାଲେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ପାପୁଣିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଆସୱକ୍ଖଯମତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସନ୍ତି, ତମ୍ପି ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଅନାଗାମିଫଲଂ, ତମ୍ପି ଅସକ୍କୋନ୍ତା ସକଦାଗାମିଫଲଂ, ତମ୍ପି ଅସକ୍କୋନ୍ତା ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲମ୍ପି ପତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଚେତଂ ସବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପ୍ପଟିୱିରୁଦ୍ଧଂ, ତସ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ଭାଣକାନଂ ମତମେୱ ଆଚରିଯେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଆଚରିଯସ୍ସେୱ ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧପ୍ପସଙ୍ଗୋ ସିଯାତି।

ତାନିଯେୱାତି ତାନିଯେୱ ପଞ୍ଚୱସ୍ସସହସ୍ସାନି। ପରିଯତ୍ତିମୂଲକଂ ସାସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ହି ପରିଯତ୍ତିଯାଅସତି ପଟିୱେଧୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତିଆଦି। ପରିଯତ୍ତିଯା ହି ଅନ୍ତରହିତାଯ ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରଧାଯତି, ପଟିପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତରହିତାଯ ଅଧିଗମୋ ଅନ୍ତରଧାଯତି। କିଂକାରଣା? ଅଯଞ୍ହି ପରିଯତ୍ତି ପଟିପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ପଟିପତ୍ତି ଅଧିଗମସ୍ସ। ଇତି ପଟିପତ୍ତିତୋପି ପରିଯତ୍ତିଯେୱ ପମାଣଂ। ଦୁତିଯତତିଯେସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଗୋତମୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୫। ଦୀଘଜାଣୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୪-୫୫। ଚତୁତ୍ଥେ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୬୫) ଏକେନ ଭୋଗେ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଏକେନ କୋଟ୍ଠାସେନ ଭୋଗେ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ, ୱିନିଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱୀହି କମ୍ମନ୍ତି ଦ୍ୱୀହି କୋଟ୍ଠାସେହି କସିୱଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ ପଯୋଜେଯ୍ୟ। ନିଧାପେଯ୍ୟାତି ଚତୁତ୍ଥକୋଟ୍ଠାସଂ ନିଧେତ୍ୱା ଠପେଯ୍ୟ, ନିଦହିତ୍ୱା ଭୂମିଗତଂ କତ୍ୱା ଠପେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆପଦାସୁ ଭୱିସ୍ସତୀତି କୁଲାନଞ୍ହି ନ ସବ୍ବକାଲଂ ଏକସଦିସଂ ୱତ୍ତତି, କଦାଚି ରାଜଅଗ୍ଗିଚୋରଦୁବ୍ଭିକ୍ଖାଦିୱସେନ ଆପଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଆପଦାସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାସୁ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏକଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ନିଧାପେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେସୁ ପନ ଚତୂସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ କତରଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ଗହେତ୍ୱା କୁସଲଂ କାତବ୍ବନ୍ତି? ‘‘ଭୋଗେ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟା’’ତି ୱୁତ୍ତକୋଟ୍ଠାସଂ। ତତୋ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ହି ଭିକ୍ଖୂନମ୍ପି କପଣଦ୍ଧିକାନମ୍ପି ଦାନଂ ଦାତବ୍ବଂ, ପେସକାରନ୍ହାପିତାଦୀନମ୍ପି ୱେତନଂ ଦାତବ୍ବଂ। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣକପଣଦ୍ଧିକାଦୀନଂ ଦାନୱସେନ ଚେୱ, ଅଧିୱତ୍ଥଦେୱତାଦୀନଂ ପେତବଲିୱସେନ, ନ୍ହାପିତାଦୀନଂ ୱେତନୱସେନ ଚ ୱିନିଯୋଗୋପି ଉପଯୋଗୋ ଏୱ।

ଅପେନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅପେନ୍ତା ୱା ଏତେହୀତି ଅପାଯା, ଅପାଯା ଏୱ ମୁଖାନି ଦ୍ୱାରାନୀତି ଅପାଯମୁଖାନି। ୱିନାସଦ୍ୱାରାନୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଞ୍ଚମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଦୀଘଜାଣୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୮। ଭଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୬-୫୮। ଛଟ୍ଠେ ଗବ୍ଭୱାସୋ ଇଧ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଗବ୍ଭୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଗବ୍ଭୋତି ଗବ୍ଭୱାସୋ’’ତି। ସତ୍ତମଟ୍ଠମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ଭଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ପୁଗ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୯-୬୦। ନୱମେ ଦାନଂ ଦଦନ୍ତାନନ୍ତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାନଂ ଦେନ୍ତାନଂ। ଉପଧୀ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତି ଏତେନ, ଉପଧୀସୁ ୱା ୱିପଚ୍ଚତି, ଉପଧଯୋ ୱା ୱିପାକା ଏତସ୍ସାତି ଉପଧିୱିପାକଂ। ସଙ୍ଘେ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତି ଅରିଯସଙ୍ଘେ ଦିନ୍ନଂ ୱିପ୍ଫାରଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ୱିପୁଲଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପୁଗ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଗୋତମୀୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୭) ୨। ଭୂମିଚାଲୱଗ୍ଗୋ

୧-୫। ଇଚ୍ଛାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୧-୬୫। ସତ୍ତମସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନି। ପଞ୍ଚମେ (ଦୀ।ନି।ଟୀ। ୨।୧୭୩) ଅଭିଭୱତୀତି ଅଭିଭୁ, ପରିକମ୍ମଂ, ଞାଣଂ ୱା। ଅଭିଭୁ ଆୟତନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଭିଭାୟତନଂ, ଝାନଂ। ଅଭିଭୱିତବ୍ବଂ ୱା ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ ଆୟତନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଭିଭାୟତନଂ। ଅଥ ୱା ଆରମ୍ମଣାଭିଭୱନତୋ ଅଭିତୁ ଚ ତଂ ଆୟତନଞ୍ଚ ୟୋଗିନୋ ସୁଖୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ମନାୟତନଧମ୍ମାୟତନଭାୱତୋ ଚାତିପି ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଜ୍ଝାନଂ ଅଭିଭାୟତନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଭିଭୱନକାରଣାନୀ’’ତିଆଦି। ତାନି ହୀତି ଅଭିଭାୟତନସଞ୍ଞିତାନି ଝାନାନି। ‘‘ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଞାଣୁତ୍ତରିୟତାୟା’’ତି ଇଦଂ ଉଭୟତ୍ଥାପି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। କଥଂ? ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଞାଣୁତ୍ତରିୟତାୟ ଆରମ୍ମଣାନି ଅଭିଭୱନ୍ତି। ଞାଣବଲେନେୱ ହି ଆରମ୍ମଣାଭିଭୱନଂ ୱିୟ ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱୋପୀତି।

ପରିକମ୍ମୱସେନଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ, ନ ଅପ୍ପନାୱସେନ। ନ ହି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଅପ୍ପନା ଅଜ୍ଝତ୍ତୱିସୟା ସମ୍ଭୱତି। ତଂ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତପରିକମ୍ମୱସେନ ଲଦ୍ଧଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ଅୱିସୁଦ୍ଧମେୱ ହୋତି, ନ ବହିଦ୍ଧାପରିକମ୍ମୱସେନ ଲଦ୍ଧଂ ୱିୟ ୱିସୁଦ୍ଧଂ।

ପରିତ୍ତାନୀତି ୟଥାଲଦ୍ଧାନି ସୁପ୍ପସରାୱମତ୍ତାନି। ତେନାହ ‘‘ଅୱଡ୍ଢିତାନୀ’’ତି। ପରିତ୍ତୱସେନେୱାତି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୋଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେପି ପରିତ୍ତୱସେନେୱ ଇଦଂ ଅଭିଭାୟତନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପରିତ୍ତତା ହେତ୍ଥ ଅଭିଭୱନସ୍ସ କାରଣଂ। ୱଣ୍ଣାଭୋଗେ ସତିପି ଅସତିପି ଅଭିଭାୟତନଭାୱନା ନାମ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସେୱ ସମ୍ଭୱତି, ନ ଇତରସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଞାଣୁତ୍ତରିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଭିଭୱନଂ ସମାପଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଧିଗମସମନନ୍ତରମେୱ ଅପ୍ପନାଝାନୁପ୍ପାଦନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ’’ତି। ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନାତି ଚ ଅପ୍ପନାପରିୱାସାଭାୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତଂ। ୟୋ ‘‘ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋପି ଞାଣୁତ୍ତରସ୍ସେୱ ଅଭିଭାୟତନଭାୱନା। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତେ। ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀତି ଭାୱନଂ ଅପ୍ପନଂ ନେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନେ ଉପଚାରଜ୍ଝାନେ ତଂ ଆରବ୍ଭ ୟେ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଜୱନୱାରା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ଉପଚାରଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକା ଏୱ, ତଦନନ୍ତରଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗପରିୱାସେନ ଉପଚାରାସେୱନାୟ ଚ ୱିନା ଅପ୍ପନା ହୋତି, ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ନ ହି ପାରିୱାସିକକମ୍ମେନ ଅପ୍ପନାୱାରୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନାପି ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣଜ୍ଝାନେସୁ ୱିୟ ଉପଚାରଜ୍ଝାନେ ଏକନ୍ତତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ତସ୍ମା ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଧିଗମତୋ ପରଂ କତିପୟଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତାୱସାନେ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣନ୍ତୋ ‘‘ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନା’’ତି ଚ ଅଧିପ୍ପାୟିକମିଦଂ ୱଚନଂ, ନ ନୀତତ୍ଥଂ। ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ତଦା ତଥାରୂପସ୍ସ ଆଭୋଗସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଆଭୋଗୋ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାୟ ୱସେନ ଝାନକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ଅଭିଭୱନାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୪) ପନ ‘‘ଇମିନା ପନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭୋଗୋ କଥିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ତଥା ଆଭୋଗାଭାୱେ କସ୍ମା ‘‘ଝାନସଞ୍ଞାୟପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଭିଭୱନ…ପେ… ଅତ୍ଥୀ’’ତି।

ୱଡ୍ଢିତପ୍ପମାଣାନୀତି ୱିପୁଲପ୍ପମାଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲାଦିୱସେନ ୱଡ୍ଢିଂ ପାପିତାନୀତି ତଥାୱଡ୍ଢନସ୍ସେୱେତ୍ଥ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ମହନ୍ତାନୀ’’ତି। ଭତ୍ତୱଡ୍ଢିତକନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜନଭାଜନେ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ ଭତ୍ତଂ, ଏକାସନେ ପୁରିସେନ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଭତ୍ତତୋ ଉପଡ୍ଢଭତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞା, ସା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପସଞ୍ଞୀ, ନ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଝାନଂ ୱଦତି। ରୂପସଞ୍ଞାୟ ଅନୁପ୍ପାଦନମେୱେତ୍ଥ ଅଲାଭିତା। ବହିଦ୍ଧାୱ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ବହିଦ୍ଧାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂୟେୱ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୨୦୪-୨୦୯) ପନ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି, ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି ଏୱଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅଭିଭାୟତନାନଂ ଆଗତତ୍ତା ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘କସ୍ମା ପନ ୟଥା ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅୱତ୍ୱା ଇଧ ଚତୂସୁପି ଅଭିଭାୟତନେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାୱ ୱୁତ୍ତା’’ତି ଚୋଦନଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀୟତୋ’’ତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥ ୱା ଇଧ ୱା ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନେୱ ଅଭିଭୱିତବ୍ବାନି, ତସ୍ମା ତାନି ନିୟମତୋୱ ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ତତ୍ରାପି ଇଧାପି ୱୁତ୍ତାନି, ‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’ତି ଇଦଂ ପନ ସତ୍ଥୁ ଦେସନାୱିଲାସମତ୍ତମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ସହିତାନି ଚ ସବ୍ବାନି ‘‘ପରିତ୍ତାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତଥା ‘‘ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି। ଅତ୍ଥି ହି ସୋ ପରିୟାୟୋ ‘‘ପରିତ୍ତାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ, ତାନି ଚେ କଦାଚି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୁଜିତାନି ହୋନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି ଅଭିଭୁୟ୍ୟା’’ତି। ପରିୟାୟକଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ପନ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନି, ତଥା ସହିତାନି। ଅତ୍ଥି ହି ଉଭୟତ୍ଥ ଅଭିଭୱନୱିସେସୋତି, ତଥା ଇଧ ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାନମ୍ପି ଅଭିଭୱନପରିୟାୟୋ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତିଆଦିନା ପଠମଦୁତିୟଅଭିଭାୟତନେସୁ ପଠମୱିମୋକ୍ଖୋ, ତତିୟଚତୁତ୍ଥଅଭିଭାୟତନେସୁ ଦୁତିୟୱିମୋକ୍ଖୋ, ୱଣ୍ଣାଭିଭାୟତନେସୁ ତତିୟୱିମୋକ୍ଖୋ ଚ ଅଭିଭୱନପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୨୦୪-୨୦୯, ୨୪୭-୨୪୯) ପନ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାଭିଭାୟତନାନି ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିମୋକ୍ଖେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଭିଭାୟତନାନି କଥିତାନି। ସବ୍ବାନି ଚ ୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚାନି ଝାନାନି ୱିମୋକ୍ଖଦେସନାୟଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତଦେତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତି ଆଗତସ୍ସ ଅଭିଭାୟତନଦ୍ୱୟସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ ଅଭିଭାୟତନେସୁ ଅୱଚନତୋ ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ସବ୍ବୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସାଧାରଣୱଚନଭାୱତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀୟତୋ’’ତି ଇଦଂ ଅଭିଧମ୍ମେ କତ୍ଥଚିପି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି, ତସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ତେନ ଯଂ ଅଞ୍ଞହେତୁକଂ, ତଂ ତେନ ହେତୁନା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ଦେସନାୱିଲାସହେତୁକଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାୟ ଏୱ ଅଭିଧମ୍ମେ ୱଚନଂ, ନ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ମଗ୍ଗିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀୟତା ଚ ତେସଂ ବହିଦ୍ଧାରୂପାନଂ ୱିୟ ଅୱିଭୂତତ୍ତା ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚ ୟଥାୱୁତ୍ତୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ୱିଜ୍ଜମାନପରିୟାୟକଥାଭାୱତୋ। ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି ଏତେନେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ନ ନୀଲାଦିଅଭିଭାୟତନାନି ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ଚେ? ତଂ ନ। ନୀଲାଦୀସୁ କତାଧିକାରାନଂ ନୀଲାଦିଭାୱସ୍ସେୱ ଅଭିଭୱନକାରଣତ୍ତା। ନ ହି ତେସଂ ପରିସୁଦ୍ଧାପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣାନଂ ପରିତ୍ତତା ୱା ଅପ୍ପମାଣତା ୱା ଅଭିଭୱନକାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ନୀଲାଦିଭାୱୋ ଏୱାତି। ଏତେସୁ ଚ ପରିତ୍ତାଦିକସିଣରୂପେସୁ ଯଂ ଯଂ ଚରିତସ୍ସ ଇମାନି ଅଭିଭାୟତନାନି ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମେସୁ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନାତି ନୀଲୱଣ୍ଣନୀଲନିଦସ୍ସନନୀଲନିଭାସାନଂ ସାଧାରଣୱସେନ। ୱଣ୍ଣୱସେନାତି ସଭାୱୱଣ୍ଣୱସେନ। ନିଦସ୍ସନୱସେନାତି ପସ୍ସିତବ୍ବତାୱସେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ଗହେତବ୍ବତାୱସେନ। ଓଭାସୱସେନାତି ସପ୍ପଭାସତାୟ ଅୱଭାସନୱସେନ।

ଇଚ୍ଛାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ୱିମୋକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୬। ଛଟ୍ଠେ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୨୯) କେନଟ୍ଠେନାତି କେନ ସଭାୱେନ। ସଭାୱୋ ହି ଞାଣେନ ୟାଥାୱତୋ ଅରଣୀୟତୋ ଞାତବ୍ବତୋ ‘‘ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏୱ ଥ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅଟ୍ଠୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନାତି ଅଧିକଂ ସୱିସେସଂ ମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ। ଏତେନ ସତିପି ସବ୍ବସ୍ସପି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁତ୍ତଭାୱେ ଯେନ ଭାୱନାୱିସେସେନ ତଂ ଝାନଂ ସାତିସୟଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ସୋ ଭାୱନାୱିସେସୋ ଦୀପିତୋ। ଭୱତି ହି ସମାନଜାତିୟୁତ୍ତୋପି ଭାୱନାୱିସେସେନ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ। ୟଥା ତଂ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ, ତଥା ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତତାୟ ଏୱ ଅନିଗ୍ଗହିତଭାୱେନ ନିରାସଙ୍କତାୟ ଅଭିରତିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନପି ୱିମୋକ୍ଖୋ। ତେନାହ ‘‘ଆରମ୍ମଣେ ଚା’’ତିଆଦି। ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋତି ଅୟଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଛିମେ ୱିମୋକ୍ଖେ ନିରୋଧେ ନତ୍ଥି। କେୱଲୋ ୱିମୁତ୍ତଟ୍ଠୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ସୟମେୱ ପରତୋ ୱକ୍ଖତି।

ରୂପୀତି ଯେନାୟଂ ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନେନ ରୂପେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତଂ ଯସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ ୱିସିଟ୍ଠରୂପଂ ହୋତି, ଯେନ ୱିସିଟ୍ଠେନ ରୂପେନ ‘‘ରୂପୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ ରୂପୀସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତିସୟତ୍ଥଦୀପନତୋ, ତଦେୱ ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନରୂପସ୍ସ ୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନଂ ଇଧ ପରମତ୍ଥତୋ ରୂପିଭାୱସାଧକନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ରୂପଜ୍ଝାନଂ ରୂପଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। ରୂପାନୀତି ପନେତ୍ଥ ପୁରିମପଦଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନୀଲକସିଣାଦୀନି ରୂପାନୀ’’ତି। ରୂପେ କସିଣରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞା , ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପସଞ୍ଞୀ, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଝାନଂ ୱଦତି। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ। ତେନାହ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ନ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତିଆଦି।

ଅନ୍ତୋ ଅପ୍ପନାୟଂ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ଆଭୋଗୋ ନତ୍ଥୀତି ଇମିନା ପୁବ୍ବାଭୋଗୱସେନ ତଥା ଅଧିମୁତ୍ତି ସିୟାତି ଦସ୍ସେତି। ଏୱଞ୍ଚେତ୍ଥ ତଥାୱତ୍ତବ୍ବତାପତ୍ତିଚୋଦନା ଅନୱଟ୍ଠାନା ହୋତି। ୟସ୍ମା ସୁୱିସୁଦ୍ଧେସୁ ନୀଲାଦୀସୁ ୱଣ୍ଣକସିଣେସୁ ତତ୍ଥ କତାଧିକାରାନଂ ଅଭିରତିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ ସମ୍ଭୱତି, ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ତଥା ତତିୟୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ସଂୱଣ୍ଣିତୋ। ୟସ୍ମା ପନ ମେତ୍ତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ଭାୱନା ସତ୍ତେ

ଅପ୍ପଟିକୂଲତୋ ଦହନ୍ତି, ତେ ସୁଭତୋ ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପଓ୍ୱତି, ତସ୍ମା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୨୧୨-୨୧୩) ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନା ''ସୁଭୱିମୋକ୍ଖୋ''ତି ୱୁତ୍ତା। ତୟିଦଂ ଉଭଯମ୍ପି ତେନ ତେନ ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ବସୋତି ଅନୱସେସତୋ। ନ ହି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଏକଦେସୋପି ତତ୍ଥ ଅୱସିସ୍ସତି। ୱିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତାତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେ ନିରୋଧିତତ୍ତା। ଉତ୍ତମୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ ଅରିଯେହେୱ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଅରିଯଫଲପରିଯୋସାନତ୍ତା ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଭାୱତୋ ଚ।

ୱିମୋକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅନରିଯୱୋହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮। ଅଟ୍ଠମେ ଅନରିଯାନଂ ଲାମକାନଂ ୱୋହାରୋ ଅନରିଯୱୋହାରୋ। ଦିଟ୍ଠୱାଦିତାତି ଦିଟ୍ଠଂ ମଯାତି ଏୱଂ ୱାଦିତା। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଏତ୍ଥ ଚ ତଂତଂସମୁଟ୍ଠାପକଚେତନାୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ଯାହି ଚେତନାହୀ''ତିଆଦି।

ଅନରିଯୱୋହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପରିସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୯। ନୱମେ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୭୨) ସମାଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ସମାଗଚ୍ଛତୀତି ୱା ସମାଗମୋ, ପରିସା। ବିମ୍ବିସାରପ୍ପମୁଖୋ ସମାଗମୋ ବିମ୍ବିସାରସମାଗମୋ। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ବିମ୍ବିସାର…ପେ… ସମାଗମସଦିସଂ ଖତ୍ତିଯପରିସନ୍ତି ଯୋଜନା। ଅଞ୍ଞେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁପି ଲବ୍ଭତେୱ ସକ୍ଖୁ ଖତ୍ତିଯପରିସାଦିଉପସଙ୍କମନଂ। ଆଦିତୋ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସକ୍ଖୁ ଭାସନଂ ଆଲାପୋ, କଥନପ୍ପଟିକଥନଂ ସଲ୍ଲାପୋ। ଧମ୍ମୂପସଂହିତା ପୁଚ୍ଛାପଟିପୁଚ୍ଛା ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛା। ସଣ୍ଠାନଂ ପଟିଚ୍ଚ କଥିତଂ ସଣ୍ଠାନପରିଯାଯତ୍ତା ୱଣ୍ଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ''ମହନ୍ତଂ ହତ୍ଥିରାଜୱଣ୍ଣଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୮) ୱିଯ। ତେସନ୍ତି ପଦଂ ଉଭଯପଦାପେକ୍ଖଂ ''ତେସମ୍ପି ଲକ୍ଖଣସଣ୍ଠାନଂ ୱିଯ ସକ୍ଖୁ ସରୀରସଣ୍ଠାନଂ ତେସଂ କେୱଲଂ ପଞ୍ଞାଯତି ଏୱା''ତି। ନାପି ଆମୁତ୍ତମଣିକୁଣ୍ଡଲୋ ଭଗୱା ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ଛିନ୍ନସ୍ସରାତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନସ୍ସରା। ଗଗ୍ଗରସ୍ସରାତି ଜଜ୍ଜରିତସ୍ସରା। ଭାସନ୍ତରନ୍ତି ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଭାସାତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଭାସଂ। ୱୀମଂସାତି ଚିନ୍ତନା। କିମତ୍ଥଂ…ପେ… ଦେସେତୀତି ଇଦଂ ନନୁ ଅତ୍ତାନଂ ଜାନାପେତ୍ୱା ଧମ୍ମେ କଥିତେ ତେସଂ ସାତିସଯୋ ପସାଦୋ ହୋତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ? ଯେସଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଜାନାପେତ୍ୱାୱ ଧମ୍ମେ କଥିତେ ପସାଦୋ ହୋତି, ନ ଜାନାପେତ୍ୱା, ତାଦିସେ ସନ୍ଧାଯ ସତ୍ଥା ତଥା କରୋତି। ତତ୍ଥ ପଯୋଜନମାହ ''ୱାସନତ୍ଥାଯା''ତି। ଏୱଂ ସୁତୋପୀତି ଏୱଂ ଅୱିଞ୍ଞାତଦେସକୋ ଅୱିଞ୍ଞାତାଗମନୋପି ସୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯେୱ ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ସୁଣନ୍ତସ୍ସ।

ପରିସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଭୂମିଚାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦। ଦସମେ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୬୭; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୫।୮୨୨) ଉଦେନଯକ୍ଖସ୍ସ ଚେତିଯଟ୍ଠାନେତି ଉଦେନସ୍ସ ନାମ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଆଯତନଭାୱେନ ଇଟ୍ଠକାହି କତେ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠାନେ। କତୱିହାରୋତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତୱିହାରୋ। ୱୁଚ୍ଚତୀତି ପୁରିମୱୋହାରେନ ''ଉଦେନଂ ଚେତିଯ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଗୋତମକାଦୀସୁପୀତି ''ଗୋତମକଂ ଚେତିଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି। ଏସେୱ ନଯୋତି ଚେତିଯଟ୍ଠାନେ କତୱିହାରଭାୱଂ ଅତିଦିସତି। ତଥା ହି ସତ୍ତମ୍ବନ୍ତି କିକିସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଧୀତରୋ ସତ୍ତ କୁମାରିଯୋ ସଂୱେଗଜାତା ଗେହତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଧାନଂ ପଦହିଂସୁ, ତଂ ଠାନଂ ''ସତ୍ତମ୍ବଂ ଚେତିଯ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ବହୁପୁତ୍ତକନ୍ତି ଚ ବହୁପାରୋହୋ ଏକୋ ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖୋ, ତସ୍ମିଂ ଅଧିୱତ୍ଥଂ ଦେୱତଂ ବହୂ ମନୁସ୍ସା ପୁତ୍ତେ ପତ୍ଥେନ୍ତି, ତଦୁପାଦାଯ ତଂ ଠାନଂ ''ବହୁପୁତ୍ତକଂ ଚେତିଯ''ନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସାରନ୍ଦଦସ୍ସ ନାମ ଯକ୍ଖସ୍ସ ୱସିତଟ୍ଠାନଂ, ଚାପାଲସ୍ସ ନାମ ଯକ୍ଖସ୍ସ ୱସିତଟ୍ଠାନଂ, ଇତି ସବ୍ବାନେୱେତାନି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବଦେୱତା ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଚେତିଯୱୋହାରେନ ୱୋହରିତାନି, ଭଗୱତୋ ୱିହାରେ କତେପି ତଥେୱ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। ରମଣୀଯାତି ଏତ୍ଥ ୱେସାଲିଯା ତାୱ ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୁଲଭପିଣ୍ଡତାଯ ରମଣୀଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିହାରାନଂ ପନ ନଗରତୋ ନାତିଦୂରତାଯ ନଚ୍ଚାସନ୍ନତାଯ ଗମନାଗମନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅନାକିଣ୍ଣୱିହାରଟ୍ଠାନତାଯ ଛାଯୂଦକସମ୍ପତ୍ତିଯା ପୱିୱେକପତିରୂପତାଯ ଚ ରମଣୀଯତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱଡ୍ଢିତାତି ଭାୱନାପାରିପୂରିୱସେନ ପରିବ୍ରୂହିତା। ପୁନପ୍ପୁନଂ କତାତି ଭାୱନାଯ ବହୁଲୀକରଣେନ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତିତା। ଯୁତ୍ତଯାନଂ ୱିଯ କତାତି

ଯଥା ଯୁତ୍ତମାଜଞ୍ଞଯାନଂ ଛେକେନ ସାରଥିନା ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତିରହତଂ ଗମିତା। ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ୱତ୍ଥୁ ୱିଯ କତାତି ସବ୍ବସୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିସୋଧନେନ ଇଦ୍ଧିୱିସଯତାଯ ପତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ସୁୱିସୋଧିତପରିସ୍ସଯୱତ୍ଥୁ ୱିଯ କତା। ଅଧିଟ୍ଠିତାତି ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱତୋ ସୁଭାୱିତଭାୱେନ ତଂତଂଅଧିଟ୍ଠାନଯୋଗ୍ଗତାଯ ଠପିତା। ସମନ୍ତତୋ ଚିତାତି ସବ୍ବଭାଗେନ ଭାୱନୁପଚଯଂ ଗମିତା। ତେନାହ ‘‘ସୁୱଡ୍ଢିତା’’ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ସମାରଦ୍ଧାତି ଇଦ୍ଧିଭାୱନାଯ ସିଖାପ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ମଦେୱ ସଂସେୱିତା।

ଅନିଯମେନାତି ‘‘ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀ’’ତି ଅନିଯମୱଚନେନ। ନିଯମେତ୍ୱାତି ‘‘ତଥାଗତସ୍ସା’’ତି ସରୂପଦସ୍ସନେନ ନିଯମେତ୍ୱା। ଆଯୁପ୍ପମାଣନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୪୦; ଦୀ। ନି। ଅଭି। ଟୀ। ୧।୪୦) ପରମାଯୁପ୍ପମାଣଂ ୱଦତି। କିଂ ପନେତଂ ପରମାଯୁ ନାମ, କଥଂ ୱା ତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନପ୍ପମାଣନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯୋ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱୱିସେସେ ପୁରିମସିଦ୍ଧଭୱପତ୍ଥନୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ସରୀରାୱଯୱୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନପ୍ପମାଣାଦିୱିସେସା ୱିଯ ତଂତଂଗତିନିକାଯାଦୀସୁ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ନିଯତପରିଚ୍ଛେଦୋ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକକାମାୱଚରଦେୱରୂପାୱଚରସତ୍ତାନଂ ସୁକ୍କସୋଣିତୋତୁଭୋଜନାଦିଉତୁଆଦିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୂପତ୍ଥମ୍ଭିତୋ ୱିପାକପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ଠିତିକାଲନିଯମୋ। ସୋ ଯଥାସକଂ ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାଯୀନମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସହଜାତାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଠପନାକାରୱୁତ୍ତିତାଯ ପୱତ୍ତନକାନି ରୂପାରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଯସ୍ମା ନ କେୱଲଂ ତେସଂ ଖଣଠିତିଯା ଏୱ କାରଣଭାୱେନ ଅନୁପାଲକାନି, ଅଥ ଖୋ ଯାୱ ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦା ଅନୁପବନ୍ଧସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦହେତୁଭାୱେନପି, ତସ୍ମା ଆଯୁହେତୁକତ୍ତା କାରଣୂପଚାରେନ ଆଯୁ, ଉକ୍କଂସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପରମାଯୂତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପନ ଦେୱାନଂ ନେରଯିକାନଂ ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଞ୍ଚ ନିଯତପରିଚ୍ଛେଦଂ। ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଂ ପନ ଏକନ୍ତନିଯତପରିଚ୍ଛେଦମେୱ, ଅୱସିଟ୍ଠମନୁସ୍ସପେତତିରଚ୍ଛାନାନଂ ପନ ଚିରଟ୍ଠିତିସଂୱତ୍ତନିକକମ୍ମବହୁଲେ କାଲେ ତଂକମ୍ମସହିତସନ୍ତାନଜନିତସୁକ୍କସୋଣିତପଚ୍ଚଯାନଂ ତଂମୂଲକାନଞ୍ଚ ଚନ୍ଦସୂରିଯସମୱିସମପରିୱତ୍ତନାଦିଜନିତୋତୁଆହାରାଦିସମୱିସମପଚ୍ଚଯାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଚିରାଚିରକାଲତୋ ଅନିଯତପରିଚ୍ଛେଦଂ, ତସ୍ସ ଚ ଯଥା ପୁରିମସିଦ୍ଧଭୱପତ୍ଥନାୱସେନ ତଂତଂଗତିନିକାଯାଦୀସୁ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱିସେସନିଯମୋ ସିଦ୍ଧୋ ଦସ୍ସନାନୁସ୍ସୱାଦୀହି, ତଥା ଆଦିତୋ ଗହଣସିଦ୍ଧିଯା। ଏୱଂ ତାସୁ ତାସୁ ଉପପତ୍ତୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସମପ୍ପମାଣଟ୍ଠିତିକାଲଂ ଦସ୍ସନାନୁସ୍ସୱେହି ଲଭିତ୍ୱା ତଂପରମତଂ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ପୱତ୍ତିତଭୱପତ୍ଥନାୱସେନ ଆଦିତୋ ପରିଚ୍ଛେଦନିଯମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ପନ କମ୍ମଂ ତାସୁ ତାସୁ ଉପପତ୍ତୀସୁ ଯଥା ତଂତଂଉପପତ୍ତିନିଯତୱଣ୍ଣାଦିନିବ୍ବତ୍ତନେ ସମତ୍ଥଂ, ଏୱଂ ନିଯତାଯୁପରିଚ୍ଛେଦାସୁ ଉପପତ୍ତୀସୁ ପରିଚ୍ଛେଦାତିକ୍କମେନ ୱିପାକନିବ୍ବତ୍ତନେ ସମତ୍ଥଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଯଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କରୋନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି।

ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନ ‘‘ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଚରିମଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯିନୋ କମ୍ମସ୍ସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାଯୁକତାସଂୱତ୍ତନସମତ୍ଥତଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଆଯୁସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପରିସ୍ସଯୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତା ପାଳିଯଂ ଆଗତା ଏୱାତି ଇମଂ ଭଦ୍ଦକପ୍ପମେୱ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି ଅୱୋଚ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀହି ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀତି ଏତେନ ଯଥା ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଜରାଯ ନ ପଟିଘାତୋ, ଏୱଂ ତେନ ମରଣସ୍ସପି ନ ପଟିଘାତୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନମେୱାତି। ‘‘କ୍ୱ ସରୋ ଖିତ୍ତୋ, କ୍ୱ ଚ ନିପତିତୋ’’ତି ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତିତେନପି ଥେରୱାଦେନ ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନମେୱ ସମତ୍ଥିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ପନ ୱୁଚ୍ଚତି…ପେ… ନିଯାମିତ’’ନ୍ତି।

ଓଳାରିକେ ନିମିତ୍ତେତି ଥୂଲେ ସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନେ। ଥୂଲସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନଞ୍ହେତଂ ‘‘ତିଟ୍ଠତୁ ଭଗୱା କପ୍ପ’’ନ୍ତି ସକଲଂ କପ୍ପଂ ଅୱଟ୍ଠାନଯାଚନାଯ, ଯଦିଦଂ ‘‘ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି, ଆନନ୍ଦ, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାୱିତା’’ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅତ୍ତନୋ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାନୁଭାୱେନ କପ୍ପଂ ଅୱଟ୍ଠାନସମତ୍ଥତାୱିଭାୱନଂ। ଓଭାସେତି ପାକଟୱଚନେ। ପାକଟୱଚନଞ୍ହେତଂ, ଯଦିଦଂ ପରିଯାଯଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉଜୁକମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଭାୱନଂ। ପରିଯୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି ଯଥା କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏୱଂ ଅଭିଭୂତଚିତ୍ତୋ। ସୋ ପନ ଅଭିଭୱୋ ମହତା ଉଦକୋଘେନ ଅପ୍ପକସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣଂ ୱିଯ ଅହୋସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଚିତ୍ତୋ’’ତି। ଅଞ୍ଞୋତି ଥେରତୋ, ଅରିଯେହି ୱା ଅଞ୍ଞୋପି ଯୋ କୋଚି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନଗ୍ଗହଣଞ୍ହେତ୍ଥ ଯଥା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସୋ ମାରେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ଥେରୋ ଭଗୱତା କତନିମିତ୍ତୋଭାସଂ ସବ୍ବସୋ ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେସୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ମାରୋ ହୀ’’ତିଆଦି।

ଚତ୍ତାରୋୱିପଲ୍ଲାସାତି ଅସୁଭେ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଦୁକ୍ଖେ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା। ତେନାତି ଯଦିପି ଇତରେ ଅଟ୍ଠ ୱିପଲ୍ଲାସା ପହୀନା, ତଥାପି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ। ଅସ୍ସାତି ଥେରସ୍ସ। ମଦ୍ଦତୀତି ଫୁସନମତ୍ତେନ ମଦ୍ଦନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି, ଅଞ୍ଞଥା ତେନ ମଦ୍ଦିତେ ସତ୍ତାନଂ ମରଣମେୱ ସିଯା। କିଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କସ୍ମା ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ନନୁ ଏସ ଅଗ୍ଗସାୱକସ୍ସ କୁଚ୍ଛିଂ ପୱିଟ୍ଠୋତି? ସଚ୍ଚଂ ପୱିଟ୍ଠୋ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ନ ୱିବାଧନାଧିପ୍ପାଯେନ। ୱିବାଧନାଧିପ୍ପାଯେନ ପନ ଇଧ ‘‘କିଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ହଦଯମଦ୍ଦନସ୍ସ ଅଧିକତତ୍ତା। ନିମିତ୍ତୋଭାସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତିଟ୍ଠତୁ ଭଗୱା

କପ୍ପ’’ନ୍ତି ସକଲକପ୍ପଂ ଅୱଟ୍ଠାନଯାଚନାଯ ‘‘ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି, ଆନନ୍ଦ, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାୱିତା’’ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅତ୍ତନୋ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାନୁଭାୱେନ କପ୍ପଂ ଅୱଟ୍ଠାନସମତ୍ଥତାୱସେନ ସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନଂ ନିମିତ୍ତଂ। ତଥା ପନ ପରିଯାଯଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉଜୁକମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଭାୱନଂ ଓଭାସୋ। ଜାନନ୍ତୋଯେୱାତି ମାରେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତଭାୱଂ ଜାନନ୍ତୋଯେୱ। ଅତ୍ତନୋ ଅପରାଧହେତୁତୋ ସତ୍ତାନଂ ସୋକୋ ତନୁକୋ ହୋତି, ନ ବଲୱାତି ଆହ ‘‘ଦୋସାରୋପନେନ ସୋକତନୁକରଣତ୍ଥ’’ନ୍ତି। କିଂ ପନ ଥେରୋ ମାରେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତକାଲେ ପୱତ୍ତିଂ ପଚ୍ଛା ଜାନାତୀତି? ନ ଜାନାତି ସଭାୱେନ, ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ପନ ଜାନାତି।

ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ, ଆନନ୍ଦାତି ଯସ୍ମା ଦିୱାୱିହାରତ୍ଥାଯ ଇଧାଗତୋ, ତସ୍ମା, ଆନନ୍ଦ, ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ ଯଥାରୁଚିତଟ୍ଠାନଂ ଦିୱାୱିହାରାଯ। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ସଦାନି କାଲଂ ମଞ୍ଞସୀ’’ତି। ଅନତ୍ଥେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ଗୁଣମାରଣେନ ମାରେତି, ୱିରାଗୱିବନ୍ଧନେନ ୱା ଜାତିନିମିତ୍ତତାଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଜାତଂ ମାରେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ‘‘ମାରେତୀତି ମାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତି ୱିଯ ପାପତାଯ ପାପିମା। କଣ୍ହଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ କଣ୍ହୋ। ୱିରାଗାଦିଗୁଣାନଂ ଅନ୍ତକରଣତୋ ଅନ୍ତକୋ। ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥାୱହଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ନ ମୁଞ୍ଚତୀତି ନମୁଚି। ଅତ୍ତନୋ ମାରପାସେନ ପମତ୍ତେ ବନ୍ଧତି, ପମତ୍ତା ୱା ବନ୍ଧୂ ଏତସ୍ସାତି ପମତ୍ତବନ୍ଧୁ। ସତ୍ତମସତ୍ତାହତୋ ପରଂ ସତ୍ତ ଅହାନି ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ’’ତି ନ ପନ ପଲ୍ଲଙ୍କସତ୍ତାହାଦି ୱିଯ ନିଯତକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଟ୍ଠମସତ୍ତାହସ୍ସ ନାମ ଲବ୍ଭନତୋ। ସତ୍ତମସତ୍ତାହସ୍ସ ହି ପରତୋ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସକ୍କସ୍ସ ଚ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ପଟିଞ୍ଞାତଧମ୍ମଦେସନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଇଦାନି ସତ୍ତେ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ମମ ୱିସଯଂ ସମତିକ୍କମାପେସ୍ସତୀ’’ତି ସଞ୍ଜାତଦୋମନସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ହନ୍ଦ ଦାନାହଂ ନଂ ଉପାଯେନ ପରିନିବ୍ବାପେସ୍ସାମି, ଏୱମସ୍ସ ମନୋରଥୋ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଗମିସ୍ସତି, ମମ ଚ ମନୋରଥୋ ଇଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି। ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ ‘‘ପରିନିବ୍ବାତୁ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା ପରିନିବ୍ବାନଂ ଯାଚି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଜାତି ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନଦିୱସଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଭଗୱା ଚସ୍ସ ଅତିବନ୍ଧନାଧିପ୍ପାଯଂ ଜାନନ୍ତୋପି ତଂ ଅନାୱିକତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅକାଲଭାୱମେୱ ପକାସେନ୍ତୋ ଯାଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପି। ତେନାହ ‘‘ନ ତାୱାହ’’ନ୍ତିଆଦି।

ମଗ୍ଗୱସେନ ବ୍ୟତ୍ତାତି ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯେନ ବ୍ୟତ୍ତା। ତଥେୱ ୱିନୀତାତି ମଗ୍ଗୱସେନେୱ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିନଯେନ ୱିନୀତା। ତଥା ୱିସାରଦାତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନେୱ ସତ୍ଥୁସାସନେ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସାରଦା, ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିପାପଧମ୍ମାନଂ ୱିଗମେନ ୱିସାରଦଭାୱଂ ପତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ୱସେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରଣଂ ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ଇଧ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ସୁତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତେପିଟକୱସେନା’’ତି। ତିଣ୍ଣଂ ପିଟକାନଂ ସମୂହୋ ତେପିଟକଂ, ତୀଣି ୱା ପିଟକାନି ତିପିଟକଂ, ତିପିଟକମେୱ ତେପିଟକଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ତମେୱାତି ଯଂ ତଂ ତେପିଟକଂ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରିତଭାୱେନ ‘‘ସୁତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତମେୱ। ଧମ୍ମନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ। ଧାରେନ୍ତୀତି ସୁୱଣ୍ଣଭାଜନେ ପକ୍ଖିତ୍ତସୀହୱସଂ ୱିଯ ଅୱିନସ୍ସନ୍ତଂ କତ୍ୱା ସୁପ୍ପଗୁଣସୁପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ଧାରେନ୍ତି ହଦଯେ ଠପେନ୍ତି। ଇତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ ବହୁସ୍ସୁତଧମ୍ମଧରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଟିୱେଧଧମ୍ମୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସାତି ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମସ୍ସ, ନୱୱିଧସ୍ସପି ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ। ଅନୁଧମ୍ମଭୂତନ୍ତି ଅଧିଗମାଯ ଅନୁରୂପଧମ୍ମଭୂତଂ। ଅନୁଚ୍ଛୱିକପ୍ପଟିପଦନ୍ତି ଚ ତମେୱ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମମାହ, ଛବ୍ବିଧା ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ୱା। ଅନୁଧମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସା ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଟିପଦାଯ ଅନୁରୂପଂ ଅଭିସଲ୍ଲେଖିତଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଧମ୍ମଂ। ଚରଣସୀଲାତି ସମାଦାଯ ୱତ୍ତନସୀଲା। ଅନୁମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମୋ ଏତିସ୍ସାତି ୱା ଅନୁଧମ୍ମା, ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ୱିପସ୍ସନା। ତସ୍ସା ଚରଣସୀଲା। ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯୱାଦନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱାଦଂ। ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଆଚାରସିକ୍ଖାପନେନ ଆଚରିଯୋ, ଭଗୱା, ତସ୍ସ ୱାଦୋ, ଚତୁସଚ୍ଚଦେସନା।

ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆଦିତୋ କଥେସ୍ସନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ଉଗ୍ଗହିତନିଯାମେନ ପରେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେସେସ୍ସନ୍ତୀତି ୱାଚେସ୍ସନ୍ତି, ପାଳିଂ ସମ୍ମା ପବୋଧେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞପେସ୍ସନ୍ତୀତି ପଜାନାପେସ୍ସନ୍ତି, ସଙ୍କାସେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟ୍ଠପେସ୍ସନ୍ତୀତି ପକାରେହି ଠପେସ୍ସନ୍ତି, ପକାସେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱରିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱିୱଟଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ୱିଭଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱିଭତ୍ତଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ଉତ୍ତାନୀକରିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅନୁତ୍ତାନଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ଉତ୍ତାନଂ ପାକଟଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ସହଧମ୍ମେନାତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ କାରଣପରିଯାଯୋ ‘‘ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୨୦) ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ସହେତୁକେନ ସକାରଣେନ ୱଚନେନା’’ତି। ସପ୍ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ସନିସ୍ସରଣଂ। ଯଥା ପରୱାଦଂ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ସକୱାଦୋ ପତିଟ୍ଠହତି, ଏୱଂ ହେତୁଦାହରଣେହି ଯଥାଧିଗତମତ୍ଥଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେସ୍ସନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି, ନୱୱିଧଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପବୋଧେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ପଞ୍ଞପେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀହି ଛହି ପଦେହି ଛ ଅତ୍ଥପଦାନି ଦସ୍ସିତାନି, ଆଦିତୋ ପନ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଛ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି। ଏତ୍ତାୱତା ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ନେତ୍ତିଯଂ (ନେତ୍ତି। ସଙ୍ଗହୱାରୋ) ‘‘ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚା’’ତି।

ସିକ୍ଖାତ୍ତଯସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିସିକ୍ଖାତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ। ସକଲଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଅନୱସେସଂ ସତ୍ଥୁସାସନଭୂତଂ ସେଟ୍ଠଚରିଯଂ। ସମିଦ୍ଧନ୍ତି

ସମ୍ପଦେୱ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଝାନସ୍ସାଦୱସେନାତି ତେହି ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସମଧିଗତଝାନସୁଖୱସେନ। ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଉଳାରପଣୀତଭାୱୂପଗମେନ ସବ୍ବସୋ ପରିୱୁଦ୍ଧିମୁପଗତଂ। ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲଂ ୱିଯ ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ପଦାହି ସାସନାଭିୱୁଦ୍ଧିଯା ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିତୋ। ପତିଟ୍ଠିତୱସେନାତି ପତିଟ୍ଠାନୱସେନ, ପତିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିୱେଧୱସେନ ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ହିତନ୍ତି ବାହୁଜଞ୍ଞଂ। ତେନାହ ''ମହାଜନାଭିସମଯୱସେନା''ତି। ପୁଥୁ ପୁଥୁଲଂ ଭୂତଂ ଜାତଂ, ପୁଥୁ ୱା ପୁଥୁତ୍ତଂ ପତ୍ତନ୍ତି ପୁଥୁଭୂତଂ। ତେନାହ ''ସବ୍ବା…ପେ॥। ପତ୍ତ''ନ୍ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ପକାସିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମ୍ପଦେୱ ଆଦିକଲ୍ଯାଣାଦିଭାୱେନ ପୱେଦିତଂ।

ସତିଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱାତି ଅଯଂ କାଯାଦିୱିଭାଗୋ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତୋ ଦୁକ୍ଖଭାରୋ ମଯା ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ୱହିତୋ, ଇଦାନି ପନ ନ ୱହିତବ୍ବୋ, ଏତସ୍ସ ଅୱହନତ୍ଥଞ୍ହି ଚିରତରଂ କାଲଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ଭାରୋ ସମ୍ଭତୋ, ସ୍ୱାଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ। ଯତୋ ଇମେ କାଯାଦଯୋ ଅସୁଭାଦିତୋ ସଭାୱାଦିତୋ ସମ୍ପଦେୱ ପରିଞ୍ଞାତାତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ସମ୍ମାସତିଂ ଯଥାତଥଂ ୱିସଯେ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା। ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାରସ୍ସ ୱହନେ ପଯୋଜନଭୂତଂ ଅତ୍ତହିତଂ ତାୱ ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ପରିସମାପିତଂ, ପରହିତଂ ପନ ବୁଦ୍ଧୱେନେଯ୍ଯୱିନଯଂ ପରିସମାପିତବ୍ବଂ, ତଂ ଇଦାନି ମାସତ୍ତଯେନେୱ ପରିସମାପନଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି, ଅହମ୍ପି ୱିସାଖାପୁଣ୍ଣମାଯଂ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମୀତି ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସବ୍ବଭାଗେନ ନିଚ୍ଛଯଂ କତ୍ୱା। ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜୀତି ଆଯୁନୋ ଜୀୱିତସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରକଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଧମ୍ମଂ ନ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜି। ତଂୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନେୱ ତେନ ଅଭିସଙ୍ଖରିଯମାନଂ ଜୀୱିତସଙ୍ଖାରଂ ''ନ ପୱତ୍ତେସ୍ସାମୀ''ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜି। ତେନାହ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି।

ଠାନମହନ୍ତତାଯପି ପୱତ୍ତିଆକାରମହନ୍ତତାଯପି ମହନ୍ତୋ ପଥୱୀକମ୍ପୋ। ତତ୍ଥ ଠାନମହନ୍ତତାଯ ଭୂମିଚାଲସ୍ସ ମହନ୍ତତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଦା କିର… ପେ… କମ୍ପିତ୍ଥା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଭୂତା ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଏୱ, ନ ଯା କାଚି। ଯା ମହାଭିନୀହାରମହାଭିଜାତିଆଦୀସୁପି କମ୍ପିତ୍ଥ, ତଦାପି ତତ୍ତିକାଯ ଏୱ କମ୍ପନେ କିଂ କାରଣଂ? ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଭାୱେନ ତସ୍ସେୱ ଆଦିତୋ ପରିଗ୍ଗହସ୍ସ କତତ୍ତା, ପରିଗ୍ଗହକରଣଂ ଚସ୍ସ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ତାୱତ୍ତକମେୱ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅହୋସି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ, ନିସ୍ସଦ୍ଦା ହୋତି ନିରାକୁଲା… ପେ… ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଆଭୁଜତି, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପତୀ''ତି (ବୁ। ୱଂ। ୨।୮୪-୯୧) ଚ ଆଦି। ଉଦକପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଛପ୍ପକାରପୱେଧନେନ ଅୱୀତରାଗେ ଭିଂସେତୀତି ଭିଂସନୋ, ସୋ ଏୱ ଭିଂସନକୋତି ଆହ ''ଭଯଜନକୋ''ତି। ଦେୱଭେରିଯୋତି ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭିସଦ୍ଦସ୍ସ ପରିଯାଯୱଚନମତ୍ତଂ। ନ ଚେତ୍ଥ କାଚି ଭେରୀ ''ଦୁନ୍ଦୁଭୀ''ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ଅଥ ଖୋ ଉପ୍ପାତଭାୱେନ ଲବ୍ଭମାନୋ ଆକାସଗତୋ ନିଗ୍ଘୋସସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ ''ଦେୱୋ''ତିଆଦି। ଦେୱୋତି ମେଘୋ। ତସ୍ସ ହି ଗଜ୍ଜଭାୱେନ ଆକାସସ୍ସ ୱସ୍ସାଭାୱେନ ସୁକ୍ଖଗଜ୍ଜିତସଞ୍ଞିତେ ସଦ୍ଦେ ନିଚ୍ଛରନ୍ତେ ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭିସମଞ୍ଞା। ତେନାହ ''ଦେୱୋ ସୁକ୍ଖଗଜ୍ଜିତଂ ଗଜ୍ଜୀ''ତି।

ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠନ୍ତି ''ଏୱଂ ଚିରତରଂ କାଲଂ ୱହିତୋ ଅଯଂ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତୋ ଦୁକ୍ଖଭାରୋ, ଇଦାନି ନ ଚିରସ୍ସେୱ ନିକ୍ଖିପିସ୍ସାମୀ''ତି ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ ଭଗୱା ସଭାୱେନେୱ ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ଏୱଂ ପନ ଉଦାନେନ୍ତେନ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ସାଧିତୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''କସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତୁଲୀଯତୀତି ତୁଲନ୍ତି ତୁଲ-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମସାଧନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତୁଲିତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପାନୁଭାୱତାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ତଥା ହି ତଂ ପରିତୋ ଖଣ୍ଡିତଭାୱେନ ''ପରିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିପକ୍ଖୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ଦୀଘସନ୍ତାନତାଯ ୱିପୁଲଫଲତାଯ ଚ ନ ତୁଲଂ ନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଯେହି କାରଣେହି ପୁବ୍ବେ ଅୱିସେସତୋ ମହଗ୍ଗତଂ ''ଅତୁଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତାନି କାରଣାନି ରୂପାୱଚରତୋ ଅରୂପସ୍ସ ସାତିସଯାନି ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅରୂପାୱଚରଂ ''ଅତୁଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଇତରଞ୍ଚ ''ତୁଲ''ନ୍ତି। ଅପ୍ପୱିପାକନ୍ତି ତୀସୁପି କମ୍ମେସୁ ଯଂ ତନୁୱିପାକଂ ହୀନଂ, ତଂ ତୁଲଂ। ବହୁୱିପାକନ୍ତି ଯଂ ମହାୱିପାକଂ ପଣୀତଂ, ତଂ ଅତୁଲଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ମଜ୍ଝିମଂ, ତଂ ହୀନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନ୍ତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦ୍ୱୀସୁପି ଭାଗେସୁ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବଂ। ହୀନତ୍ତିକୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଧା। ସା। ଅଟ୍ଠ। ୧୪) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱା ଅପ୍ପବହୁୱିପାକତଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱସେନ ତୁଲାତୁଲଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ଭୱତି ଏତସ୍ମାତି ସମ୍ଭୱୋତି ଆହ ''ସମ୍ଭୱହେତୁଭୂତ''ନ୍ତି। ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତରତୋତି ସସନ୍ତାନଧମ୍ମେସୁ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଗୋଚରାସେୱନାଯ ଚ ନିରତୋ। ସୱିପାକମ୍ପି ସମାନଂ ପୱତ୍ତିୱିପାକମତ୍ତଦାଯିକମ୍ମଂ ସୱିପାକଟ୍ଠେନ ସମ୍ଭୱଂ, ନ ଚ ତଂ କାମାଦିଭୱାଭିସଙ୍ଖାରକନ୍ତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''ସମ୍ଭୱ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ଭୱସଙ୍ଖାର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଓସ୍ସଜ୍ଜୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅୱସ୍ସଜ୍ଜି। କୱଚଂ ୱିଯ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତତ୍ତା ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଅଭିନ୍ଦୀତି କିଲେସଭେଦସହଭାୱିକମ୍ମୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତଦୁଭଯସ୍ସ କାରଣମୱୋଚ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ''ତି।

ପଠମୱିକପ୍ପେ ଅୱସଜ୍ଜନମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଏତ୍ଥ ଅୱସଜ୍ଜନାକାରୋତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତୀରେନ୍ତୋତି ''ଉପ୍ପାଦୋ ଭଯଂ, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମ''ନ୍ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୧୦) ୱୀମଂସନ୍ତୋ। ''ତୁଲେନ୍ତୋ ତୀରେନ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ

ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଭୱସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱସଜ୍ଜନାକାରଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି। ଏୱନ୍ତିଆଦିନା ପନ ଉଦାନଗାଥାୱଣ୍ଣନାଯଂ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଗମୱସେନ ଦସ୍ସେତି।

ଯନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୭୧) କରଣେ, ଅଧିକରଣେ ୱା ପଚ୍ଚଉୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯେନ ସମଯେନ, ଯସ୍ମିଂ ୱା ସମଯେ’’ତି। ଉକ୍ଖେପକୱାତାତି ଉଦକସନ୍ଧାରକୱାତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଖେପକୱାତା। ସଟ୍ଠି…ପେ… ବହଲନ୍ତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ୱାତସ୍ସ ଉବ୍ବେଧପ୍ପମାଣମେୱ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ , ଆଯାମୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପ୍ପମାଣଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପ୍ପମାଣମ୍ପି ଉଦକସନ୍ଧାରକୱାତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦତିଯେୱ। ଆକାସେତି ପୁବ୍ବେ ୱାତେନ ପତିଟ୍ଠିତାକାସେ। ପୁନ ୱାତୋତି ଉକ୍ଖେପକୱାତେ ତଥା କତ୍ୱା ୱିଗତେ ଉଦକସନ୍ଧାରକୱାତୋ ପୁନ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ଯଥା ତଂ ଉଦକଂ ନ ଭସ୍ସତି, ଏୱଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତଂ ଆବନ୍ଧନୱିତାନୱସେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ତତୋ ଉଦକଂ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ତତୋ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗହଣତୋ ତେନ ୱାତେନ ଉଟ୍ଠାପିତଂ ଉଦକଂ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି ଉପରି ଗଚ୍ଛତି। ହୋତିଯେୱାତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ହୋତିଯେୱ। ବହୁଭାୱେନାତି ମହାପଥୱିଯା ମହନ୍ତଭାୱେନ। ସକଲା ହି ମହାପଥୱୀ ତଦା ଓଗ୍ଗଚ୍ଛତି ଚ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି ଚ, ତସ୍ମା କମ୍ପନଂ ନ ପଞ୍ଞାଯତି।

ଇଜ୍ଝନସ୍ସାତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସିଜ୍ଝନସ୍ସ ଅନୁଭୱିତବ୍ବସ୍ସ ଇସ୍ସରିଯସମ୍ପତ୍ତିଆଦିକସ୍ସ। ପରିତ୍ତାତି ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତା ନାତିସୁଭାୱିତା। ତଥା ଚ ଭାୱନା ବଲୱତୀ ନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଦୁବ୍ବଲା’’ତି। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ହି ଭାୱନା ୱୁତ୍ତା। ଅପ୍ପମାଣାତି ପଗୁଣା ସୁଭାୱିତା। ସା ହି ଥିରା ଦଳ୍ହତରା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ବଲୱା’’ତି। ‘‘ପରିତ୍ତା ପଥୱୀସଞ୍ଞା, ଅପ୍ପମାଣା ଆପୋସଞ୍ଞା’’ତି ଦେସନାମତ୍ତମେତଂ, ଆପୋସଞ୍ଞାଯ ପନ ସୁଭାୱିତାଯ ପଥୱୀକମ୍ପୋ ସୁଖେନେୱ ଇଜ୍ଝତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଂୱେଜେନ୍ତୋ ୱା ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯା ପମତ୍ତଂ ସକ୍କଂ ଦେୱରାଜାନଂ, ୱୀମଂସନ୍ତୋ ୱା ତାୱଦେୱ ସମଧିଗତଂ ଅତ୍ତନୋ ଇଦ୍ଧିବଲଂ। ସୋ କିରାଯସ୍ମା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭୧) ଖୁରଗ୍ଗେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଯେନ ପବ୍ବଜିତଦିୱସେଯେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ୱେଜଯନ୍ତୋ ପାସାଦୋ କମ୍ପିତପୁବ୍ବୋ’’ତି। ତତୋ ‘‘ନତ୍ଥି କୋଚୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ କମ୍ପେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଭିଞ୍ଞାବଲେନ ୱେଜଯନ୍ତମତ୍ଥକେ ଠତ୍ୱା ପାଦେନ ପହରିତ୍ୱା କମ୍ପେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଅଥ ନଂ ସକ୍କସ୍ସ ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ଆହଂସୁ – ‘‘ପୁତ୍ତ ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତ, ତ୍ୱଂ ପୂତିଗନ୍ଧେନେୱ ସୀସେନ ୱେଜଯନ୍ତଂ କମ୍ପେତୁଂ ଇଚ୍ଛସି, ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ, ତାତ, ପାସାଦୋ, କଥଂ କମ୍ପେତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀ’’ତି।

ସାମଣେରୋ ‘‘ଇମା ଦେୱତା ମଯା ସଦ୍ଧିଂ କେଳିଂ କରୋନ୍ତି, ଅହଂ ଖୋ ପନ ଆଚରିଯଂ ନାଲତ୍ଥଂ, କହଂ ନୁ ଖୋ ମେ ଆଚରିଯୋ ସାମୁଦ୍ଦିକମହାନାଗତ୍ଥେରୋ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଲେଣଂ ମାପେତ୍ୱା ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସିନ୍ନୋ’’ତି ଞତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ତତୋ ନଂ ଥେରୋ, ‘‘ତାତ ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତ, ଅସିକ୍ଖିତ୍ୱାୱ ଯୁଦ୍ଧଂ ପୱିଟ୍ଠୋସୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ନାସକ୍ଖି, ତାତ, ୱେଜଯନ୍ତଂ କମ୍ପେତୁ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ଆଚରିଯଂ, ଭନ୍ତେ, ନାଲତ୍ଥନ୍ତି। ଅଥ ନଂ ଥେରୋ, ‘‘ତାତ, ତୁମ୍ହାଦିସେ ଅକମ୍ପେନ୍ତେ ଅଞ୍ଞୋ କୋ କମ୍ପେସ୍ସତି, ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ ତେ, ତାତ, ଉଦକପିଟ୍ଠେ ଗୋମଯଖଣ୍ଡଂ ପିଲୱନ୍ତଂ, ତାତ, କପଲ୍ଲପୂୱଂ ପଚନ୍ତଂ ଅନ୍ତନ୍ତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି ଇମିନା ଓପମ୍ମେନ ଜାନାହୀ’’ତି ଆହ। ସୋ ‘‘ୱଟ୍ଟିସ୍ସତି, ଭନ୍ତେ, ଏତ୍ତକେନା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ପାସାଦେନ ପତିଟ୍ଠିତୋକାସଂ ଉଦକଂ ହୋତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ୱେଜଯନ୍ତାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ଦେୱଧୀତରୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏକୱାରଂ ଲଜ୍ଜିତ୍ୱା ଗତୋ, ପୁନପି ସାମଣେରୋ ଏତି, ପୁନପି ଏତୀ’’ତି ୱଦିଂସୁ। ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ‘‘ମା ମଯ୍ହଂ ପୁତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ କଥଯିତ୍ଥ, ଇଦାନି ତେନ ଆଚରିଯୋ ଲଦ୍ଧୋ ଖଣେନ ପାସାଦଂ କମ୍ପେସ୍ସତୀ’’ତି ଆହ। ସାମଣେରୋପି ପାଦଙ୍ଗୁଟ୍ଠେନ ପାସାଦଥୂପିକଂ ପହରି, ପାସାଦୋ ଚତୂହି ଦିସାହି ଓଣମତି। ଦେୱତା ‘‘ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ଦେହି, ତାତ, ପାସାଦସ୍ସ, ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ଦେହି, ତାତ, ପାସାଦସ୍ସା’’ତି ୱିରୱିଂସୁ। ସାମଣେରୋ ପାସାଦଂ ଯଥାଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ପାସାଦମତ୍ଥକେ ଠତ୍ୱା ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି –

‘‘ଅଜ୍ଜେୱାହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ଅଜ୍ଜ ପତ୍ତାସୱକ୍ଖଯଂ;

ଅଜ୍ଜ କମ୍ପେମି ପାସାଦଂ, ଅହୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସୁଳାରତା।

‘‘ଅଜ୍ଜେୱାହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ଅଜ୍ଜ ପତ୍ତାସୱକ୍ଖଯଂ;

ଅଜ୍ଜ କମ୍ପେମି ପାସାଦଂ, ଅହୋ ଧମ୍ମସ୍ସୁଳାରତା।

‘‘ଅଜ୍ଜେୱାହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ଅଜ୍ଜ ପତ୍ତାସୱକ୍ଖଯଂ;

ଅଜ୍ଜ କମ୍ପେମି ପାସାଦଂ, ଅହୋ ସଙ୍ଘସ୍ସୁଳାରତା’’ତି।

‘‘ଧମ୍ମତା ଏସା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଯଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ତୁସିତକାଯା ଚଵିତ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮) ଵତ୍ୱା ‘‘ଅଯଞ୍ଚ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପି ସମ୍ପଵେଧୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮), ତଥା ‘‘ଧମ୍ମତା ଏସା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଯଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହା ନିକ୍ଖମତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨) ଵତ୍ୱା ‘‘ଅଯଞ୍ଚ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପି ସମ୍ପଵେଧୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨) ଚ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଯଂ ଅଭିଜାତିଞ୍ଚ ଧମ୍ମତାଵସେନ ମହାପଦାନେ ପଥଵୀକମ୍ପସ୍ସ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଇତରେସୁପି ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ପଥଵୀକମ୍ପୋ ଧମ୍ମତାଵସେନେଵାତି ଅତ୍ଥତୋ ଵୁତ୍ତମେଵାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ନେସଂ ପଥଵୀକମ୍ପାନଂ କାରଣତୋ ପଵତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ଵିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇତି ଇମେସୂ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଧାତୁକୋପେନାତି ଉକ୍ଖେପକଵାତସଙ୍ଖାତାଯ ଵାଯୋଧାତୁଯା ପକୋପେନ। ଇଦ୍ଧାନୁଭାଵେନାତି ଞାଣିଦ୍ଧିଯା, କମ୍ମଵିପାକଜିଦ୍ଧିଯା ଵା ସଭାଵେନ, ତେଜେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଞ୍ଞତେଜେନାତି ପୁଞ୍ଞାନୁଭାଵେନ, ମହାବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞବଲେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣତେଜେନାତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ପଟିଵେଧଞାଣାନୁଭାଵେନ। ସାଧୁକାରଦାନଵସେନାତି ଯଥା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣପଟିଵେଧଞାଣାନୁଭାଵେନ ଅଭିହତା ମହାପଥଵୀ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯଂ କମ୍ପିତ୍ଥ, ଏଵଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଦେସନାଞାଣାନୁଭାଵେନ ଅଭିହତା ମହାପଥଵୀ କମ୍ପିତ୍ଥ, ତଂ ପନସ୍ସା ସାଧୁକାରଦାନଂ ଵିଯ ହୋତୀତି ‘‘ସାଧୁକାରଦାନଵସେନା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଯେନ ପନ ଭଗଵା ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଵିଚିତ୍ରରୂପକାଯୋ ସବ୍ବାକାରପରିସୁଦ୍ଧସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିଗୁଣରତନସମିଦ୍ଧିଧମ୍ମକାଯୋ ପୁଞ୍ଞମହତ୍ତଥାମମହତ୍ତଇଦ୍ଧିମହତ୍ତଯସମହତ୍ତପଞ୍ଞାମହତ୍ତାନଂ ପରମୁକ୍କଂସଗତୋ ଅସମୋ ଅସମସମୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାଵସଙ୍ଖାତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ କପ୍ପଂ ଵା କପ୍ପାଵସେସଂ ଵା ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥୋପି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମପରିଜିଗୁଚ୍ଛନାକାରପ୍ପଵତ୍ତେନ ଞାଣଵିସେସେନ ତିଣାଯପି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନଵିଧିନା ନିରପେକ୍ଖୋ ଓସ୍ସଜ୍ଜି। ତଦନୁଭାଵାଭିହତା ମହାପଥଵୀ ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ତଂ ପନସ୍ସା କାରୁଞ୍ଞସଭାଵସଣ୍ଠିତା ଵିଯ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘କାରୁଞ୍ଞଭାଵେନା’’ତି।

ଯସ୍ମା ଭଗଵା ପରିନିବ୍ବାନସମଯେ ଚତୁଵୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜି, ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେନ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସାତିସଯଂ ତିକ୍ଖଂ ସୂରଂ ଵିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ଚ ପଵତ୍ତେସି। ‘‘ଯଦତ୍ଥଞ୍ଚ ମଯା ଏଵଂ ସୁଚିରକାଲଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ପରମୁକ୍କଂସଗତୋ ଞାଣସମ୍ଭାରୋ ସମ୍ଭତୋ, ଅନୁତ୍ତରୋ ଚ ଵିମୋକ୍ଖୋ ସମଧିଗତୋ, ତସ୍ସ ଵତ ମେ ସିଖାପ୍ପତ୍ତଫଲଭୂତା ଅଜ୍ଜନିଟ୍ଠା ଅନୁପାଦିସେସପରିନିବ୍ବାନଧାତୁ ଅଜ୍ଜ ସମିଜ୍ଝତୀ’’ତି ଭିଯ୍ୟୋ ଅତିଵିଯ ସୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ପୀତିଵିପ୍ଫାରାଦିଗୁଣଵିପୁଲତରାନୁଭାଵୋ ପରେହି ଅସାଧାରଣଞାଣାତିସଯୋ ଉଦପାଦି, ଯସ୍ସ ସମାପତ୍ତିବଲସମୁପବ୍ରୂହିତସ୍ସ ଞାଣାତିସଯସ୍ସ ଆନୁଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଦ୍ୱେମେ ପିଣ୍ଡପାତା ସମସମଫଲା ସମସମଵିପାକା’’ତିଆଦି (ଉଦା। ୭୫), ତସ୍ମା ତସ୍ସାନୁଭାଵେନ ସମଭିହତା ମହାପଥଵୀ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ, ତଂ ପନସ୍ସା ତସ୍ସଂ ଵେଲାଯଂ ଆରୋଦନାକାରପ୍ପଵତ୍ତି ଵିଯ ହୋତୀତି ‘‘ଅଟ୍ଟସ୍ସରୋ ଆରୋଦନେନା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ସଙ୍ଖେପତୋ ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଵିଵରନ୍ତୋ ‘‘ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମନ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋତି ‘‘ସାଧୁକାରଦାନଵସେନା’’ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତ ଅତ୍ଥୋ। ପଥଵୀଦେଵତାଯ ଵସେନାତି ଏତ୍ଥ ସମୁଦ୍ଦଦେଵତା ଵିଯ ମହାପଥଵିଯା ଅଧିଦେଵତା କିର ନାମ ଅତ୍ଥି, ତାଦିସେ କାରଣେ ସତି ତସ୍ସା ଚିତ୍ତଵସେନ ଅଯଂ ମହାପଥଵୀ ସଙ୍କମ୍ପତି ସମ୍ପକମ୍ପତି ସମ୍ପଵେଧତି। ଯଥା ଵାତଵଲାହକଦେଵତାନଂ ଚିତ୍ତଵସେନ ଵାତା ଵାଯନ୍ତି, ସୀତୁଣ୍ହଅବ୍ଭଵସ୍ସଵଲାହକଦେଵତାନଂ ଚିତ୍ତଵସେନ ସୀତାଦଯୋ ଭଵନ୍ତି, ତଥା ହି ଵିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯଂ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଅତ୍ଥଂ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରଣତ୍ଥଂ ଉପଟ୍ଠିତଂ ମାରବଲଂ ଵିଧମିତୁଂ –

‘‘ଅଚେତନାଯଂ ପଥଵୀ, ଅଵିଞ୍ଞାଯ ସୁଖଂ ଦୁଖଂ;

ସାପି ଦାନବଲା ମୟ୍ହଂ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପକମ୍ପଥା’’ତି। (ଚରିଯା। ୧।୧୨୪) –

ଵଚନସମନନ୍ତରଂ ମହାପଥଵୀ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ସପରିସଂ ମାରଂ ପରିଵତ୍ତେସି। ଏତନ୍ତି ସାଧୁକାରଦାନାଦି। ଯଦିପି ନତ୍ଥି ଅଚେତନତ୍ତା, ଧମ୍ମତାଵସେନ ପନ ଵୁତ୍ତନଯେନ ସିଯାତି ସବ୍ବା ଵତ୍ତୁଂ। ଧମ୍ମତା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମଭାଵୋ, ସୋ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମସ୍ସ ଵା ଞାଣଧମ୍ମସ୍ସ ଵା ଆନୁଭାଵସଭାଵୋତି। ତଯିଦଂ ସବ୍ବଂ ଵିଚାରିତମେଵ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ୱା –

‘‘ଇମେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମସତୋ, ସଭାଵସରସଲକ୍ଖଣେ;

ଧମ୍ମତେଜେନ ୱସୁଧା, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପଥା’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୬୬) –

ଆଦିୱଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

ଅଯଂ ପନ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୯) ମହାପଥୱୀ ଅପରେସୁପି ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ ମହାଭିନିକ୍ଖମନେ ବୋଧିମଣ୍ଡୂପସଙ୍କମନେ ପଂସୁକୂଲଗ୍ଗହଣେ ପଂସୁକୂଲଧୋୱନେ କାଳକାରାମସୁତ୍ତେ ଗୋତମକସୁତ୍ତେ ୱେସ୍ସନ୍ତରଜାତକେ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେତି। ତତ୍ଥ ମହାଭିନିକ୍ଖମନବୋଧିମଣ୍ଡୂପସଙ୍କମନେସୁ ୱୀରିଯବଲେନ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ପଂସୁକୂଲଗ୍ଗହଣେ ‘‘ଦ୍ୱିସହସ୍ସଦୀପପରିୱାରେ ନାମ ଚତ୍ତାରୋ ମହାଦୀପେ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସୁସାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଂସୁକୂଲଂ ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ଦୁକ୍କରଂ ଭଗୱତା କତ’’ନ୍ତି ଅଚ୍ଛରିଯୱେଗାଭିହତା ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ପଂସୁକୂଲଧୋୱନୱେସ୍ସନ୍ତରଜାତକେସୁ ଅକାଲକମ୍ପେନେନ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। କାଳକାରାମଗୋତମକସୁତ୍ତେସୁ (ଅ। ନି। ୪।୨୪; ୩।୧୨୬) ‘‘ଅହଂ ସକ୍ଖୀ ଭଗୱା’’ତି ସକ୍ଖିଭାୱେନ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୪୭) ପନ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିଗତେସୁ ୱିଜଟେତ୍ୱା ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ କତ୍ୱା ଦେସିଯମାନେସୁ ସାଧୁକାରଦାନୱସେନ ଅକମ୍ପିତ୍ଥାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତେସ୍ୱେୱ ଠାନେସୁ ପଥୱୀ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ, ଅଥ ଖୋ ତୀସୁ ସଙ୍ଗହେସୁପି ମହାମହିନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଇମଂ ଦୀପଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଜୋତିୱନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସିତଦିୱସେପି ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। କଲ୍ଯାଣିଯମହାୱିହାରେ ଚ ପିଣ୍ଡପାତିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଗହେତ୍ୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ଆରଦ୍ଧସ୍ସ ସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେ ଉଦକପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ଲୋହପାସାଦସ୍ସ ପାଚୀନଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅହୋସି, ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଦୀଘଭାଣକତ୍ଥେରା ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତଂ ଆରଭିଂସୁ। ତେସଂ ସଜ୍ଝାଯପରିଯୋସାନେପି ଉଦକପରିଯନ୍ତମେୱ କତ୍ୱା ପଥୱୀ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ।

ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ଅଟ୍ଠିମେ, ଆନନ୍ଦ, ହେତୂ ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚଯା ମହତୋ ଭୂମିଚାଲସ୍ସ ପାତୁଭାୱାଯା’’ତି କସ୍ମା ଅଟ୍ଠେୱ ହେତୂ ୱୁତ୍ତାତି? ନିଯମହେତୁଭାୱତୋ। ଇମେଯେୱ ହି ଅଟ୍ଠ ହେତୂ ନିଯମନ୍ତି, ନାଞ୍ଞେ। ତେ ହି କଦାଚି ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଅନିଯମଭାୱତୋ ନ ଗଣିତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ନାଗସେନତ୍ଥେରେନ ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେ (ମି। ପ। ୪।୧।୪) –

‘‘ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ହେତୂ ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚଯା ମହତୋ ଭୂମିଚାଲସ୍ସ ପାତୁଭାୱାଯାତି। ଯଂ ୱେସ୍ସନ୍ତରେନ ରଞ୍ଞା ମହାଦାନେ ଦୀଯମାନେ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମହାପଥୱୀ କମ୍ପିତା, ତଞ୍ଚ ପନ ଅକାଲିକଂ କଦାଚୁପ୍ପତ୍ତିକଂ ଅଟ୍ଠହି ହେତୂହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅଗଣିତଂ ଅଟ୍ଠହି ହେତୂହି।

‘‘ଯଥା, ମହାରାଜ, ଲୋକେ ତଯୋଯେୱ ମେଘା ଗଣୀଯନ୍ତି ୱସ୍ସିକୋ, ହେମନ୍ତିକୋ, ପାୱୁସକୋତି। ଯଦି ତେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ମେଘୋ ପୱସ୍ସତି, ନ ସୋ ମେଘୋ ଗଣୀଯତି ସମ୍ମତେହି ମେଘେହି, ଅକାଲମେଘୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ୱେସ୍ସନ୍ତରେନ ରଞ୍ଞା ମହାଦାନେ ଦୀଯମାନେ ଯଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମହାପଥୱୀ କମ୍ପିତା, ଅକାଲିକଂ ଏତଂ କଦାଚୁପ୍ପତ୍ତିକଂ ଅଟ୍ଠହି ହେତୂହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ, ନ ତଂ ଗଣୀଯତି ଅଟ୍ଠହି ହେତୂହି।

‘‘ଯଥା ୱା ପନ, ମହାରାଜ, ହିମୱନ୍ତା ପବ୍ବତା ପଞ୍ଚ ନଦିସତାନି ସନ୍ଦନ୍ତି, ତେସଂ, ମହାରାଜ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ନଦିସତାନଂ ଦସେୱ ନଦିଯୋ ନଦିଗଣନାଯ ଗଣୀଯନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ଅଚିରୱତୀ, ସରଭୂ, ମହୀ, ସିନ୍ଧୁ, ସରସ୍ସତୀ, ୱେତ୍ରୱତୀ, ୱୀତଂସା, ଚନ୍ଦଭାଗାତି। ଅୱସେସା ନଦିଯୋ ନଦିଗଣନାଯ ଅଗଣିତା। କିଂକାରଣା? ନ ତା ନଦିଯୋ ଧୁୱସଲିଲା, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ୱେସ୍ସନ୍ତରେନ ରଞ୍ଞା ମହାଦାନେ ଦୀଯମାନେ ଯଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମହାପଥୱୀ କମ୍ପିତା, ଅକାଲିକଂ ଏତଂ କଦାଚୁପ୍ପତ୍ତିକଂ ଅଟ୍ଠହି ହେତୂହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ, ନ ତଂ ଗଣୀଯତି ଅଟ୍ଠହି ହେତୂହି।

‘‘ଯଥା ୱା ପନ, ମହାରାଜ, ରଞ୍ଞୋ ସତମ୍ପି ଦ୍ୱିସତମ୍ପି ତିସତମ୍ପି ଅମଚ୍ଚା ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ଛଯେୱ ଜନା ଅମଚ୍ଚଗଣନାଯ ଗଣୀଯନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ସେନାପତି, ପୁରୋହିତୋ, ଅକ୍ଖଦସ୍ସୋ, ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ, ଛତ୍ତଗ୍ଗାହକୋ, ଖଗ୍ଗଗ୍ଗାହକୋ, ଏତେଯେୱ ଅମଚ୍ଚଗଣନାଯ ଗଣୀଯନ୍ତି। କିଂକାରଣା? ଯୁତ୍ତତ୍ତା ରାଜଗୁଣେହି। ଅୱସେସା ଅଗଣିତା, ସବ୍ବେ ଅମଚ୍ଚାତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ୱେସ୍ସନ୍ତରେନ ରଞ୍ଞା ମହାଦାନେ ଦୀଯମାନେ ଯଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମହାପଥୱୀ କମ୍ପିତା, ଅକାଲିକଂ ଏତଂ କଦାଚୁପ୍ପତ୍ତିକଂ ଅଟ୍ଠହି ହେତୂହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ, ନ ତଂ ଗଣୀଯତି ଅଟ୍ଠହି ହେତୂହୀ’’ତି।

ଭୂମିଚାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚାପାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୮) ୩। ଯମକଵଗ୍ଗୋ

୧-୧୦। ସଦ୍ଧାସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୭୧-୮୦। ଅଟ୍ଠମସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେଵ। ଦସମେ କୁଚ୍ଛିତଂ ସୀଦତୀତି କୁସୀତୋ ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ଵା। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଵସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ''କୁସୀତୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ସୋ କୁସିତଭାଵୋ ଇଧ କୁସିତ-ସଦ୍ଦେନ ଵୁତ୍ତୋ। ଵିନାପି ହି ଭାଵଜୋତନସଦ୍ଦଂ ଭାଵତ୍ଥୋ ଵିଞ୍ଞାଯତି ଯଥା ''ପଟସ୍ସ ସୁକ୍କ''ନ୍ତି, ତସ୍ମା କୁସୀତଭାଵଵତ୍ଥୂନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''କୋସଜ୍ଜକାରଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। କମ୍ମଂ ନାମ ସମଣସାରୁପ୍ପଂ ଇଧିସନ୍ତି ଆହ ''ଚୀଵରଵିଚାରଣାଦୀ''ତି। ଵୀରିଯନ୍ତି ପଧାନଵୀରିଯଂ। ତଂ ପନ ଚଙ୍କମନଵସେନ କରଣେ କାଯିକନ୍ତିପି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ଆହ ''ଦୁଵିଧମ୍ପୀ''ତି। ପତ୍ତିଯାତି ପାପୁଣନତ୍ଥଂ। ଓସୀଦନନ୍ତି ଭାଵନାନୁଯୋଗେ ସଙ୍କୋଚୋ। ମାସେହି ଆଚିତଂ ନିଚିତଂ ଵିଯାତି ମାସାଚିତଂ, ତଂ ମଞ୍ଞେ। ଯସ୍ମା ମାସା ତିନ୍ତା ଵିସେସେନ ଗରୁକା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଯଥା ତିନ୍ତମାସୋ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଵୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି ଗିଲାନଭାଵାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତେସନ୍ତି ଆରମ୍ଭଵତ୍ଥୂନଂ। ଇମିନାଵ ନଯେନାତି ଇମିନା କୁସୀତଵତ୍ଥୂସୁ ଵୁତ୍ତେନେଵ ନଯେନ ''ଦୁଵିଧମ୍ପି ଵୀରିଯଂ ଆରଭତୀ''ତିଆଦିନା। ଇଦଂ ପଠମନ୍ତି ''ଇଦଂ, ହନ୍ଦାହଂ, ଵୀରିଯଂ ଆରଭାମୀ''ତି, ''ଏଵଂ ଭାଵନାଯ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନଂ ପଠମଂ ଆରମ୍ଭଵତ୍ଥୂ''ତିଆଦିନା ଚ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ତଥା ପଠମଂ ପଵତ୍ତଂ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନଞ୍ହି ଉପରି ଵୀରିଯାରମ୍ଭସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି। ଅନୁରୂପପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣସହିତାନି ହି ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନାନି ତମ୍ମୂଲକାନି ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାନି ଅଟ୍ଠ ଆରମ୍ଭଵତ୍ଥୂନୀତି ଵେଦିତବ୍ବାନି।

ସଦ୍ଧାସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଯମକଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮୧-୬୨୬। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେଵ।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଅଟ୍ଠକନିପାତଵଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ନଵକନିପାତ-ଟୀକା

୧। ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ସମ୍ବୋଧିୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ସମ୍ବୋଧିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧-୨। ନୱକନିପାତସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯେସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

୩। ମେଘିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩। ତତିଯେ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୧) ମେଘିଯୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ। ଉପଟ୍ଠାକୋ ହୋତୀତି ପରିଚାରକୋ ହୋତି। ଭଗୱତୋ ହି ପଠମବୋଧିଯଂ ଉପଟ୍ଠାକା ଅନିବଦ୍ଧା ଅହେସୁଂ। ଏକଦା ନାଗସମଲୋ, ଏକଦା ନାଗିତୋ, ଏକଦା ଉପୱାଣୋ, ଏକଦା ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ, ଏକଦା ଚୁନ୍ଦୋ ସମଣୁଦ୍ଦେସୋ , ଏକଦା ସାଗତୋ, ଏକଦା ମେଘିଯୋ, ତଦାପି ମେଘିଯତ୍ଥେରୋୱ ଉପଟ୍ଠାକୋ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଆଯସ୍ମା ମେଘିଯୋ ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ ହୋତୀ’’ତି।

କିମିକାଳାଯାତି କାଳକିମୀନଂ ବହୁଲତାଯ ‘‘କିମିକାଳା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାଯ ନଦିଯା। ଜଙ୍ଘାୱିହାରନ୍ତି ଚିରନିସଜ୍ଜାଯ ଜଙ୍ଘାସୁ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲମଥୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ୱିଚରଣଂ। ପାସାଦିକନ୍ତି ଅୱିରଳରୁକ୍ଖତାଯ ସିନିଦ୍ଧପତ୍ତତାଯ ଚ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ପସାଦଂ ଆୱହତୀତି ପାସାଦିକଂ। ସନ୍ଦଚ୍ଛାଯତାଯ ମନୁଞ୍ଞଭୂମିଭାଗତାଯ ଚ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠାନଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜନନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ ରମେତୀତି ରମଣୀଯଂ। ଅଲନ୍ତି ପରିଯତ୍ତଂ, ଯୁତ୍ତନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ। ପଧାନତ୍ଥିକସ୍ସାତି ପଧାନେନ ଭାୱନାନୁଯୋଗେନ ଅତ୍ଥିକସ୍ସ। ଯସ୍ମା ସୋ ପଧାନକମ୍ମେ ଯୁତ୍ତୋ ପଧାନକମ୍ମିକୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଧାନକମ୍ମିକସ୍ସା’’ତି। ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାହନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ ଅହଂ। ଥେରେନ କିର ପୁବ୍ବେ ତଂ ଠାନଂ ଅନୁପ୍ପଟିପାଟିଯା ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ରଞ୍ଞା ଏୱ ସତା ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବଂ ଉଯ୍ୟାନଂ ଅହୋସି, ତେନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେଯେୱ ତତ୍ଥ ୱିହରିତୁଂ ଚିତ୍ତଂ ନମି।

ଯାୱଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଅଞ୍ଞୋ କୋଚିପି ଭିକ୍ଖୁ ମମ ସନ୍ତିକଂ ଯାୱ ଆଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ଆଗମେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଦିସ୍ସତୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ‘‘ଆଗଚ୍ଛତୂ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ତଥା ‘‘ଦିସ୍ସତୂ’’ତିପି। ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଉତ୍ତରି କରଣୀଯନ୍ତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାଦୀନଂ ସୋଳସନ୍ନଂ କିଚ୍ଚାନଂ କତତ୍ତା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯା ୱା ଅଧିଗତତ୍ତା ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଉତ୍ତରି କରଣୀଯଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୁନ୍ନଂ କିଚ୍ଚାନଂ କତତ୍ତାତି ଇଦଂ ପନ ମଗ୍ଗୱସେନ ଲବ୍ଭମାନଂ ଭେଦଂ ଅନୁପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥି କତସ୍ସ ପଟିଚଯୋତି ମଯ୍ହଂ ସନ୍ତାନେ ନିପ୍ଫାଦିତସ୍ସ ସୀଲାଦିଧମ୍ମସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ତଦତ୍ଥଂ ପୁନ ୱଡ୍ଢନସଙ୍ଖାତୋ ପଟିଚଯୋ ଅତ୍ଥି, ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତିୱିଧନାଟକପରିୱାରୋତି ମହନ୍ତିତ୍ଥିଯୋ ମଜ୍ଝିମିତ୍ଥିଯୋ ଅତିତରୁଣିତ୍ଥିଯୋତି ଏୱଂ ୱଧୂକୁମାରିକକଞ୍ଞାୱତ୍ଥାହି ତିୱିଧାହି ନାଟକିତ୍ଥୀହି ପରିୱୁତୋ। ଅକୁସଲୱିତକ୍କେହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି କାମୱିତକ୍କାଦୀହି। ଅପରେ ପନ ‘‘ତସ୍ମିଂ ୱନସଣ୍ଡେ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦୀସୁ ଲୋଭୱସେନ କାମୱିତକ୍କୋ, ଖରସ୍ସରାନଂ ପକ୍ଖିଆଦୀନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସୱନେନ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ଲେଡ୍ଡୁଆଦୀହି ତେସଂ ୱିହେଠନାଧିପ୍ପାଯେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ‘ଇଧେୱାହଂ ୱସେଯ୍ୟ’ନ୍ତି ତତ୍ଥ ସାପେକ୍ଖତାୱସେନ ୱା କାମୱିତକ୍କୋ, ୱନଚରକେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦିସ୍ୱା ତେସୁ ଚିତ୍ତଦୁବ୍ଭନେନ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ତେସଂ ୱିହେଠନାଧିପ୍ପାଯେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଯଥା ତଥା ୱା ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କପ୍ପୱତ୍ତିଯେୱ ଅଚ୍ଛରିଯକାରଣଂ। ଅଚ୍ଛରିଯଂ ୱତ, ଭୋତି ଗରହଣଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ କିରେତଂ । ଯଥା ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଭଗୱତୋ ୱଲିଯଗତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅୱୋଚ ‘‘ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଭନ୍ତେ, ଅବ୍ଭୁତଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୫୧୧)। ସମ୍ପରିୱାରିତାତି ୱୋକିଣ୍ଣା। ଅତ୍ତନି ଗରୁମ୍ହି ଚ ଏକତ୍ତେପି ବହୁୱଚନଂ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଅନ୍ୱାସତ୍ତୋ’’ତିପି ପାଠୋ। କସ୍ମା ପନସ୍ସ ଭଗୱା ତତ୍ଥ ଗମନଂ ଅନୁଜାନି? ‘‘ଅନନୁଞ୍ଞାତୋପି ଚାଯଂ ମଂ ଓହାଯ ଗଚ୍ଛିସ୍ସତେୱ, ପରିଚାରକାମତାଯ ମଞ୍ଞେ ଭଗୱା ଗନ୍ତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଚସ୍ସ ସିଯା ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ, ତଦସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟା’’ତି ଅନୁଜାନି।

ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେ ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ସପ୍ପାଯଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପରିପକ୍କାଯ, ମେଘିଯ, ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅପରିପକ୍କାଯା’’ତି ପରିପାକଂ ଅପ୍ପତ୍ତାଯ। ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯାତି କିଲେସେହି ଚେତସୋ ୱିମୁତ୍ତିଯା। ପୁବ୍ବଭାଗେ ହି ତଦଙ୍ଗୱସେନ ଚେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଚ ଚେତସୋ ୱିମୁତ୍ତି ହୋତି, ଅପରଭାଗେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚେୱ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଚ। ସାଯଂ ୱିମୁତ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱିତ୍ଥାରତୋ କଥିତାୱ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯେହି ଧମ୍ମେହି ଆସଯେ ପରିପାଚିତେ ସୋଧିତେ ୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତିଯା ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପରିପକ୍କା ନାମ ହୋତି, ତଦଭାୱେ ଅପରିପକ୍କା।

କତମେ ପନ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା? ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିକରଣୱସେନ ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଅସ୍ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜଯତୋ, ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପଯିରୁପାସତୋ, ପସାଦନୀଯେ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

''କୁସୀତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜଯତୋ, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପଯିରୁପାସତୋ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

''ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜଯତୋ, ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତୀ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପଯିରୁପାସତୋ, ସତିପଟ୍ଠାନେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

''ଅସମାହିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜଯତୋ, ସମାହିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପଯିରୁପାସତୋ, ଝାନୱିମୋକ୍ଖେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

''ଦୁପ୍ପଞ୍ଞେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜଯତୋ, ପଞ୍ଞୱନ୍ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପଯିରୁପାସତୋ, ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

''ଇତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜଯତୋ, ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପଯିରୁପାସତୋ, ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଇମେହି ପନ୍ନରସହି ଆକାରେହି ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୮୫)।

ଅପରେହିପି ପନ୍ନରସହି ଆକାରେହି ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଅପରେପି ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା। ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚେ, ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖେ, ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା, ପହାନସଞ୍ଞା, ୱିରାଗସଞ୍ଞାତି ଇମା ପଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯା ସଞ୍ଞା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସୀଲସଂୱରୋ, ଅଭିସଲ୍ଲେଖତା, ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ, ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞାତି। ତେସୁ ୱେନେଯ୍ଯଦମନକୁସଲୋ ସତ୍ଥା ୱେନେଯ୍ଯସ୍ସ ମେଘିଯତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଇଧ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଦଯୋ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯେ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପରିପକ୍କାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତେ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ''ଇଧ, ମେଘିଯ, ଭିକ୍ଖୁ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋତି କଲ୍ୟାଣୋ ଭଦ୍ଦୋ ସୁନ୍ଦରୋ ମିତ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ''ଅଘସ୍ସ ତାତା ହିତସ୍ସ ୱିଧାତା''ତି ଏୱଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଉପକାରୋ ମିତ୍ତୋ ହୋତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋୱ। ଯଥାୱୁତ୍ତେହି କଲ୍ୟାଣପୁଗ୍ଗଲେହେୱ ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ ସହ ଅଯତି ପୱତ୍ତତି, ନ ୱିନା ତେହୀତି କଲ୍ୟାଣସହାଯୋ। କଲ୍ୟାଣପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଏୱ ଚିତ୍ତେନ ଚେୱ କାଯେନ ଚ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୀତି କଲ୍ୟାଣସମ୍ପୱଙ୍କୋ। ପଦତ୍ତଯେନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସଂସଗ୍ଗେ ଆଦରଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଅଯଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାସଙ୍ଖାତୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସସ୍ସ ଆଦିଭାୱତୋ ସବ୍ବେସଞ୍ଚ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ବହୁକାରତାଯ ପଧାନଭାୱତୋ ଚ ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତୋ। ପଠମୋ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମୋ ଅୱିସୁଦ୍ଧାନଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିକରଣୱସେନ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ପରିପକ୍କାଯ ସଂୱତ୍ତତି। ଏତ୍ଥ ଚ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସ ବହୁକାରତା ପଧାନତା ଚ ''ଉପଡ୍ଢମିଦଂ, ଭନ୍ତେ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଯଦିଦଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା''ତି ୱଦନ୍ତଂ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକଂ ''ମା ହେୱଂ, ଆନନ୍ଦା''ତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତୁଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ''ସକଲମେୱ ହିଦଂ, ଆନନ୍ଦ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଯଦିଦଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା କଲ୍ୟାଣସହାଯତା''ତି – ଆଦିସୁତ୍ତପଦେହି (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୯; ୫।୨) ୱେଦିତବ୍ବା।

ପୁନ ଚପରନ୍ତି ପୁନ ଚ ଅପରଂ ଧମ୍ମଜାତଂ। ସୀଲୱାତି ଏତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ? ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ । କିମିଦଂ ସୀଲନଂ ନାମ? ସମାଧାନଂ, କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ସୁସୀଲ୍ୟୱସେନ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଉପଧାରଣଂ, ଝାନାଦିକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାନୱସେନ ଆଧାରଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ସୀଲେତି, ସୀଲତୀତି ୱା ସୀଲଂ। ଅଯଂ ତାୱ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣନଯେନ ସୀଲଟ୍ଠୋ। ଅପରେ ପନ ''ସିରଟ୍ଠୋ ସୀଲଟ୍ଠୋ, ସୀତଲଟ୍ଠୋ, ସୀଲଟ୍ଠୋ''ତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତଯିଦଂ ପାରିପୂରିତୋ ଅତିସଯତୋ ୱା ସୀଲଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲୱା, ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥା ଚ ସୀଲୱା ହୋତି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ସିକ୍ଖାପଦସୀଲଂ। ତଞ୍ହି ଯୋ ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତି ଆପାଯିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ସଂୱରଣଂ ସଂୱରୋ, କାଯୱାଚାହି ଅୱୀତିକ୍କମୋ।

ପାତିମୋକ୍ଖମେୱ ସଂୱରୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ, ତେନ ସଂୱୁତୋ ପିହିତକାଯୱାଚୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ। ଇଦମସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱପରିଦୀପନଂ। ୱିହରତୀତି ତଦନୁରୂପୱିହାରସମଙ୍ଗିଭାୱପରିଦୀପନଂ। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ହେଟ୍ଠା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସ୍ସ ଉପରି ୱିସେସାନଂ ଯୋଗସ୍ସ ଚ ଉପକାରଧମ୍ମପରିଦୀପନଂ। ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସାୱୀତି ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲତୋ ଅଚୱନଧମ୍ମତାପରିଦୀପନଂ। ସମାଦାଯାତି ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଅନୱସେସତୋ ଆଦାନପରିଦୀପନଂ। ସିକ୍ଖତୀତି ସିକ୍ଖାଯ ସମଙ୍ଗିଭାୱପରିଦୀପନଂ। ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ସିକ୍ଖିତବ୍ବଧମ୍ମପରିଦୀପନଂ।

ଅପରୋ ନଯୋ – କିଲେସାନଂ ବଲୱଭାୱତୋ ପାପକିରିଯାଯ ସୁକରଭାୱତୋ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପାଯେସୁ ପତନସୀଲୋତି ପାତୀ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଅନିଚ୍ଚତାଯ ୱା ଭୱାଦୀସୁ କମ୍ମୱେଗୁକ୍ଖିତ୍ତୋ ଘଟିଯନ୍ତଂ ୱିଯ ଅନୱଟ୍ଠାନେନ ପରିବ୍ଭମନତୋ ଗମନସୀଲୋତି ପାତୀ। ମରଣୱସେନ ୱା ତମ୍ହି ତମ୍ହି ସତ୍ତନିକାଯେ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପତନସୀଲୋ ୱା ପାତୀ, ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ, ଚିତ୍ତମେୱ ୱା। ତଂ ପାତିନଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ହି ୱିମୋକ୍ଖେନ ସତ୍ତୋ ''ୱିମୁତ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଚିତ୍ତୱୋଦାନା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୦), ''ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୨୮) ଚ।

ଅଥ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଦିହେତୁନା ସଂସାରେ ପତତି ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ପାତି। ''ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପାତିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସତ୍ତଯତୋ ମୋକ୍ଖୋ ଏତେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ।

ଅଥ ୱା ପାତେତି ୱିନିପାତେତି ଦୁକ୍ଖେତି ପାତି, ଚିତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଚିତ୍ତେନ ନୀଯତୀ ଲୋକୋ, ଚିତ୍ତେନ ପରିକସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୬୨)। ତସ୍ସ ପାତିନୋ ମୋକ୍ଖୋ ଏତେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ପତତି ୱା ଏତେନ ଅପାଯଦୁକ୍ଖେ ସଂସାରଦୁକ୍ଖେ ଚାତି ପାତି, ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ତଣ୍ହା ଜନେତି ପୁରିସଂ (ସଂ। ନି। ୧।୫୫)। ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୯; ଇତିୱୁ। ୧୫, ୧୦୫) ଚ ଆଦି। ତତୋ ପାତିତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ।

ଅଥ ୱା ପତତି ଏତ୍ଥାତି ପାତି, ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଛସୁ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଛସୁ କୁବ୍ବତି ସନ୍ଥୱ''ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୧୭୧)। ତତୋ ଛଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନସଙ୍ଖାତତୋ ପାତିତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଅଥ ୱା ପାତୋ ୱିନିପାତୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପାତୀ, ସଂସାରୋ। ତତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଅଥ ୱା ସବ୍ବଲୋକାଧିପତିଭାୱତୋ ଧମ୍ମିସ୍ସରୋ ଭଗୱା ପତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ମୁଚ୍ଚତି ଏତେନାତି ମୋକ୍ଖୋ, ପତିନୋ ମୋକ୍ଖୋ ତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତାତି ପତିମୋକ୍ଖୋ, ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ୱା ମୂଲଭାୱତୋ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପତି ଚ ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ମୋକ୍ଖୋ ଚାତି ପତିମୋକ୍ଖୋ, ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଆଦିମେତଂ ମୁଖମେତଂ ପମୁଖମେତ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୧୩୫) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ଅଥ ୱା ପ-ଇତି ପକାରେ, ଅତୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ପକାରେହି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଇଦଞ୍ହି ସୀଲଂ ସଯଂ ତଦଙ୍ଗୱସେନ, ସମାଧିସହିତଂ ପଞ୍ଞାସହିତଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ପତି ପତି ମୋକ୍ଖୋତି ୱା ପତିମୋକ୍ଖୋ, ତମ୍ହା ତମ୍ହା ୱୀତିକ୍କମଦୋସତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ମୋକ୍ଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ମୋକ୍ଖୋତି ୱା ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ମୋକ୍ଖସ୍ସ ପଟିବିମ୍ବଭୂତୋତି ପତିମୋକ୍ଖୋ। ସୀଲସଂୱରୋ ହି ସୂରିଯସ୍ସ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଉଦଯଭୂତୋ ତପ୍ପଟିଭାଗୋୱ ଯଥାରହଂ କିଲେସନିବ୍ବାପନତୋ। ପତିମୋକ୍ଖୋଯେୱ ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଅଥ ୱା ମୋକ୍ଖଂ ପତି ୱତ୍ତତି, ମୋକ୍ଖାଭିମୁଖନ୍ତି ୱା ପତିମୋକ୍ଖଂ, ପତିମୋକ୍ଖମେୱ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ ଏତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସଂୱରତି ପିଦହତି ଏତେନାତି ସଂୱରୋ, ପାତିମୋକ୍ଖମେୱ ସଂୱରୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ତତୋ ତତୋ ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବତୋ ୱିରତିଯୋ ଚେତନା ଚ, ତେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ସମନ୍ନାଗତୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ''ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ ଉପଗତୋ ସମ୍ପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ''ତି (ୱିଭ। ୫୧୧)।

ୱିହରତୀତି ଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ୱିହରତି ଇରିଯତି ୱତ୍ତତି। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ୱେଳୁଦାନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ କାଯପାଗବ୍ଭିଯାଦୀନଞ୍ଚ ଅକରଣେନ ସବ୍ବସୋ ଅନାଚାରଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା କାଯିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, କାଯିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖୁ ସାରୁପ୍ପଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱେସିଯାଦିଅଗୋଚରଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପିଣ୍ଡପାତାଦିଅତ୍ଥଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଗୋଚରଚରଣେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା

ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ।

ଅପିଚ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ସତ୍ଥରି ସଗାରୱୋ ସପ୍ପତିସ୍ସୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ସଗାରୱୋ ସପ୍ପତିସ୍ସୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନୋ ସୁନିୱତ୍ଥୋ ସୁପାରୁତୋ ପାସାଦିକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ପଟିକ୍କନ୍ତେନ ଆଲୋକିତେନ ୱିଲୋକିତେନ ସମିଞ୍ଜିତେନ ପସାରିତେନ ଇରିଯାପଥସମ୍ପନ୍ନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ଜାଗରିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ପୱିୱିତ୍ତୋ ଅସଂସଟ୍ଠୋ ଆଭିସମାଚାରିକେସୁ ସକ୍କଚ୍ଚକାରୀ ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରବହୁଲୋ ୱିହରତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନୋ।

ଗୋଚରୋ ପନ ଉପନିସ୍ସଯଗୋଚରୋ, ଆରକ୍ଖଗୋଚରୋ, ଉପନିବନ୍ଧଗୋଚରୋତି ତିୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ, ଯଂ ନିସ୍ସାଯ ଅସ୍ସୁତଂ ସୁଣାତି, ସୁତଂ ପରିଯୋଦାପେତି, କଙ୍ଖଂ ୱିତରତି, ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁଂ କରୋତି, ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି, ଯସ୍ସ ଚ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତୋ ସଦ୍ଧାଯ ୱଡ୍ଢତି, ସୀଲେନ, ସୁତେନ, ଚାଗେନ, ପଞ୍ଞାଯ ୱଡ୍ଢତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପନିସ୍ସଯଗୋଚରୋ।

ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ୱୀଥିଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁ ଯୁଗମତ୍ତଦସ୍ସୀ ସଂୱୁତୋ ଗଚ୍ଛତି, ନ ହତ୍ଥିଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଅସ୍ସଂ, ନ ରଥଂ , ନ ପତ୍ତିଂ, ନ ଇତ୍ଥିଂ, ନ ପୁରିସଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଅଧୋ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଦିସାୱିଦିସଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ଗଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ଆରକ୍ଖଗୋଚରୋ।

ଉପନିବନ୍ଧଗୋଚରୋ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଯତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ଉପନିବନ୍ଧତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗୋଚରୋ ସକୋ ପେତ୍ତିକୋ ୱିସଯୋ, ଯଦିଦଂ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୨)। ତତ୍ଥ ଉପନିସ୍ସଯଗୋଚରସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇତରେସଂ ୱସେନେତ୍ଥ ଗୋଚରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଇମାଯ ଚ ଗୋଚରସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ।

ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସାୱୀତି ଅପ୍ପମତ୍ତକତ୍ତା ଅଣୁପ୍ପମାଣେସୁ ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଆପନ୍ନସେଖିଯଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସନସୀଲୋ। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ପରମାଣୁମତ୍ତଂ ୱଜ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଯୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧସିନେରୁପବ୍ବତରାଜସଦିସଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତି, ଯୋପି ସବ୍ବଲହୁକଂ ଦୁବ୍ଭାସିତମତ୍ତଂ ପାରାଜିକସଦିସଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତି, ଅଯମ୍ପି ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସାୱୀ ନାମ। ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଯଂକିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସବ୍ବଥା ସବ୍ବଂ ଅନୱସେସଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ସିକ୍ଖତି, ୱତ୍ତତି ପୂରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକାତି ଅତିୱିଯ କିଲେସାନଂ ସଲ୍ଲେଖନୀଯା, ତେସଂ ତନୁଭାୱାଯ ପହାନାଯ ଯୁତ୍ତରୂପା। ଚେତୋୱିୱରଣସପ୍ପାଯାତି ଚେତସୋ ପଟିଚ୍ଛାଦକାନଂ ନୀୱରଣାନଂ ଦୂରୀଭାୱକରଣେନ ଚେତୋୱିୱରଣସଙ୍ଖାତାନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ସପ୍ପାଯା, ସମଥୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ୱା ୱିୱରଣାଯ ପାକଟୀକରଣାଯ ୱା ସପ୍ପାଯା ଉପକାରିକାତି ଚେତୋୱିୱରଣସପ୍ପାଯା।

ଇଦାନି ଯେନ ନିବ୍ବିଦାଦିଆୱହଣେନ ଅଯଂ କଥା ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକା ଚେତୋୱିୱରଣସପ୍ପାଯା ଚ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯାତି ଏକଂସେନେୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦନତ୍ଥାଯ। ୱିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯାତି ତସ୍ସେୱ ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ ଚ ନିରୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ ଚ। ଉପସମାଯାତି ସବ୍ବକିଲେସୱୂପସମାଯ। ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ସବ୍ବସ୍ସପି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଅଭିଜାନନାଯ। ସମ୍ବୋଧାଯାତି ଚତୁମଗ୍ଗସମ୍ବୋଧାଯ। ନିବ୍ବାନାଯାତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନାଯ। ଏତେସୁ ହି ଆଦିତୋ ତୀହି ପଦେହି ୱିପସ୍ସନା ୱୁତ୍ତା, ଦ୍ୱୀହି ନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସମଥୱିପସ୍ସନା ଆଦିଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନୋ ଅଯଂ ସବ୍ବୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିନୋ ସିଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ତଂ କଥଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ନିଇଚ୍ଛୋ, ତସ୍ସ କଥା ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା, ଅପ୍ପିଚ୍ଛଭାୱପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥା ୱା ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ରିଚ୍ଛୋ, ପାପିଚ୍ଛୋ, ମହିଚ୍ଛୋ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଇଚ୍ଛାୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା। ତେସୁ ଅତ୍ତନା ଯଥାଲଦ୍ଧେନ ଲାଭେନ ଅତିତ୍ତୋ ଉପରୂପରି ଲାଭଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ରିଚ୍ଛୋ ନାମ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ –

‘‘ଚତୁବ୍ଭି ଅଟ୍ଠଜ୍ଝଗମା, ଅଟ୍ଠାହିପି ଚ ସୋଳସ;

ସୋଳସାହି ଚ ବାତ୍ତିଂସ, ଅତ୍ରିଚ୍ଛଂ ଚକ୍କମାସଦୋ;

ଇଚ୍ଛାହତସ୍ସ ପୋସସ୍ସ, ଚକ୍କଂ ଭମତି ମତ୍ଥକେ’’ତି। (ଜା। ୧।୫।୧୦୩) ଚ;

‘‘ଅତ୍ରିଚ୍ଛଂ ଅତିଲୋଭେନ, ଅତିଲୋଭମଦେନ ଚା’’ତି। ଚ ୱୁତ୍ତଂ;

ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକନିକାମଯମାନାଯ ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋ ପାପିଚ୍ଛୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ‘ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’ତି ଇଚ୍ଛତି, ଦୁସ୍ସୀଲୋ ସମାନୋ ‘ସୀଲୱାତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’ତି ଇଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦି (ୱିଭ। ୮୫୧)।

ସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁ ମହିଚ୍ଛୋ, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ସଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ‘ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’ତି ଇଚ୍ଛତି, ସୀଲୱା ସମାନୋ ‘ସୀଲୱାତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’ତି ଇଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦି। ଦୁପ୍ପୂରଯତାଯ ହିସ୍ସ ୱିଜାତମାତାପି ଚିତ୍ତଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମୁଦ୍ଦୋ ଚ, ମହିଚ୍ଛୋ ଚାପି ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ସକଟେନ ପଚ୍ଚଯେ ଦେନ୍ତୁ, ତଯୋପେତେ ଅତପ୍ପଯା’’ତି।

ଏତେ ପନ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦଯୋ ଦୋସେ ଆରକା ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସନ୍ତଗୁଣନିଗୁହନାଧିପ୍ପାଯୋ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ମତ୍ତଞ୍ଞୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗୁଣଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତୁକାମତାଯ ସଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ‘‘ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’’ତି ନ ଇଚ୍ଛତି, ସୀଲୱା, ବହୁସ୍ସୁତୋ, ପୱିୱିତ୍ତୋ, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ, ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି, ସମାହିତୋ, ପଞ୍ଞୱା ସମାନୋ ‘‘ପଞ୍ଞୱାତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’’ତି ନ ଇଚ୍ଛତି। ସ୍ୱାଯଂ ପଚ୍ଚଯପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ଧୁତଙ୍ଗପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପଚ୍ଚଯଦାଯକଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ଥାମଞ୍ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱା ସଚେପି ହି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ବହୁ ହୋତି, ଦାଯକୋ ଅପ୍ପଂ ଦାତୁକାମୋ, ଦାଯକସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପମେୱ ଗଣ୍ହାତି। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଚେ ଅପ୍ପୋ, ଦାଯକୋ ବହୁଂ ଦାତୁକାମୋ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପମେୱ ଗଣ୍ହାତି। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋପି ଚେ ବହୁ, ଦାଯକୋପି ବହୁଂ ଦାତୁକାମୋ, ଅତ୍ତନୋ ଥାମଂ ଞତ୍ୱା ପମାଣଯୁତ୍ତମେୱ ଗଣ୍ହାତି। ଏୱରୂପୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ଥାୱରଂ କରୋତି, ଦାଯକାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେତି। ଧୁତଙ୍ଗସମାଦାନସ୍ସ ପନ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ନ ଜାନାପେତୁକାମୋ ଧୁତଙ୍ଗପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱଂ ଜାନାପେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ଯୋ ପନ ସୋତାପନ୍ନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସୋତାପନ୍ନାଦିଭାୱଂ ଜାନାପେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ଏୱମେତେସଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛାନଂ ଯା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା, ତସ୍ସା ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱିଧିନା ଅନେକାକାରୱୋକାରାନିସଂସୱିଭାୱନୱସେନ ସପ୍ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିଭେଦସ୍ସ ଇଚ୍ଛାଚାରସ୍ସ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କଥା ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠିକଥାତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ସକେନ ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧେନ ତୁଟ୍ଠି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି। ଅଥ ୱା ୱିସମଂ ପଚ୍ଚୟିଚ୍ଛଂ ପହାଯ ସମଂ ତୁଟ୍ଠି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ସନ୍ତେନ ୱା ୱିଜ୍ଜମାନେନ ତୁଟ୍ଠି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ –

‘‘ଅତୀତଂ ନାନୁବନ୍ଧୋ ସୋ, ନପ୍ପଜପ୍ପମନାଗତଂ;

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଯାପେନ୍ତୋ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ସମ୍ମା ୱା ଞାଯେନ ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତୱିଧିନା ପଚ୍ଚଯେହି ତୁଟ୍ଠି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ଅତ୍ଥତୋ ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ, ସୋ ଦ୍ୱାଦସୱିଧୋ ହୋତି। କଥଂ? ଚୀୱରେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ, ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ, ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋତି ତିୱିଧୋ। ଏୱଂ ପିଣ୍ଡପାତାଦୀସୁ।

ତତ୍ରାଯଂ ପଭେଦୱଣ୍ଣନା – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଚୀୱରଂ ଲଭତି ସୁନ୍ଦରଂ ୱା ଅସୁନ୍ଦରଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ଯାପେତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅଯମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ପକତିଦୁବ୍ବଲୋ ୱା ହୋତି ଆବାଧଜରାଭିଭୂତୋ ୱା, ଗରୁଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତୋ କିଲମତି, ସୋ ସଭାଗେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ପଣୀତପଚ୍ଚଯଲାଭୀ ହୋତି, ସୋ ପଟ୍ଟଚୀୱରାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ମହଗ୍ଘଚୀୱରଂ ବହୂନି ୱା ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ଥେରାନଂ ଚିରପବ୍ବଜିତାନଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଅନୁରୂପଂ, ଇଦଂ ଗିଲାନାନଂ ଦୁବ୍ବଲାନଂ ଅପ୍ପଲାଭୀନଂ ହୋତୂ’’ତି ତେସଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସଙ୍କାରକୂଟାଦିତୋ ୱା ନନ୍ତକାନି ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ସଙ୍ଘାଟିଂ କତ୍ୱା ତେସଂ ୱା ପୁରାଣଚୀୱରାନି ଗହେତ୍ୱା ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି ଲୂଖଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ଯାପେତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅଯମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଆବାଧିକୋ ହୋତି, ଲୂଖଂ ପଣୀତଂ ପକତିୱିରୁଦ୍ଧଂ ବ୍ୟାଧିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ପିଣ୍ଡପାତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଗାଳ୍ହଂ ୱା ରୋଗାବାଧଂ ପାପୁଣାତି, ସୋ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ସପ୍ପାଯଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ବହୁଂ ପଣୀତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି, ସୋ ''ଅଯଂ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଚିରପବ୍ବଜିତାନଂ ଅନୁରୂପୋ''ତି ଚୀୱରଂ ୱିଯ ତେସଂ ଦତ୍ୱା ତେସଂ ୱା ସେସକଂ ଅତ୍ତନା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ମିସ୍ସକାହାରଂ ୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସେନାସନଂ ପାପୁଣାତି ମନାପଂ ୱା ଆମନାପଂ ୱା ଅନ୍ତମସୋ ତିଣସନ୍ଥାରକମ୍ପି, ସୋ ତେନେୱ ସନ୍ତୁସ୍ସତି, ପୁନ ଅଞ୍ଞଂ ସୁନ୍ଦରତରଂ ପାପୁଣାତି, ତଂ ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅଯମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଆବାଧିକୋ ହୋତି ଦୁବ୍ବଲୋ ୱା, ପକତିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ସୋ ବ୍ୟାଧିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ସେନାସନଂ ଲଭତି, ଯତ୍ଥସ୍ସ ୱସତୋ ଅଫାସୁ ହୋତି, ସୋ ତଂ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତକେ ସପ୍ପାଯସେନାସନେ ୱସିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ସୁନ୍ଦରଂ ସେନାସନଂ ପତ୍ତମ୍ପି ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି ''ପଣୀତସେନାସନଂ ନାମ ପମାଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି, ମହାପୁଞ୍ଞତାଯ ୱା ଲେଣମଣ୍ଡପକୂଟାଗାରାଦୀନି ବହୂନି ପଣୀତସେନାସନାନି ଲଭତି, ସୋ ତାନି ଚୀୱରାଦୀନି ୱିଯ ଚିରପବ୍ବଜିତାଦୀନଂ ଦତ୍ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱସନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଭେସଜ୍ଜଂ ଲଭତି ଲୂଖଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ତୁସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅଯଂ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ତେଲେନ ଅତ୍ଥିକୋ ଫାଣିତଂ ଲଭତି, ସୋ ଯଂ ଲଭତି, ସୋ ତଂ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ତେଲେନ ଭେସଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ମହାପୁଞ୍ଞୋ ବହୁଂ ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦିପଣୀତଭେସଜ୍ଜଂ ଲଭତି, ସୋ ତଂ ଚୀୱରାଦୀନି ୱିଯ ଚିରପବ୍ବଜିତାଦୀନଂ ଦତ୍ୱା ତେସଂ ଆଭତକେନ ଯେନ କେନଚି ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଯୋ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଭାଜନେ ମୁତ୍ତହରୀତକଂ, ଏକସ୍ମିଂ ଚତୁମଧୁରଂ ଠପେତ୍ୱା ''ଗଣ୍ହଥ, ଭନ୍ତେ, ଯଦିଚ୍ଛସୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ''ସଚସ୍ସ ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନପି ରୋଗୋ ୱୂପସମ୍ମତି, ଇଦଂ ମୁତ୍ତହରୀତକଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱଣ୍ଣିତ''ନ୍ତି, ''ପୂତିମୁତ୍ତଭେସଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ତତ୍ଥ ତେ ଯାୱଜୀୱଂ ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀଯୋ''ତି (ମହାୱ। ୧୨୮) ୱଚନଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଚତୁମଧୁରଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁତ୍ତହରୀତକେନ ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତୋ ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ସୋ ଏୱଂପଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ସନ୍ତୋସୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ତତୋ ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ''ତି। ତସ୍ସା ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱିଧିନା ଆନିସଂସୱିଭାୱନୱସେନ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିଭେଦସ୍ସ ଇଚ୍ଛାଚାରସ୍ସ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କଥା ସନ୍ତୁଟ୍ଠିକଥା। ଇତୋ ପରାସୁପି କଥାସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମ।

ପୱିୱେକକଥାତି ଏତ୍ଥ କାଯୱିୱେକୋ, ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ, ଉପଧିୱିୱେକୋତି ତଯୋ ୱିୱେକା। ତେସୁ ଏକୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋ ନିସୀଦତି , ଏକୋ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ଏକୋ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସତି, ଏକୋ ପଟିକ୍କମତି, ଏକୋ ଅଭିକ୍କମତି, ଏକୋ ଚଙ୍କମଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଏକୋ ଚରତି, ଏକୋ ୱିହରତି, ଏୱଂ ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାଯ ୱିୱିତ୍ତୱାସୋ କାଯୱିୱେକୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପନ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ନାମ। ନିବ୍ବାନଂ ଉପଧିୱିୱେକୋ ନାମ। ୱୁତ୍ତମ୍ପେତଂ ''କାଯୱିୱେକୋ ଚ ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯାନଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନଂ, ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନଂ, ଉପଧିୱିୱେକୋ ଚ ନିରୁପଧୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱିସଙ୍ଖାରଗତାନ''ନ୍ତି (ମହାନି। ୫୭)। ୱିୱେକୋଯେୱ ପୱିୱେକୋ, ପୱିୱେକେ ପଟିସଂଯୁତ୍ତା କଥା ପୱିୱେକକଥା।

ଅସଂସଗ୍ଗକଥାତି ଏତ୍ଥ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ, ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ, ସମୁଲ୍ଲପନସଂସଗ୍ଗୋ, ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ, କାଯସଂସଗ୍ଗୋତି ପଞ୍ଚ ସଂସଗ୍ଗା। ତେସୁ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଣାତି ''ଅମୁକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଗାମେ ୱା ନିଗମେ ୱା ଇତ୍ଥୀ ଅଭିରୂପା ଦସ୍ସନୀଯା ପାସାଦିକା ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତା''ତି, ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ସଂସୀଦତି ୱିସୀଦତି, ନ ସକ୍କୋତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ, ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ହୀନାଯାୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ୱିସଭାଗାରମ୍ମଣସ୍ସୱନେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସନ୍ଥୱୋ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ନ ହେୱ ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଣାତି, ଅପିଚ ଖୋ ସାମଂ ପସ୍ସତି ଇତ୍ଥିଂ ଅଭିରୂପଂ ଦସ୍ସନୀଯଂ ପାସାଦିକଂ ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ, ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ସଂସୀଦତି ୱିସୀଦତି, ନ ସକ୍କୋତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ, ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ହୀନାଯାୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ୱିସଭାଗାରମ୍ମଣଦସ୍ସନେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସନ୍ଥୱୋ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଦିସ୍ୱା ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲାପସଲ୍ଲାପୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କିଲେସସନ୍ଥୱୋ ସମୁଲ୍ଲପନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ସଞ୍ଜଗ୍ଘନାଦିପି ଏତେନେୱ ସଙ୍ଗୟ୍ହତି। ଅତ୍ତନୋ ପନ ସନ୍ତକଂ ଯଂ

କିଞ୍ଚି ମାତୁଗାମସ୍ସ ଦତ୍ୱା ଅଦତ୍ୱା ୱା ତେନ ଦିନ୍ନସ୍ସ ୱନଭଙ୍ଗିୟାଦିନୋ ପରିଭୋଗୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କିଲେସସନ୍ଥୱୋ ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ମାତୁଗାମସ୍ସ ହତ୍ଥଗ୍ଗାହାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସନ୍ଥୱୋ କାୟସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ।

ୟୋପି ଚେସ ''ଗିହୀହି ସଂସଟ୍ଠୋ ୱିହରତି ଅନନୁଲୋମିକେନ ସଂସଗ୍ଗେନ ସହସୋକୀ ସହନନ୍ଦୀ ସୁଖିତେସୁ ସୁଖିତୋ ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଦୁକ୍ଖିତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀୟେସୁ ଅତ୍ତନା ୱୋ ୟୋଗଂ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୩; ମହାନି। ୧୬୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଅନନୁଲୋମିକୋ ଗିହିସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ, ୟୋ ଚ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହିପି କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତୋ ସଂସଗ୍ଗୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ପହାୟ ୟ୍ୱାୟଂ ସଂସାରେ ଥିରତରଂ ସଂୱେଗସଞ୍ଞାରେସୁ ତିକ୍ଖଂ ଭୟସଞ୍ଞଂ ସରୀରେ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞଂ ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ଜିଗୁଚ୍ଛାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ସବ୍ବକିରିୟାସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା କମଲଦଲେ ଜଲବିନ୍ଦୁ ୱିୟ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅଲଗ୍ଗଭାୱୋ, ଅୟଂ ସବ୍ବସଂସଗ୍ଗପ୍ପଟିପକ୍ଖତାୟ ଅସଂସଗ୍ଗୋ, ତପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତା କଥା ଅସଂସଗ୍ଗକଥା।

ୱୀରିୟାରମ୍ଭକଥାତି ଏତ୍ଥ ୱୀରସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମନ୍ତି ୱା ୱୀରିୟଂ, ୱିଧିନା ଈରେତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ୱା ୱୀରିୟଂ, ୱୀରିୟଞ୍ଚ ତଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାୟ, କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପସମ୍ପଦାୟ ଆରଭନଂ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ। ସ୍ୱାୟଂ କାୟିକୋ, ଚେତସିକୋ ଚାତି ଦୁୱିଧୋ, ଆରମ୍ଭଧାତୁ, ନିକ୍କମଧାତୁ, ପରକ୍କମଧାତୁ, ଚାତି ତିୱିଧୋ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ୟୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗମନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଂ ଠାନଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି, ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନିସଜ୍ଜଂ, ନିସଜ୍ଜାୟ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସୟନଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଅଜପଦେନ ଦଣ୍ଡେନ କଣ୍ହସପ୍ପଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିୟ ତିଖିଣେନ ଅସିନା ଅମିତ୍ତଂ ଗୀୱାୟ ପହରନ୍ତୋ ୱିୟ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ୱୀରିୟବଲେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ସେୱଂ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତା କଥା ୱୀରିୟାରମ୍ଭକଥା।

ସୀଲକଥାତିଆଦୀସୁ ଦୁୱିଧଂ ସୀଲଂ ଲୋକିୟଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଲୋକିୟଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ଲୋକୁତ୍ତରଂ ମଗ୍ଗସୀଲଂ ଫଲସୀଲଞ୍ଚ। ତଥା ସମାଧିପି। ୱିପସ୍ସନାୟ ପାଦକଭୂତା ସହ ଉପଚାରେନ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ଲୋକିୟୋ ସମାଧି, ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ପନେତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସମାଧି ନାମ। ତଥା ପଞ୍ଞାପି। ଲୋକିୟା ସୁତମୟା, ଚିନ୍ତାମୟା, ଝାନସମ୍ପୟୁତ୍ତା, ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ଚ। ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ଗହେତବ୍ବା। ଲୋକୁତ୍ତରା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଫଲପଞ୍ଞା ଚ। ୱିମୁତ୍ତି ଅରିୟଫଲୱିମୁତ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ଅପରେ ପନ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତୀନମ୍ପି ୱସେନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନମ୍ପି ଏକୂନୱୀସତିୱିଧଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ଇତି ଇମେସଂ ସୀଲାଦୀନଂ ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱିଧିନା ଅନେକାକାରୱୋକାରଆନିସଂସୱିଭାୱନୱସେନ ଚେୱ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନଂ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କଥା, ତପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତା କଥା ୱା ସୀଲାଦିକଥା ନାମ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅତ୍ତନା ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ହୋତି, ଅପ୍ପିଚ୍ଛ କଥଞ୍ଚ ପରେସଂ କତ୍ତା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୨; ଅ। ନି। ୧୦।୭୦) ''ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି ଇତରୀତରେନ ଚୀୱରେନ, ଇତରୀତରଚୀୱରସନ୍ତୁଟ୍ଠିୟା ଚ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୪୪; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୧୨୮) ଚ ଆଦିୱଚନତୋ ସୟଞ୍ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତେନ ପରେସମ୍ପି ତଦତ୍ଥାୟ ହିତଜ୍ଝାସୟେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା ତଥାରୂପୀ କଥା। ୟା ଇଧ ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକାଦିଭାୱେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥାଦୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। କାରକସ୍ସେୱ ହି କଥା ୱିସେସତୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥସାଧିନୀ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ''କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସେତଂ, ମେଘିୟ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପାଟିକଙ୍ଖଂ...ପେ... ଅକସିରଲାଭୀ''ତି (ଅ। ନି। ୯।୩)।

ଏୱରୂପିୟାତି ଇଦିସାୟ ୟଥାୱୁତ୍ତାୟ। ନିକାମଲାଭୀତି ୟଥିଚ୍ଛିତଲାଭୀ ୟଥାରୁଚିଲାଭୀ, ସବ୍ବକାଲଂ ଇମଂ କଥଂ ସୋତୁଂ ୱିଚାରେତୁଞ୍ଚ ୟଥାସୁଖଂ ଲଭନ୍ତୋ। ଅକିଚ୍ଛଲାଭୀତି ନିଦୁକ୍ଖଲାଭୀ। ଅକସିରଲାଭୀତି ୱିପୁଲଲାଭୀ।

ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋତି ପଗ୍ଗହିତୱୀରିୟୋ। ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାୟାତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପଜହନତ୍ଥାୟ। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସଲନାଦିଅତ୍ଥେନ ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ ଚ କୁସଲାନଂ ସହୱିପସ୍ସନାନଂ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ। ଉପସମ୍ପଦାୟାତି ସମ୍ପାଦନାୟ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନାୟ। ଥାମୱାତି ଉସ୍ସୋଳ୍ହିସଙ୍ଖାତେନ ୱୀରିୟଥାମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଦଳ୍ହପରକ୍କମୋତି ଥିରପରକ୍କମୋ ଅସିଥିଲୱୀରିୟୋ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋତି ଅନୋରୋହିତଧୁରୋ ଅନୋସକ୍କୱୀରିୟୋ।

ପଞ୍ଞୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ପଞ୍ଞୱା। ଉଦୟତ୍ଥଗାମିନିୟାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟଞ୍ଚ ୱୟଞ୍ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତିୟା। ଅରିୟାୟାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ କିଲେସେହି ଆରକା ଦୂରେ ଠିତାୟ ନିଦ୍ଦୋସାୟ। ନିବ୍ବେଧିକାୟାତି ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟାୟ। ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟଗାମିନିୟାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଖେପନତୋ ''ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ସମ୍ମା ହେତୁନା ନୟେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତିୟା। ଇମେସୁ ଚ ପନ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସୀଲଂ ୱୀରିୟଂ ପଞ୍ଞା ଚ ୟୋଗିନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ଇତରଦ୍ୱୟଂ ବାହିରଂ ଅଙ୍ଗଂ। ତତ୍ଥାପି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନିସ୍ସୟେନେୱ ସେସଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଇଜ୍ଝତି, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସେୱେତ୍ଥ

ବହୁକାରତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘‘କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସେତଂ, ମେଘିୟ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପାଟିକଙ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେସି। ତତ୍ଥ ପାଟିକଙ୍ଖନ୍ତି ଏକଂସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯନ୍ତି କିରିୟାପରାମସନଂ । ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ‘‘ସୀଲୱା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଦେତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୀଲୱନ୍ତତାୟ ଭୱନଂ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଏତଂ ତସ୍ସ ପାଟିକଙ୍ଖଂ, ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀ ଏକଂସେନେୱ ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିୟୋଜନତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଉତ୍ତମକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ତଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତାଦିସଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଆୟସ୍ମତୋ ମେଘିୟସ୍ସ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଦିନା ସକଲଂ ସାସନସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ତତ୍ଥ ଆଦରଜାତସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଯେହି କାମୱିତକ୍କାଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତତ୍ତା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ତେସଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତତ୍ତା ଚ ଭାୱନାନୟଂ ପକାସେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଅରହତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ତେନ ଚ ପନ, ମେଘିୟ, ଭିକ୍ଖୁନା ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଉତ୍ତରି ଭାୱେତବ୍ବା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତେନାତି ଏୱଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ଯଥାୱୁତ୍ତସୀଲାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତେନ। ତେନେୱାହ ‘‘ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟା’’ତି। ଉତ୍ତରୀତି ଆରଦ୍ଧତରୁଣୱିପସ୍ସନସ୍ସ ରାଗାଦିପରିସ୍ସୟା ଚେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ତେସଂ ୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଭାୱେତବ୍ବା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା ୱଡ୍ଢେତବ୍ବା ଚ।

ଅସୁଭାତି ଏକାଦସସୁ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଯଥାରହଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅସୁଭଭାୱନା। ରାଗସ୍ସ ପହାନାୟାତି କାମରାଗସ୍ସ ପଜହନତ୍ଥାୟ। ଅୟମତ୍ଥୋ ସାଲିଲାୱକୋପମାୟ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଏୱଂଭୂତଂ ଭାୱନାୱିଧିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସୁଭା ଭାୱେତବ୍ବା ରାଗସ୍ସ ପହାନାୟା’’ତି। ମେତ୍ତାତି ମେତ୍ତାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନାୟାତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କୋପସ୍ସ ପଜହନତ୍ଥାୟ। ଆନାପାନସ୍ସତୀତି ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ଆନାପାନସ୍ସତି। ୱିତକ୍କୁପଚ୍ଛେଦାୟାତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱିତକ୍କାନଂ ପଚ୍ଛେଦନତ୍ଥାୟ। ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାତାୟାତି ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ନୱୱିଧସ୍ସ ମାନସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦନତ୍ଥାୟ।

ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ଉଦୟବ୍ବୟୱନ୍ତତୋ ପଭଙ୍ଗୁତୋ ତାୱକାଲିକତୋ ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋ ଚ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି (ଧ। ପ। ୨୭୭; ଚୂଳନି। ହେମକମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୫୬) ପୱତ୍ତଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋ। ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ସଣ୍ଠାତୀତି ଅସାରକତୋ ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ପରତୋ ରିତ୍ତତୋ ତୁଚ୍ଛତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି (ଧ। ପ। ୨୭୯; ଚୂଳନି। ହେମକମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୫୬) ଏୱଂ ପୱତ୍ତଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ଚିତ୍ତେ ସଣ୍ଠହତି ଅତିଦଳ୍ହଂ ପତିଟ୍ଠହତି। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣେ ହି ଦିଟ୍ଠେ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦିଟ୍ଠମେୱ ହୋତି। ତୀସୁ ଲକ୍ଖଣେସୁ ହି ଏକସ୍ମିଂ ଦିଟ୍ଠେ ଇତରଦ୍ୱୟଂ ଦିଟ୍ଠମେୱ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋ, ମେଘିୟ, ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ସଣ୍ଠାତୀ’’ତି। ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣେ ସୁଦିଟ୍ଠେ ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକମାନୋ ସୁପ୍ପଜହୋୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାତଂ ପାପୁଣାତୀ’’ତି। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅପଚ୍ଚୟପରିନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣାତି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅସୁଭାଦିଭାୱନାନୟୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମେଘିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୫। ନନ୍ଦକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪-୫। ଚତୁତ୍ଥେ ଆଗମୟମାନୋତି ଓଲୋକୟମାନୋ, ବୁଦ୍ଧୋ ସହସା ଅପୱିସିତ୍ୱା ଯାୱ ସା କଥା ନିଟ୍ଠାତି, ତାୱ ଅଟ୍ଠାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଇଦମୱୋଚାତି ଇଦଂ କଥାୱସାନଂ ଉଦିକ୍ଖମାନୋ’’ତି। ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାଦିୱସେନ ସବ୍ବଧମ୍ମସନ୍ତୀରଣଂ ଅଧିପଞ୍ଞାୱିପସ୍ସନାତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସା’’ତି। ମାନସନ୍ତି ରାଗୋପି ଚିତ୍ତମ୍ପି ଅରହତ୍ତମ୍ପି। ‘‘ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ, ୟ୍ୱାୟଂ ଚରତି ମାନସୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧; ମହାୱ। ୩୩) ଏତ୍ଥ ରାଗୋ ମାନସଂ। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୬) ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ ସେଖୋ, କାଲଂ କୟିରା ଜନେ ସୁତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯) ଏତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ। ଇଧାପି ଅରହତ୍ତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପତ୍ତମାନସାତି ଅପ୍ପତ୍ତଅରହତ୍ତା’’ତି। ଅପ୍ପତ୍ତଂ ମାନସଂ ଅରହତ୍ତଂ ଏତେହୀତି ଅପ୍ପତ୍ତମାନସା। ଇଦାନି ଚିତ୍ତପରିୟାୟମେୱ ମାନସସଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ୱା’’ତିଆଦି। ପଞ୍ଚମଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ନନ୍ଦକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସେୱନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬। ଛଟ୍ଠେ ଜୀୱିତସଙ୍ଖାରାତି ଜୀୱିତପ୍ପୱତ୍ତିୟା ସଙ୍ଖାରା ପଚ୍ଚୟା। ସମୁଦାନେତବ୍ବାତି ସମ୍ମା ଞାୟେନ ଅନୱଜ୍ଜୌଞ୍ଞାଚରିୟାଦିନା ଉଦ୍ଧମୁଦ୍ଧମାନେତବ୍ବା ପାପୁଣିତବ୍ବା। ତେ ପନ ସମୁଦାନିତା ସମାହଟା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ସମାହରିତବ୍ବା''ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସୁଲଭୁପ୍ପାଦା ନ ହୋନ୍ତି। ଏତେନ ଗୋଚରଅସପ୍ପାୟାଦିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ରତ୍ତିଭାଗଂ ୱା ଦିୱସଭାଗଂ ୱାତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ରତ୍ତିକୋଟ୍ଠାସେ ୱା ଦିୱସକୋଟ୍ଠାସେ ୱା''ତି। ରତ୍ତିଂଯେୱ ପକ୍କମିତବ୍ବଂ ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ। ସଙ୍ଖାପୀତି ''ଯଦତ୍ଥମହଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ନ ମେତଂ ଇଧ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ଚୀୱରାଦି ପନ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତି, ନାହଂ ତଦତ୍ଥଂ ପବ୍ବଜିତୋ, କିଂ ମେ ଇଧ ୱାସେନା''ତି ପଟିସଙ୍ଖାୟପି। ତେନାହ ''ସାମଞ୍ଞତ୍ଥସ୍ସ ଭାୱନାପାରିପୂରିଅଗମନଂ ଜାନିତ୍ୱା''ତି। ଅନନ୍ତରୱାରେ ସଙ୍ଖାପୀତି ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନଭାୱଂ ଜାନିତ୍ୱା। ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନାପୁଚ୍ଛା ପକ୍କମିତବ୍ବଂ, ନାନୁବନ୍ଧିତବ୍ବୋତି ''ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ପଦସ୍ସ ''ନାନୁବନ୍ଧିତବ୍ବୋ''ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ସ ଯେନ ହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଦୂରଟ୍ଠେନପି ସୋ ଭୱତି। ତଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ଉପଯୋଗୱସେନ ପରିଣାମେତ୍ୱା ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନାପୁଚ୍ଛା ପକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥୱସେନ ହି ୱିଭତ୍ତିପରିଣାମୋତି। ଆପୁଚ୍ଛା ପକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତି ଚ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦିତାୟ ନିୟୋଜନଂ। ଏୱରୂପୋତି ଯଂ ନିସ୍ସାୟ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗୁଣେହି ୱୁଦ୍ଧିଯେୱ ପାଟିକଙ୍ଖା, ପଚ୍ଚଯେହି ନ ପରିସ୍ସୟୋ, ଏୱରୂପୋ ଦଣ୍ଡକମ୍ମାଦୀହି ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ଚେପି, ନ ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି ''ସଚେପୀ''ତିଆଦିନା।

ସେୱନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ସୁତୱାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭-୧୦। ସତ୍ତମେ ଅଭବ୍ବୋ ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ପାଣନ୍ତିଆଦି ଦେସନାସୀସମେୱ, ସୋତାପନ୍ନାଦୟୋପି ପନ ଅଭବ୍ବାୱ, ପୁଥୁଜ୍ଜନଖୀଣାସୱାନଂ ନିନ୍ଦାପସଂସତ୍ଥମ୍ପି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ନାମ ଗାରୟ୍ହୋ ମାତୁଘାତାଦୀନି କରୋତି, ଖୀଣାସୱୋ ପନ ପାସଂସୋ କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକଘାତାଦୀନିପି ନ କରୋତୀତି। ସନ୍ନିଧିକାରକଂ କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁନ୍ତି ଯଥା ଗିହିଭୂତୋ ସନ୍ନିଧିଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁକାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଏୱଂ ତିଲତଣ୍ଡୁଲସପ୍ପିନୱନୀତାଦୀନି ସନ୍ନିଧିଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଅଭବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ଥୁକାମେ ପନ ନିଦହିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତା ତନ୍ନିସ୍ସିତଂ କିଲେସକାମମ୍ପି ନିଦହିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ନାମାତି ଆହ ''ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମେ''ତି। ନନୁ ଚ ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ୱସନଟ୍ଠାନେ ତିଲତଣ୍ଡୁଲାଦୟୋ ପଞ୍ଞାୟନ୍ତୀତି? ନ ପନ ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥାୟ ନିଧେନ୍ତି, ଅଫାସୁକପବ୍ବଜିତାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାୟ ନିଧେନ୍ତି। ଅନାଗାମିସ୍ସ କଥନ୍ତି? ତସ୍ସପି ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ସବ୍ବସୋୱ ପହୀନା, ଧମ୍ମେନ ପନ ଲଦ୍ଧଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ଅକପ୍ପିୟକାମଗୁଣେ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ମଞ୍ଚପୀଠଅତ୍ଥରଣପାୱୁରଣାଦିସନ୍ନିସ୍ସିତଂ। ସେୟ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବେ ଅଗାରିୟଭୂତୋତି ଯଥା ପୁବ୍ବେ ଗିହିଭୂତୋ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଏୱଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଅଭବ୍ବୋ। ଅଗାରମଜ୍ଝେ ୱସନ୍ତା ହି ସୋତାପନ୍ନାଦୟୋ ଯାୱଜୀୱଂ ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଖୀଣାସୱୋ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାୱ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ପରିନିବ୍ବାତି ୱା ପବ୍ବଜତି ୱା। ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୀସୁ କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ନ ତିଟ୍ଠତି। କସ୍ମା? ୱିୱେକଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱା। ଭୁମ୍ମଦେୱତ୍ତଭାୱେ ପନ ଠିତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାପି ତିଟ୍ଠତି ୱିୱେକଟ୍ଠାନସମ୍ଭୱା। ଅଟ୍ଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସୁତୱାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସମ୍ବୋଧିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୀହନାଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଅୱାପୁରେନ୍ତି ୱିୱରନ୍ତି ଦ୍ୱାରଂ ଏତେନାତି ଅୱାପୁରଣଂ। ରଜଂ ହରନ୍ତି ଏତେନାତି ରଜୋହରଣଂ। କଠଓପିହହୋତି ୱିଲୀୱମଯଭାଜନହତ୍ଥୋ, ‘‘ଚମ୍ମମଯଭାଜନହତ୍ଥୋ’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ଛିନ୍ନାନି ୱିସାଣାନି ଏତସ୍ସାତି ଛିନ୍ନୱିସାଣୋ, ଉସଭୋ ଚ ସୋ ଛିନ୍ନୱିସାଣୋ ଚାତି ଉସଭଛିନ୍ନୱିସାଣୋ। ୱିସେସନପରୋଯଂ ସମାସୋ। ଅହିକୁଣପେନ ୱାତିଆଦି ଅତିଜେଗୁଚ୍ଛପ୍ପଟିକୂଲକୁଣପଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। କଣ୍ଠେ ଆସତ୍ତେନାତି କେନଚିଦେୱ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେନ ଆନେତ୍ୱା କଣ୍ଠେ ବଦ୍ଧେନ, ଓମୁକ୍କେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଙ୍ଗୋ ଆତୁରୋ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧପୀଠଆଯ ପୀଠଇତୋ। ଅଜ୍ଝଯସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ୱା ଅଧିୱାସନଂ। ଏୱଞ୍ହି ସୋ କାରଣେ ଦେସିଯମାନେ ତତୋ ୱିଗତୋ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହତୂତି ଖମତୂ’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୌପାଦିସେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଦୁତିଯେ ଭୱସ୍ସ ଅପ୍ପମତ୍ତକତା ନାମ ଇତ୍ତରକାଲତାଯାତି ଆହ ‘‘ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତମତ୍ତମ୍ପୀ’’ତି।

ସୌପାଦିସେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କୋଟ୍ଠିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩। ତତିଯେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ତସ୍ମିଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ଫଲଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ। ତେନାହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ’’ତି। ଚତୁପ୍ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଫଲତାଯ ସଞ୍ଞାଭୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ ବହୁୱେଦନୀଯଂ। ଏକକ୍ଖନ୍ଧଫଲତ୍ତା ଅସଞ୍ଞାଭୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ ‘‘ଅପ୍ପୱେଦନୀଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ‘‘ଅରୂପାୱଚରକମ୍ମଂ ବହୁକାଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଫଲତ୍ତା ବହୁୱେଦନୀଯଂ, ଇତରଂ ଅପ୍ପୱେଦନୀଯଂ। ରୂପାରୂପାୱଚରକମ୍ମଂ ୱା ବହୁୱେଦନୀଯଂ, ପରିତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ଅପ୍ପୱେଦନୀଯ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ୱେଦନୀଯନ୍ତି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥଂ, ନ ଆରଦ୍ଧୱିପାକମେୱ। ଅୱେଦନୀଯନ୍ତି ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ଅହୋସିକମ୍ମାଦିଭେଦଂ।

କୋଟ୍ଠିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସମିଦ୍ଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସମିଦ୍ଧୀତି ଥେରସ୍ସ କିର ଅତ୍ତଭାୱୋ ସମିଦ୍ଧୋ ଅଭିରୂପୋ ପାସାଦିକୋ, ତସ୍ମା ସମିଦ୍ଧୀତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖାତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତଭାୱସମିଦ୍ଧତାଯା’’ତିଆଦି। ରୂପଧାତୁଆଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଦଧାତୁଆଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସମିଦ୍ଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୯। ଗଣ୍ଡସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫-୧୯। ପଞ୍ଚମେ ମାତାପେତ୍ତିକସମ୍ଭୱସ୍ସାତି ମାତିତୋ ଚ ପିତିତୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତେନ ମାତାପେତ୍ତିକେନ ସୁକ୍କସୋଣିତେନ ସମ୍ଭୂତସ୍ସ। ଉଚ୍ଛାଦନଧମ୍ମସ୍ସାତି ଉଚ୍ଛାଦେତବ୍ବସଭାୱସ୍ସ। ପରିମଦ୍ଦନଧମ୍ମସ୍ସାତି ପରିମଦ୍ଦିତବ୍ବସଭାୱସ୍ସ। ଏତ୍ଥ ଚ ଓଦନକୁମ୍ମାସୂପଚଯୌଚ୍ଛାଦନପଦେହି ୱଡ୍ଢି କଥିତା, ଅନିଚ୍ଚଭେଦନୱିଦ୍ଧଂସନପଦେହି ହାନି। ପୁରିମେହି ୱା ସମୁଦଯୋ, ପଚ୍ଛିମେହି ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋତି ଏୱଂ ଚାତୁମହାଭୂତିକସ୍ସ କାଯସ୍ସ ୱଡ୍ଢିପରିହାନିନିବ୍ବତ୍ତିଭେଦା ଦସ୍ସିତା। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ଗଣ୍ଡସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱେଳାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ଦସମେ ସକୁଣ୍ଡକଭତ୍ତନ୍ତି ସକୁଣ୍ଡକଂ ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲଭତ୍ତଂ। ପରିତ୍ତେହି ସକୁଣ୍ଡେହି ତଣ୍ଡୁଲେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ୱିପକ୍କଭତ୍ତଂ ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲମେୱ ହୋତି। ବିଳଙ୍ଗଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆରନାଳଂ, ବିଳଙ୍ଗତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ତଦେୱ କଞ୍ଜିୟତୋ ଜାତନ୍ତି କଞ୍ଜିୟଂ, ତଂ ଦୁତିୟଂ ଏତସ୍ସାତି ବିଳଙ୍ଗଦୁତିୟଂ, ତଂ କଞ୍ଜିୟଦୁତିୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସକ୍କଚ୍ଚନ୍ତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମମ୍ପି ପୁଗ୍ଗଲମ୍ପି ଅସକ୍କରିତ୍ୱା। ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅସକ୍କରଣଂ ଅସମ୍ପନ୍ନକାରୋ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅସକ୍କରଣଂ ଅଗରୁକରଣଂ। ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ଅସକ୍କରୋନ୍ତୋ ହି ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲାଦିଦୋସସମନ୍ନାଗତଂ ଆହାରଂ ଦେତି, ନ ସମ୍ପନ୍ନଂ କରୋତି। ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅସକ୍କରୋନ୍ତୋ ନିସୀଦନଟ୍ଠାନଂ ଅସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱା ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଦାରକଂ ପେସେତ୍ୱା ଦେତି। ଅଚିତ୍ତୀକତ୍ୱାତି ନ ଚିତ୍ତିଂ କତ୍ୱା, ନ ପୂଜେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୂଜେନ୍ତୋ ହି ପୂଜେତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଚିତ୍ତେ ଠପେତି, ନ ତତୋ ବହି କରୋତି। ଚିତ୍ତଂ ୱା ଅଚ୍ଛରିୟଂ କତ୍ୱା ପଟିପତ୍ତି ଚିତ୍ତୀକରଣଂ ସମ୍ଭାୱନକିରିୟା, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅଚିତ୍ତୀକରଣଂ ଅସମ୍ଭାୱନକିରିୟା। ଅପୱିଦ୍ଧନ୍ତି ଉଚ୍ଛିଟ୍ଠାଦିଛଡ୍ଡନୀୟଧମ୍ମଂ ୱିୟ ଅୱଖିତ୍ତକଂ। ଯୋ ହି ଛଡ୍ଡେତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ରୋଗିନୋ ସରୀରେ ଓଦନାଦୀନି ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱମ୍ମିକେ ରୋଗଂ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିୟ ଦେତି, ଅୟଂ ଅପୱିଦ୍ଧଂ ଦେତି ନାମ। ଅନାଗମନଦିଟ୍ଠିକୋତି ‘‘ଅଦ୍ଧା ଇମସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ଫଲଂ ମମ ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଏୱଂ ଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସକତଦିଟ୍ଠି ଅତ୍ଥି, ସୋ ଆଗମନଦିଟ୍ଠିକୋ। ଅୟଂ ପନ ନ ତାଦିସୋତି ଅନାଗମନଦିଟ୍ଠିକୋ, ଫଲଂ ପାଟିକଙ୍ଖଂ ହୁତ୍ୱା ନ ଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ନ କମ୍ମଞ୍ଚ ଫଲଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଦେତୀ’’ତି।

ୱେଳାମୋତି ଏତ୍ଥ ମା-ସଦ୍ଦୋ ପଟିସେଧୱଚନୋ। ଜାତିଗୋତ୍ତରୂପଭୋଗାଦିଗୁଣାନଂ ୱେଳା ମରିଯାଦା ନତ୍ଥି ଏତସ୍ମିନ୍ତି ୱେଳାମୋ। ଅଥ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣାନଂ ୱେଳା ମରିଯାଦା ଅମତି ଓସାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଏତସ୍ମିନ୍ତି ୱେଳାମୋ, ୱେଳଂ ୱା ମରିଯାଦଂ ଅମତି ଗଚ୍ଛତି ଅତିକ୍କମତୀତି ୱେଳାମୋ। ତେନାହ ‘‘ଜାତିଗୋତ୍ତ...ପେ... ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମୋ’’ତି। ଦୀୟତୀତି ଦାନଂ, ଦାନୱତ୍ଥୁ। ତଂ ଅଗ୍ଗୀୟତି ନିସ୍ସଜ୍ଜୀୟତି ଏତ୍ଥାତି ଦାନଗ୍ଗଂ। ଦାନଂ ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଦାନଗ୍ଗଂ, ଏୱଂ ଭତ୍ତଗ୍ଗଂ, ପରିୱେସନଟ୍ଠାନଂ। ଦୁକୂଲସନ୍ଦନାନୀତି ରଜତଭାଜନାଦିନିସ୍ସିତେ ଦୁକୂଲେ ଖୀରସ୍ସ ସନ୍ଦନଂ ଏତେସନ୍ତି ଦୁକୂଲସନ୍ଦନାନି। କଂସୂପଧାରଣାନୀତି ରଜତମୟଦୋହଭାଜନାନି। ତେନାହ ‘‘ରଜତମୟଖୀରପଟିଚ୍ଛକାନୀ’’ତି। ରଜତମୟାନି ଖୀରପଟିଚ୍ଛକାନି ଖୀରପଟିଗ୍ଗହଭାଜନାନି ଏତେସନ୍ତି ରଜତମୟଖୀରପଟିଚ୍ଛକାନି। ସୋଧେୟ୍ୟାତି ମହପ୍ଫଲଭାୱକରଣେନ ୱିସୋଧେୟ୍ୟ। ମହପ୍ଫଲଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା ହି ଦକ୍ଖିଣା ୱିସୁଜ୍ଝତି ନାମ।

ମଗ୍ଗେନାଗତଂ ଅନିୱତ୍ତନସରଣନ୍ତି ଇମିନା ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନଂ ଦୀପେତି। ଅପରେତିଆଦିନା ଲୋକିୟସରଣଗମନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସରଣଂ ନାମ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗମୟଂ ପୁଞ୍ଞଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦେତି, ତସ୍ମା ମହପ୍ଫଲତରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇଦଞ୍ଚ – ‘‘ସଚେ ତ୍ୱଂ ଯଥା ଗହିତଂ ସରଣଂ ନ ଭିନ୍ଦିସ୍ସସି, ଏୱାହଂ ତଂ ମାରେମୀ’’ତି ଯଦିପି କୋଚି ତିଣ୍ହେନ ସତ୍ଥେନ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେୟ୍ୟ, ତଥାପି ‘‘ନେୱାହଂ ବୁଦ୍ଧଂ ନ ବୁଦ୍ଧୋତି, ଧମ୍ମଂ ନ ଧମ୍ମୋତି, ସଙ୍ଘଂ ନ ସଙ୍ଘୋତି ୱଦାମୀ’’ତି ଦଳ୍ହତରଂ କତ୍ୱା ଗହିତସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗେନାଗତନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଅପରେତିଆଦିନା ପନ ଲୋକିୟସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଦାନାଦିନିହିତଦଣ୍ଡତାୟ ସକଲଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣାଧିଟ୍ଠାନତୋ ଚସ୍ସ ମହପ୍ଫଲମହାନିସଂସତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉପସିଙ୍ଘନମତ୍ତନ୍ତି ଘାୟନମତ୍ତଂ। ଗଦ୍ଦୋହନମତ୍ତନ୍ତି ପାଠନ୍ତରେ ଗୋଦୋହନମତ୍ତଂ କାଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ଚ ନ ସକଲୋ ଗୋଦୋହନକ୍ଖଣୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଗାୱିୟା ଏକୱାରଂ ଥନଅଞ୍ଛନମତ୍ତ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଛନମତ୍ତନ୍ତି ଆକଡ୍ଢନମତ୍ତଂ। ଗାୱିୟା ଥନଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକଖୀରବିନ୍ଦୁଦୁହନକାଲମତ୍ତମ୍ପି ଗଦ୍ଦୁହନମତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ତକମ୍ପି ହି କାଲଂ ଯୋ ୱସନଗବ୍ଭପରିୱେଣୱିହାରୂପଚାରପରିଚ୍ଛେଦେନ ୱା ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ସବ୍ବସତ୍ତେ ହିତଫରଣଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଇଦଂ ତତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଦାନାଦିତୋ ମହପ୍ଫଲତରଂ।

ୱେଳାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୀହନାଦୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସତ୍ତାୱାସୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚିଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଅମମାତି ୱତ୍ଥାଭରଣପାନଭୋଜନାଦୀସୁପି ମମତ୍ତୱିରହିତା। ଅପରିଗ୍ଗହାତି ଇତ୍ଥିପରିଗ୍ଗହେନ ଅପରିଗ୍ଗହା। ତେସଂ କିର ‘‘ଅଯଂ ମଯ୍ହଂ ଭରିଯା’’ତି ମମତ୍ତଂ ନ ହୋତି, ମାତରଂ ୱା ଭଗିନିଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ଛନ୍ଦରାଗୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ପୁତ୍ତେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେ ଏୱ ମାତୁଥନତୋ ଥଞ୍ଞଂ ପଗ୍ଘରତି, ତେନ ସଞ୍ଞାଣେନ ନେସଂ ମାତରି ପୁତ୍ତସ୍ସ ମାତୁସଞ୍ଞା, ମାତୁ ଚ ପୁତ୍ତେ ପୁତ୍ତସଞ୍ଞା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାତି କେଚି।

ଅପିଚେତ୍ଥ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧ ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା) ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଂ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱସିଦ୍ଧୋ ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ କିର ତେସୁ ତେସୁ ପଦେସେସୁ ଘନନିଚିତପତ୍ତସଞ୍ଛନ୍ନସାଖାପସାଖା କୂଟାଗାରସମା ମନୋରମା ରୁକ୍ଖା ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ନିୱେସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ସୁଖଂ ନିୱସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେପି ତତ୍ଥ ରୁକ୍ଖା ସୁଜାତା ସବ୍ବଦାପି ପୁପ୍ଫିତଗ୍ଗା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଜଲାସଯାପି ୱିକସିତକମଲକୁୱଲଯପୁଣ୍ଡରୀକସୋଗନ୍ଧିକାଦିପୁପ୍ଫସଞ୍ଛନ୍ନା ସବ୍ବକାଲଂ ପରମସୁଗନ୍ଧଂ ସମନ୍ତତୋ ପୱାଯନ୍ତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ସରୀରମ୍ପି ତେସଂ ଅତିଦୀଘାଦିଦୋସରହିତଂ ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପନ୍ନଂ ଜରାଯ ଅନଭିଭୂତତ୍ତା ୱଲିତପଲିତାଦିଦୋସୱିରହିତଂ ଯାୱତାଯୁକଂ ଅପରିକ୍ଖୀଣଜୱବଲପରକ୍କମସୋଭମେୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଅନୁଟ୍ଠାନଫଲୂପଜୀୱିତାଯ ନ ଚ ନେସଂ କସିୱଣିଜ୍ଜାଦିୱସେନ ଆହାରପରିଯେଟ୍ଠିୱସେନ ଦୁକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥି, ତତୋ ଏୱ ନ ଦାସଦାସିକମ୍ମକରାଦିପରିଗ୍ଗହୋ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ତତ୍ଥ ସୀତୁଣ୍ହଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପୱାଳଆଦିପରିସ୍ସଯୋ ଅତ୍ଥି। ଯଥା ନାମେତ୍ଥ ଗିମ୍ହାନଂ ପଚ୍ଛିମେ ମାସେ ପଚ୍ଚୂସୱେଲାଯଂ ସମସୀତୁଣ୍ହୋ ଉତୁ ହୋତି, ଏୱମେୱ ସବ୍ବକାଲଂ ତତ୍ଥ ସମସୀତୁଣ୍ହୋୱ ଉତୁ ହୋତି, ନ ଚ ନେସଂ କୋଚି ଉପଘାତୋ ୱିହେସା ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅକଟ୍ଠପାକିମେୱ ସାଲିଂ ଅକଣଂ ଅଥୁସଂ ସୁଦ୍ଧଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ତଣ୍ଡୁଲପ୍ଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ତଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ନେସଂ କୁଟ୍ଠଂ, ଗଣ୍ଡୋ, କିଲାସୋ, ସୋସୋ, କାସୋ, ସାସୋ, ଅପମାରୋ, ଜରୋତି ଏୱମାଦିକୋ ନ କୋଚି ରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ତେ ଖୁଜ୍ଜା ୱା ୱାମନା ୱା କାଣା ୱା କୁଣୀ ୱା ଖଞ୍ଜା ୱା ପକ୍ଖହତା ୱା ୱିକଲଙ୍ଗା ୱା ୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯା ୱା ହୋନ୍ତି।

ଇତ୍ଥିଯୋପି ତତ୍ଥ ନାତିଦୀଘା, ନାତିରସ୍ସା, ନାତିକିସା, ନାତିଥୂଲା, ନାତିକାଳଆ, ନଚ୍ଚୋଦାତା, ସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତରୂପା ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ଦୀଘଙ୍ଗୁଲୀ, ତମ୍ବନଖା, ଅଲମ୍ବଥନା, ତନୁମଜ୍ଝା, ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦମୁଖୀ, ୱିସାଲକ୍ଖୀ, ମୁଦୁଗତ୍ତା, ସହିତୋରୂ, ଓଦାତଦନ୍ତା, ଗମ୍ଭୀରନାଭୀ, ତନୁଜଙ୍ଘା, ଦୀଘନୀଲୱେଲ୍ଲିତକେସୀ, ପୁଥୁଲସୁସ୍ସୋଣୀ, ନାତିଲୋମା, ନାଲୋମା, ସୁଭଗା, ଉତୁସୁଖସମ୍ଫସ୍ସା, ସଣ୍ହା, ସଖିଲା, ସୁଖସମ୍ଭାସା, ନାନାଭରଣୱିଭୂସିତା ୱିଚରନ୍ତି। ସବ୍ବଦାପି ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ପୁରିସା ଚ ପଞ୍ଚୱୀସତିୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ୱିଯ। ନ ପୁତ୍ତଦାରେସୁ ରଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଯଂ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମତା।

ସତ୍ତାହିକମେୱ ଚ ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥିପୁରିସା କାମରତିଯା ୱିହରନ୍ତି। ତତୋ ୱୀତରାଗା ୱିଯ ଯଥାସକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ତତ୍ଥ ଇଧ ୱିଯ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକଂ, ଗବ୍ଭପରିହରଣମୂଲକଂ, ୱିଜାଯନମୂଲକଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି। ରତ୍ତକଞ୍ଚୁକତୋ କଞ୍ଚନପଟିମା ୱିଯ ଦାରକା ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ଅମକ୍ଖିତା ଏୱ ସେମ୍ହାଦିନା ସୁଖେନେୱ ନିକ୍ଖମନ୍ତି। ଅଯଂ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମତା।

ମାତା ପନ ପୁତ୍ତଂ ୱା ଧୀତରଂ ୱା ୱିଜାଯିତ୍ୱା ତେ ୱିଚରଣକପ୍ପଦେସେ ଠପେତ୍ୱା ଅନପେକ୍ଖା ଯଥାରୁଚି ଗଚ୍ଛତି। ତେସଂ ତତ୍ଥ ସଯିତାନଂ ଯେ ପସ୍ସନ୍ତି ପୁରିସା ୱା ଇତ୍ଥିଯୋ ୱା, ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅଙ୍ଗୁଲିଯୋ ଉପନାମେନ୍ତି। ତେସଂ କମ୍ମବଲେନ ତତୋ ଖୀରଂ ପୱତ୍ତତି, ତେନ ତେ ଦାରକା ଯାପେନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ୱଡ୍ଢେନ୍ତା କତିପଯଦିୱସେହେୱ ଲଦ୍ଧବଲା ହୁତ୍ୱା ଦାରିକା ଇତ୍ଥିଯୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଦାରକା ପୁରିସେ। କପ୍ପରୁକ୍ଖତୋ ଏୱ ଚ ତେସଂ ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥାଭରଣାନି ନିପ୍ଫଜ୍ଜନ୍ତି। ନାନାୱିରାଗୱଣ୍ଣୱିଚିତ୍ତାନି ହି ସୁଖୁମାନି ମୁଦୁସୁଖସମ୍ଫସ୍ସାନି ୱତ୍ଥାନି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କପ୍ପରୁକ୍ଖେସୁ ଓଲମ୍ବନ୍ତାନି ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ନାନାୱିଧରସ୍ମିଜାଲସମୁଜ୍ଜଲୱିୱିଧୱଣ୍ଣରତନୱିନଦ୍ଧାନି ଅନେକୱିଧମାଲାକମ୍ମଲତାକମ୍ମଭିତ୍ତିକମ୍ମୱିଚିତ୍ତାନି ସୀସୂପଗଗୀୱୂପଗହତ୍ଥୂପଗକଟୂପଗପାଦୂପଗାନି ସୋୱଣ୍ଣମଯାନି ଆଭରଣାନି କପ୍ପରୁକ୍ଖତୋ ଓଲମ୍ବନ୍ତି। ତଥା ୱୀଣାମୁଦିଙ୍ଗପଣୱସମ୍ମତାଳଅସଙ୍ଖଓଂସୱେତାଳଅପରିୱାଦିନୀୱଲ୍ଲକୀପଭୁତିକା ତୂରିଯଭଣ୍ଡାପି ତତୋ ତତୋ ଓଲମ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ଥ ବହୂ ଫଲରୁକ୍ଖା କୁମ୍ଭମତ୍ତାନି ଫଲାନି ଫଲନ୍ତି ମଧୁରରସାନି, ଯାନି ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତେ ସତ୍ତାହମ୍ପି ଖୁପ୍ପିପାସାହି ନ ବାଧୀଯନ୍ତି।

ନଜ୍ଜୋପି ତତ୍ଥ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଜଲା ସୁପ୍ପତିତ୍ଥା ରମଣୀଯା ଅକଦ୍ଦମା ୱାଲୁକତଲା ନାତିସୀତା ନଚ୍ଚୁଣ୍ହା ସୁରଭିଗନ୍ଧୀହି ଜଲଜପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଛନ୍ନା ସବ୍ବକାଲଂ

ସୁରଭୀ ୱାଯନ୍ତିଯୋ ସନ୍ଦନ୍ତି, ନ ତତ୍ଥ କଣ୍ଟକିକା କକ୍ଖଠଅଗଚ୍ଛଲତା ହୋନ୍ତି, ଅକଣ୍ଟକା ପୁପ୍ଫଫଲସମ୍ପନ୍ନା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ଚନ୍ଦନନାଗରୁକ୍ଖା ସଯମେୱ ରସଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତି, ନହାଯିତୁକାମା ଚ ନଦିତିତ୍ଥେ ଏକଜ୍ଝଂ ୱତ୍ଥାଭରଣାନି ଠପେତ୍ୱା ନଦିଂ ଓତରିତ୍ୱା ନ୍ହତ୍ୱା ଉତ୍ତିଣ୍ଣୁତ୍ତିଣ୍ଣା ଉପରିଟ୍ଠିମଂ ଉପରିଟ୍ଠିମଂ ୱତ୍ଥାଭରଣଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନ ତେସଂ ଏୱଂ ହୋତି ''ଇଦଂ ମମ, ଇଦଂ ପରସ୍ସା''ତି। ତତୋ ଏୱ ନ ତେସଂ କୋଚି ୱିଗ୍ଗହୋ ୱା ୱିୱାଦୋ ୱା। ସତ୍ତାହିକା ଏୱ ଚ ନେସଂ କାମରତିକୀଳା ହୋତି, ତତୋ ୱୀତରାଗା ୱିଯ ୱିଚରନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଚ ରୁକ୍ଖେ ସଯିତୁକାମା ହୋନ୍ତି, ତତ୍ଥେୱ ସଯନଂ ଉପଲବ୍ଭତି। ମତେ ଚ ସତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ନ ରୋଦନ୍ତି ନ ସୋଚନ୍ତି। ତଞ୍ଚ ମଣ୍ଡଯିତ୍ୱା ନିକ୍ଖିପନ୍ତି। ତାୱଦେୱ ଚ ନେସଂ ତଥାରୂପା ସକୁଣା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ମତଂ ଦୀପନ୍ତରଂ ନେନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୁସାନଂ ୱା ଅସୁଚିଟ୍ଠାନଂ ୱା ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ତତୋ ମତା ନିରଯଂ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ୱା ପେତ୍ତିୱିସଯଂ ୱା ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଚସୀଲସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ତେ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ୱସ୍ସସହସ୍ସମେୱ ଚ ନେସଂ ସବ୍ବକାଲଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ସବ୍ବମେତଂ ତେସଂ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ୱିଯ ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧମେୱାତି।

ଡିଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତଣ୍ହାମୂଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩। ତତିଯେ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୦୩) ଏସନତଣ୍ହାତି ଭୋଗାନଂ ପରିଯେସନୱସେନ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା। ଏସିତତଣ୍ହାତି ପରିଯିଟ୍ଠେସୁ ଭୋଗେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନତଣ୍ହା। ପରିତସ୍ସନୱସେନ ପରିଯେସତି ଏତାଯାତି ପରିଯେସନା, ଆସଯତୋ ପଯୋଗତୋ ଚ ପରିଯେସନା ତଥାପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ତେନାହ ''ତଣ୍ହାଯ ସତି ହୋତୀ''ତି। ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣପ୍ପଟିଲାଭୋତି ସୱତ୍ଥୁକାନଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ ଗୱେସନୱସେନ ପଟିଲାଭୋ। ଯଂ ପନ ଅପରିଯିଟ୍ଠଂଯେୱ ଲବ୍ଭତି, ତମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ପରିଯେସନାଯ ଲଦ୍ଧମେୱ ନାମ ତଥାରୂପସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପୁବ୍ବେକତତ୍ତା ଏୱ ଲବ୍ଭନତୋ। ତେନାହ ''ସୋ ହି ପରିଯେସନାଯ ସତି ହୋତୀ''ତି।

ସୁଖୱିନିଚ୍ଛଯନ୍ତି ସୁଖଂ ୱିସେସତୋ ନିଚ୍ଛିନୋତୀତି ସୁଖୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ସୁଖଂ ସଭାୱତୋ ସମୁଦଯତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଆଦୀନୱତୋ ନିସ୍ସରଣତୋ ଚ ଯାଥାୱତୋ ଜାନିତ୍ୱା ପୱତ୍ତଞାଣଂୱ ସୁଖୱିନିଚ୍ଛଯଂ। ଜଞ୍ଞାତି ଜାନେଯ୍ୟ। ''ସୁଭଂ ସୁଖ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭୂତାକାରଂ ୱିୱିଧଂ ନିନ୍ନଭାୱେନ ଚିନୋତି ଆରୋପେତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନା ତଣ୍ହା। ଦିଟ୍ଠିଯାପି ଏୱମେୱ ୱିନିଚ୍ଛଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେ ୱିତକ୍କୋଯେୱ ଆଗତୋତି ଯୋଜନା। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେତି ସକ୍କପଞ୍ହସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫୮)। ତତ୍ଥ ହି ''ଛନ୍ଦୋ ଖୋ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ୱିତକ୍କନିଦାନୋ''ତି ଆଗତଂ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ୱିତକ୍କେନେୱ ୱିନିଚ୍ଛିନନ୍ତୀତି ଏତେନ ''ୱିନିଚ୍ଛିନତି ଏତେନାତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ''ତି ୱିନିଚ୍ଛଯସଦ୍ଦସ୍ସ କରଣସାଧନମାହ। ଏତ୍ତକନ୍ତିଆଦି ୱିନିଚ୍ଛଯନାକାରଦସ୍ସନଂ।

ଛନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ଛନ୍ଦୋ, ଏୱଂ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋତି ଛନ୍ଦରାଗୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଅନାସେୱନତାଯ ମନ୍ଦୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ଦୁବ୍ବଲରାଗସ୍ସାଧିୱଚନ''ନ୍ତି। ଅଜ୍ଝୋସାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅଭିନିୱେସନଂ। ''ମଯ୍ହଂ ଇଦ''ନ୍ତି ହି ତଣ୍ହାଗାହୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହସନ୍ନିସ୍ସଯୋୱ ହୋତି। ତେନାହ ''ଅହଂ ମମନ୍ତୀ''ତି। ବଲୱସନ୍ନିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚ ତେସଂ ଗାହାନଂ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତିମାହ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପରିଗ୍ଗହକରଣନ୍ତି ଅହଂ ମମନ୍ତି ବଲୱସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ତତନିଯଗ୍ଗାହୱତ୍ଥୁନୋ ଅଞ୍ଞାସାଧାରଣଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଠାନଂ, ତଥାପୱତ୍ତୋ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଅତ୍ତନା ପରିଗ୍ଗହିତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଯସ୍ସ ୱସେନ ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱସ୍ସ ଅସହମାନୋ ହୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅସହନତା। ଏୱଂ ୱଚନତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣେନ ପନ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ମଚ୍ଛରିଯଯୋଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମଚ୍ଛରୋ , ତସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ମଚ୍ଛରିଯଂ, ମଚ୍ଛରୋ ଧମ୍ମୋ। ମଚ୍ଛରିଯସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ଆଦରେନ ରକ୍ଖଣଂ ଆରକ୍ଖୋତି ଆହ ''ଦ୍ୱାର...ପେ... ସୁଟ୍ଠୁ ରକ୍ଖଣ''ନ୍ତି।

ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କରୋତୀତି କରଣଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ। ଅଧିକଂ କରଣନ୍ତି ଅଧିକରଣଂ, ୱିସେସକାରଣଂ। ୱିସେସକାରଣଞ୍ଚ ଭୋଗାନଂ ଆରକ୍ଖଦଣ୍ଡାଦାନାଦିଅନତ୍ଥସମ୍ଭୱସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆରକ୍ଖାଧିକରଣ''ନ୍ତିଆଦି। ପରନିସେଧନତ୍ଥନ୍ତି ମାରଣାଦିନା ପରେସଂ ୱିବାଧନତ୍ଥଂ। ଆଦିଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଆଦାନଂ, ଦଣ୍ଡସ୍ସ ଆଦାନଂ ଦଣ୍ଡାଦାନଂ, ଦଣ୍ଡଂ ଆହରିତ୍ୱା ପରୱିହେଠନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ସତ୍ଥାଦାନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ହତ୍ଥପରାମାସାଦିୱସେନ କାଯେନ କାତବ୍ବୋ କଲହୋ କାଯକଲହୋ। ମମ୍ମଘଟ୍ଟନାଦିୱସେନ ୱାଚାଯ କାତବ୍ବୋ କଲହୋ ୱାଚାକଲହୋ। ୱିରୁଜ୍ଝନୱସେନ ୱିରୂପଂ ଗଣ୍ହାତି ଏତେନାତି ୱିଗ୍ଗହୋ। ୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱଦତି ଏତେନାତି ୱିୱାଦୋ। ''ତୁୱଂ ତୁୱ''ନ୍ତି ଅଗାରୱୱଚନସହଚରଣତୋ ତୁୱଂତୁୱଂ। ସବ୍ବେପି ତେ ତଥାପୱତ୍ତଦୋସସହଗତା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଅନେକେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ''ତି।

ତଣ୍ହାମୂଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୫। ସତ୍ତାୱାସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪-୨୫। ଚତୁତ୍ଥେ ସତ୍ତା ଆୱସନ୍ତି ଏତେସୂତି ସତ୍ତାୱାସା, ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିଆଦିଭେଦା ସତ୍ତନିକାଯା। ଯସ୍ମା ତେ ତେ ସତ୍ତନିୱାସା ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତାଯ ଏୱ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଆଧାରୋ ୱିଯ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି। ସମୁଦାଯାଚାରୋ ହି ଅୱଯୱସ୍ସ ଯଥା ''ରୁକ୍ଖେ ସାଖା''ତି, ତସ୍ମା ''ସତ୍ତାନଂ ଆୱାସା, ୱସନଟ୍ଠାନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଦ୍ଧାୱାସାପି ସତ୍ତାୱାସୋୱ ''ନ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତାୱାସୋ ସୁଲଭରୂପୋ, ଯୋ ମଯା ଅନାୱୁତ୍ଥପୁବ୍ବୋ ଇମିନା ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା ଅଞ୍ଞତ୍ର ସୁଦ୍ଧାୱାସେହି ଦେୱେହୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୧) ୱଚନତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ତେ କସ୍ମା ଇଧ ନ ଗହିତାତି ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ଅସବ୍ବକାଲିକତ୍ତା''ତିଆଦି। ୱେହପ୍ଫଲା ପନ ଚତୁତ୍ଥେଯେୱ ସତ୍ତାୱାସେ ଭଜନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସତ୍ତାୱାସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସିଲାଯୂପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬। ଛଟ୍ଠେ ପମାଣମଜ୍ଝିମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଚତୁୱୀସତଙ୍ଗୁଲିକୋ ହତ୍ଥୋ କୁକ୍କୁ, ''କକ୍କୂ''ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ଅଟ୍ଠ କୁକ୍କୂ ଉପରି ନେମସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠ ହତ୍ଥା ଆୱାଟସ୍ସ ଉପରି ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସିଲାଯୂପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପଠମୱେରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭। ସତ୍ତମେ (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨୪୧) ଯତୋତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ। ଅଯଞ୍ହି ତୋ-ସଦ୍ଦୋ ଦା-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଇଧ କାଲୱିସଯୋ, ଯଦାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭଯାନି ୱେରାନୀତି ଭୀଯତେ ଭଯଂ, ଭଯେନ ଯୋଗା, ଭାଯିତବ୍ବେନ ୱା ଭଯଂ ଏୱ ୱେରପ୍ପସୱଟ୍ଠେନ ୱେରନ୍ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମା ଚେତନାଦଯୋ। ପାଣାତିପାତାଦଯୋ ହି ଯସ୍ସ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଯଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତୀଯନ୍ତି, ଉଭଯେସଞ୍ଚ ୱେରାୱହା, ତତୋ ଏୱ ଚେତେ ଭାଯିତବ୍ବା ୱେରସଞ୍ଜନକା ନାମାତି। ସୋତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଜ୍ଜନଂ ପଟିପତ୍ତି ଅଧିଗମୋ ସୋତାପତ୍ତି। ତଦତ୍ଥାଯ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଚ ଅଙ୍ଗାନି ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗାନି। ଦୁୱିଧଞ୍ହି (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୪୧) ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗଂ ସୋତାପତ୍ତିଅତ୍ଥାଯ ଚ ଅଙ୍ଗଂ କାରଣଂ, ଯଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗପ୍ପଟିଲାଭତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସୋତାପତ୍ତିପ୍ପଟିଲାଭାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ''ସପ୍ପୁରିସସଂସେୱୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୧) ଏୱଂ ଆଗତଂ। ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣସ୍ସ ଚ ସୋତାପତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ, ଯଂ ''ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅଙ୍ଗ''ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି ''ସୋତାପନ୍ନୋ ଅଙ୍ଗୀଯତି ଞାଯତି ଏତେନା''ତି କତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦାଦୀନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇଦମିଧାଧିପ୍ପେତଂ।

ଖୀଣନିରଯୋତିଆଦୀସୁ ଆଯତିଂ ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତାଯ ଖୀଣୋ ନିରଯୋ ମଯ୍ହନ୍ତି, ସୋ ଅହଂ ଖୀଣନିରଯୋ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ସୋତାପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗସୋତଂ ଆପନ୍ନୋ। ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋତି ନ ୱିନିପାତସଭାୱୋ। ନିଯତୋତି ପଠମମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେନ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମେନ ନିଯତୋ। ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ବୋଧି ପରଂ ଅଯନଂ ମଯ୍ହନ୍ତି ସୋହଂ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ, ସମ୍ବୋଧିଂ ଅୱସ୍ସଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନକୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ପାଣାତିପାତପଚ୍ଚଯାତି ପାଣାତିପାତକମ୍ମସ୍ସ କରଣହେତୁ। ଭଯଂ ୱେରନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିରୋଧୋ, ତଦେୱ ଭାଯିତବ୍ବତୋ ''ଭଯ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ଚ ପନେତଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ବାହିରଂ, ଅଜ୍ଝତ୍ତିକନ୍ତି। ଏକେନ ହି ଏକସ୍ସ ପିତା ମାରିତୋ ହୋତି। ସୋ ଚିନ୍ତେତି ''ଏତେନ କିର ମେ ପିତା ମାରିତୋ, ଅହମ୍ପି ତଂଯେୱ ମାରେସ୍ସାମୀ''ତି ନିସିତଂ ସତ୍ଥଂ ଆଦାଯ ଚରତି। ଯା ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱେରଚେତନା, ଇଦଂ ବାହିରଂ ୱେରଂ ନାମ ତସ୍ସ ୱେରସ୍ସ ମୂଲଭୂତତୋ ୱେରକାରକପୁଗ୍ଗଲତୋ ବହିଭାୱତ୍ତା। ଯା ପନ ଇତରସ୍ସ ''ଅଯଂ କିର ମଂ ମାରେସ୍ସାମୀତି ଚରତି, ଅହମେୱ ନଂ ପଠମତରଂ ମାରେସ୍ସାମୀ''ତି ଚେତନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ୱେରଂ ନାମ। ଇଦଂ ତାୱ ଉଭଯମ୍ପି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକମେୱ। ଯା ପନ ତଂ ନିରଯେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ''ଏତଂ ପହରିସ୍ସାମୀ''ତି ଜଲିତଂ ଅଯମୁଗ୍ଗରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ନିରଯପାଲସ୍ସ ଚେତନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦମସ୍ସ ସମ୍ପରାଯିକଂ ବାହିରଂ ୱେରଂ। ଯା ଚସ୍ସ ''ଅଯଂ ନିଦ୍ଦୋସଂ ମଂ ପହରିସ୍ସାମୀତି ଆଗଚ୍ଛତି, ଅହମେୱ ନଂ ପଠମତରଂ ପହରିସ୍ସାମୀ''ତି ଚେତନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦମସ୍ସ ସମ୍ପରାଯିକଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱେରଂ। ଯଂ ପନେତଂ ବାହିରଂ ୱେରଂ, ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ''ପୁଗ୍ଗଲୱେର''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକମେୱ।

ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ସେସେସୁପି ‘‘ଇମିନା ମମ ଭଣ୍ଡଂ ହଟଂ, ମୟ୍ହଂ ଦାରେସୁ ଚାରିତ୍ତଂ ଆପନ୍ନଂ, ମୁସା ୱଥ୍ୱା ଅଙ୍ଗୋ ଭଗ୍ଗୋ, ସୁରାମଦମତ୍ତେନ ଇଦଂ ନାମ କତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱେରପ୍ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନାତି ଅଧିଗତେନ ଅଚଲପ୍ପସାଦେନ। ଅରିଯକନ୍ତେହୀତି ପଞ୍ଚହି ସୀଲେହି। ତାନି ହି ଅରିଯାନଂ କନ୍ତାନି ପିଯାନି ଭୱନ୍ତି, ଭୱନ୍ତରଗତାପି ଅରିଯା ତାନି ନ ୱିଜହନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅରିଯକନ୍ତାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଅନୁସ୍ସତିନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଠମୱେରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଆଘାତୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯। ନୱମେ ୱସତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତତାଯ ପୱତ୍ତତୀତି ୱତ୍ଥୁ, କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆଘାତୱତ୍ଥୂନୀ’’ତି। କୋପୋ ନାମାଯଂ ଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତତ୍ଥ ଏକୱାରମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଥ ଖୋ ପୁନପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବନ୍ଧତୀ’’ତି। ଅଥ ୱା ଯୋ ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଆଘାତୋ ସୱିସଯେ ବଦ୍ଧୋ ୱିଯ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ପୁନପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଆଘାତଂ ବନ୍ଧତୀ’’ତି। ତଂ ପନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ଉପ୍ପାଦନମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପ୍ପାଦେତୀ’’ତି।

ଆଘାତୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଆଘାତପଟିୱିନଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦। ଦସମେ ତଂ କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭାତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତି କିରିଯାପରାମସନଂ। ପଦଜ୍ଝାହାରେନ ଚ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ‘‘ତଂ ଅନତ୍ଥଚରଣଂ ମା ଅହୋସୀ’’ତିଆଦିମାହ। କେନ କାରଣେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ନିରତ୍ଥକଭାୱତୋ। କମ୍ମସ୍ସକା ହି ସତ୍ତା। ତେ କସ୍ସ ରୁଚିଯା ଦୁକ୍ଖିତା ସୁଖିତା ୱା ଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା କେୱଲଂ ତସ୍ମିଂ ମୟ୍ହଂ ଅନତ୍ଥଚରଣଂ, ତଂ କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ତଂ କୋପକାରଣଂ ଏତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲେ କୁତୋ ଲବ୍ଭା ପରମତ୍ଥତୋ କୁଜ୍ଝିତବ୍ବସ୍ସ କୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ। ସଙ୍ଖାରମତ୍ତଞ୍ହେତଂ, ଯଦିଦଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଯଂ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଇତ୍ତରଖଣିକା, କସ୍ସ କୋ କୁଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲାଭା ନାମ କେ ସିଯୁଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ।

ଆଘାତପଟିୱିନଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧। ଏକାଦସମେ ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧାତି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅନୁକ୍କମେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନିରୋଧା। ତେନାହ ‘‘ଅନୁପଟିପାଟିନିରୋଧା’’ତି।

ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତ୍ତାୱାସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ୱିହରିତବ୍ବାତି ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରା। ଅନୁପଟିପାଟିଯାତି ଅନୁକ୍କମେନ। ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବୱିହାରାତି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସମଙ୍ଗିନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିତବ୍ବୱିହାରା।

ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୩। ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୩-୩୪। ଦୁତିଯେ ଛାତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ କାମାନଂ ପାତବ୍ବତୋ ତାସଂ ୱସେନ ୱତ୍ତନତୋ, ତନ୍ନିନ୍ନତ୍ତା ନତ୍ଥି ଏତେସୁ ଛାତନ୍ତି ନିଚ୍ଛାତା। ତେନାହ ‘‘ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଚ୍ଛାତାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତିଯେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଗାୱୀଉପମାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫। ଚତୁତ୍ଥେ ପବ୍ବତଚାରିନୀତି ପକତିଯା ପବ୍ବତେ ବହୁଲଚାରିନୀ। ଅଖେତ୍ତଞ୍ଞୂତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୭୭) ଅଗୋଚରଞ୍ଞୂ। ସମାଧିପରିପନ୍ଥାନଂ ୱିସୋଧନାନଭିଞ୍ଞତାଯ ବାଲୋ। ଝାନସ୍ସ ପଗୁଣଭାୱାପାଦନୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅବ୍ୟତ୍ତୋ। ଉପରିଝାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱାନୱବୋଧେନ ଅଖେତ୍ତଞ୍ଞୂ। ସବ୍ବଥାପି ସମାପତ୍ତିକୋସଲ୍ଲାଭାୱେନ ଅକୁସଲୋ। ସମାଧିନିମିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଅନାସେୱନାଯ ବାଲୋ। ଅଭାୱନାଯ ଅବ୍ୟତ୍ତୋ। ଅବହୁଲୀକାରେନ ଅଖେତ୍ତଞ୍ଞୂ। ସମ୍ମଦେୱ ଅନଧିଟ୍ଠାନତୋ ଅକୁସଲୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଉଭତୋ ଭଟ୍ଠୋତି ଉଭଯତୋ ଝାନତୋ ଭଟ୍ଠୋ। ସୋ ହି ଅପ୍ପଗୁଣତାଯ ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତାଯ ସୌସ୍ସାହୋପି ୱିନାସତୋ ଅସାମତ୍ଥିଯତୋ ଚ ଝାନଦ୍ୱଯତୋ ପରିହୀନୋ।

ଗାୱୀଉପମାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଝାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬। ପଞ୍ଚମେ ଅନିଚ୍ଚତୋତି ଇମିନା ନିଚ୍ଚପ୍ପଟିକ୍ଖେପତୋ ତେସଂ ଅନିଚ୍ଚତମାହ। ତତୋ ଏୱ ଉଦଯୱଯୱନ୍ତତୋ ୱିପରିଣାମତୋ ତାୱକାଲିକତୋ ଚ ତେ ଅନିଚ୍ଚାତି ଜୋତିତଂ ହୋତି। ଯଞ୍ହି ନିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତି, ତଂ ଉଦଯୱଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନଜରାଯ ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ୱିପରିଣତଂ ଇତ୍ତରକ୍ଖଣମେୱ ଚ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖତୋତି ନ ସୁଖତୋ। ଇମିନା ସୁଖପ୍ପଟିକ୍ଖେପତୋ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖତମାହ। ତତୋ ଏୱ ଚ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପଟିପୀଳନତୋ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ ଚ ତେ ଦୁକ୍ଖାତି ଜୋତିତଂ ହୋତି। ଉଦଯୱଯୱନ୍ତତାଯ ହି ତେ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପଟିପୀଳନତୋ ନିରନ୍ତରଦୁକ୍ଖତାଯ ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତୋ। ପଚ୍ଚଯଯାପନୀଯତାଯ ରୋଗମୂଲତାଯ ଚ ରୋଗତୋ। ଦୁକ୍ଖତାସୂଲଯୋଗତୋ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରତୋ ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧୁମାତପକ୍କଭିଜ୍ଜନତୋ ଚ ଗଣ୍ଡତୋ। ପୀଳାଜନନତୋ ଅନ୍ତୋତୁଦନତୋ ଦୁନ୍ନୀହରଣତୋ ଚ ସଲ୍ଲତୋ। ଅୱଡ୍ଢିଆୱହନତୋ ଅଘୱତ୍ଥୁତୋ ଚ ଅଘତୋ। ଅସେରିଭାୱଜନନତୋ ଆବାଧପ୍ପଦଟ୍ଠାନତାଯ ଚ ଆବାଧତୋ। ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ଅୱିଧେଯ୍ୟତାଯ ଚ ପରତୋ। ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣେହି ପଲୁଜ୍ଜନୀଯତାଯ ପଲୋକତୋ। ସାମିନିୱାସୀକାରକୱେଦକଅଧିଟ୍ଠାଯକୱିରହତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ। ଅତ୍ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତତୋ। ରୂପାଦିଧମ୍ମାପି ଯଥା ନ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ଅନତ୍ତା, ଏୱଂ ସଯମ୍ପି ଅତ୍ତା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅନତ୍ତା। ତେନ ଅବ୍ୟାପାରତୋ ନିରୀହତୋ ତୁଚ୍ଛତୋ ଅନତ୍ତାତି ଦୀପିତଂ ହୋତି।

ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯମେୱ ସୁଖାୱବୋଧନତ୍ଥଂ ଏକାଦସହି ପଦେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ‘‘ଯସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯନ୍ତି ସମାପତ୍ତୀନଂ ସହଜାତତାଯ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଚିତ୍ତଂ ପଟିସଂହରତୀତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗାଦିକିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ପଟିସଂହରତି। ତେନାହ ‘‘ମୋଚେତି ଅପନେତୀ’’ତି। ସୱନୱସେନାତି ‘‘ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ’’ତିଆଦିନା ସୱନୱସେନ। ଥୁତିୱସେନାତି ତଥେୱ ଥୋମନାୱସେନ ଗୁଣତୋ ସଂକିତ୍ତନୱସେନ। ପରିଯତ୍ତିୱସେନାତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରିଯାପୁଣନୱସେନ। ପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନାତି ତଦତ୍ଥସ୍ସ

ପଞ୍ଞାପନଓସେନ। ଆରମ୍ମଣକରଣଓସେନେଓ ଉପସଂହରତି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ‘‘ଏତଂ ସନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ପନ ଅଓଧାରଣନିଓତ୍ତିତଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ୱିପସ୍ସନା ‘‘ଏତଂ ସନ୍ତଂ ଏତଂ ପଣୀତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯଓସେନ ଅଭିସମେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାନେ ସବ୍ବେପି ୱିସେସେ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତି। ତେନାହ ‘‘ଇମିନା ପନ ଆକାରେନା’’ତିଆଦି।

ସୋ ତତ୍ଥ ଠିତୋତି ସୋ ଅଦନ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ଯୋଗୀ ତତ୍ଥ ତାଯ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣଓଯାରମ୍ମଣାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଠିତୋ। ସବ୍ବସୋତି ସବ୍ବତ୍ଥ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ନିବ୍ବତ୍ତିତସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ। ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଅନାଗାମୀ ହୋତୀତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗାୱହାସୁ ଏୱ ସମଥୱିପସ୍ସନାଯ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପହାଯ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାୱହାସୁ ନିକନ୍ତିଂ ପରିଯାଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଅନାଗାମିତାଯମେୱ ସଣ୍ଠାତି।

ସମତିକ୍କନ୍ତତ୍ତାତି ସମଥଓସେନ ୱିପସ୍ସନାଓସେନ ଚାତି ସବ୍ବଥାପି ରୂପସ୍ସ ସମତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଅଯଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ଅନେନାତି ଯୋଗିନା। ତଂ ଅତିକ୍କମ୍ମାତି ଇଦଂ ଯୋ ପଠମଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଏକୱୋକାରପରିଯାପନ୍ନେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମଦେୱ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ତେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତତୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅରୂପଧମ୍ମେ ସମ୍ମସତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଇଦାନି ଅରୂପଂ ସମ୍ମସତୀ’’ତି।

ଝାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭। ଛଟ୍ଠେ ଓକାସଂ ଅୱସରଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ଓକାସାଧିଗମୋ, ମଗ୍ଗଫଲସୁଖାଧିଗମାଯ ଓକାସଭାୱତୋ ୱା ଓକାସୋ, ତସ୍ସ ଅଧିଗମୋ ଓକାସାଧିଗମୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୀଘନିକାଯେନେୱ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୮୮) ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାଯଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋତି ତଯୋ ଓକାସାଧିଗମା ଆଗତା। ତତ୍ଥ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୮୮) ପଠମଂ ଝାନଂ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣାନି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଓକାସଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ‘‘ପଠମୋ ଓକାସାଧିଗମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ପନ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଓକାସଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଦୁତିଯୋ ଓକାସାଧିଗମୋ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ସବ୍ବକିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଓକାସଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ‘‘ତତିଯୋ ଓକାସାଧିଗମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇଧ ପନ ୱକ୍ଖମାନାନି ତୀଣି ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଓକାସାଧିଗମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଂଯେୱ ଚ ଗହଣେ କାରଣଂ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତି।

ସତ୍ତାନଂୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପାପନତ୍ଥାଯାତି ରାଗାଦୀହି ମଲେହି ଅଭିଜ୍ଝାୱିସମଲୋଭାଦୀହି ଚ ଉପକ୍କିଲେସେହି କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିପାପନତ୍ଥାଯ ସମତିକ୍କମନତ୍ଥାଯ। ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଞ୍ହି ଇଧ ‘‘ସମତିକ୍କମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥଂ ଗମନତ୍ଥାଯାତି କାଯିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଚେତସିକଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମାଯ, ନିରୋଧାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଯତି ନିଚ୍ଛଯେନ କମତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ୱା ଞାଯତି ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତି ଏତେନାତି ଞାଯୋ, ସମୁଚ୍ଛେଦଭାୱୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ସହୱିପସ୍ସନକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସା’’ତି। ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ। ପରପଚ୍ଚଯେନ ୱିନା ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଞ୍ହି ‘‘ସଚ୍ଛିକିରିଯା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅସମ୍ଭିନ୍ନନ୍ତି ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧଂ ଅନୁପହତଂ।

ରାଗାନୁଗତୋ ସମାଧି ଅଭିନତୋ ନାମ ହୋତି ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିମୁଖାଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯା, ଦୋସାନୁଗତୋ ପନ ଅପନତୋ ଅପଗମନଓସେନ ପୱତ୍ତିଯା, ତଦୁଭଯପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ‘‘ନ ଚାଭିନତୋ ନ ଚାପନତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ରାଗଓସେନା’’ତିଆଦି। ନ ସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗୟ୍ହୱାରିତଗତୋତି ଲୋକିଯଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାନି ୱିଯ ନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଓସେନ ଚ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱାରେତ୍ୱା ଠିତୋ। କିଞ୍ଚରହି କିଲେସାନଂ ଛିନ୍ନନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ତଥାଭୂତଂ ଫଲସମାଧିଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ନ ସସଙ୍ଖାରେନ…ପେ… ଛିନ୍ନନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି।

ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଲୋକାଯତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮। ସତ୍ତମେ ଲୋକାଯତୱାଦକାତି ଆଯତିଂ ହିତଂ ଲୋକୋ ନ ଯତତି ନ ୱିରୁହତି ଏତେନାତି ଲୋକାଯତଂ, ୱିତଣ୍ଡସତ୍ଥଂ। ତଞ୍ହି ଗନ୍ଥଂ ନିସ୍ସାଯ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ତଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଲୋକାଯତୱାଦକା।

ଦଳ୍ହଂ ଥିରଂ ଧନୁ ଏତସ୍ସାତି ଦଳ୍ହଧନ୍ୱା (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୪।୪୫-୪୬; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୦୭), ସୋ ଏୱ ‘‘ଦଳ୍ହଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ପଟିସତ୍ତୁତ୍ତିଧମନନ୍ତଂ ଧନୁଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଧନୁଗ୍ଗହୋ। ସୋ ଏୱ ଉସୁଂ ସରଂ ଅସତି ଖିପତୀତି ଇସ୍ସାସୋ। ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମନ୍ତି ଲୋହାଦିଭାରଂ ଓହିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମଂ। ତେନାହ "ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମଂ ନାମା"ତିଆଦି। ଦଣ୍ଡେତି ଧନୁଦଣ୍ଡେ। ଯାୱ କଣ୍ଡପ୍ପମାଣାତି ଦୀଘତୋ ଯତ୍ତକଂ କଣ୍ଡସ୍ସ ପମାଣଂ, ତତ୍ତକେ ଧନୁଦଣ୍ଡେ ଉକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତେ ଆରୋପିତେସୁଯେୱ ଜିଯାଦଣ୍ଡେସୁ ସୋ ଚେ ଭାରୋ ପଥୱିତୋ ମୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଇଦଂ ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମଂ ନାମ ଧନୂତି ଦଟ୍ଠଂ। ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପୋତି ଉଗ୍ଗହିତଧନୁସିପ୍ପୋ। କତହତ୍ଥୋତି ଥିରତରଂ ଲକ୍ଖେସୁ ଅୱିରଜ୍ଝନସରକ୍ଖେପୋ। ଇଦିସୋ ପନ ତତ୍ଥ ୱସିଭୂତୋ କତହତ୍ଥୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ "ଚିଣ୍ଣୱସିଭାୱୋ"ତି। କତଂ ରାଜକୁଲାଦୀସୁ ଉପେଚ୍ଚ ଅସନଂ ଏତେନ ସୋ କତୂପାସନୋତି ଆହ "ରାଜକୁଲାଦୀସୁ ଦସ୍ସିତସିପ୍ପୋ"ତି। ଏୱଂ କତନ୍ତି ଏୱଂ ଅନ୍ତୋସୁସିରକରଣାଦିନା ସଲ୍ଲହୁକଂ କତଂ।

ଲୋକାଯତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୯। ଦେୱାସୁରସଙ୍ଗାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୯-୪୦। ଅଟ୍ଠମେ ଅଭିଯିଂସୂତି କଦା ଅଭିଯିଂସୁ? ଯଦା ବଲୱନ୍ତୋ ଅହେସୁଂ, ତଦା। ତତ୍ରାଯମନୁପୁବ୍ବିକଥା (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୪୭; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା) – ସକ୍କୋ କିର ମଗଧରଟ୍ଠେ ମଚଲଗାମକେ ମଘୋ ନାମ ମାଣୱୋ ହୁତ୍ୱା ତେତ୍ତିଂସ ପୁରିସେ ଗହେତ୍ୱା କଲ୍ଯାଣକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ସତ୍ତ ୱତପଦାନି ପୂରେତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାଲଙ୍କତୋ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତଂ ବଲୱକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସପରିସଂ ସେସଦେୱତା ଦସହି ଠାନେହି ଅଧିଗଣ୍ହନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା "ଆଗନ୍ତୁକଦେୱପୁତ୍ତା ଆଗତା"ତି ନେୱାସିକା ଗନ୍ଧପାନଂ ସଜ୍ଜଯିଂସୁ। ସକ୍କୋ ସକପରିସାଯ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି "ମାରିସା ମା ଗନ୍ଧପାନଂ ପିୱିତ୍ଥ, ପିୱନାକାରମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେଥା"ତି। ତେ ତଥା ଅକଂସୁ। ନେୱାସିକଦେୱତା ସୁୱଣ୍ଣସରକେହି ଉପନୀତଂ ଗନ୍ଧପାନଂ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ପିୱିତ୍ୱା ମତ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁୱଣ୍ଣପଥୱିଯଂ ପତିତ୍ୱା ସଯିଂସୁ। ସକ୍କୋ "ଗଣ୍ହଥ ପୁତ୍ତହତାଯ ପୁତ୍ତେ"ତି ତେ ପାଦେସୁ ଗହେତ୍ୱା ସିନେରୁପାଦେ ଖିପାପେସି। ସକ୍କସ୍ସ ପୁଞ୍ଞତେଜେନ ତଦନୁୱତ୍ତକାପି ସବ୍ବେ ତତ୍ଥେୱ ପତିଂସୁ। ତେ ସିନେରୁୱେମଜ୍ଝକାଲେ ସଞ୍ଞଂ ଲଭିତ୍ୱା, "ତାତା, ସୁରଂ ନ ପିୱିମ୍ହ, ସୁରଂ ନ ପିୱିମ୍ହା"ତି ଆହଂସୁ। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅସୁରା ନାମ ଜାତା। ଅଥ ନେସଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ସିନେରୁସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମତଲେ ଦସଯୋଜନସହସ୍ସଂ ଅସୁରଭୱନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସକ୍କୋ ତେସଂ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅନାଗମନତ୍ଥାଯ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେସି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

"ଅନ୍ତରା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଯୁଜ୍ଝପୁରାନଂ,

ପଞ୍ଚୱିଧା ଠପିତା ଅଭିରକ୍ଖା;

ଉରଗ-କରୋଟି-ପଯସ୍ସ ଚ ହାରୀ,

ମଦନଯୁତା ଚତୁରୋ ଚ ମହତ୍ଥା"ତି। (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୪୭; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧ ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା);

ଦ୍ୱେ ନଗରାନି ହି ଯୁଦ୍ଧେନ ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅଯୁଜ୍ଝପୁରାନି ନାମ ଜାତାନି ଦେୱନଗରଞ୍ଚ ଅସୁରନଗରଞ୍ଚ। ଯଦା ହି ଅସୁରା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଦେୱେହି ପଲାଯିତ୍ୱା ଦେୱନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରେ ପିଦହିତେ ଅସୁରାନଂ ସତସହସ୍ସମ୍ପି କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଯଦା ଦେୱା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ଅଥାସୁରେହି ପଲାଯିତ୍ୱା ଅସୁରନଗରସ୍ସ ଦ୍ୱାରେ ପିଦହିତେ ସକ୍କାନଂ ସତସହସ୍ସମ୍ପି କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଇତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ନଗରାନି ଅଯୁଜ୍ଝପୁରାନି ନାମ। ତେସଂ ଅନ୍ତରା ଏତେସୁ ଉରଗାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ସକ୍କେନ ଆରକ୍ଖା ଠପିତା। ତତ୍ଥ ଉରଗସଦ୍ଦେନ ନାଗା ଗହିତା। ତେ ହି ଉଦକେ ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସିନେରୁସ୍ସ ପଠମାଲିନ୍ଦେ ଏତେସଂ ଆରକ୍ଖା। କରୋଟିସଦ୍ଦେନ ସୁପଣ୍ଣା ଗହିତା। ତେସଂ କିର କରୋଟି ନାମ ପାନଭୋଜନଂ, ତେନ ତଂ ନାମଂ ଲଭିଂସୁ, ଦୁତିଯାଲିନ୍ଦେ ତେସଂ ଆରକ୍ଖା। ପଯସ୍ସହାରିସଦ୍ଦେନ କୁମ୍ଭଣ୍ଡା ଗହିତା, ଦାନୱରକ୍ଖସା କିର ତେ, ତତିଯାଲିନ୍ଦେ ତେସଂ ଆରକ୍ଖା। ମଦନଯୁତସଦ୍ଦେନ ଯକ୍ଖା ଗହିତା। ୱିସମଚାରିନୋ କିର ତେ ଯୁଜ୍ଝସୋଣ୍ଡା, ଚତୁତ୍ଥାଲିନ୍ଦେ ତେସଂ ଆରକ୍ଖା। ଚତୁରୋ ଚ ମହତ୍ତାତି ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ୱୁତ୍ତା, ପଞ୍ଚମାଲିନ୍ଦେ ତେସଂ ଆରକ୍ଖା, ତସ୍ମା ଯଦି ଅସୁରା କୁପିତାୱିଲଚିତ୍ତା ଦେୱପୁରଂ ଉପଯନ୍ତି ଯୁଜ୍ଝିତୁଂ। ଯଂ ଗିରିନୋ ପଠମଂ ପରିଭଣ୍ଡଂ, ତଂ ଉରଗା ପଟିବାହଯନ୍ତି। ଏୱଂ ସେସେସୁ ସେସା।

ତେ ପନ ଅସୁରା ଆଯୁୱଣ୍ଣଯସୈସ୍ସରିଯସମ୍ପତ୍ତୀହି ତାୱତିଂସସଦିସାୱ, ତସ୍ମା ଅନ୍ତରା ଅତ୍ତାନଂ ଅଜାନିତ୍ୱା ପାଟଲିଯା ପୁପ୍ଫିତାଯ "ନ ଇଦଂ ଦେୱନଗରଂ, ତତ୍ଥ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ ପୁପ୍ଫତି, ଇଧ ପନ ଚିତ୍ତପାଟଲୀ, ଜରସକ୍କେନାମ୍ହାକଂ ସୁରଂ ପାଯେତ୍ୱା ୱଞ୍ଚିତା, ଦେୱନଗରଞ୍ଚ ନୋ ଗହିତଂ, ଗଚ୍ଛାମ, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଜ୍ଝିସ୍ସାମା"ତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥେ ଆରୁଯ୍ହ ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିଫଲକାନି ଗହେତ୍ୱା ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା ହୁତ୍ୱା ଅସୁରଭେରିଯୋ ୱାଦେନ୍ତା ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଂ ଦ୍ୱିଧା ଭେତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେ ଦେୱେ ୱୁଟ୍ଠେ ୱମ୍ମିକମକ୍ଖିକା ୱମ୍ମିକଂ ୱିଯ ସିନେରୁଂ ଆରୁହିତୁଂ ଆରଭନ୍ତି। ଅଥ ନେସଂ ପଠମଂ

ନାଗେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଦ୍ଧଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ଯୁଦ୍ଧେ ନ କସ୍ସଚି ଛଓି ୱା ଚମ୍ମଂ ୱା ଛିଜ୍ଜତି, ନ ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କେୱଲଂ କୁମାରକାନଂ ଦାରୁମେଣ୍ଡକଯୁଦ୍ଧଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସନ୍ତାସନମତ୍ତମେୱ ହୋତି। କୋଟିସତାପି କୋଟିସହସ୍ସାପି ନାଗା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ତେ ଅସୁରପୁରଂଯେୱ ପୱେସେତ୍ୱା ନିୱତ୍ତନ୍ତି। ଯଦା ପନ ଅସୁରା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ନାଗା ଓସକ୍କିତ୍ୱା ଦୁତିଯେ ଆଲିନ୍ଦେ ସୁପଣ୍ଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋୱ ହୁତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ସୁପଣ୍ଣାଦୀସୁପି। ଯଦା ପନ ତାନି ପଞ୍ଚପି ଠାନାନି ଅସୁରା ମଦ୍ଦନ୍ତି, ତଦା ଏକତୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତାନିପି ତାନି ପଞ୍ଚ ବଲାନି ଓସକ୍କନ୍ତି। ଅଥ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ସକ୍କସ୍ସ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେନ୍ତି। ସକ୍କୋ ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତିକଂ ୱେଜଯନ୍ତରଥଂ ଆରୁୟ୍ହ ସଯଂ ୱା ନିକ୍ଖମତି, ଏକଂ ପୁତ୍ତଂ ୱା ପେସେତି। ଯଦା ଦେୱା ପୁନ ଅପଚ୍ଚାଗମନାଯ ଅସୁରେ ଜିନିଂସୁ, ତଦା ସକ୍କୋ ଅସୁରେ ପଲାପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଆରକ୍ଖଂ ଦତ୍ୱା ୱେଦିଯପାଦେ ୱଜିରହତ୍ଥା ଇନ୍ଦପଟିମାଯୋ ଠପେସି। ଅସୁରା କାଲେନ କାଲଂ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପଟିମାଯୋ ଦିସ୍ୱା ‘‘ସକ୍କୋ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ତତୋୱ ନିୱତ୍ତନ୍ତି। ଇଧ ପନ ଯଦା ଅସୁରାନଂ ଜଯୋ ଅହୋସି, ଦେୱାନଂ ପରାଜଯୋ, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପରାଜିତା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେୱା ଅପଯିଂସୁଯେୱ ଉତ୍ତରେନାଭିମୁଖା, ଅଭିଯିଂସୁ ଅସୁରା’’ତି।

ଦକ୍ଖିଣାଭିମୁଖା ହୁତ୍ୱାତି ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତାଭିମୁଖା ହୁତ୍ୱା। ଅସୁରା କିର ଦେୱେହି ପରାଜିତା ପଲାଯନ୍ତା ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତାଭିମୁଖଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଚକ୍କୱାଳମହାସମୁଦ୍ଦପିଟ୍ଠିଯଂ ରଜତପଟ୍ଟୱଣ୍ଣେ ୱାଲିକାପୁଲିନେ ଯତ୍ଥ ପଣ୍ଣକୁଟିଯୋ ମାପେତ୍ୱା ଇସଯୋ ୱସନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଇସୀନଂ ଅସ୍ସମପଦେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ‘‘ସକ୍କୋ ଇମେହି ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେତ୍ୱା ଅମ୍ହେ ନାସେତି, ଗଣ୍ହଥ ପୁତ୍ତହତାଯ ପୁତ୍ତେ’’ତି କୁପିତା ଅସ୍ସମପଦେ ପାନୀଯଘଟଚଙ୍କମନପଣ୍ଣସାଲାଦୀନି ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତି। ଇସଯୋ ଅରଞ୍ଞତୋ ଫଲାଫଲଂ ଆଦାଯ ଆଗତା ଦିସ୍ୱା ପୁନ ଦୁକ୍ଖେନ ପଟିପାକତିକଂ କରୋନ୍ତି, ତେପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଥେୱ ପରାଜିତା ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିନାସେନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପରାଜିତା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସୁରା ଅପଯିଂସୁଯେୱ ଦକ୍ଖିଣେନାଭିମୁଖା’’ତି। ନୱମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଦେୱାସୁରସଙ୍ଗାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ତପୁସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧। ଦସମେ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ପୱିସତି। ପସୀଦତୀତି ପସାଦଂ ଅଭିରୁଚିଂ ଆପଜ୍ଜତି, ପତିଟ୍ଠାତି ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଥାପାଭତନ୍ତି କଥାଯ ମୂଲଂ। ମୂଲଞ୍ହି ‘‘ପାଭତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ –

‘‘ଅପ୍ପକେନପି ମେଧାୱୀ, ପାଭତେନ ୱିଚକ୍ଖଣୋ;

ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଅତ୍ତାନଂ, ଅଣୁଂ ଅଗ୍ଗିଂୱ ସନ୍ଧମ’’ନ୍ତି। (ଜା। ୧।୧।୪);

ତେନେୱାହ ‘‘କଥାପାଭତନ୍ତି କଥାମୂଲ’’ନ୍ତି। ୱିତକ୍କଗ୍ଗହଣେନେୱ ତଂସହଚରିତୋ ୱିଚାରୋପି ଗହିତୋ। ତେନେୱେତ୍ଥ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଆହ ‘‘ୱିତକ୍କେସୂତି ୱିତକ୍କୱିଚାରେସୂ’’ତି।

ତପୁସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ସାମଞ୍ଞଞ୍ଞୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୦। ସମ୍ବାଧସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୨-୫୧। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଉଦାଯୀତି ତଯୋ ଥେରା ଉଦାଯୀ ନାମ କାଳଉଦାଯୀ, ଲାଳଉଦାଯୀ, ମହାଉଦାଯୀତି, ଇଧ କାଳଉଦାଯୀ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ଉଦାଯୀତି କାଳଉଦାଯିତ୍ଥେରୋ''ତି। ସମ୍ବାଧେତି ସମ୍ପୀଳଇତତଣ୍ହାସଂକିଲେସାଦିନା ସୌସ୍ସୀଳଅନତାଯ ପରମସମ୍ବାଧେ। ଅତିୱିଯ ସଙ୍କରଟ୍ଠାନଭୂତୋ ହି ନୀୱରଣସମ୍ବାଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଓକାସୋତି ଝାନସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ନୀୱରଣସମ୍ବାଧାଭାୱେନ ହି ଝାନଂ ଇଧ ''ଓକାସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଲୀନନିସଭୋତି ୱା ପଟିଲୀନୋ ହୁତ୍ୱା ସେଟ୍ଠୋ, ପଟିଲୀନାନଂ ୱା ସେଟ୍ଠୋତି ପଟିଲୀନନିସଭୋ। ପଟିଲୀନା ନାମ ପହୀନମାନା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ମାନୁସ୍ସଯୱସେନ ଉଣ୍ଣତାଭାୱତୋ। ଯଥାହ ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ପଟିଲୀନୋ ହୋତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅସ୍ମିମାନୋ ପହୀନୋ ହୋତି ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲୋ ତାଲାୱତ୍ଥୁକତୋ ଅନଭାୱଂଗତୋ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମୋ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୮; ମହାନି। ୮୭)। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସମ୍ବାଧସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ନୱକନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ଦସକନିପାତ-ଟୀକା

୧। ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ଆନିସଂସୱଗ୍ଗୋ

୧। କିମତ୍ଥିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧। ଦସକନିପାତସ୍ସ ପଠମେ ଅୱିପ୍ପଟିସାରତ୍ଥାନୀତି ଅୱିପ୍ପଟିସାରପ୍ପୟୋଜନାନି। ଅୱିପ୍ପଟିସାରାନିସଂସାନୀତି ଅୱିପ୍ପଟିସାରୁଦୟାନି। ଏତେନ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ନାମ ସୀଲସ୍ସ ଉଦୟମତ୍ତଂ, ସଂୱଡ୍ଢିତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଛାୟାପୁପ୍ଫସଦିସଂ, ଅଞ୍ଞୋ ଏୱ ପନାନେନ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବୋ ସମାଧିଆଦିଗୁଣୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୟାୱ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ତାୱ ତରୁଣୱିପସ୍ସନା’’ତି ହି ୱଚନତୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତୋଦୟବ୍ବୟଞାଣତୋ ପରଂ ଅୟଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନା ୱିରଜ୍ଜତି ୟୋଗାୱଚରୋ ୱିରତ୍ତୋ ପୁରିସୋ ୱିୟ ଭରିୟାୟ ସଙ୍ଖାରତୋ ଏତେନାତି ୱିରାଗୋ।

କିମତ୍ଥିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୫। ଚେତନାକରଣୀୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨-୫। ଦୁତିୟେ ସଂସାରମହୋଘସ୍ସ ପରତୀରଭାୱତୋ ୟୋ ନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ତଂ ପାରେତି ଗମେତୀତି ପାରଂ, ନିବ୍ବାନଂ। ତବ୍ବିଦୂରତାୟ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ପାରନ୍ତି ଅପାରଂ, ସଂସାରୋ। ତେନାହ ‘‘ଓରିମତୀରଭୂତା ତେଭୂମକୱଟ୍ଟା’’ତିଆଦି। ତତିୟାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଚେତନାକରଣୀୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬। ଛଟ୍ଠେ ସନ୍ତଂ ସନ୍ତନ୍ତି ଅପ୍ପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ସନ୍ତଂ ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ପଣୀତନ୍ତିଆଦୀନି ୱଦତି। ଇମିନା ପନ ଆକାରେନ ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିସଙ୍ଖାତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ତଥା ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆନିସଂସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ନାଥୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ସେନାସନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧-୧୪। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ନାତିଦୂରନ୍ତି ଗୋଚରଟ୍ଠାନତୋ ଅଡ୍ଢଗାୱୁତତୋ ଓରଭାଗତାଯ ନାତିଦୂରଂ। ନାଚ୍ଚାସନ୍ନନ୍ତି ପଚ୍ଛିମେନ ପମାଣେନ ଗୋଚରଟ୍ଠାନତୋ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକତାଯ ନ ଅତିଆସନ୍ନଂ। ତାଯ ଚ ପନ ନାତିଦୂରନାଚ୍ଚାସନ୍ନତାଯ ଗୋଚରଟ୍ଠାନପଟିପରିସ୍ସଯାଦିରହିତମଗ୍ଗତାଯ ଚ ଗମନସ୍ସ ଚ ଆଗମନସ୍ସ ଚ ଯୁତ୍ତରୂପତ୍ତା ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନଂ। ଦିୱସଭାଗେ ମହାଜନସଂକିଣ୍ଣତାଭାୱେନ ଦିୱା ଅପ୍ପାକିଣ୍ଣଂ। ଅଭାୱତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ରତ୍ତିଯଂ ମନୁସ୍ସସଦ୍ଦାଭାୱେନ ରତ୍ତିଂ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ। ସବ୍ବଦାପି ଜନସନ୍ନିପାତନିଗ୍ଘୋସାଭାୱେନ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ।

ଅପ୍ପକସିରେନାତି ଅକସିରେନ ସୁଖେନେୱ। ସୀଲାଦିଗୁଣାନଂ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଥେରା। ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦି ବହୁ ସୁତଂ ଏତେସନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା। ତମୁଗ୍ଗହଧାରଣେନ ସମ୍ମଦେୱ ଗରୂନଂ ସନ୍ତିକେ ଆଗମିତଭାୱେନ ଚ ଆଗତୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ଆଗମୋ ଏତେସନ୍ତି ଆଗତାଗମା। ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଧାରଣେନ ଧମ୍ମଧରା। ୱିନଯସ୍ସ ଧାରଣେନ ୱିନଯଧରା। ତେସଂ ଧମ୍ମୱିନଯାନଂ ମାତିକାଯ ଧାରଣେନ ମାତିକାଧରା। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମପରିପୁଚ୍ଛାଯ ପରିପୁଚ୍ଛତି। ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛାଯ ପରିପଞ୍ହତି ୱୀମଂସତି ୱିଚାରେତି। ଇଦଂ, ଭନ୍ତେ, କଥଂ, ଇମସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋତି ପରିପୁଚ୍ଛାପରିପଞ୍ହାକାରଦସ୍ସନଂ। ଅୱିୱଟଞ୍ଚେୱ ପାଳିଇଯା ଅତ୍ଥଂ ପଦେସନ୍ତରପାଳିଇଦସ୍ସନେନ ଆଗମତୋ ୱିୱରନ୍ତି। ଅନୁତ୍ତାନୀକତଞ୍ଚ ଯୁତ୍ତିୱିଭାୱନେନ ଉତ୍ତାନିଂ କରୋନ୍ତି। କଙ୍ଖାଠାନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଂସଯୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁତାଯ ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନଭୂତେସୁ ପାଳିଇପ୍ପଦେସେସୁ ଯାଥାୱତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯପ୍ପଦାନେନ କଙ୍ଖଂ ପଟିୱିନୋଦେନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ନାତିଦୂରଂ ନାଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ଦିୱା ଅପ୍ପାକିଣ୍ଣଂ, ରତ୍ତିଂ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ, ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଏକଂ, ଅପ୍ପଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସନ୍ତି ଏକଂ, ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାତି ଏକଂ, ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସେନାସନେ ଥେରା…ପେ… କଙ୍ଖଂ ପଟିୱିନୋଦେନ୍ତୀତି ଏକଂ। ଏୱଂ ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଦୁତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ସେନାସନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ଅପ୍ପମାଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫-୧୬। ପଞ୍ଚମେ କାରାପକଅପ୍ପମାଦୋ ନାମ ''ଇମେ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବା, ଇମେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପସମ୍ପାଦେତବ୍ବା''ତି ତଂତଂପରିୱଜ୍ଜେତବ୍ବୱଜ୍ଜନସମ୍ପାଦେତବ୍ବସମ୍ପାଦନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅପ୍ପମାଦୋ। ଏସାତି ଅପ୍ପମାଦୋ। ଲୋକିଯୋୱ ନ ଲୋକୁତ୍ତରୋ। ଅଯଞ୍ହି ଚ ଏସାତି ଚ ଅପ୍ପମାଦମେୱ ୱଦତି। ତେସନ୍ତି ଚାତୁଭୂମକଧମ୍ମାନଂ। ପଟିଲାଭକତ୍ତେନାତି ପଟିଲାଭାପନକତ୍ତେନ।

ଜଙ୍ଗଲାନନ୍ତି ଜଙ୍ଗଲଚାରୀନଂ। ଜଙ୍ଗଲ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଖରଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ପଥୱୀପରିଯାଯୋ, ନ ଅନୁପଟ୍ଠାନୱିଦୂରଦେସୱାଚୀ। ତେନାହ ''ପଥୱୀତଲଚାରୀନ''ନ୍ତି। ପଦାନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ''ସପାଦକପାଣାନ''ନ୍ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସମୋଧାନନ୍ତି ଅନ୍ତୋଗଧଭାୱଂ। ତେନାହ ''ଓଧାନଂ ପକ୍ଖେପ''ନ୍ତି। ''ଉପକ୍ଖେପ''ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି, ଉପନେତ୍ୱା ପକ୍ଖିପିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱସ୍ସିକାଯ ପୁପ୍ଫଂ ୱସ୍ସିକଂ ଯଥା ''ଆମଲକିଯା ଫଲଂ ଆମଲକ''ନ୍ତି। ମହାତଲସ୍ମିନ୍ତି ଉପରିପାସାଦେ। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅପ୍ପମାଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ପଠମନାଥସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭-୧୮। ସତ୍ତମେ ଯେହି ସୀଲାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମସରଣତାଯ ଧମ୍ମେନେୱ ନାଥତି ଆସୀସତି ଅଭିଭୱତୀତି ନାଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ତେ ତସ୍ସ ନାଥଭାୱକରା ଧମ୍ମା ନାଥକରଣାତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ଅତ୍ତନୋ ସନାଥଭାୱକରା ପତିଟ୍ଠକରାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠକରାତି ଯସ୍ସ ନାଥଭାୱକରା, ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠାୱିଧାଯିନୋ। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ଅନାଥୋ, ସପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ସନାଥୋତି ପତିଟ୍ଠତ୍ଥୋ ନାଥ-ସଦ୍ଦୋ। କଲ୍ୟାଣଗୁଣଯୋଗତୋ କଲ୍ୟାଣାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା''ତି ଆହ। ମିଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣା ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମିତ୍ତୋ। ସୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ କଲ୍ୟାଣୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ

ଅଦ୍ଧିତାମତ୍ତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତପଦେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସ ତେନ ସବ୍ବକାଲଂ ଅୱିଜହିତୱାସୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କଲ୍ୟାଣସହାୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତେୱସ୍ସା’’ତି। ତେ ଏୱ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତା ଅସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ସହ ଅୟନତୋତି ସହ ପୱତ୍ତନତୋ। ଅସମୋଧାନେ ଚିତ୍ତେନ, ସମୋଧାନେ ପନ ଚିତ୍ତେନ ଚେୱ କାୟେନ ଚ ସମ୍ପୱଙ୍କୋ। ସୁଖଂ ୱଚୋ ଏତସ୍ମିଂ ଅନୁକୂଲଗାହିମ୍ହି ଆଦରଗାରୱୱତି ପୁଗ୍ଗଲେତି ସୁୱଚୋ। ତେନାହ ‘‘ସୁଖେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ’’ତିଆଦି। ଖମୋତି ଖନ୍ତୋ। ତମେୱସ୍ସ ଖମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଗାଢେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱାମତୋତି ମିଚ୍ଛା, ଅୟୋନିସୋ ୱା ଗଣ୍ହାତି। ପଟିପ୍ଫରତୀତି ପଟାଣିକଭାୱେନ ତିଟ୍ଠତି। ପଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ସମ୍ମା, ୟୋନିସୋ ୱା ଗଣ୍ହାତି।

ଉଚ୍ଚାୱଚାନୀତି ୱିପୁଲଖୁଦ୍ଦକାନି। ତତ୍ରୁପଗମନିୟାୟାତି ତତ୍ର ତତ୍ର ମହନ୍ତେ ଖୁଦ୍ଦକେ ଚ କମ୍ମେ ସାଧନୱସେନ ଉପାୟେନ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତିୟା, ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନେ ସମତ୍ଥାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରୁପାୟାୟାତି ୱା ତତ୍ର ତତ୍ର କମ୍ମେ ସାଧେତବ୍ବେ ଉପାୟଭୂତାୟ।

ଧମ୍ମେ ଅସ୍ସ କାମୋତି ଧମ୍ମକାମୋତି ବ୍ୟଧିକରଣାନମ୍ପି ବାହିରତ୍ଥୋ ସମାସୋ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। କାମେତବ୍ବତୋ ୱା ପିୟାୟିତବ୍ବତୋ କାମୋ, ଧମ୍ମୋ। ଧମ୍ମୋ କାମୋ ଅସ୍ସାତି ଧମ୍ମକାମୋ। ଧମ୍ମୋତି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପିୟାୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ସମୁଦାହରଣଂ କଥନଂ ସମୁଦାହାରୋ, ପିୟୋ ସମୁଦାହାରୋ ଏତସ୍ସାତି ପିୟସମୁଦାହାରୋ। ସୟଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ସକ୍କଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପଦଂ ଅନୁକଡ୍ଢତି। ତେନ ସୟଞ୍ଚ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଦେସେତୁକାମୋ ହୋତୀତି ୟୋଜନା। ଅଭିଧମ୍ମୋ ସତ୍ତ ପକରଣାନି ‘‘ଅଧିକୋ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠୋ ଚ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ’’ତି କତ୍ୱା। ୱିନୟୋ ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗା ୱିନୟନତୋ କାୟୱାଚାନଂ। ଅଭିୱିନୟୋ ଖନ୍ଧକପରିୱାରା ୱିସେସତୋ ଆଭିସମାଚାରିକଧମ୍ମକିତ୍ତନତୋ। ଆଭିସମାଚାରିକଧମ୍ମପାରିପୂରିୱସେନେୱ ହି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକଧମ୍ମପାରିପୂରୀ। ଧମ୍ମୋ ଏୱ ପିଟକଦ୍ୱୟସ୍ସପି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଭାୱତୋ। ମଗ୍ଗଫଲାନି ଅଭିଧମ୍ମୋ ‘‘ନିବ୍ବାନଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭିମୁଖୋ’’ତି କତ୍ୱା। କିଲେସୱୂପସମକରଣଂ ପୁବ୍ବଭାଗିୟା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତୋ ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା ଚ। ଉଳାରପାମୋଜ୍ଜୋତି ବଲୱପାମୋଜ୍ଜୋ। କାରଣତ୍ଥେତି ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ। କୁସଲଧମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ହିସ୍ସ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ। ତେନାହ ‘‘ତେସଂ ଅଧିଗମତ୍ଥାୟା’’ତି। କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ୱା ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ଭୁମ୍ମଂ ୟଥା ‘‘ଚେତସୋ ୱୂପସମେ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଅଟ୍ଠମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମନାଥସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମଅରିୟାୱାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯। ନୱମେ ଅରିୟାନଂ ଏୱ ଆୱାସାତି ଅରିୟାୱାସା ଅନରିୟାନଂ ତାଦିସାନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଅରିୟାତି ଚେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଖୀଣାସୱା ଗହିତା। ତେ ଚ ୟସ୍ମା ତେହି ସବ୍ବକାଲଂ ଅୱିଜହିତୱାସା ଏୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେ ଆୱସିଂସୁ ଆୱସନ୍ତି ଆୱସିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଆୱସିଂସୂତି ନିସ୍ସାୟ ଆୱସିଂସୁ। ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନତାଦୟୋ ହି ଅରିୟାନଂ ଅପସ୍ସୟା। ତେସୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହାନପଚ୍ଚେକସଚ୍ଚପନୋଦନଏସନାଓସଟ୍ଠାନି, ‘‘ସଙ୍ଖାୟେକଂ ପଟିସେୱତି, ଅଧିୱାସେତି ପରିୱଜ୍ଜେତି ୱିନୋଦେତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୮; ମ। ନି। ୨।୧୬୮; ଅ। ନି। ୧୦।୨୦) ୱୁତ୍ତେସୁ ଅପସ୍ସେନେସୁ ୱିନୋଦନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚାନେୱ, ଇତରେ ମଗ୍ଗେନ ଚ ସମିଜ୍ଝନ୍ତୀତି।

ପଠମଅରିୟାୱାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିୟଅରିୟାୱାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ଦସମେ କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା କୁରୁସୁ ୱିହରନ୍ତୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସୀତି ଆହ ‘‘ୟସ୍ମା’’ତିଆଦି। କୁରୁରଟ୍ଠଂ କିର ତଦା ତନ୍ନିୱାସିସତ୍ତାନଂ ୟୋନିସୋମନସିକାରୱନ୍ତତାଦିନା ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାୟ ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞତାବଲେନ ୱା ତଦା ଉତୁଆଦିସମ୍ପତ୍ତିୟୁତ୍ତମେୱ ଅହୋସି। କେଚି ପନ ‘‘ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତକୁରୁୱତ୍ତଧମ୍ମାନୁଟ୍ଠାନୱାସନାୟ ଉତ୍ତରକୁରୁ ୱିୟ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଉତୁଆଦିସମ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋତି। ଭଗୱତୋ କାଲେ ସାତିସୟଂ ଉତୁସପ୍ପାୟାଦିୟୁତ୍ତଂ ରଟ୍ଠଂ ଅହୋସୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ଉପାସକା ଉପାସିକାୟୋ ଉତୁପଚ୍ଚୟାଦିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ତସ୍ସ ରଟ୍ଠସ୍ସ ସପ୍ପାୟୌତୁପଚ୍ଚୟସେୱନେନ ନିଚ୍ଚଂ କଲ୍ଲସରୀରା କଲ୍ଲଚିତ୍ତା ଚ ହୋନ୍ତି। ତେ ଚିତ୍ତସରୀରକଲ୍ଲତାୟ ଅନୁଗ୍ଗହିତପଞ୍ଞାବଲା ଗମ୍ଭୀରକଥଂ ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ସମତ୍ଥା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନିସ୍ସିତାନଂ ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାନଞ୍ଚ କାରକା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘କୁରୁରଟ୍ଠୱାସିନୋ ଭିକ୍ଖୂ ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାକାରକା’’ତିଆଦି।

ୟୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତାତି ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାୟ ୟୁତ୍ତା ଚେୱ ପୟୁତ୍ତା ଚ। ତସ୍ମିଞ୍ହି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬) ଜନପଦେ ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ପକତିୟାୱ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାନୁୟୋଗମନୁୟୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି, ଅନ୍ତମସୋ ଦାସକମ୍ମକରପରିଜନାପି ସତିପଟ୍ଠାନପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତମେୱ କଥଂ

କଥେନ୍ତି। ଉଦକତିତ୍ଥସୁଉକନ୍ତନଟ୍ଠାନାଦୀସୁପି ନିରତ୍ଥକକଥା ନାମ ନପ୍ପଓତ୍ତତି। ସଚେ କାଚି ଇତ୍ଥୀ, ‘‘ଅମ୍ମ, ତ୍ୱଂ କତରଂ ସତିପଟ୍ଠାନଭାଓନଂ ମନସି କରୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତା ‘‘ନ କିଞ୍ଚୀ’’ତି ଓଦତି, ତଂ ଗରହନ୍ତି ‘‘ଧୀରତ୍ଥୁ ତଓ ଜୀଓିତଂ, ଜୀଓମାନାପି ତ୍ୱଂ ମତସଦିସା’’ତି। ଅଥ ନଂ ‘‘ମା ଦାନି ପୁନ ଏଓମକାସୀ’’ତି ଓଓଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେନ୍ତି। ଯା ପନ ‘‘ଅହଂ ଅସୁକଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ମନସି କରୋମୀ’’ତି ଓଦତି, ତସ୍ସା ‘‘ସାଧୁ ସାଧୂ’’ତି ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା ‘‘ତଓ ଜୀଓିତଂ ସୁଜୀଓିତଂ, ତ୍ୱଂ ନାମ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ପତ୍ତା, ତଓତ୍ଥାଯ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତିଆଦୀହି ପସଂସନ୍ତି। ନ କେଓଲଞ୍ଚେତ୍ଥ ମନୁସ୍ସଜାତିକାଯେଓ ସତିପଟ୍ଠାନମନସିକାରଯୁତ୍ତା, ତେ ନିସ୍ସାଯ ଓିହରନ୍ତା ତିରଚ୍ଛାନଗତାପି।

ତତ୍ରିଦଂ ଓତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ନଟକୋ ସୁଓପୋତକଂ ଗହେତ୍ୱା ସିକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ଓିଚରତି। ସୋ ଭିକ୍ଖୁନିଉପସ୍ସଯଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଓସିତ୍ୱା ଗମନକାଲେ ସୁଓପୋତକଂ ପମୁସ୍ସିତ୍ୱା ଗତୋ। ତଂ ସାମଣେରିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ପଟିଜଗ୍ଗିଂସୁ, ‘‘ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତୋ’’ତି ଚସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ତଂ ଏକଦିଓସଂ ପୁରତୋ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ମହାଥେରୀ ଆହ ‘‘ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତା’’ତି। କିଂ, ଅଯ୍ୟେତି। ଅତ୍ଥି ତେ କୋଚି ଭାଓନାମନସିକାରୋତି? ନତ୍ଥଯ୍ୟେତି। ଆଓୁସୋ , ପବ୍ବଜିତାନଂ ସନ୍ତିକେ ଓସନ୍ତେନ ନାମ ଓିସ୍ସଟ୍ଠଅତ୍ତଭାଓେନ ଭଓିତୁଂ ନ ଓଟ୍ଟତି, କୋଚିଦେଓ ମନସିକାରୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ତ୍ୱଂ ପନ ଅଞ୍ଞଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସସି, ‘‘ଅଟ୍ଠି ଅଟ୍ଠୀ’’ତି ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀତି। ସୋ ଥେରିଯା ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ‘‘ଅଟ୍ଠି ଅଟ୍ଠୀ’’ତି ସଜ୍ଝାଯନ୍ତୋ ଚରତି।

ତଂ ଏକଦିଓସଂ ପାତୋଓ ତୋରଣଗ୍ଗେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବାଲାତପଂ ତପମାନଂ ଏକୋ ସକୁଣୋ ନଖପଞ୍ଜରେନ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ‘‘କିରି କିରୀ’’ତି ସଦ୍ଦମକାସି। ସାମଣେରିଯୋ ସୁତ୍ୱା, ‘‘ଅଯ୍ୟେ, ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତୋ ସକୁଣେନ ଗହିତୋ, ମୋଚେମ ନ’’ନ୍ତି ଲେଡ୍ଡୁଆଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ମୋଚେସୁଂ। ତଂ ଆନେତ୍ୱା ପୁରତୋ ଠପିତଂ ଥେରୀ ଆହ, ‘‘ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତ, ସକୁଣେନ ଗହିତକାଲେ କିଂ ଚିନ୍ତେସୀ’’ତି। ଅଯ୍ୟେ, ନ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେସିଂ, ‘‘ଅଟ୍ଠିପୁଞ୍ଜୋଓ ଅଟ୍ଠିପୁଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, କତରସ୍ମିଂ ଠାନେ ଓିପ୍ପକିରିସ୍ସତୀ’’ତି ଏଓଂ, ଅଯ୍ୟେ, ଅଟ୍ଠିପୁଞ୍ଜମେଓ ଚିନ୍ତେସିନ୍ତି। ସାଧୁ ସାଧୁ, ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତ , ଅନାଗତେ ଭଓକ୍ଖଯସ୍ସ ତେ ପଚ୍ଚଯୋ ଭଓିସ୍ସତୀତି। ଏଓଂ ତତ୍ଥ ତିରଚ୍ଛାନଗତାପି ସତିପଟ୍ଠାନମନସିକାରଯୁତ୍ତା।

ଦୀଘନିକାଯାଦୀସୁ ମହାନିଦାନାଦୀନୀତି ଦୀଘନିକାଯେ ମହାନିଦାନଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୫ ଆଦଯୋ) ସତିପଟ୍ଠାନଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୨ ଆଦଯୋ) ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ସତିପଟ୍ଠାନଂ (ମ। ନି। ୧।୧୦୫ ଆଦଯୋ) ସାରୋପମଂ (ମ। ନି। ୧।୩୦୭ ଆଦଯୋ) ରୁକ୍ଖୋପମଂ ରଟ୍ଠପାଲଂ ମାଗଣ୍ଡିଯଂ ଆନେଞ୍ଜସପ୍ପାଯନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୬୬ ଆଦଯୋ) ଏଓମାଦୀନି।

ଞାଣାଦଯୋତି ଞାଣଞ୍ଚେଓ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ। ତେନାହ ‘‘ଞାଣନ୍ତି ଓୁତ୍ତେ’’ତିଆଦି। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି ତେହି ଓିନା ସମ୍ପଜାନତାଯ ଅସମ୍ଭଓତୋ। ମହାଚିତ୍ତାନୀତି ଅଟ୍ଠପି ମହାକିରିଯଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି ‘‘ସତତଓିହାରା’’ତି ଓଚନତୋ ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯରହିତକାଲେପି ପଓତ୍ତିଜୋତନତୋ। ଦସ ଚିତ୍ତାନୀତି ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିଯଚିତ୍ତାନି ହସିତୁପ୍ପାଦଓୋଟ୍ଠବ୍ବନଚିତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦସ ଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅରଜ୍ଜନାଦୁସ୍ସନଓସେନ ପଓତ୍ତି ତେସମ୍ପି ସାଧାରଣାତି। ‘‘ଉପେକ୍ଖକୋ ଓିହରତୀ’’ତି ଓଚନତୋ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଓସେନ ଆଗତାନଂ ଇମେସଂ ସତତଓିହାରାନଂ ସୋମନସ୍ସଂ କଥଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଆସେଓନଓସେନ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି। କିଞ୍ଚାପି ଖୀଣାସଓୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେପି ଆରମ୍ମଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ଓିଯ ବହୁଲଂ ଉପେକ୍ଖକୋ ଓିହରତି ଅତ୍ତନୋ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଭାଓାଓିଜହନତୋ। କଦାଚି ପନ ତଥା ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରାଭାଓେ ଯଂ ତଂ ସଭାଓତୋ ଇଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ , ତତ୍ଥ ଯାଥାଓସଭାଓଗ୍ଗହଣଓସେନପି ଅରହତୋ ଚିତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପଓତ୍ତତେଓ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବାସେଓନଓସେନ। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଆସେଓନଓସେନ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି। ଆରକ୍ଖକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି ସତିଓେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ଚରତୋତିଆଦିନା ନିଚ୍ଚସମାଦାନଂ ଦସ୍ସେତି, ତଂ ଓିକ୍ଖେପାଭାଓେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଚ୍ଚକ୍ଖୂପଗତାତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଉପଗତା, ନ ସମିତପାପା। ଭୋଓାଦିନୋତି ଜାତିମତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣେ ଓଦତି। ପାଟେକ୍କସଚ୍ଚାନୀତି ତେହି ତେହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ପାଟିଯେକ୍କଂ ଗହିତାନି ‘‘ଇଦମେଓ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଅଭିନିଓିଟ୍ଠାନି ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚାଦୀନି। ତାନିପି ହି ‘‘ଇଦମେଓ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଗହଣଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ଓୋହରୀଯନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଇଦମେଓା’’ତିଆଦି। ନୀହଟାନୀତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନତୋ ନୀହରିତାନି ଅପନୀତାନି। ଗହିତଗ୍ଗହଣସ୍ସାତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମତୋ ପୁବ୍ବେ ଗହିତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହସ୍ସ। ଓିସ୍ସଟ୍ଠଭାଓଓେଚନାନୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ପରିଚ୍ଚାଗଭାଓସ୍ସ ଅଧିଓଚନାନି।

ନତ୍ଥି ଏତାସଂ ଓଯୋ ଓେକଲ୍ଲନ୍ତି ଅଓଯାତି ଆହ ‘‘ଅନୂନା’’ତି, ଅନଓସେସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସନାତି କାମେସନାଦଯୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି କଥିତା ରାଗାଦୀନଂ ପହୀନଭାଓଦୀପନତୋ। ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଫଲଂ କଥିତନ୍ତି ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣମୁଖେନ ଅରିଯଫଲଂ କଥିତଂ। ଅଧିଗତେ ହି ଅଗ୍ଗଫଲେ ସବ୍ବସୋ ରାଗାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ପଜାନାତି, ତଞ୍ଚ ପଜାନନଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଞାଣନ୍ତି।

ଦୁତିଯଅରିଯାଓାସସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନାଥଓଗ୍ଗଓଣ୍ତନା ନିଟ୍ଟିତା।

୩। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ୱିସମଟ୍ଠାନେସୂତି ପପାତାଦୀସୁ ୱିସମଟ୍ଠାନେସୁ। ‘‘ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାନୀ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଚେତାନି ସାୱକାନମ୍ପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? କାମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଯାଦିସାନି ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଠାନାଟ୍ଠାନଞାଣାଦୀନି, ନ ତାଦିସାନି ତଦଞ୍ଞେସଂ କଦାଚିପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାନୀତି । ତେନାହ ‘‘ତଥାଗତସ୍ସେୱ ବଲାନୀ’’ତି। ଇମମେୱ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତଲେସଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତଦଭାୱତୋ ଆସଯାନୁସଯଞାଣାଦୀସୁ ଏୱ ଅସାଧାରଣସମଞ୍ଞା ନିରୁଳ୍ହା। କାମଂ ଞାଣବଲାନଂ ଞାଣସମ୍ଭାରୋ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋପି ପନ ନେସଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ। ଞାଣସମ୍ଭାରସ୍ସପି ୱା ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରଭାୱତୋ ‘‘ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆଗତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପକତିହତ୍ଥିକୁଲନ୍ତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୨୨) ଗିରିଚରନଦିଚରୱନଚରାଦିପ୍ପଭେଦା ଗୋଚରିଯକାଲାୱକନାମା ସବ୍ବାପି ବଲେନ ପାକତିକା ହତ୍ଥିଜାତି। ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସାନନ୍ତି ଥାମମଜ୍ଝିମାନଂ ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ। ଏକସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ କାଯବଲନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏକସ୍ସାତି ଚ ତଥା ହେଟ୍ଠା କଥାଯଂ ଆଗତତ୍ତା ଦେସନାସୋତେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନାରାଯନସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନାରା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ରସ୍ମିଯୋ। ତା ବହୂ ନାନାୱିଧା ଇତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନାରାଯନଂ, ୱଜିରଂ, ତସ୍ମା ନାରାଯନସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ୱଜିରସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣବଲଂ ପନ ପାଳିଯଂ ଆଗତମେୱ, ନ କାଯବଲଂ ୱିଯ ଅଟ୍ଠକଥାରୁଳ୍ହମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସଂଯୁତ୍ତକେ (ସଂ। ନି। ୨।୩୩) ଆଗତାନି ତେସତ୍ତତି ଞାଣାନି, ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୭୬୦) ପନ ନିଦାନୱଗ୍ଗେ ସତ୍ତସତ୍ତତି ଆଗତାନି ଚତୁଚତ୍ତାରୀସଞ୍ଚ। ତେସତ୍ତତି ପନ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୧) ସୁତମଯାଦୀନି ଆଗତାନି ଦିସ୍ସନ୍ତି, ନ ସଂଯୁତ୍ତକେ। ଅଞ୍ଞାନିପୀତି ଏତେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୭୫୧ ଆଦଯୋ) ଏକକାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୦୬୩) ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦୀସୁ ଚ ‘‘ତଯିଦଂ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତି ‘ଇମାନି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାନି ଏୱଂ ଗହିତାନୀ’ତି’’ଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୩୬) ୱୁତ୍ତାନି ଅନେକାନି ଞାଣପ୍ପଭେଦାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିୱେଧତୋ ସଯଞ୍ଚ ଅକମ୍ପିଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଞ୍ଚ ତଂସମଙ୍ଗିନଂ ନେଯ୍ୟେସୁ ଅଧିବଲଂ କରୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଟ୍ଠେନ ଚା’’ତି।

ଉସଭସ୍ସ ଇଦନ୍ତି ଆସଭଂ, ସେଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାପଟିଜାନନୱସେନ ଅଭିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଟ୍ଠ ୱା ପରିସା ଉପସଙ୍କମନ୍ତୀତି ଆସଭା, ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧା। ଇଦଂ ପନାତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଠାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତମେୱ ୱଦତି। ତିଟ୍ଠମାନୋୱାତି ଅୱଦନ୍ତୋପି ତିଟ୍ଠମାନୋୱ ପଟିଜାନାତି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଅନୁଜାନାତି।

ଅଟ୍ଠସୁପରିସାସୂତି ‘‘ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଅନେକସତଂ ଖତ୍ତିଯପରିସଂ…ପେ… ତତ୍ର ୱତ ମଂ ଭଯଂ ୱା ସାରଜ୍ଜଂ ୱା ଓକ୍କମିସ୍ସତୀତି ନିମିତ୍ତମେତଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୧) ୱୁତ୍ତାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ। ଅଭୀତନାଦଂ ନଦତୀତି ପରତୋ ଦସ୍ସିତଞାଣଯୋଗେନ ଦସବଲୋହନ୍ତି ଅଭୀତନାଦଂ ନଦତି।

ପଟିୱେଧନିଟ୍ଠତ୍ତା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣଂ ପଟିୱେଧୋତି ‘‘ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସପି ଦେସନାଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ପରସ୍ସ ଅୱବୁଜ୍ଝନମତ୍ତେନ ହୋତୀତି ‘‘ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିଫଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରଂ ପନ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ଦେସନାଞାଣପୱତ୍ତି ତସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଠାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତିତଚକ୍କସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଠାନଂ ୱିଯ।

ତିଟ୍ଠତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ ଭୂମିଯଂ ପୁରିସୋ ୱିଯ, ନୋତି ଆହ ‘‘ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯା’’ତି। ଠାନନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତଲାଭୋ ଧରମାନତା ଚ, ନ ଗତିନିୱତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚା’’ତି। ଯତ୍ଥ ପନେତଂ ଦସବଲଞାଣଂ ୱିତ୍ଥାରିତଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମେ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସମାଦିଯନ୍ତୀତି ସମାଦାନାନି, ତାନି ପନ ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତାନ’’ନ୍ତି। କମ୍ମମେୱ ୱା କମ୍ମସମାଦାନନ୍ତି ଏତେନ ସମାଦାନସଦ୍ଦସ୍ସ ଅପୁବ୍ବତ୍ଥାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ମୁତ୍ତଗତସଦ୍ଦେ ଗତସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ। ଗତୀତି ନିରଯାଦିଗତିଯୋ। ଉପଧୀତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। କାଲୋତି କମ୍ମସ୍ସ

ୱିପଚ୍ଚନାରହକାଲୋ। ପଯୋଗୋତି ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତା କିରିଯା।

ଅଗତିଗାମିନିନ୍ତି ନିବ୍ବାନଗାମିନିଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି "ନିବ୍ବାନଞ୍ଚାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ପଜାନାମି ନିବ୍ବାନଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ"ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୩)। ବହୂସୁପି ମନୁସ୍ସେସୁ ଏକମେୱ ପାଣଂ ଘାତେନ୍ତେସୁ କାମଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚେତନା ତସ୍ସେୱେକସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାରମ୍ମଣା, ତଂ ପନ କମ୍ମଂ ତେସଂ ନାନାକାରଂ। ତେସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୧୧) ହି ଏକୋ ଆଦରେନ ଛନ୍ଦଜାତୋ କରୋତି, ଏକୋ "ଏହି ତ୍ୱମ୍ପି କରୋହୀ"ତି ପରେହି ନିପ୍ପୀଳିତୋ କରୋତି, ଏକୋ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପଟିବାହମାନୋ ୱିଚରତି। ତେସୁ ଏକୋ ତେନେୱ କମ୍ମେନ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଏକୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ଏକୋ ପେତ୍ତିୱିସଯେ। ତଂ ତଥାଗତୋ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ "ଇମିନା ନୀହାରେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା ଏସ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ଏସ ପେତ୍ତିୱିସଯେ"ତି ଜାନାତି। ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି "ଏସ ମହାନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଉସ୍ସଦନିରଯେ"ତି ଜାନାତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି "ଏସ ଅପାଦକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଦ୍ୱିପାଦକୋ, ଏସ ଚତୁପ୍ପଦୋ, ଏସ ବହୁପ୍ପଦୋ"ତି ଜାନାତି। ପେତ୍ତିୱିସଯେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି "ଏସ ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଖୁପ୍ପିପାସିକୋ, ଏସ ପରଦତ୍ତୂପଜୀୱୀ"ତି ଜାନାତି। ତେସୁ ଚ କମ୍ମେସୁ "ଇଦଂ କମ୍ମଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢିସ୍ସତି, ଇଦଂ ଅଞ୍ଞେନ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଉପଧିୱେପକ୍କଂ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ଜାନାତି।

ତଥା ସକଲଗାମୱାସିକେସୁ ଏକତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦଦମାନେସୁ କାମଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚେତନା ପିଣ୍ଡପାତାରମ୍ମଣାୱ, ତଂ ପନ କମ୍ମଂ ତେସଂ ନାନାକାରଂ। ତେସୁ ହି ଏକୋ ଆଦରେନ କରୋତୀତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସଂ, ତସ୍ମା ତେସୁ କେଚି ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, କେଚି ମନୁସ୍ସଲୋକେ। ତଂ ତଥାଗତୋ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ଜାନାତି। "ଇମିନା ନୀହାରେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା ଏସ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଦେୱଲୋକେ। ତତ୍ଥାପି ଏସ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ, ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ, ଏସ ୱେସ୍ସକୁଲେ, ଏସ ସୁଦ୍ଦକୁଲେ, ଏସ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀସୁ, ଏସ ନିମ୍ମାନରତୀସୁ, ଏସ ତୁସିତେସୁ, ଏସ ଯାମେସୁ, ଏସ ତାୱତିଂସେସୁ, ଏସ ଚାତୁମହାରାଜିକେସୁ, ଏସ ଭୁମ୍ମଦେୱେସୂ"ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ହୀନପଣୀତସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣଅପ୍ପପରିୱାରମହାପରିୱାରତାଦିଭେଦଂ ତଂ ତଂ ୱିସେସଂ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ଜାନାତି।

ତଥା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତେସୁଯେୱ "ଇମିନା ନୀହାରେନ ଏସ କିଞ୍ଚି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଏସ ମହାଭୂତମତ୍ତମେୱ ୱୱତ୍ଥପେସ୍ସତି, ଏସ ରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ ଠସ୍ସତି, ଏସ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ, ଏସ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ, ଏସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେଯେୱ, ଏସ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାଯମେୱ, ଏସ ପଠମଫଲେଯେୱ, ଏସ ଦୁତିଯଫଲେଯେୱ, ଏସ ତତିଯଫଲେଯେୱ, ଏସ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀ"ତି ଜାନାତି। କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତେସୁପି "ଇମସ୍ସ ପରିକମ୍ମମତ୍ତମେୱ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତି, ଏସ ଅପ୍ପନଂ ଏୱ ପାପୁଣିସ୍ସତି, ଏସ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ"ତି ଜାନାତି। ତେନାହ "ଇମସ୍ସ ଚେତନା"ତିଆଦି।

କାମନତୋ କାମେତବ୍ବତୋ କାମପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତତୋ ଚ ଧାତୁ କାମଧାତୁ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ବ୍ଯାପାଦଧାତୁରୂପଧାତୁଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ୱିଲକ୍ଖଣତାଯାତି ୱିସଦିସସଭାୱତାଯ। ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଲୋକନ୍ତି ଅନେକଧାତୁଂ ନାନାଧାତୁଂ ଖନ୍ଧଲୋକଂ ଆଯତନଲୋକଂ ଧାତୁଲୋକଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି ଯୋଜନା। "ଅଯଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ...ପେ... ଅଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ତେସୁପି ଏକୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକାଦସୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ...ପେ... ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ...ପେ... ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ"ତି ଏୱଂ ତାୱ ଖନ୍ଧଲୋକସ୍ସ, "ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନାମ...ପେ... ଇଦଂ ଧମ୍ମାଯତନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଦସାଯତନା କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚାତୁଭୂମକା"ତିଆଦିନା ଆଯତନଲୋକସ୍ସ, "ଅଯଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମ...ପେ... ଅଯଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୋଳସ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚାତୁଭୂମକା"ତିଆଦିନା ଧାତୁଲୋକସ୍ସ ଅନେକସଭାୱଂ ନାନାସଭାୱଞ୍ଚ ପଜାନାତି। ନ କେୱଲଂ ଉପାଦିନ୍ନସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅନୁପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସପି "ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧୋ ସେତୋ, ଇମସ୍ସ କାଳୋ, ଇମସ୍ସ ମଟ୍ଠୋ, ଇମସ୍ସ ସକଣ୍ଟକୋ, ଇମସ୍ସ ବହଲତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ତନୁତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଏୱରୂପଂ, ଇମସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ନୀଲଂ ପୀତଂ ଲୋହିତଂ ଓଦାତଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ଇମସ୍ସ ଫଲଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ମହନ୍ତଂ ଦୀଘଂ ୱଟ୍ଟଂ ସୁସଣ୍ଠାନଂ ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନଂ ମଟ୍ଠଂ ଫରୁସଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ମଧୁରଂ ତିତ୍ତକଂ କଟୁକଂ ଅମ୍ବିଲଂ କସାୱଂ, ଇମସ୍ସ କଣ୍ଟକୋ ତିଖିଣୋ କୁଣ୍ଠୋ ଉଜୁକୋ କୁଟିଲୋ ତମ୍ବୋ କାଳୋ ଓଦାତୋ ହୋତୀ"ତିଆଦିନା ପଜାନାତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ ଏୱ ହି ଏତଂ ବଲଂ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ।

ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତନ୍ତି ନାନଜ୍ଝାସଯତଂ। ଅଧିମୁତ୍ତି ନାମ ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୁ ଅଜ୍ଝାସଯସଭାୱୋ। ସୋ ପନ ହୀନପଣୀତତାସାମଞ୍ଞେନ ପାଳିଯଂ ଦ୍ୱିଧାୱ ୱୁତ୍ତୋପି ହୀନପଣୀତାଦିଭେଦେନ ଅନେକୱିଧୋତି ଆହ "ହୀନାଦୀହି ଅଧିମୁତ୍ତୀହି ନାନାଧିମୁତ୍ତିକଭାୱ"ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଯେ ସତ୍ତା ଯଂଯଂଅଧିମୁତ୍ତିକା, ତେ ତେ ତଂତଦଧିମୁତ୍ତିକେ ଏୱ ସେୱନ୍ତି ଭଜନ୍ତି ପଯିରୁପାସନ୍ତି ଧାତୁସଭାଗତୋ। ଯଥା ଗୂଥାଦୀନଂ ଧାତୂନଂ ସଭାୱୋ ଏସୋ, ଯଂ ଗୂଥାଦୀହି ଏୱ

ସଂସନ୍ଦନ୍ତି ସମେନ୍ତି, ଏୱଂ ହୀନଜ୍ଝାସଯା ଦୁସ୍ସୀଲାଦୀହେୱ ସଂସନ୍ଦନ୍ତି ସମେନ୍ତି, ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାଦଯୋ ଚ ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାଦୀହେୱ। ତଂ ନେସଂ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତଂ ଭଗୱା ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି।

ୱୁଦ୍ଧିଂହାନିଞ୍ଚାତି ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଅଧିକତଂ ଅନଧିକତଞ୍ଚ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣନିଦ୍ଦେସେ (ୱିଭ। ୮୧୪; ପଟି। ମ। ୧୧୩) ‘‘ଆସଯଂ ଜାନାତି, ଅନୁସଯଂ ଜାନାତୀ’’ତି ଆସଯାଦିଜାନନଂ କସ୍ମା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି? ଆସଯଜାନନାଦିନା ଯେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ପରୋପରେହି ସତ୍ତା କଲ୍ଯାଣପାପାସଯାଦିକା ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ଜାନନସ୍ସ ୱିଭାୱନତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଆସଯାନୁସଯଞାଣାନଂ ୱିସୁଂ ଅସାଧାରଣତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଞାଣାନଂ ୱିସୁଂ ବଲଭାୱତା ଚ ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଆସଯନ୍ତି ଯତ୍ଥ ସତ୍ତା ନିୱସନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ, ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ୱା ଯଥାଭୂତଞାଣଂ ୱା ଆସଯୋ, ଅନୁସଯୋ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ଥାମଗତୋ କିଲେସୋ। ତଂ ପନ ଭଗୱା ସତ୍ତାନଂ ଆସଯଂ ଜାନନ୍ତୋ ତେସଂ ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଞାଣାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେପି ଜାନାତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘କାମଂ ସେୱନ୍ତଂଯେୱ ଭଗୱା ଜାନାତି – ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାମଗରୁକୋ କାମାସଯୋ କାମାଧିମୁତ୍ତୋ’ତି। କାମଂ ସେୱନ୍ତଂଯେୱ ଜାନାତି – ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଗରୁକୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାସଯୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତୋ’ତି। ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ସେୱନ୍ତଂଯେୱ ଜାନାତି। ବ୍ଯାପାଦଂ, ଅବ୍ଯାପାଦଂ, ଥିନମିଦ୍ଧଂ, ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ସେୱନ୍ତଂଯେୱ ଜାନାତି – ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଥିନମିଦ୍ଧଗରୁକୋ ଥିନମିଦ୍ଧାସଯୋ ଥିନମିଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତୋ’’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୩)।

ପଠମାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନନ୍ତି ରୂପାୱଚରାନଂ ପଠମାଦୀନଂ ପଚ୍ଚନୀକଜ୍ଝାପନଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାପନଟ୍ଠେନ ଚ ଝାନାନଂ। ଚତୁକ୍କନଯେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁଚ୍ଚନତୋ ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅଧିମୁଚ୍ଚନତୋ ୱିମୋକ୍ଖା ନାମ। ଅଟ୍ଠମୋ ପନ ସବ୍ବସୋ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅପଗମୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ। ଚତୁକ୍କନଯପଞ୍ଚକନଯେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ନାମ। ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସମାଧି ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ। ନଯଦ୍ୱଯେପି ଉପରି ତୀସୁ ଝାନେସୁ ସମାଧି ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ। ସମାପତ୍ତୀସୁ ପଟିପାଟିଯା ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାଧୀତିପି ନାମଂ, ସମାପତ୍ତୀତିପି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସବ୍ଭାୱତୋ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ତଦଭାୱତୋ ନ ସମାଧୀତି ନାମଂ। ହାନଭାଗିଯଧମ୍ମନ୍ତି ଅପ୍ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ କାମାଦିଅନୁପକ୍ଖନ୍ଦନଂ । ୱିସେସଭାଗିଯଧମ୍ମନ୍ତି ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ଇତି ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ କାମାଦିଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିପକ୍ଖନ୍ଦନାନି ହାନଭାଗିଯୱିସେସଭାଗିଯା ଧମ୍ମାତି ଦସ୍ସିତାନି। ତେହି ପନ ଝାନାନଂ ତଂସଭାୱତା ଚ ଧମ୍ମସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ୱୋଦାନନ୍ତି ପଗୁଣତାସଙ୍ଖାତଂ ୱୋଦାନଂ। ତଞ୍ହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିଅଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ‘‘ନିରୋଧତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ପାଳି ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତେ ‘‘ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଇମାଯ ପାଳିଯା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ପଟିସେଧେତବ୍ବା। ଯୋ ସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ସମାନୋ ଏୱ ‘‘ନ ଲାଭୀମ୍ହୀ’’ତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସମାନଂ ଏୱ ‘‘ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି, ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଂଯେୱ ସମାନଂ ‘‘ୱିପତ୍ତୀ’’ତି ପଚ୍ଚେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନ ତଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଯଥା ପରୱାଦିନା ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସକସକକିଚ୍ଚମେୱ ଜାନାତୀତି ଠାନାଟ୍ଠାନଜାନନାଦିସକସକମେୱ କିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଜାନାତି, ଯଥାସକମେୱ ୱିସଯଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତମ୍ହୀତି ତେହି ଦସବଲଞାଣେହି ଜାନିତବ୍ବମ୍ହି। କମ୍ମୱିପାକନ୍ତରମେୱାତି କମ୍ମନ୍ତରସ୍ସ ୱିପାକନ୍ତରମେୱ ଜାନାତି। ଚେତନାଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ନିରଯାଦିନିବ୍ବାନଗାମିନିପ୍ପଟିପଦାଭୂତେ କମ୍ମନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ଆହ ‘‘କମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦମେୱା’’ତି। ଧାତୁନାନତ୍ତଞ୍ଚ ଧାତୁନାନତ୍ତକାରଣଞ୍ଚ ଧାତୁନାନତ୍ତକାରଣନ୍ତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଞ୍ହି ଞାଣଂ ତଦୁଭଯମ୍ପି ଜାନାତି। ‘‘ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୧୨) ତଥା ଚେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତଂ। ସଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦମେୱାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ସଚ୍ଚାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନମେୱ। ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅଟ୍ଠମନୱମବଲାନି ୱିଯ ତଂସଦିସଂ, ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣମିୱ ୱିକୁବ୍ବିତୁଂ। ଏତେନସ୍ସ ବଲସଦିସତଞ୍ଚ ନିୱାରେତି। ଝାନାଦିଞାଣଂ ୱିଯ ୱା ଅପ୍ପେତୁଂ ୱିକୁବ୍ବିତୁଞ୍ଚ। ଯଦିପି ହି ଝାନାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ସତ୍ତମବଲନ୍ତି ତସ୍ସ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରତା ୱୁତ୍ତା, ତଥାପି ଝାନାଦୀହି ୱିନା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନତ୍ଥୀତି ଝାନାଦିସହଗତଂ ଞାଣଂ ତଦନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଝାନାଦିକିଚ୍ଚଂ ୱିଯ ନ ସବ୍ବଂ ବଲକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଝାନଂ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପେତୁଂ, ଇଦ୍ଧି ହୁତ୍ୱା ୱିକୁବ୍ବିତୁଞ୍ଚ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ କସ୍ସଚି ବଲସ୍ସ ଝାନିଦ୍ଧିଭାୱତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱଂ କିଚ୍ଚୱିସେସୱସେନପି ଦସବଲଞାଣସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିତକ୍କଦୁକଭୂମନ୍ତରୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିପାଟିଯାତିଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିପାଟିଯା।

ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କିଲେସାୱରଣଂ ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। କିଲେସାୱରଣସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣାଧିଗମସ୍ସ ଠାନଂ, ତବ୍ଭାୱୋ ଅଟ୍ଠାନଂ। ଅନଧିଗମସ୍ସ ପନ ତଦୁଭଯମ୍ପି ଯଥାକ୍କମଂ ଅଟ୍ଠାନଂ ଠାନଞ୍ଚାତି ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଲୋକିଯ...ପେ... ଦସ୍ସନତୋ ଚା''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯସମ୍ପାଦିଟ୍ଠିଯା ଠିତି ଆସୱକ୍ଖଯାଧିଗମସ୍ସ ଠାନଂ କିଲେସାୱରଣାଭାୱସ୍ସ କାରଣତ୍ତା। ସା ହି ତସ୍ମିଂ ସତି ନ ହୋତି, ଅସତି ଚ ହୋତି। ଏତେନ ତସ୍ସା ଅଟ୍ଠିତିଯା ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ନେସଂ ୱେନେଯ୍ଯସନ୍ତାନଂ। ଧାତୁୱେମତ୍ତଦସ୍ସନତୋତି କାମଧାତୁଆଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଭେଦଦସ୍ସନତୋ, ଯଦଗ୍ଗେନ ଧାତୁୱେମତ୍ତଂ ଜାନାତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଚରିଯାଦିୱିସେସମ୍ପି ଜାନାତି। ଧାତୁୱେମତ୍ତଦସ୍ସନତୋତି ୱା ଧମ୍ମଧାତୁୱେମତ୍ତଦସ୍ସନତୋ। ସବ୍ବାପି ହି ଚରିଯା ଧମ୍ମଧାତୁପରିଯାପନ୍ନା ଏୱାତି। ପଯୋଗଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱାପି ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତାଦୀନଂ ୱିଯ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖାନୁଭାୱତୋ ପତ୍ତବ୍ବେନାତି ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ପରସ୍ସ ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯଲୋହିତୱଣ୍ଣଦସ୍ସନମୁଖେନ ତଦା ପୱତ୍ତମାନଚିତ୍ତଜାନନତ୍ଥଂ ପରିକମ୍ମକରଣଂ ନାମ ସାୱକାନଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଦିକମ୍ମିକାନଂ, ଯତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଆନୁଭାୱତୋ ଚେତୋପରିଯଞାଣସ୍ସ ପତ୍ତବ୍ବତା ସିଯା। ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଯଦିପି ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣାଧିଗମତୋ ପଗେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାଧିଗମୋ, ତଥାପି ତଥାପରିକମ୍ମକରଣଂ ନତ୍ଥି ୱିଜ୍ଜାତ୍ତଯସିଦ୍ଧିଯା ସିଜ୍ଝନତୋ। ସେସାଭିଞ୍ଞାତ୍ତଯେ ଚେତୋପରିଯଞାଣଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାଧିଗମେନ ପତ୍ତନ୍ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୪। ଅଧିୱୁତ୍ତିପଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୨-୨୪। ଦୁତିଯେ ଅଧିୱଚନପଦାନନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିପଦାନଂ। ଦାସାଦୀସୁ ସିରିୱଡ୍ଢକାଦିସଦ୍ଦା ୱିଯ ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଯା ଅଧିୱଚନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅଧିସଦ୍ଦୋ ଉପରିଭାଗେ। ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନଂ, ଉପରି ୱଚନଂ ଅଧିୱଚନଂ, ଉପାଦାଭୂତରୂପାଦୀନଂ ଉପରି ପଞ୍ଞପିଯମାନା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ପଞ୍ଞତ୍ତିଦୀପକପଦାନୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ସ ପଦାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଅଧିୱଚନପଦାନି। ତେନାହ ''ତେସଂ ଯେ''ତିଆଦି। ତେସନ୍ତି ଅଧିୱଚନାନଂ। ଯେତି ଖନ୍ଧାଦଯୋ। ଅଧିୱୁତ୍ତିତାଯ ଅଧିୱୁତ୍ତିଯୋତି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଧିକଞ୍ହି ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ ସସ୍ସତାଦିଂ, ପକତିଆଦିଂ, ଦ୍ରବ୍ଯାଦିଂ, ଜୀୱାଦିଂ, କାଯାଦିଞ୍ଚ, ଅଭୂତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଜ୍ଝାରୋପେତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ତେନାହ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦି। ତତିଯଚତୁତ୍ଥାନି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯାନି।

ଅଧିୱୁତ୍ତିପଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। କସିଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫। ପଞ୍ଚମେ ସକଲଟ୍ଠେନାତି ନିସ୍ସେସଟ୍ଠେନ। ଅନୱସେସଫରଣୱସେନ ଚେତ୍ଥ ସକଲଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଅସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୁ ୱିଯ ଏକଦେସେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଅନୱସେସତୋ ଗହେତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ତଂ କସିଣଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନକଧମ୍ମାନଂ। ଖେତ୍ତଟ୍ଠେନାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ। ଯଥା ଖେତ୍ତଂ ସସ୍ସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱଡ୍ଢନଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ଏୱମେୱ ତଂ ତ ଝାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନନ୍ତି। ଯୋଗିନୋ ୱା ସୁଖୱିସେସାନଂ କାରଣଭାୱେନ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଇଦଂ ''ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିଯ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଏୱ ହି ସବ୍ବତ୍ଥ କସିଣଂ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ତେନ ତେନ ୱା କାରଣେନାତି ତେନ ତେନ ଉପରିଆଦୀସୁ କସିଣୱଡ୍ଢନକାରଣେନ। ଯଥା କିନ୍ତି ଆହ ''ଆଲୋକମିୱ ରୂପଦସ୍ସନକାମୋ''ତି। ଯଥା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଉଦ୍ଧଂ ଚେ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ, ଉଦ୍ଧଂ ଆଲୋକଂ ପସାରେତି। ଅଧୋ ଚେ, ଅଧୋ। ସମନ୍ତତୋ ଚେ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ, ସମନ୍ତତୋ ଆଲୋକଂ ପସାରେତି, ଏୱଂ ସବ୍ବକସିଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସ୍ସାତି ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଏକେକସ୍ସ। ଅଞ୍ଞଭାୱାନୁପଗମନତ୍ଥନ୍ତି ଅଞ୍ଞକସିଣଭାୱାନୁପଗମନଦୀପନତ୍ଥଂ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା କସିଣଭାୱାନୁପଗମନଦୀପନତ୍ଥଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞେନ ପସାରିତକସିଣଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ପସାରିତକସିଣଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ଏୱମ୍ପି ନେସଂ ଅଞ୍ଞକସିଣସମ୍ଭେଦାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ଅଞ୍ଞଂ ପଥୱୀଆଦି। ନ ହି ଉଦକେନ ଠିତଟ୍ଠାନେ ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ ଅତ୍ଥି। ଅଞ୍ଞକସିଣସମ୍ଭେଦୋତି ଆପୋକସିଣାଦିନା ସଙ୍କରୋ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ସେସକସିଣେସୁ।

ଏକଦେସେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଅନୱସେସଫରଣଂ ପମାଣସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ଅପ୍ପମାଣଂ। ତେନେୱ ହି ନେସଂ କସିଣସମଞ୍ଞା। ତଥା ଚାହ ''ତଞ୍ହି''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଚେତସା ଫରନ୍ତୋତି ଭାୱନାଚିତ୍ତେନ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତୋ। ଭାୱନାଚିତ୍ତଞ୍ହି କସିଣଂ ପରିତ୍ତଂ ୱା ୱିପୁଲଂ ୱା ସକଲମେୱ ମନସି କରୋତି, ନ ଏକଦେସଂ। କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଂ ଫରଣଅପ୍ପମାଣୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କସିଣୱସେନାତି ଉଗ୍ଘାଟିତକସିଣୱସେନ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ଉଦ୍ଧଂଅଧୋତିରିଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯତ୍ତକଞ୍ହି ଠାନଂ କସିଣଂ ପସାରିତଂ, ତତ୍ତକଂ

ଆକାସଭାୱନାୱସେନ ଆକାସଂ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ଯତ୍ଥକଂ ଠାନଂ ଆକାସଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠିତଂ, ତତ୍ଥକଂ ସକଲମେୱ ଫରିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ ଆଗମନୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣେପି ଉଦ୍ଧଂଅଧୋତିରିୟତା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସୱସେନ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣେ ଉଦ୍ଧଂଅଧୋତିରିୟତା ୱେଦିତବ୍ବା''ତି।

କସିଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କାଠଇସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬। ଛଟ୍ଠେ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପତ୍ତିନ୍ତି ଏକନ୍ତତୋ ହିତାନୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ହଦୟସ୍ସ ସନ୍ତିନ୍ତି ପରମଚିତ୍ତୂପସମଂ। କିଲେସସେନନ୍ତି କାମଗୁଣସଙ୍ଖାତଂ ପଠମଂ କିଲେସସେନଂ। ସା ହି କିଲେସସେନା ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତସଭାୱାପି ପଟିପତ୍ଥୟମାନା ପିୟାୟିତବ୍ବେଛିତବ୍ବରୂପସଭାୱତୋ ପିୟରୂପସାତରୂପା ନାମ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚୱସେନ। ଅହଂ ଏକୋୱ ଝାୟନ୍ତୋତି ଅହଂ ଗଣସଙ୍ଗଣିକାୟ କିଲେସସଙ୍ଗଣିକାୟ ଚ ଅଭାୱତୋ ଏକୋ ଅସହାୟୋ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଝାୟନ୍ତୋ। ଅନୁବୁଜ୍ଝିନ୍ତି ଅନୁକ୍କମେନ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ବୁଜ୍ଝିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ପିୟରୂପଂ ସାତରୂପଂ ସେନଂ ଜିନିତ୍ୱା ଅହଂ ଏକୋୱ ଝାୟନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥସ୍ସ ପତ୍ତିଂ ହଦୟସ୍ସ ସନ୍ତି''ନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ ଅରହତ୍ତସୁଖଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିଂ, ତସ୍ମା ଜନେନ ମିତ୍ତସନ୍ଥୱଂ ନ କରୋମି, ତେନେୱ ଚ ମେ କାରଣେନ କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ସକ୍ଖୀ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଅତ୍ତାଭିନିବ୍ବତ୍ତେସୁନ୍ତି ଇତିସଦ୍ଦଲୋପେନାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ଅତ୍ତୋତି ଗହେତ୍ୱା''ତି।

କାଠଇସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପଠମମହାପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭। ସତ୍ତମେ ୱୁଚ୍ଚେଥାତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ। ଦୁତିୟପଦେପୀତି ''ଅନୁସାସନିୟା ୱା ଅନୁସାସନି''ନ୍ତି ଏୱଂ ଦୁତିୟୱାକ୍ୟେପି। ତେ କିର ଭିକ୍ଖୂ ନ ଚେୱ ସମ୍ପାୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ନ ଚେୱ ସମ୍ପଦେୱ ପକାରେହି ଗହେସ୍ସନ୍ତି ଞାପେସ୍ସନ୍ତି। ତେନାହ ''ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ଅୱିସୟେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱିଘାତଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଅଞ୍ଞଥା ଆରାଧନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଇମିନା ସପଚ୍ଚୟନାମରୂପାନଂ ଯାଥାୱତୋ ଅୱବୋଧୋ ଏୱ ଇତୋ ବାହିରକାନଂ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ପୱେଦନାତି ଦସ୍ସେତି। ଆରାଧନନ୍ତି ଯାଥାୱପୱେଦନେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିତୋସନଂ।

ଏକୋ ପଞ୍ହୋତି ଏକୋ ପଞ୍ହମଗ୍ଗୋ, ଏକଂ ପଞ୍ହଗୱେସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୋ ଉଦ୍ଦେସୋତି ଏକଂ ଉଦ୍ଦିସନଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଂଖିତ୍ତୱଚନଂ। ୱେୟ୍ୟାକରଣନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସନଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱରିତ୍ୱା କଥନଂ। ହେତୁନାତି ''ଅନ୍ତୱନ୍ତତୋ ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତୋ ତାୱକାଲିକତୋ ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋ''ତି ଏୱମାଦିନା ନୟେନ ଯଥା ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଏତରହି, ଏୱଂ ଅତୀତେ ଅନାଗତେ ଚ ଅନିଚ୍ଚା ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଖୟଧମ୍ମା ୱୟଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମାତି ଅତୀତାନାଗତେସୁ ନୟେନ।

ସବ୍ବେ ସତ୍ତାତି ଅନୱସେସା ସତ୍ତା। ତେ ପନ ଭୱଭେଦତୋ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାମଭୱାଦୀସୂ''ତିଆଦିମାହ । ବ୍ୟଧିକରଣାନମ୍ପି ବାହିରତ୍ଥସମାସୋ ହୋତି ଯଥା ''ଉରସିଲୋମୋ''ତି ଆହ ''ଆହାରତୋ ଠିତି ଏତେସନ୍ତି ଆହାରଟ୍ଠିତିକା''ତି। ଟିଟ୍ଠତି ଏତେନାତି ୱା ଠିତି, ଆହାରୋ ଠିତି ଏତେସନ୍ତି ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ସମାସୱିଗ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠିତିକା, ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ଆହାରସଦ୍ଦୋ ''ଅୟମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟା''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨) ୱିୟ। ଏୱଞ୍ହି ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା''ତି ଇମିନା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ପରିଗ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ସା ପନାୟଂ ଆହାରଟ୍ଠିତିକତା ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ସଙ୍ଖାରଧମ୍ମୋ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ''ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧ ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୩୬)। ଯଦି ଏୱଂ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା''ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି? ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଦେସନାତି ନାୟଂ ଦୋସୋ। ତେନେୱାହ – ''ଏକଧମ୍ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମା ନିବ୍ବିନ୍ଦମାନୋ ସମ୍ମା ୱିରଜ୍ଜମାନୋ ସମ୍ମା ୱିମୁଚ୍ଚମାନୋ ସମ୍ମା ପରିୟନ୍ତଦସ୍ସାୱୀ ସମ୍ମଦତ୍ଥଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରୋ ହୋତି। କତମସ୍ମିଂ ଏକଧମ୍ମେ? ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା''ତି। ସ୍ୱାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ କଥାୟ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ ଆହାରପରିୟାୟେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅୟଂ ଆହାରୋ ନାମ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ।

ଚୋଦକୋ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝମାନୋ ନେୟ୍ୟତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତପଦଂ ନୀତତ୍ଥତୋ ଦହନ୍ତୋ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା''ତି ୱଚନମତ୍ତେ ଠତ୍ୱା ''ନନୁ ଚା''ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ଆଚରିୟୋ ଅୱିପରୀତଂ ତତ୍ଥ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ ''ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ତେସଞ୍ହି ଝାନଂ ଆହାରୋ

ହୋତୀ’’ତି ଆହ। ଝାନନ୍ତି ଏକଵୋକାରଭଵାଵହଂ ସଞ୍ଞାଯ ଵିରଜ୍ଜନଵସେନ ପଵତ୍ତରୂପାଵଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ। ପାଳିଯଂ ପନ ‘‘ଅନାହାରା’’ତି ଵଚନଂ ଅସଞ୍ଞଭଵେ ଚତୁନ୍ନଂ ଆହାରାନଂ ଅଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ପଚ୍ଚଯାହାରସ୍ସ ଅଭାଵତୋ। ଏଵଂ ସନ୍ତେପୀତି ଇଦଂ ସାସନେ ଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଵିସେସତୋ ଆହାରସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ, ‘‘ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଦି ତେଯେଵ ଗଯ୍ହନ୍ତି, ଅବ୍ୟାପିତଦୋସମାପନ୍ନୋ। ଅଥ ସବ୍ବୋପି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ ଆହାରୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଇମାଯ ଆହାରପାଳିଯା ଵିରୋଧୋ ଆପନ୍ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ‘‘ନ ଵିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଯେନାଧିପ୍ପାଯେନ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଵିଵରନ୍ତୋ ‘‘ଏତସ୍ମିଞ୍ଚି ସୁତ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। କବଳୀକାରାହାରାଦୀନଂ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପାହରଣାଦି ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଆହାରଭାଵୋ। ଯଥା ହି କବଳୀକାରାହାରୋ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପାହରଣେନ ରୂପକାଯଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ଏଵଂ ଫସ୍ସାଦଯୋ ଵେଦନାଦିଆହରଣେନ ନାମକାଯଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ତସ୍ମା ସତିପି ଜନକଭାଵେ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାଵୋ ଓଜାଦୀସୁ ସାତିସଯୋ ଲବ୍ଭମାନୋ ମୁଖ୍ୟୋ ଆହାରଟ୍ଠୋତି ତେ ଏଵ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଆହାରଲକ୍ଖଣା ଧମ୍ମା ଵୁତ୍ତା।

ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ପରିଯାଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ଆହାରୋତି ଵୁତ୍ତୋ, ସବ୍ବୋ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଆହରତୀତି ଇମଂ ପରିଯାଯଂ ଲଭତୀତି। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବଧମ୍ମାନଞ୍ହି’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ। ଇଦାନି ଯଥାଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ତେନେଵାହା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଯନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାହାରୋ। ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରୋପି ଗହିତୋଵ ହୋତୀତି ଯାଵତା ସୋପି ପଚ୍ଚଯଭାଵେନେଵ ଜନକୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ଚ ହୁତ୍ଵା ତଂ ତଂ ଫଲଂ ଆହରତୀତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି।

ତତ୍ଥାତି ପରିଯାଯାହାରୋ, ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରୋତି ଦ୍ଵୀସୁ ଆହାରେସୁ ଅସଞ୍ଞଭଵେ ଯଦିପି ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ପରିଯାଯାହାରୋ ପନ ଲବ୍ଭତେଵ। ଇଦାନି ତମେଵତ୍ଥଂ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ହି ବୁଦ୍ଧେ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ତିତ୍ଥକରମତନିସ୍ସିତାନଂ ଝାନଭାଵନାଯ ଅସିଜ୍ଝନତୋ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସାସନିକା ତାଦିସଂ ଝାନଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ‘‘ତିତ୍ଥାଯତନେ ପବ୍ବଜିତା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତିତ୍ଥିଯା ହି ଉପପତ୍ତିଵିସେସେ ଵିମୁତ୍ତିସଞ୍ଞିନୋ ସଞ୍ଞାଵିରାଗାଵିରାଗେସୁ ଆଦୀନଵାନିସଂସଦସ୍ସିନୋଵ ହୁତ୍ଵା ଅସଞ୍ଞସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା ଅକ୍ଖଣଭୂମିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ସାସନିକା। ଵାଯୋକସିଣେ ପରିକ୍କମ୍ମଂ କତ୍ଵାତି ଵାଯୋକସିଣେ ପଠମାଦୀନି ତୀଣି ଝାନାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା ତତିଯଜ୍ଝାନେ ଚିଣ୍ଣଵସୀ ହୁତ୍ଵା ତତୋ ଵୁଟ୍ଠାଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାଧିଗମାଯ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ଵା। ତେନେଵାହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା’’ତି।

କସ୍ମା (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୬୮-୭୩; ଦୀ। ନି। ଅଭି। ଟୀ। ୧।୬୮-୭୩) ପନେତ୍ଥ ଵାଯୋକସିଣେଯେଵ ପରିକମ୍ମଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ, ଯଥେଵ ହି ରୂପପଟିଭାଗଭୂତେସୁ କସିଣଵିସେସେସୁ ରୂପଵିଭାଵନେନ ରୂପଵିରାଗଭାଵନାସଙ୍ଖାତୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଵିସେସୋ ସଚ୍ଛିକରୀଯତି, ଏଵଂ ଅପରିବ୍ୟତ୍ତଵିଗ୍ଗହତାଯ ଅରୂପପଟିଭାଗଭୂତେ କସିଣଵିସେସେ ଅରୂପଵିଭାଵନେନ ଅରୂପଵିରାଗଭାଵନା ସଙ୍ଖାତୋ ରୂପସମାପତ୍ତିଵିସେସୋ ଅଧିଗମୀଯତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସଞ୍ଞା ରୋଗୋ, ସଞ୍ଞା ଗଣ୍ଡୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୪), ‘‘ଧି ଚିତ୍ତଂ, ଧି ଵତେତଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚ ନଯେନ ଅରୂପପ୍ପଵତ୍ତିଯା ଆଦୀନଵଦସ୍ସନେନ ତଦଭାଵେ ଚ ସନ୍ତପଣୀତଭାଵସନ୍ନିଟ୍ଠାନେନ ରୂପସମାପତ୍ତିଯା ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ଅରୂପଵିରାଗଭାଵନା। ରୂପଵିରାଗଭାଵନା ପନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପଚାରେନ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ, ତତ୍ଥାପି ଵିସେସେନ ପଠମାରୁପ୍ପଜ୍ଝାନଂ। ଯଦି ଏଵଂ ‘‘ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାକାସକସିଣେପୀ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ସାପି ଅରୂପପଟିଭାଗତା ଲବ୍ଭତୀତି? ଇଚ୍ଛିତମେଵେତଂ, କେସଞ୍ଚି ଅଵଚନଂ ପନେତ୍ଥ ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି ଅଗ୍ଗହିତଭାଵେନ। ଯଥା ହି ରୂପଵିରାଗଭାଵନା ଵିରଜ୍ଜନୀଯଧମ୍ମାଭାଵମତ୍ତେନ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା, ଵିରଜ୍ଜନୀଯଧମ୍ମପରିଭାସଭୂତେ ଚ ଵିସଯଵିସେସେ ପାତୁଭଵତି, ଏଵଂ ଅରୂପଵିରାଗଭାଵନାପୀତି ଵୁଚ୍ଚମାନେ ନ କୋଚି ଵିରୋଧୋ। ତିତ୍ଥିଯେହେଵ ପନ ତସ୍ସା ସମାପତ୍ତିଯା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତାଯ ତେସଞ୍ଚ ଵିସଯପଥେ ସୁପନିବନ୍ଧନସ୍ସେଵ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିତୋ ଦିଟ୍ଠିଵନ୍ତେହି ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି ଚତୁତ୍ଥେଯେଵ ଭୂତକସିଣେ ଅରୂପଵିରାଗଭାଵନାପରିକମ୍ମଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିଞ୍ଚ ଵଣ୍ଣକସିଣେସୁ ଵିଯ ପୁରିମଭୂତକସିଣତ୍ତଯେପି ଵଣ୍ଣପ୍ପଟିଚ୍ଛାଯାଵ ପଣ୍ଣତ୍ତି ଆରମ୍ମଣଂ ଝାନସ୍ସ ଲୋକଵୋହାରାନୁରୋଧେନେଵ ପଵତ୍ତିତୋ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୫୭) ପଥଵୀକସିଣସ୍ସ ଆଦାସଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲୂପମଵଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି, ଚତୁତ୍ଥଂ ପନ ଭୂତକସିଣଂ ଭୂତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଯମେଵ ଝାନସ୍ସ ଗୋଚରଭାଵଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ତସ୍ସେଵଂ ଅରୂପପଟିଭାଗତା ଯୁତ୍ତାତି ଵାଯୋକସିଣେଯେଵ ପରିକମ୍ମଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଧୀତି ଜିଗୁଚ୍ଛନତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ଧି ଚିତ୍ତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଜିଗୁଚ୍ଛାମି। ଧି ଵତେତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏତଂ ମମ ଚିତ୍ତଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତଂ ଵତ ହୋତୁ। ଵତାତି ସମ୍ଭାଵନେ। ତେନ ଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ସମ୍ଭାଵେନ୍ତୋ ଵଦତି। ନାମାତି ଚ ସମ୍ଭାଵନେ ଏଵ। ତେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାଵଂ ସମ୍ଭାଵେତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାଵାଭାଵେସୁ ଆଦୀନଵାନିସଂସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚିତ୍ତଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଖନ୍ତିଂ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାଵୋ ଏଵ ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂତି ଇମଂ ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଂ ତତ୍ଥ ଚ ଅଭିରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା। ତଥା ଭାଵିତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଠିତିଭାଗିଯଭାଵପ୍ପତ୍ତିଯା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନା। ତିତ୍ଥାଯତନେ ପବ୍ବଜିତସ୍ସେଵ ତଥା ଝାନଭାଵନା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକେ’’ତି। ପଣିହିତୋ ଅହୋସୀତି ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନକାଲେ ଠପିତୋ ଅହୋସି। ଯଦି ଠାନାଦିନା ଆକାରେନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତେ କମ୍ମବଲେନ,

ଯାଓ ଭେଦା ତେନେଓ୍ୱାକାରେନ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି ଆହ ‘‘ତେନ ଇରିଯାପଥେନା’’ତିଆଦି। ଏଓ୍ୱରୂପାନମ୍ପୀତି ଏଓ୍ୱଂ ଅଚେତନାନମ୍ପି। ପି-ସଦ୍ଦେନ ପଗେଓ୍ୱ ସଚେତନାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କଥଂ ପନ ଅଚେତନାନଂ ନେସଂ ପଚ୍ଚଯାହାରସ୍ସ ଉପକପ୍ପନନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ତତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ନ କେଓ୍ୱଲମାଗମୋଯେଓ୍ୱ, ଅଯମେତ୍ଥ ଯୁତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତାଓ୍ୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଉକ୍କଂସତୋ ପଞ୍ଚ ମହାକପ୍ପସତାନି ତିଟ୍ଠନ୍ତି।

ଯେ ଉଟ୍ଠାନଓ୍ୱୀରିଯେନ ଦିଓ୍ୱସଂ ଓ୍ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ତସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲମତ୍ତଂ କିଞ୍ଚିଦେଓ୍ୱ ଲଭିତ୍ୱା ଜୀଓ୍ୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତି, ତେ ଉଟ୍ଠାନଫଲୂପଜୀଓ୍ୱିନୋ। ଯେ ପନ ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞଫଲମେଓ୍ୱ ଉପଜୀଓ୍ୱନ୍ତି, ତେ ପୁଞ୍ଞଫଲୂପଜୀଓ୍ୱିନୋ। ନେରଯିକାନଂ ପନ ନେଓ୍ୱ ଉଟ୍ଠାନଓ୍ୱୀରିଯଓ୍ୱସେନ ଜୀଓ୍ୱିକକପ୍ପନଂ, ପୁଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ପନ ଲେସୋପି ନତ୍ଥୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯେ ପନ ନେରଯିକା…ପେ… ଜୀଓ୍ୱୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା’’ତି। ପଟିସନ୍ଧିଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆହରଣେନ ମନୋସଞ୍ଚେତନା ଆହାରୋତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା, ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଫଲସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘କିଂ ପଞ୍ଚ ଆହାରା ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଚୋଦେତି। ଆଚରିଯୋ ନିପ୍ପରିଯାଯାହାରେ ଅଧିପ୍ପେତେ ‘‘ସିଯା ତତ୍ଥ ଚୋଦନା ଅଓ୍ୱସରା, ସା ପନ ଏତ୍ଥ ଅନଓ୍ୱସରା’’ତି ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ଚ, ନ ପଞ୍ଚାତି ଇଦଂ ନ ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଓ୍ୱତ୍ୱା ପରିଯାଯାହାରସ୍ସେଓ୍ୱ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତଭାଓ୍ୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନନୁ ପଚ୍ଚଯୋ ଆହାରୋ’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତମେତ’’ନ୍ତି ଆହ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଆହାରୋତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଇଦାନି ଓ୍ୱୁତ୍ତମେଓ୍ୱତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ସମତ୍ଥେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ସନ୍ଧାଯା’’ତିଆଦିମାହ।

ମୁଖ୍ୟାହାରଓ୍ୱସେନପି ନେରଯିକାନଂ ଆହାରଟ୍ଠିତିକତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କବଳୀକାରାହାରଂ…ପେ… ସାଧେତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏଓ୍ୱଂ ନେରଯିକା ସୁଖପ୍ପଟିସଂଓ୍ୱେଦିନୋପି ହୋନ୍ତୀତି? ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଖେଳଓ୍ୱ ହୀ’’ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତଯୋତି ତଯୋ ଅରୂପାହାରା କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ଅଭାଓ୍ୱତୋ। ଅଓ୍ୱସେସାନନ୍ତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେହି ଅଓ୍ୱସେସାନଂ କାମଭଓ୍ୱାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ। ପଚ୍ଚଯାହାରୋ ହି ସବ୍ବେସଂ ସାଧାରଣୋତି।

ପଠମମହାପଞ୍ହସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୯। ଦୁତିଯମହାପଞ୍ହସୁତ୍ତାଦିଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୮-୨୯। ଅଟ୍ଠମେ ଏଓ୍ୱଂନାମକେତି କଜଙ୍ଗଲାତି ଏଓ୍ୱଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଓ୍ୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମକେ ମଜ୍ଝିମପ୍ପଦେସସ୍ସ ମରିଯାଦଭୂତେ ନଗରେ। ‘‘ନିଗମେ’’ତିପି ଓ୍ୱଦନ୍ତି, ‘‘ନିଚୁଲଓ୍ୱନେ’’ତିପି ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ନିଚୁଲଂ ନାମ ଏକା ରୁକ୍ଖଜାତି, ‘‘ନୀପରୁକ୍ଖୋ’’ତିପି ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ତେନ ସଞ୍ଛନ୍ନୋ ମହାଓ୍ୱନସଣ୍ଡୋ, ତତ୍ଥ ଓ୍ୱିହରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ହେତୁନା ନଯେନାତି ଚ ହେଟ୍ଠା ଓ୍ୱୁତ୍ତମେଓ୍ୱ। ନନୁ ଚ ‘‘ଏସୋ ଚେଓ୍ୱ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ’’ତି କସ୍ମା ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗଓ୍ୱତା ହି ଚତ୍ତାରୋତିଆଦିପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣା ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି, ସତ୍ତ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା। ଭିକ୍ଖୁନିଯା ପନ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଛ ନିସ୍ସାରଣୀଯା ଧାତୁଯୋ, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତି ଦସ୍ସିତଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞେଯେଓ୍ୱତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ଦସ୍ସିତୋତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି। ନଓ୍ୱମେ ନତ୍ଥି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯମହାପଞ୍ହସୁତ୍ତାଦିଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯକୋସଲସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୩୦। ଦସମେ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଝତି ଏତାଯାତି ଉଯ୍ୟୋଧିକା, ସଙ୍ଗପ୍ପହାରେହି ଯୁଜ୍ଝିତସ୍ସେତଂ ଅଧିଓ୍ୱଚନଂ। ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଝନଂ ଓ୍ୱା ଉଯ୍ୟୋଧିକୋ, ସଙ୍ଗପ୍ପହାରୋ। ତେନାହ ‘‘ଯୁଦ୍ଧତୋ ନିଓ୍ୱତ୍ତୋ’’ତି। ଉପସ୍ସୁତିଓ୍ୱସେନ ଯୁଜ୍ଝିତଙ୍କାକାରଂ ଞତ୍ୱାତି ଜେତଓ୍ୱନେ କିର ଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ଧନୁଗ୍ଗହତିସ୍ସତ୍ଥେରୋତି ଦ୍ୱେ ମହଲ୍ଲକତ୍ଥେରା ଓ୍ୱିହାରପଚ୍ଚନ୍ତେ ପଣ୍ଣସାଲାଯ ଓ୍ୱସନ୍ତି। ତେସୁ ଧନୁଗ୍ଗହତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ପଚ୍ଛିମଯାମେ ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ନିସିନ୍ନୋ ଦତ୍ତତ୍ଥେରଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ତେ ମହୋଦରୋ କୋସଲୋ ଭୁତ୍ତଭତ୍ତମେଓ୍ୱ ପୂତିଂ କରୋତି, ଯୁଦ୍ଧଓ୍ୱିଚାରଣଂ ପନ କିଞ୍ଚି ନ ଜାନାତି, ପରାଜିତୋତ୍ୱେଓ୍ୱ ଓ୍ୱଦାପେତୀ’’ତି ଓ୍ୱତ୍ୱା ତେନ ‘‘କିଂ ପନ କାତୁଂ ଓ୍ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତେ – ‘‘ଭନ୍ତେ, ଯୁଦ୍ଧୋ ନାମ ପଦୁମବ୍ୟୂହୋ ଚକ୍କବ୍ୟୂହୋ ସକଟବ୍ୟୂହୋତି ତଯୋ ବ୍ୟୂହା ହୋନ୍ତି, ଅଜାତସତ୍ତୁଂ ଗଣ୍ହିତୁକାମେନ ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ ପଦ୍ଧତକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଦ୍ୱୀସୁ ପଦ୍ଧତଭିତ୍ତୀସୁ ମନୁସ୍ସେ ଠପେତ୍ୱା ପୁରତୋ ଦୁଦ୍ଧଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଦ୍ଧତନ୍ତରଂ ପଓ୍ୱିଟ୍ଠଭାଓ୍ୱଂ ଜାନିତ୍ୱା ପଓ୍ୱିଟ୍ଠମଗ୍ଗଂ ରୁନ୍ଧିତ୍ୱା ପୁରତୋ ଚ ପଚ୍ଛତୋ ଚ ଉଭୋସୁ ପଦ୍ଧତଭିତ୍ତୀସୁ ଓ୍ୱଗ୍ଗିତ୍ୱା ନଦିତ୍ୱା ଜାଲପକ୍ଖିତ୍ତମଚ୍ଛଂ ଓ୍ୱିଯ କତ୍ୱା ସକ୍କା ଗହେତୁ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ‘‘ଭିକ୍ଖୂନଂ କଥାସଲ୍ଲାପଂ ସୁଣାଥା’’ତି ରଞ୍ଞୋ ପେସିତଚରପୁରିସା ତଂ ସୁତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜା ସଙ୍ଗାମଭେରିଂ ପହରାପେତ୍ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ସକଟବ୍ୟୂହଂ କତ୍ୱା ଅଜାତସତ୍ତୁଂ ଜୀଓ୍ୱଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପସ୍ସୁତିଓ୍ୱସେ…ପେ॥ ଅଜାତସତ୍ତୁଂ ଗଣ୍ହୀ’’ତି।

ଦୋଣପାକନ୍ତି ଦୋଣତଣ୍ଡୁଲାନଂ ପକ୍କଭତ୍ତଂ। ଦୋଣନ୍ତି ଚତୁନାଳିକାନମେତମଧିଓ୍ୱଚନଂ। ମନୁଜସ୍ସାତି ସତ୍ତସ୍ସ। ତନୁକସ୍ସାତି ତନୁକା ଅପ୍ପିକା ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଓ୍ୱିସଭାଗଓ୍ୱେଦନା ନ ହୋନ୍ତି। ସଣିକନ୍ତି ମନ୍ଦଂ ମୁଦୁକଂ, ଅପରିସ୍ସଯମେଓ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୀରତୀତି ପରିଭୁତ୍ତାହାରୋ ପଚ୍ଚତି। ଆଯୁ

ପାଲଯନ୍ତି ନିରୋଗୋ ଅୱେଦନୋ ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ସଣିକଂ ଜୀରତୀତି ସୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରିମିତାହାରତାଯ ସଣିକଂ ଚିରେନ ଜୀରତି ଜରଂ ପାପୁଣାତି ଜୀୱିତଂ ପାଲଯନ୍ତୋ।

ଇମଂ ୱାଦଂ ଅଦାସୀତି ଏକସ୍ମିଂ କିର (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୦୩ ପସେନଦିକୋସଲୱତ୍ଥୁ) ସମଯେ ରାଜା ତଣ୍ଡୁଲଦୋଣସ୍ସ ଓଦନଂ ତଦୁପିଯେନ ସୂପବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ଭୁଞ୍ଜତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଭୁତ୍ତପାତରାସୋ ଭତ୍ତସମ୍ମଦଂ ଅୱିନୋଦେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କିଲନ୍ତରୂପୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସମ୍ପରିୱତ୍ତତି, ନିଦ୍ଦାଯ ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନୋପି ଲହୁକଂ ନିପଜ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ଆହ ‘‘କିଂ, ମହାରାଜ, ଅୱିସ୍ସମିତ୍ୱାୱ ଆଗତୋସୀ’’ତି। ଆମ, ଭନ୍ତେ, ଭୁତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମେ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ହୋତୀତି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା, ‘‘ମହାରାଜ, ଅତିବହୁଭୋଜୀନଂ ଏତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା –

‘‘ମିଦ୍ଧୀ ଯଦା ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚ,

ନିଦ୍ଦାଯିତା ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀ;

ମହାୱରାହୋୱ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ,

ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ’’ତି। (ଧ। ପ। ୩୨୫; ନେତ୍ତି। ୨୬, ୯୦) –

ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଓୱଦିତ୍ୱା, ‘‘ମହାରାଜ, ଭୋଜନଂ ନାମ ମତ୍ତାଯ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ମତ୍ତଭୋଜିନୋ ହି ସୁଖଂ ହୋତୀ’’ତି ଉତ୍ତରିପି ପୁନ ଓୱଦନ୍ତୋ ‘‘ମନୁଜସ୍ସ ସଦା ସତୀମତୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୪) ଇମଂ ଗାଥମାହ।

ରାଜା ପନ ଗାଥଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ସମୀପେ ଠିତଂ ପନ ଭାଗିନେଯ୍ୟଂ ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ମାଣୱଂ ‘‘ଇମଂ ଗାଥଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହ ତାତା’’ତି ଆହ। ସୋ ତଂ ଗାଥଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ‘‘କିଂ କରୋମି, ଭନ୍ତେ’’ତି ସତ୍ଥାରଂ ପୁଚ୍ଛି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ଆହ, ‘‘ମାଣୱ, ଇମଂ ଗାଥଂ ନଟୋ ୱିଯ ପତ୍ତପତ୍ତଟ୍ଠାନେ ମା ଅୱଚ, ରଞ୍ଞୋ ପାତରାସଂ ଭୁଞ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ପଠମପିଣ୍ଡାଦୀସୁପି ଅୱତ୍ୱା ଅୱସାନେ ପିଣ୍ଡେ ଗହିତେ ୱଦେଯ୍ୟାସି, ରାଜା ସୁତ୍ୱା ଭତ୍ତପିଣ୍ଡଂ ଛଡ୍ଡେସ୍ସତି। ଅଥ ରଞ୍ଞୋ ହତ୍ଥେସୁ ଧୋତେସୁ ପାତିଂ ଅପନେତ୍ୱା ସିତ୍ଥାନି ଗଣେତ୍ୱା ତଦୁପିଯଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଞତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ତାୱତକେ ତଣ୍ଡୁଲେ ହାରେଯ୍ୟାସି। ପାତରାସେ ଚ ୱତ୍ୱା ସାଯମାସେ ମା ୱଦେଯ୍ୟାସୀ’’ତି। ସୋ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ତଂ ଦିୱସଂ ରଞ୍ଞୋ ପାତରାସଂ ଭୁତ୍ୱା ଗତତ୍ତା ସାଯମାସେ ଭଗୱତୋ ଅନୁସିଟ୍ଠିନିଯାମେନ ଗାଥଂ ଅଭାସି। ରାଜା ଦସବଲସ୍ସ ୱଚନଂ ସରିତ୍ୱା ଭତ୍ତପିଣ୍ଡଂ ପାତିଯଂଯେୱ ଛଡ୍ଡେସି। ରଞ୍ଞୋ ହତ୍ଥେସୁ ଧୋତେସୁ ପାତିଂ ଅପନେତ୍ୱା ସିତ୍ଥାନି ଗଣେତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ତତ୍ତକେ ତଣ୍ଡୁଲେ ହରିଂସୁ, ସୋପି ମାଣୱୋ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ତଥାଗତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛତି। ଦସବଲସ୍ସ ୱିସ୍ସାସିକୋ ଅହୋସି। ଅଥ ନଂ ଏକଦିୱସଂ ପୁଚ୍ଛି ‘‘ରାଜା କିତ୍ତକଂ ଭୁଞ୍ଜତୀ’’ତି? ସୋ ‘‘ନାଳିକୋଦନ’’ନ୍ତି ଆହ। ୱଟ୍ଟିସ୍ସତି ଏତ୍ତାୱତା ପୁରିସଭାଗୋ ଏସ, ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗାଥଂ ମା ୱଦୀତି। ରାଜା ତଥେୱ ସଣ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନାଳିକୋଦନପରମତାଯ ସଣ୍ଠାସୀ’’ତି।

ରତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ୱଡ୍ଢିତଂ ସୀଲଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱଡ୍ଢିତସୀଲୋ। ଅପୋଥୁଜ୍ଜନିକେହି ସୀଲେହୀତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେହି ସୀଲଂ ଅରିଯଂ ସୁଦ୍ଧଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରିଯସୀଲୋ’’ତି। ତଦେକଂ ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୁସଲସୀଲୋ’’ତି।

ଦୁତିଯକୋସଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଉପାଲିୱଗ୍ଗୋ

୧। ଉପାଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଅତ୍ଥୱସେତି ୱୁଦ୍ଧିୱିସେସେ, ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିହେତୁ ଅଧିଗମନୀଯେ ହିତୱିସେସେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥୋୟେୱ ୱା ଅତ୍ଥୱସୋ, ଦସ ଅତ୍ଥେ ଦସ କାରଣାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଫଲଂ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ୱସୋ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୱସୋ, ହେତୂତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''ଯେ ମମ ସୋତବ୍ବଂ ସଦ୍ଦହାତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତି, ତେସଂ ତଂ ଅସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ଯୋ ଚ ତଥାଗତସ୍ସ ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ତଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ସଂୱତ୍ତତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ ଆଦୀନୱନ୍ତି ଭଦ୍ଦାଲିସୁତ୍ତେ ୱିଯ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ସୁଖୱିହାରାଭାୱେ ସହଜୀୱମାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସହଜୀୱିତାପି ସୁଖୱିହାରୋୱ ୱୁତ୍ତୋ। ସୁଖୱିହାରୋ ନାମ ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିଯାପଥୱିହାରାନଂ ଫାସୁତା।

ମଙ୍କୁତନ୍ତି ନିତ୍ତେଜତଂ। ଧମ୍ମେନାତିଆଦୀସୁ ଧମ୍ମୋତି ଭୂତଂ ୱତ୍ଥୁ। ୱିନଯୋତି ଚୋଦନା ଚେୱ ସାରଣା ଚ। ସତ୍ଥୁସାସନନ୍ତି ଞତ୍ତିସମ୍ପଦା ଚେୱ ଅନୁସ୍ସାୱନସମ୍ପଦା ଚ।

ପିଯସୀଲାନନ୍ତି ସିକ୍ଖାକାମାନଂ। ତେସଞ୍ହି ସୀଲଂ ପିଯଂ ହୋତି। ତେନେୱାହ ''ସିକ୍ଖାତ୍ତଯପାରିପୂରିଯା ଘଟମାନା''ତି। ସନ୍ଦିଦ୍ଧମନାତି ସଂସଯଂ ଆପଜ୍ଜମନା । ଉଦ୍ଦଠହା ହୋନ୍ତୀତି ପୀଠଇତା ହୋନ୍ତି। ସଙ୍ଘକମ୍ମାନୀତି ସତିପି ଉପୋସଥପୱାରଣାନଂ ସଙ୍ଘକମ୍ମଭାୱେ ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାଯେନ ଉପୋସଥଂ ପୱାରଣଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଦାଦିସେସସଙ୍ଘକମ୍ମାନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱୋ ସାମଗ୍ଗୀ।

''ନାହଂ, ଚୁନ୍ଦ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂୟେୱ ଆସୱାନଂ ସଂୱରାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେମୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୮୨) ଏତ୍ଥ ୱିୱାଦମୂଲଭୂତା କିଲେସା ଆସୱାତି ଆଗତା।

''ଯେନ ଦେୱୂପପତ୍ୟସ୍ସ, ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ୱା ୱିହଙ୍ଗମୋ;

ଯକ୍ଖତ୍ତଂ ଯେନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ବଜେ;

ତେ ମଯ୍ହଂ ଆସୱା ଖୀଣା, ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ୱିନଳୀକତା''ତି। (ଅ। ନି। ୪।୩୬) –

ଏତ୍ଥ ତେଭୂମକଂ କମ୍ମଂ ଅୱସେସା ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ଇଧ ପନ ପରୂପୱାଦୱିପ୍ପଟିସାରୱଧବନ୍ଧାଦଯୋ ଚେୱ ଅପାଯଦୁକ୍ଖଭୂତା ଚ ନାନପ୍ପକାରା ଉପଦ୍ଦୱା ଆସୱାତି ଆହ ''ଅସଂୱରେ ଠିତେନ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ପତ୍ତବ୍ବା''ତିଆଦି। ଯଦି ହି ଭଗୱା ସିକ୍ଖାପଦଂ ନ ଚ ପଞ୍ଞପେଯ୍ୟ, ତତୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଟିସେୱନଅଦିନ୍ନାଦାନପାଣାତିପାତାଦିହେତୁ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ପରୂପୱାଦାଦଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା ନାନପ୍ପକାରା ଅନତ୍ଥା, ଯେ ଚ ତନ୍ନିମିତ୍ତମେୱ ନିରଯାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣାଦିୱସେନ ମହାଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନପ୍ପକାରା ଅନତ୍ଥା, ତେ ସନ୍ଧାଯ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ଆସୱାନଂ ସଂୱରାଯ ସମ୍ପରାଯିକାନଂ ଆସୱାନଂ ପଟିଘାତାଯା''ତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ତତ୍ଥ ଭୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ପତ୍ତବ୍ବା''ତି। ସମ୍ମୁଖା ଗରହନଂ ଅକିତ୍ତି, ପରମ୍ମୁଖା ଗରହନଂ ଅଯସୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମୁଖା ପରମ୍ମୁଖା ଗରହନଂ ଅକିତ୍ତି, ପରିୱାରହାନି ଅଯସୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆଗମନମଗ୍ଗଥକନାଯାତି ଆଗମନଦ୍ୱାରପିଦହନତ୍ଥାଯ। ସମ୍ପରେତବ୍ବତୋ ପେଚ୍ଚ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ସମ୍ପରାଯୋ, ପରଲୋକୋତି ଆହ ''ସମ୍ପରାଯେ ନରକାଦୀସୂ''ତି।

ମେଥୁନାଦୀନି ରଜ୍ଜନଟ୍ଠାନାନି। ପାଣାତିପାତାଦୀନି ଦୁସ୍ସନଟ୍ଠାନାନି।

ସଂୱରୱିନଯୋତି ସୀଲସଂୱରୋ, ସତିସଂୱରୋ, ଞାଣସଂୱରୋ, ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ୱୀରିଯସଂୱରୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସଂୱରୋ। ଯଥାସକଂ ସଂୱରିତବ୍ବାନଂ ୱିନେତବ୍ବାନଞ୍ଚ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ସଂୱରଣତୋ ସଂୱରୋ, ୱିନଯନତୋ ୱିନଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି । ପହାନୱିନଯୋତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ, ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ, ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧଂ ପହାନଂ ଯସ୍ମା ଚାଗଟ୍ଠେନ ପହାନଂ, ୱିନଯଟ୍ଠେନ ୱିନଯୋ, ତସ୍ମା ''ପହାନୱିନଯୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମଥୱିନଯୋତି ସତ୍ତ ଅଧିକରଣସମଥା। ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିନଯୋତି ସିକ୍ଖାପଦମେୱ। ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ହି

ୱିଜ୍ଜମାନାଯ ଏୱ ସିକ୍ଖାପଦସନ୍ଥୱତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିନଯୋପି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅନୁଗ୍ଗହିତୋ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଉପାଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଉପାଲିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ଅକ୍କୋସୱଗ୍ଗୋ

୧-୮। ୱିୱାଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୧-୪୮। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ଛଟ୍ଠେ ଖଣଭଙ୍ଗୁରତାୟ ନ ନିଚ୍ଚା ନ ଧୁୱାତି ଅନିଚ୍ଚା। ତତୋ ଏୱ ପଣ୍ଡିତେହି ନ ଇଚ୍ଚା ନ ଉପଗନ୍ତବ୍ବାତିପି ଅନିଚ୍ଚା। ସ୍ୱାୟଂ ନେସଂ ଅନିଚ୍ଚଟ୍ଠୋ ଉଦୟୱୟପରିଚ୍ଛିନ୍ନତାୟ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱିନୋ''ତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିନସ୍ସକାତି ଅତ୍ଥୋ। ସାରରହିତାତି ନିଚ୍ଚସାରଧୁୱସାରଅତ୍ତସାରୱିରହିତା। ମୁସାତି ୱିସଂୱାଦନଟ୍ଠେନ ମୁସା, ଏକଂସେନ ଅସୁଭାଦିସଭାୱା ତେ ବାଲାନଂ ସୁଭାଦିଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ସୁଭାଦିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ସବ୍ବେ ୱିସଂୱାଦେନ୍ତି। ତେନାହ ''ନିଚ୍ଚସୁଭସୁଖା ୱିୟା''ତିଆଦି। ନ ପସ୍ସନସଭାୱାତି ଖଣପଭଙ୍ଗୁରତାଇତ୍ତରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତାୟ ଦିସ୍ସମାନା ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ଅଦସ୍ସନପକତିକା। ଏତେ ହି ଖେତ୍ତଂ ୱିୟ ୱତ୍ଥୁ ୱିୟ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିୟ ଚ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ୱାପି କତିପାହେନେୱ ସୁପିନକେ ଦିଟ୍ଠା ୱିୟ ନ ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି। ସତ୍ତମଟ୍ଠମାନି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନି।

ୱିୱାଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ସରୀରଟ୍ଠଧମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୯-୫୦। ନୱମେ ପୁନବ୍ଭୱଦାନଂ ପୁନବ୍ଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ପୁନବ୍ଭୱୋ ସୀଲମସ୍ସାତି ପୋନୋଭୱିକୋ, ପୁନବ୍ଭୱଦାୟକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପୁନବ୍ଭୱନିବ୍ବତ୍ତକୋ''ତି। ଭୱସଙ୍ଖରଣକମ୍ମନ୍ତି ପୁନବ୍ଭୱନିବ୍ବତ୍ତନକକମ୍ମଂ। ଦସମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ସରୀରଟ୍ଠଧମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକ୍କୋସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୨। ଦୁତିୟପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୬) ୧। ସଚିତ୍ତୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୦। ସଚିତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୧-୬୦। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ଦସମେ ପିତ୍ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନମେତେସନ୍ତି ପିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା, ପିତ୍ତପଚ୍ଚଯାପିତ୍ତହେତୁକାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେମ୍ହସମୁଟ୍ଠାନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସନ୍ନିପାତିକାତି ତିଣ୍ଣମ୍ପି ପିତ୍ତାଦୀନଂ କୋପେନ ସମୁଟ୍ଠିତା। ଉତୁପରିଣାମଜାତି ୱିସଭାଗୌତୁତୋ ଜାତା। ଜଙ୍ଗଲଦେସୱାସୀନଞ୍ହି ଅନୂପଦେସେ ୱସନ୍ତାନଂ ୱିସଭାଗୋ ଚ ଉତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅନୂପଦେସୱାସୀନଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲଦେସେତି ଏୱଂ ପରସମୁଦ୍ଦତୀରାଦିୱସେନପି ଉତୁୱିସଭାଗତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଯେୱ। ତତୋ ଜାତାତି ଉତୁପରିଣାମଜା। ଅତ୍ତନୋ ପକତିଚରିଯାନଂ ୱିସଯାନଂ ୱିସମଂ କାଯପରିହରଣୱସେନ ଜାତା ୱିସମପରିହାରଜା। ତେନାହ ‘‘ଅତିଚିରଟ୍ଠାନନିସଜ୍ଜାଦିନା ୱିସମପରିହାରେନ ଜାତା’’ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମହାଭାରୱହନସୁଧାକୋଟ୍ଟନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ପରସ୍ସ ଉପକ୍କମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତା ଓପକ୍କମିକା। ବାହିରଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କେୱଲଂ କମ୍ମୱିପାକତୋୱ ଜାତା କମ୍ମୱିପାକଜା। ତତ୍ଥ ପୁରିମେହି ସତ୍ତହି କାରଣେହି ଉପ୍ପନ୍ନା ସାରୀରିକା ୱେଦନା ସକ୍କା ପଟିବାହିତୁଂ, କମ୍ମୱିପାକଜାନଂ ପନ ସବ୍ବଭେସଜ୍ଜାନିପି ସବ୍ବପରିତ୍ତାନିପି ନାଲଂ ପଟିଘାତାଯ।

ସଚିତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଚିତ୍ତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୭) ୨। ଯମକଵଗ୍ଗୋ

୧-୭। ଅଵିଜ୍ଜାସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୬୧-୬୭। ଦୁତିୟସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ସତ୍ତମେ ନଳକପାନକେତି ଏଵଂନାମକେ ନିଗମେ। ପୁବ୍ବେ କିର (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୯ ଆଦୟୋ) ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ କପିୟୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ମହାକାୟୋ କପିରାଜା ହୁତ୍ଵା ଅନେକସତଵାନରସହସ୍ସପରିଵୁତୋ ପବ୍ବତପାଦେ ଵିଚରି, ପଞ୍ଞଵା ଖୋ ପନ ହୋତି ମହାପଞ୍ଞୋ। ସୋ ପରିସଂ ଏଵଂ ଓଵଦତି, ‘‘ତାତା, ଇମସ୍ମିଂ ପବ୍ବତପାଦେ ଵିସଫଲାନି ହୋନ୍ତି, ଅମନୁସ୍ସପରିଗ୍ଗହିତା ପୋକ୍ଖରଣିକା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତୁମ୍ହେ ପୁବ୍ବେ ଖାଦିତପୁବ୍ବାନେଵ ଫଲାନି ଖାଦଥ, ପୀତପୁବ୍ବାନେଵ ପାନୀୟାନି ପିଵଥ, ଏତ୍ଥ ଵୋ ପଟିପୁଚ୍ଛିତକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ତେ ଅପୀତପୁବ୍ବଂ ଦିସ୍ଵା ସହସାଵ ଅପିଵିତ୍ଵା ସମନ୍ତା ପରିଧାଵିତ୍ଵା ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଆଗମନଂ ଓଲୋକୟମାନା ନିସୀଦିଂସୁ। ମହାସତ୍ତୋ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ‘‘କିଂ, ତାତା, ପାନୀୟଂ ନ ପିଵଥା’’ତି ଆହ। ତୁମ୍ହାକଂ ଆଗମନଂ ଓଲୋକେମାତି। ‘‘ସାଧୁ, ତାତା’’ତି ସମନ୍ତା ପଦଂ ପରିୟେସମାନୋ ଓତିଣ୍ଣପଦଂୟେଵ ଅଦ୍ଦସ, ନ ଉତ୍ତିଣ୍ଣପଦଂ। ଅଦିସ୍ଵା ‘‘ସପରିସ୍ସୟା’’ତି ଅଞ୍ଞାସି। ତାଵଦେଵ ଚ ତତ୍ଥ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତଅମନୁସ୍ସୋ ଉଦକଂ ଦ୍ଵେଧା କତ୍ଵା ଉଟ୍ଠାସି – ସେତମୁଖୋ, ନୀଲକୁଚ୍ଛି, ରତ୍ତହତ୍ଥପାଦୋ, ମହାଦାଠିକୋ, ଵନ୍ତଦାଠୋ, ଵିରୂପୋ, ବୀଭଚ୍ଛୋ, ଉଦକରକ୍ଖସୋ। ସୋ ଏଵମାହ – ‘‘କସ୍ମା ପାନୀୟଂ ନ ପିଵଥ, ମଧୁରଂ ଉଦକଂ ପିଵଥ, କିଂ ତୁମ୍ହେ ଏତସ୍ସ ଵଚନଂ ସୁଣାଥା’’ତି। ମହାସତ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତ୍ଵଂ ଅଧିଵତ୍ଥୋ ଅମନୁସ୍ସୋ’’ତି? ଆମାହନ୍ତି। ‘‘ତ୍ଵଂ ଇଧ ଓତିଣ୍ଣେ ଲଭସୀ’’ତି ଆହ। ଆମ, ତୁମ୍ହେ ପନ ସବ୍ବେ ଖାଦିସ୍ସାମୀତି। ନ ସକ୍ଖିସ୍ସସି ଯକ୍ଖାତି। ପାନୀୟଂ ପନ ପିଵିସ୍ସଥାତି। ଆମ, ପିଵିସ୍ସାମାତି। ଏଵଂ ସନ୍ତେ ଏକମ୍ପି ଵାନରଂ ନ ମୁଞ୍ଚିସ୍ସନ୍ତି। ‘‘ପାନୀୟଞ୍ଚ ପିଵିସ୍ସାମ, ନ ଚ ତେ ଵସଂ ଗମିସ୍ସାମା’’ତି ନଳଂ ଆହରାପେତ୍ଵା କୋଟିୟଂ ଗହେତ୍ଵା ଧମି। ସବ୍ବୋ ଏକଚ୍ଛିଦ୍ଦୋ ଅହୋସି। ତୀରେ ନିସୀଦିତ୍ଵାଵ ପାନୀୟଂ ପିଵି। ସେସଵାନରାନମ୍ପି ପାଟିୟେକ୍କଂ ନଳଂ ଆହରାପେତ୍ଵା ଧମିତ୍ଵା ଅଦାସି। ସବ୍ବେ ତେ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେଵ ପାନୀୟଂ ପିଵିଂସୁ। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ଦିସ୍ଵା ପଦମନୁତ୍ତିଣ୍ଣଂ, ଦିସ୍ଵାନୋତରିତଂ ପଦଂ;

ନଳେନ ଵାରିଂ ପିସ୍ସାମ, ନେଵ ମଂ ତ୍ଵଂ ଵଧିସ୍ସସୀ’’ତି। (ଜା। ୧।୧।୨୦);

ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାଵଜ୍ଜଦିଵସା ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ନଳା ଏକଚ୍ଛିଦ୍ଦାଵ ହୋନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି କପ୍ପେ କପ୍ପଟ୍ଠିୟପାଟିହାରିୟାନି ନାମ ଚନ୍ଦେ ସସଲକ୍ଖଣଂ (ଜା। ୧।୪।୬୧ ଆଦୟୋ), ଵଟ୍ଟଜାତକେ (ଜା। ୧।୧।୩୫) ସଚ୍ଚକିରିୟଟ୍ଠାନେ ଅଗ୍ଗିଜାଲସ୍ସ ଆଗମନୁପଚ୍ଛେଦୋ, ଘଟୀକାରସ୍ସ ମାତାପିତୂନଂ ଵସନଟ୍ଠାନେ ଅନୋଵସ୍ସନଂ (ମ। ନି। ୨।୨୯୧), ପୋକ୍ଖରଣିୟା ତୀରେ ନଳାନଂ ଏକଚ୍ଛିଦ୍ଦଭାଵୋତି। ଇତି ସା ପୋକ୍ଖରଣୀ ନଳେନ ପାନୀୟସ୍ସ ପିଵିତତ୍ତା ‘‘ନଳକପାନକା’’ତି ନାମଂ ଲଭି। ଅପରଭାଗେ ତଂ ପୋକ୍ଖରଣିଂ ନିସ୍ସାୟ ନିଗମୋ ପତିଟ୍ଠାସି, ତସ୍ସପି ‘‘ନଳକପାନ’’ନ୍ତ୍ଵେଵ ନାମଂ ଜାତଂ। ତଂ ପନ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ନଳକପାନେ’’ତି। ପଲାସଵନେତି କିଂସୁକଵନେ।

ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତନ୍ତି ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାୟଂ ଇଦଂ ଆମେଡିତଵଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ ଯଂ ଦିସ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅନୁଵିଲୋକେତ୍ଵାତି ଏତ୍ଥ ଅନୁ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପରୀ’’ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ତତୋ ତତୋ ଵିଲୋକେତ୍ଵା’’ତି। କସ୍ମା ଆଗିଲାୟତି କୋଟିସହସ୍ସହତ୍ଥିନାଗାନଂ ବଲଂ ଧାରେନ୍ତସ୍ସାତି ଚୋଦକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଆଚରିୟୋ ପନସ୍ସ ‘‘ଏସ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଭାଵୋ, ଯଦିଦଂ ଅନିଚ୍ଚତା। ଯେ ପନ ଅନିଚ୍ଚା, ତେ ଏକନ୍ତେନେଵ ଉଦୟଵୟପ୍ପଟିପୀଳିତତାୟ ଦୁକ୍ଖା ଏଵ। ଦୁକ୍ଖସଭାଵେସୁ ତେସୁ ସତ୍ଥୁକାୟେ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅୟଂ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗଵତୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ପିଟ୍ଠିଵାତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ସୋ ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବେକତକମ୍ମପଚ୍ଚୟା। ଏତ୍ଥାହ ‘‘କିଂ ପନ ତଂ କମ୍ମଂ, ଯେନ ଅପରିମାଣକାଲଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଚିତଵିପୁଲପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ ସତ୍ଥା ଏଵରୂପଂ ଦୁକ୍ଖଵିପାକମନୁଭଵତୀ’’ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ଅୟମେଵ ଭଗଵା ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ଅତୀତଜାତିୟଂ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ଵା ପାପଜନସେଵୀ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୋ ଚରତି। ସୋ ଏକଦିଵସଂ ନିବ୍ବୁଦ୍ଧେ ଵତ୍ତମାନେ ଏକଂ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତଂ ଗହେତ୍ଵା ଗାଳ୍ହତରଂ ନିପ୍ପୀଳେସି। ତେନ କମ୍ମେନ ଇଦାନି ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ଵାପି ଦୁକ୍ଖମନୁଭଵି। ଯଥା ଚେତଂ, ଏଵଂ ଚିଞ୍ଚମାଣଵିକାଦୀନମିତ୍ଥୀନଂ ଯାନି ଭଗଵତୋ ଅବ୍ଭକ୍ଖାନାଦୀନି ଦୁକ୍ଖାନି, ସବ୍ବାନି ପୁବ୍ବେକତସ୍ସ ଵିପାକାଵସେସାନି, ଯାନି କମ୍ମପିଲୋତିକାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୯।୬୪-୯୬) –

‘‘ଅନୋତତ୍ତସରାସନ୍ନେ, ରମଣୀୟେ ସିଲାତଲେ;

ନାନାରତନପଜ୍ଜୋତେ, ନାନାଗନ୍ଧୱନନ୍ତରେ।

‘‘ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ, ପରେତୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ଆସୀନୋ ବ୍ଯାକରୀ ତତ୍ଥ, ପୁବ୍ବକମ୍ମାନି ଅତ୍ତନୋ।

‘‘ସୁଣାଥ ଭିକ୍ଖୱୋ ମଯ୍ହଂ, ଯଂ କମ୍ମଂ ପକତଂ ମଯା;

ପିଲୋତିକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ, ବୁଦ୍ଧତ୍ତେପି ୱିପଚ୍ଚତି।

୧।

‘‘ମୁନାଳି ନାମହଂ ଧୁତ୍ତୋ, ପୁବ୍ବେ ଅଞ୍ଞାସୁ ଜାତିସୁ;

ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ସୁରଭିଂ, ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖିଂ ଅଦୂସକଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ନିରଯେ ସଂସରିଂ ଚିରଂ;

ବହୂ ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦେସି ୱେଦନଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମାୱସେସେନ, ଇଧ ପଚ୍ଛିମକେ ଭୱେ;

ଅବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ମଯା ଲଦ୍ଧଂ, ସୁନ୍ଦରିକାଯ କାରଣା।

୨।

‘‘ସବ୍ବାଭିଭୁସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ନନ୍ଦୋ ନାମାସି ସାୱକୋ;

ତଂ ଅବ୍ଭକ୍ଖାଯ ନିରଯେ, ଚିରଂ ସଂସରିତଂ ମଯା।

‘‘ଦସ ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ନିରଯେ ସଂସରିଂ ଚିରଂ;

ମନୁସ୍ସଭାୱଂ ଲଦ୍ଧାହଂ, ଅବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ବହୁଂ ଲଭିଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମାୱସେସେନ, ଚିଞ୍ଚମାଣୱିକା ମମଂ;

ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖି ଅଭୂତେନ, ଜନକାଯସ୍ସ ଅଗ୍ଗତୋ।

୩।

‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁତୱା ଆସିଂ, ଅହଂ ସକ୍କତପୂଜିତୋ;

ମହାୱନେ ପଞ୍ଚସତେ, ମନ୍ତେ ୱାଚେସି ମାଣୱେ।

‘‘ତତ୍ଥାଗତୋ ଇସି ଭୀମୋ, ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ତଞ୍ଚାହଂ ଆଗତଂ ଦିସ୍ୱା, ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖିଂ ଅଦୂସକଂ।

‘‘ତତୋହଂ ଅୱଚଂ ସିସ୍ସେ, କାମଭୋଗୀ ଅଯଂ ଇସି;

ମୟ୍ହମ୍ପି ଭାସମାନସ୍ସ, ଅନୁମୋଦିଂସୁ ମାଣୱା।

‘‘ତତୋ ମାଣୱକା ସବ୍ବେ, ଭିକ୍ଖମାନଂ କୁଲେ କୁଲେ;

ମହାଜନସ୍ସ ଆହଂସୁ, କାମଭୋଗୀ ଅଯଂ ଇସି।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସତା ଇମେ;

ଅବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ଲଭୁଂ ସବ୍ବେ, ସୁନ୍ଦରିକାଯ କାରଣା।

୪।

‘‘ୱେମାତୁଭାତରଂ ପୁବ୍ବେ, ଧନହେତୁ ହନିଂ ଅହଂ;

ପକ୍ଖିପିଂ ଗିରିଦୁଗ୍ଗସ୍ମିଂ, ସିଲାଯ ଚ ଅପିଂସଯିଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଦେୱଦତ୍ତୋ ସିଲଂ ଖିପି;

ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ ପିଂସଯୀ ପାଦେ, ମମ ପାସାଣସକ୍ଖରା।

୫।

‘‘ପୁରେହଂ ଦାରକୋ ହୁତ୍ୱା, କୀଳମାନୋ ମହାପଥେ;

ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱାନ, ମଗ୍ଗେ ସକଲିକଂ ଖିପିଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଇଧ ପଚ୍ଛିମକେ ଭୱେ;

ୱଧତ୍ଥଂ ମଂ ଦେୱଦତ୍ତୋ, ଅଭିମାରେ ପଯୋଜଯି।

୬।

‘‘ହତ୍ଥାରୋହୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ପଚ୍ଚେକମୁନିମୁତ୍ତମଂ;

ପିଣ୍ଡାଯ ୱିଚରନ୍ତଂ ତଂ, ଆସାଦେସିଂ ଗଜେନହଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଭନ୍ତୋ ନାଳାଗିରୀ ଗଜୋ;

ଗିରିବ୍ବଜେ ପୁରୱରେ, ଦାରୁଣୋ ସମୁପାଗମି।

୭।

‘‘ରାଜାହଂ ପତ୍ଥିୱୋ ଆସିଂ, ସତ୍ତିଯା ପୁରିସଂ ହନିଂ;

ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ନିରଯେ ପଚ୍ଚିସଂ ଭୁସଂ।

‘‘କମ୍ମୁନୋ ତସ୍ସ ସେସେନ, ଇଦାନି ସକଲଂ ମମ;

ପାଦେ ଛୱିଂ ପକପ୍ପେସି, ନ ହି କମ୍ମଂ ୱିନସ୍ସତି।

୮।

‘‘ଅହଂ କେୱଟ୍ଟଗାମସ୍ମିଂ, ଅହୁଂ କେୱଟ୍ଟଦାରକୋ;

ମଚ୍ଛକେ ଘାତିତେ ଦିସ୍ୱା, ଜନଯିଂ ସୋମନସ୍ସକଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ସୀସଦୁକ୍ଖଂ ଅହୂ ମମ;

ସବ୍ବେ ସକ୍କା ଚ ହଞ୍ଞିଂସୁ, ଯଦା ହନି ୱିଟଟୂଭୋ।

୯।

‘‘ଫୁସ୍ସସ୍ସାହଂ ପାୱଚନେ, ସାୱକେ ପରିଭାସଯିଂ;

ଯୱଂ ଖାଦଥ ଭୁଞ୍ଜଥ, ମା ଚ ଭୁଞ୍ଜଥ ସାଲଯୋ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ତେମାସଂ ଖାଦିତଂ ଯୱଂ;

ନିମନ୍ତିତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ, ୱେରଞ୍ଜାଯଂ ୱସିଂ ତଦା।

୧୦।

‘‘ନିବ୍ବୁଦ୍ଧେ ୱତ୍ତମାନମ୍ହି, ମଲ୍ଲପୁତ୍ତଂ ନିହେଠଯିଂ;

ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ପିଟ୍ଠିଦୁକ୍ଖଂ ଅହୂ ମମ।

୧୧।

‘‘ତିକିଚ୍ଛକୋ ଅହଂ ଆସିଂ, ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତଂ ୱିରେଚଯିଂ;

ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ହୋତି ପକ୍ଖନ୍ଦିକା ମମ।

୧୨।

‘‘ଅୱଚାହଂ ଜୋତିପାଲୋ, ସୁଗତଂ କସ୍ସପଂ ତଦା;

କୁତୋ ନୁ ବୋଧି ମୁଣ୍ଡସ୍ସ, ବୋଧି ପରମଦୁଲ୍ଲଭା।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଅଚରିଂ ଦୁକ୍କରଂ ବହୁଂ;

ଛବ୍ବସ୍ସାନୁରୁୱେଲାଯଂ, ତତୋ ବୋଧିମପାପୁଣିଂ।

‘‘ନାହଂ ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ, ପାପୁଣିଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

କୁମ୍ମଗ୍ଗେନ ଗଵେସିସ୍ସଂ, ପୁବ୍ବକମ୍ମେନ ଵାରିତୋ।

‘‘ପୁଞ୍ଞପାପପରିକ୍ଖୀଣୋ, ସବ୍ବସନ୍ତାପଵଜ୍ଜିତୋ;

ଅସୋକୋ ଅନୁପାୟାସୋ, ନିବ୍ବାୟିସ୍ସମନାସଵୋ।

‘‘ଏଵଂ ଜିନୋ ଵିୟାକାସି, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଗ୍ଗତୋ;

ସବ୍ବାଭିଞ୍ଞାବଲପ୍ପତ୍ତୋ, ଅନୋତତ୍ତେ ମହାସରେ’’ତି। (ଅପ। ଥେର ୧।୩୯।୬୪-୯୬);

ଅଭିଜ୍ଜାସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ପଠମକଥାଵତ୍ଥୁସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୬୯-୭୦। ନଵମେ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୭; ଦୀ। ନି। ଅଭି। ଟୀ। ୧।୧୭; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୫।୧୦୮୦) ଦୁଗ୍ଗତିତୋ ସଂସାରତୋ ଚ ନିୟ୍ୟାତି ଏତେନାତି ନିୟ୍ୟାନଂ, ସଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ, ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗୋ ଚ। ତଂ ନିୟ୍ୟାନଂ ଅରହତି, ନିୟ୍ୟାନେ ଵା ନିୟୁତ୍ତା, ନିୟ୍ୟାନଂ ଵା ଫଲଭୂତଂ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ନିୟ୍ୟାନିକା। ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସତୋ ନିୟ୍ୟାତୀତି ଵା ଇକାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ, ୟକାରସ୍ସ ଚ କକାରଂ କତ୍ଵା ନିୟ୍ୟାନିକା, ଚେତନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପା ଵେରମଣୀ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅନିୟ୍ୟାନିକା, ତସ୍ସା ଭାଵୋ ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା। ତିରଚ୍ଛାନଭୂତନ୍ତି ତିରୋକରଣଭୂତଂ। ଗେହସ୍ସିତକଥାତି ଗେହପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତା। କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାଵେତି ଅନିଚ୍ଚତାପଟିସଂୟୁତ୍ତଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାଵେ।

ସହ ଅତ୍ଥେନାତି ସାତ୍ଥକଂ, ହିତପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସୁରାକଥା’’ତିପି ପାଠୋତି ଆହ ‘‘ସୁରାକଥନ୍ତି ପାଠଇୟଂ ପନା’’ତି। ସା ପନେସା କଥା ‘‘ଏଵରୂପା ନଵସୁରା ପୀତା ରତିଜନନୀ ହୋତୀ’’ତି ଅସ୍ସାଦଵସେନ ନ ଵଟ୍ଟତି, ଆଦୀନଵଵସେନ ପନ ‘‘ଉମ୍ମତ୍ତକସଂଵତ୍ତନିକା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଵଟ୍ଟତି। ତେନାହ ‘‘ଅନେକଵିଧଂ…ପେ… ଆଦୀନଵଵସେନ ଵଟ୍ଟତୀ’’ତି। ଵିସିଖାତି ଘରସନ୍ନିଵେସୋ। ଵିସିଖାଗହଣେନ ଚ ତନ୍ନିଵାସିନୋ ଗହିତା ‘‘ଗାମୋ ଆଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଵିୟ। ତେନେଵାହ ‘‘ସୂରା ସମତ୍ଥା’’ତି ଚ ‘‘ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା’’ତି ଚ। କୁମ୍ଭଟ୍ଠାନପ୍ପଦେସେନ କୁମ୍ଭଦାସିୟୋ ଵୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘କୁମ୍ଭଦାସିକଥା ଵା’’ତି।

ରାଜକଥାଦିପୁରିମକଥାୟ , ଲୋକକ୍ଖାୟିକାଦିପଚ୍ଛିମକଥାୟ ଵା ଵିନିମୁତ୍ତା ପୁରିମପଚ୍ଛିମକଥା ଵିମୁତ୍ତା। ଉପ୍ପତ୍ତିଠିତିସଂହାରାଦିଵସେନ ଲୋକଂ ଅକ୍ଖାୟତୀତି ଲୋକକ୍ଖାୟିକା। ଅସୁକେନ ନାମାତି ପଜାପତିନା ବ୍ରହ୍ମୁନା, ଇସ୍ସରେନ ଵା। ଵିତଣ୍ଡସଲ୍ଲାପକଥାତି ‘‘ଅଟ୍ଠୀନଂ ସେତତ୍ତା ସେତୋତି ନ ଵତ୍ତବ୍ବୋ, ପତ୍ତାନଂ କାଳଅତ୍ତା କାଳଓତି ପନ ଵତ୍ତବ୍ବୋ’’ତି ଏଵମାଦିକା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ସେଲପୁପ୍ଫଲକାନି ଵିୟ ଜୀଵିଦାଵିରପାରୟତ୍ତିଵିସାଲା ନତ୍ଥି, ୟଂ ୟୋ କୋଚି ତିରିୟାମାନା କତତ୍ତା’’ତି ଏଵମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସାଗରଦେଵେନାତି ସାଗରପୁତ୍ତରାଜୂହି। ଖତୋତି ଏତଂ ଏକଵଚନଂ ତେହି ପଚ୍ଚେକଂ ଖତତ୍ତା ‘‘ସାଗରଦେଵେନ ଖତତ୍ତା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସହମୁଦ୍ଦା ସମୁଦ୍ଦୋତି ଵୁତ୍ତୋ। ଭଵତି ଵଦ୍ଧତି ଏତେନାତି ଭଵୋ। ଭଵାଭଵା ହୋନ୍ତୀତି ଇତିଭଵାଭଵକଥା। ଏତ୍ଥ ଚ ଭଵୋତି ସସ୍ସତଂ, ଅଭଵୋତି ଉଚ୍ଛେଦଂ। ଭଵୋତି ଵୁଦ୍ଧି, ଅଭଵୋତି ହାନି। ଭଵୋତି କାମସୁଖଂ, ଅଭଵୋତି ଅତ୍ତକିଲମଥୋତି ଇତି ଇମାୟ ଛବ୍ବିଧାୟ ଇତିଭଵାଭଵକଥାୟ ସଦ୍ଧିଂ ବାତ୍ତିଂସ ତିରଚ୍ଛାନକଥା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଅଥ ଵା ପାଠଇୟଂ ସରୂପତୋ ଅନାଗତାପି ଅରଞ୍ଞପବ୍ବତନଦୀଦୀପକଥା ଇତିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ଵା ବାତ୍ତିଂସ ତିରଚ୍ଛାନକଥା ଵୁତ୍ତା। ଦସମେ ନତ୍ଥି ଵତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମକଥାଵତ୍ଥୁସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୟମକଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୮) ୩। ଆକଙ୍ଖଓଗ୍ଗୋ

୧-୪। ଆକଙ୍ଖସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା

୭୧-୭୪। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ସୀଲସ୍ସ ଅନଓସେସସମାଦାନେନ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାଓାପତ୍ତିଯା ଚ ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲା। ସମାଦାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଓିଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ସୀଲସମଙ୍ଗିନୋ। ଏତ୍ତାଓତା କିରାତି (ଅ॰ ନି॰ ୨।୩୭) କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅରୁଚିସୂଚନତ୍ଥୋ। ତେନେତ୍ଥ ଆଚରିଯଓାଦସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅରୁଚ୍ଚନଭାଓଂ ଦୀପେତି। ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାତି ଅନାମଟ୍ଠଓିସେସଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ସୀଲସଙ୍ଖେପେନ ଗହିତଂ। ତଞ୍ଚ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ଆଚରିଯତ୍ଥେରୋ ''ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା''ତି ଆହ। ତତ୍ଥାତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ। ଜେଟ୍ଠକସୀଲନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୪୧୨) ପଧାନସୀଲଂ। ଉଭଯତ୍ଥାତି ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେ। ଇଧ ନିଦ୍ଦେସେ ଓିଯ ଉଦ୍ଦେସେପି ପାତିମୋକ୍ଖସଂଓରୋ ଭଗଓତା ଓୁତ୍ତୋ ''ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା''ତି ଓୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୀଲଗ୍ଗହଣଞ୍ହି ପାଠଇଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂଓରଓସେନ ଆଗତଂ। ତେନାହ ''ପାତିମୋକ୍ଖସଂଓରୋଯେଓା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଓଧାରଣେନ ଇତରେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଏକଦେସେନ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତୋଗଧତଂ ଦୀପେତି। ତଥା ହି ଅନୋଲୋକିଯୋଲୋକନେ ଆଜୀଓହେତୁ ଛସିକ୍ଖାପଦଓୀତିକ୍କମେ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅପଚ୍ଚଓେକ୍ଖିତପରିଭୋଗେ ଚ ଆପତ୍ତି ଓିହିତାତି। ତୀଣୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓରସୀଲାଦୀନି। ସୀଲନ୍ତି ଓୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲପରିଯାଯେନ ତେସଂ କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ ଗହିତଟ୍ଠାନଂ ନାମ କିଂ ଅତ୍ଥି ଯଥା ପାତିମୋକ୍ଖସଂଓରୋତି ଆଚରିଯସ୍ସ ସମ୍ମୁଖତ୍ତା ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋଓ ଉପଚାରେନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଓିଯ ଓଦତି। ତେନାହ ''ଅନନୁଜାନନ୍ତୋ''ତି। ଛଦ୍ୱାରରକ୍ଖାମତ୍ତକମେଓାତି ତସ୍ସ ସଲ୍ଲହୁକଭାଓମାହ ଚିତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନମତ୍ତେନ ପଟିପାକତିକଭାଓାପତ୍ତିତୋ। ଇତରେସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତକନ୍ତି ଫଲେନ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପାଦନହେତୁକା ହି ପଚ୍ଚଯାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଇଦମତ୍ଥନ୍ତି ଇଦଂ ପଯୋଜନଂ ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପରିଭୁଞ୍ଜନେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନାତି ଇମିନା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓରାଦୀନି ତୀଣି ପଧାନସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ପରିଓାରଓସେନ ପଓତ୍ତିଯା ପରିଯାଯସୀଲାନି ନାମାତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ପାତିମୋକ୍ଖସଂଓରସ୍ସେଓ ପଧାନଭାଓଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ଉପମାଯ ଓିଭାଓେତୁଂ ''ଯସ୍ମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂଓରୋ। ସେସାନୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓରାଦୀନି। ତସ୍ସେ ଓାତି ''ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା''ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ସୀଲଂ ଓୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସେଓ। ସମ୍ପନ୍ନପାତିମୋକ୍ଖାତି ଏତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ଓେଓଚନଂ ଓତ୍ୱା ତଂ ଓିତ୍ଥାରେତ୍ୱା…ପେ… ଆଦିମାହ। ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ''ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲଓା ହୋତୀ''ତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ସୀଲଂ ''ପାତିମୋକ୍ଖସଂଓରସଂଓୁତୋ ଓିହରତୀ''ତି (ଓିଭ॰ ୫୦୮) ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ଦେସନାଯ କାରଣପୁଚ୍ଛା। ସୀଲାନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ପଯୋଜନନିଦ୍ଦେସୋ। ''ସୀଲାନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥ''ନ୍ତି ହି ଏତ୍ଥ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଯଂ ସୀଲାନିସଂସସ୍ସ ଅଦସ୍ସନଂ, ତଂ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ କାରଣନ୍ତି କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧନ୍ତି? ଓେନେଯ୍ୟାନଂ ସୀଲାନିସଂସସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନୋ ଏଓ ହୋତି। ତେନାହ ''ସଚେପୀ''ତିଆଦି। ସୀଲାନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ପନ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଓିଓରିତୁଂ ''ତେସ''ନ୍ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଆନିସଂସୋତି ଉଦଯୋ। ''ସୀଲଓା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୩୧୬; ଅ॰ ନି॰ ୫।୨୧୩; ମହାଓ॰ ୨୮୫) ପନ ଓିପାକଫଲମ୍ପି ''ଆନିସଂସୋ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। କୋ ଓିସେସୋତି କୋ ଫଲଓିସେସୋ। କା ଓଡ୍ଢୀତି କୋ ଅବ୍ଭୁଦଯୋ। ଓିଜ୍ଜମାନୋପି ଗୁଣୋ ଯାଥାଓତୋ ଓିଭାଓିତୋ ଏଓ ଅଭିରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ନ ଅଓିଭାଓିତୋ, ତସ୍ମା ଏକନ୍ତତୋ ଆନିସଂସକିତ୍ତନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେଓାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପ୍ପେଓ ନାମା''ତିଆଦିମାହ।

ପିଯୋତି ପିଯାଯିତବ୍ବୋ। ପିଯସ୍ସ ନାମ ଦସ୍ସନଂ ଏକନ୍ତତୋ ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ପିଯଚକ୍ଖୂହି ସମ୍ପସ୍ସିତବ୍ବୋ''ତି। ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନପ୍ପସନ୍ନସୋମ୍ମରୂପପରିଗ୍ଗହଞ୍ହି ଚକ୍ଖୁ ''ପିଯଚକ୍ଖୂ''ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତେସନ୍ତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ। ମନଓଡ୍ଢନକୋତି ପୀତିମନସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହନତୋ ଉପରୂପରି ପୀତିଚିତ୍ତସ୍ସେଓ ଉପ୍ପାଦନକୋ। ଗରୁଟ୍ଠାନିଯୋତି ଗରୁକରଣସ୍ସ ଠାନଭୂତୋ। ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବଂ ଜାନାତି। ଯଥା ଓା ଅଞ୍ଞେ ଅଜାନନ୍ତାପି ଜାନନ୍ତା ଓିଯ ପଓତ୍ତନ୍ତି, ନ ଏଓମଯଂ, ଅଯଂ ପନ ଜାନନ୍ତୋ ଏଓ ଜାନାତି। ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି, ପସ୍ସନ୍ତୋ ଏଓ ଓା ପସ୍ସତି। ଏଓଂ ସମ୍ଭାଓନୀଯୋତି ଏଓଂ ଓିଞ୍ଞୁତାଯ ପଣ୍ଡିତଭାଓେନ ସମ୍ଭାଓେତବ୍ବୋ। ସୀଲେସ୍ୱେଓସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀତି ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀ ଏଓ ଭଓେଯ୍ୟାତି। ଏଓଂ ଉତ୍ତରପଦାଓଧାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏଓଞ୍ହି ଇମିନା ପଦେନ ଉପରିସିକ୍ଖାଦ୍ୱଯଂ ଅନିଓତ୍ତିତମେଓ ହୋତି। ଯଥା ପନ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଫଲେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଓିପସ୍ସନାଧିଟ୍ଠାନସମାଧିସଂଓତ୍ତନିକତାଯ ହି ଇଧ ସୀଲସ୍ସ ପାରିପୂରୀ, ନ କେଓଲଂ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାଓମତ୍ତଂ। ଓୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଯାନି ଖୋ ପନ ତାନି ଅଖଣ୍ଡାନି…ପେ… ସମାଧିସଂଓତ୍ତନିକାନୀ''ତି। ଏଓଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଉପରିସିକ୍ଖାଦ୍ୱଯଂ ସୀଲସ୍ସ ସମ୍ଭାରଭାଓେନ ଗହିତନ୍ତି ସୀଲସ୍ସେଓେତ୍ଥ ପଧାନଗ୍ଗହଣଂ

ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ସୀଲାନୁରକ୍ଖକା ହି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହା। ଅନୂନେନାତି ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱେନ, କସ୍ସଚି ୱା ଅହାପନେନ ଉପପନ୍ନେନ। ଆକାରେନାତି କରଣେନ ସମ୍ପାଦନେନ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ତନୋତି ୱା ଏକଂ ଏକତ୍ଥଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଚେତଂ, ''ସମଥ''ନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ ''ଅନୁ''ତି ଇମିନା ଉପସଗ୍ଗେନ ଯୋଗେ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ''ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସମଥେ ଯୁତ୍ତୋ''ତି। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସମଥେତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧାନେ। ଯୁତ୍ତୋତି ଅୱିଯୁତ୍ତୋ ପସୁତୋ। ଯୋ ସଦ୍ଧେନ ସଦ୍ଧଂ ଝାନଭାୱନାଯ ଅନନୁଯୁତ୍ତୋ, ସୋ ତଂ ବହି ନୀହରତି ନାମ। ଯୋ ଆରଭିତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ସଙ୍କୋଚଂ ଆପଜ୍ଜତି, ସୋ ତଂ ୱିନାସେତି ନାମ। ଯୋ ପନ ଇଦିସୋ ଅହୁତ୍ୱା ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ସୋ ଅନିରାକତଜ୍ଝାନୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ବହି ଅନୀହଟଜ୍ଝାନୋ''ତିଆଦିମାହ। ନୀହରଣୱିନାସତ୍ଥଞ୍ହି ଇଦଂ ନିରାକରଣଂ ନାମ। ''ଥମ୍ଭଂ ନିରଂକତ୍ୱା ନିୱାତୱୁତ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୩୨୮) ଚସ୍ସ ପଯୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସତ୍ତୱିଧାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଯାତି ଏତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା, ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନା, ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା, ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାତି ଇମା ସତ୍ତୱିଧା ଅନୁପସ୍ସନା। ସୁଞ୍ଞାଗାରଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧକାଯୱିୱେକତାଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠପଟିପତ୍ତିଯା ଲୋକଂ ସାସନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱିସେସାଧିଗମଟ୍ଠାନଭୂତଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରଞ୍ଚ ଉପସୋଭଯମାନୋ ଗୁଣୱିସେସାଧିଟ୍ଠାନଭାୱାପାଦନେନ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅତ୍ଥତୋ ତଂ ବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ବ୍ରୂହେତା ସୁଞ୍ଞାଗାରାନ''ନ୍ତି। ତେନାହ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦି। ଏକଭୂମକାଦିପାସାଦେ କୁରୁମାନୋପି ପନ ନେୱ ସୁଞ୍ଞାଗାରାନଂ ବ୍ରୂହେତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୁଞ୍ଞାଗାରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଅରଞ୍ଞରୁକ୍ଖମୂଲାଦି ସଦ୍ଧଂ ପଧାନାନୁଯୋଗକ୍ଖମଂ ସେନାସନଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏତ୍ତାୱତା ଯଥା ତଣ୍ହାୱିଚରିତଦେସନା ପଠମଂ ତଣ୍ହାୱସେନ ଆରଦ୍ଧାପି ତଣ୍ହାପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ ମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ ଓସରିତ୍ୱା କମେନ ପପଞ୍ଚତ୍ତଯଦେସନା ଜାତା, ଏୱମଯଂ ଦେସନା ପଠମଂ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାୱସେନ ଆରଦ୍ଧାପି ସୀଲପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଯୋ ଓସରିତ୍ୱା କମେନ ସିକ୍ଖାତ୍ତଯଦେସନା ଜାତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ହି ''ସୀଲେସ୍ୱେୱସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀ''ତି ଏତ୍ତାୱତା ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା, ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଚେତୋସମଥମନୁଯୁତ୍ତୋ ଅନିରାକତଜ୍ଝାନୋ''ତି ଏତ୍ତାୱତା ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା, ''ୱିପସ୍ସନାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଏତ୍ତାୱତା ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା। ''ବ୍ରୂହେତା ସୁଞ୍ଞାଗାରାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ପନ ସମଥୱସେନ ସୁଞ୍ଞାଗାରୱଡ୍ଢନେ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା, ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେପି ସିକ୍ଖା ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଚେତୋସମଥମନୁଯୁତ୍ତୋ ଅନିରାକତଜ୍ଝାନୋ''ତି ଇମେହି ପଦେହି ସୀଲାନୁରକ୍ଖିକା ଏୱ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା କଥିତା, ''ୱିପସ୍ସନାଯା''ତି ଇମିନା ପଦେନ ସୀଲାନୁରକ୍ଖିକୋ ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହୋ।

କଥଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସୀଲମନୁରକ୍ଖତି? ଯସ୍ସ ହି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ନତ୍ଥି, ସୋ ବ୍ୟାଧିମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେ ୱିହଞ୍ଞତି, ସୋ ବ୍ୟାଧିୱିହତୋ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ସୀଲଂ ୱିନାସେତ୍ୱାପି ବ୍ୟାଧିୱୂପସମଂ କତ୍ତା ହୋତି। ଯସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଅତ୍ଥି, ସୋ ତଂ ବ୍ୟାଧିଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ସମାପନ୍ନକ୍ଖଣେ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୂରଗତଂ ହୋତି, ବଲୱତରଂ ସୁଖମୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସୀଲମନୁରକ୍ଖତି। କଥଂ ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହୋ ସୀଲମନୁରକ୍ଖତି? ଯସ୍ସ ହି ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ ''ମମ ରୂପଂ ମମ ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱେ ବଲୱମମତ୍ତଂ ହୋତି, ସୋ ତଥାରୂପେସୁ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖବ୍ୟାଧିଭଯାଦୀସୁ ସମ୍ପତ୍ତେସୁ ସୀଲଂ ନାସେତ୍ୱାପି ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୋସେତା ହୋତି। ଯସ୍ସ ପନ ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱେ ବଲୱମମତ୍ତଂ ୱା ସିନେହୋ ୱା ନ ହୋତି, ସୋ ତଥାରୂପେସୁ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖବ୍ୟାଧିଭଯାଦୀସୁ ସମ୍ପତ୍ତେସୁ ସଚେପିସ୍ସ ଅନ୍ତାନି ବହି ନିକ୍ଖମନ୍ତି, ସଚେପି ଉସ୍ସୁସ୍ସତି ୱିସୁସ୍ସତି, ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକୋ ୱା ହୋତି ସତଧାପି ସହସ୍ସଧାପି, ନେୱ ସୀଲଂ ୱିନାସେତ୍ୱା ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୋସେତା ହୋତି। ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହୋ ସୀଲଂ ଅନୁରକ୍ଖତି।

''ବ୍ରୂହେତା ସୁଞ୍ଞାଗାରାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ପନ ତସ୍ସେୱ ଉଭଯସ୍ସ ବ୍ରୂହନା ୱଡ୍ଢନା ସାତଚ୍ଚକିରିଯା ଦସ୍ସିତା। ଏୱଂ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ''ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିଯୋ ଚସ୍ସଂ…ପେ… ଭାୱନୀଯୋ ଚା''ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମେ ଆକଙ୍ଖନ୍ତେନ ନତ୍ଥଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି କାତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସୀଲାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଇଦିସୋ ହି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିଯୋ ହୋତି ମନାପୋ ଗରୁ ଭାୱନୀଯୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ –

''ସୀଲଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନଂ , ଧମ୍ମଟ୍ଠଂ ସଚ୍ଚୱେଦିନଂ;

ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମ କୁବ୍ବାନଂ, ତଂ ଜନୋ କୁରୁତେ ପିଯ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୨୧୭);

ତସ୍ମା ''ଆକଙ୍ଖେଯ୍ଯ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିଯୋ ଚସ୍ସଂ…ପେ… ସୀଲେସ୍ୱେୱସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀ…ପେ… ସୁଞ୍ଞାଗାରାନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯଲାଭାଦିଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତେନପି ଇଦମେୱ କରଣୀଯଂ, ନ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି, ତସ୍ମା ''ଆକଙ୍ଖେଯ୍ଯ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଲାଭୀ

ଅସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଲାଭୀ ଅସ୍ସନ୍ତି ଲାଭାସାଯ ସଂୱରସୀଲପରିପୂରଣଂ ପାଠଇଯଂ ଆଗତଂ। କିମୀଦିସଂ ଭଗୱା ଅନୁଜାନାତୀତି? ନ ଭଗୱା ସଭାୱେନ ଇଦିସଂ ଅନୁଜାନାତି, ମହାକାରୁଣିକତାଯ ପନ ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଭଗୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଘାସେସନଂ ଛିନ୍ନକଥୋ, ନ ୱାଚଂ ପଯୁତ୍ତଂ ଭଣେତି ଛିନ୍ନକଥୋ ମୂଗୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଓଭାସପରିକଥାନିମିତ୍ତୱିଞ୍ଞତ୍ତିପଯୁତ୍ତଂ ଘାସେସନଂ ୱାଚଂ ନ ଭଣେ, ନ କଥେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୱସେନାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ଯେସଂ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ରସୋ ସଭାୱଭୂତୋ ଆନିସଂସୋ ରସାନିସଂସୋ।

ପଚ୍ଚଯଦାନକାରାତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯଦାନୱସେନ ପଞ୍ଚଉକାରା। ମହପ୍ଫଲା ମହାନିସଂସାତି ଉଭଯମେତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ''ପଞ୍ଚିମେ, ଗହପତଯୋ, ଆନିସଂସା''ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୨୮୫) ହି ଆନିସଂସସଦ୍ଦୋ ଫଲପରିଯାଯୋପି ହୋତି। ମହନ୍ତଂ ୱା ଲୋକିଯସୁଖଂ ଫଲନ୍ତି ପସୱନ୍ତୀତି ମହପ୍ଫଲା, ମହତୋ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ମହାନିସଂସା। ତେନାହ ''ଲୋକିଯସୁଖେନ ଫଲଭୂତେନା''ତିଆଦି।

ପେଚ୍ଚଭୱଂ ଗତାତି ପେତୂପପତ୍ତିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଉପଗତା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଇଧ କତକାଲକିରିଯା କାଲେନ କତଜୀୱିତୁପଚ୍ଛେଦା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''କାଲକତା''ତି। ସସ୍ସୁସସୁରା ଚ ତପ୍ପକ୍ଖିକା ଚ ସସ୍ସୁସସୁରପକ୍ଖିକା। ତେ ଞାତିଯୋନିସମ୍ବନ୍ଧେନ ଆୱାହୱିୱାହସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ସମ୍ବନ୍ଧା ଞାତୀ। ସାଲୋହିତାତି ଯୋନିସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ। ଏକଲୋହିତବଦ୍ଧାତି ଏକେନ ସମାନେନ ଲୋହିତସମ୍ବନ୍ଧେନ ସମ୍ବଦ୍ଧା। ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତକୋ। କାଲକତୋ ପିତା ୱା ମାତା ୱା ପେତଯୋନିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଅଧିକାରତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ମହାନିସଂସମେୱ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ତଥାସୀଲସମ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତାତି ମଦ୍ଦିତା। ନ ଚ ମଂ ଅରତି ସହେଯ୍ୟାତି ମଂ ଚ ଅରତି ନ ଅଭିଭୱେଯ୍ୟ ନ ମଦ୍ଦେଯ୍ୟ ନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରେଯ୍ୟ। ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଜାତଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ। ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତୋ ହି ଅରତିଞ୍ଚ ରତିଞ୍ଚ ସହତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି, ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ଇଦିସମତ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନପି ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତେନେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ ଭାଯତୀତି ଭଯଂ, ଆରମ୍ମଣଂ ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ। ତଂ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଭଯଂ ଭେରୱଞ୍ଚ ସହତି ଅଭିଭୱତୀତି ଭଯଭେରୱସହୋ। ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତୋ ହି ଭଯଭେରୱଂ ସହତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି, ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ଅରିଯକୋଟିଯୱାସୀ ମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ୱିଯ।

ଥେରୋ କିର ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ପାସାଦିକଂ ଅରଞ୍ଞଂ ଦିସ୍ୱା ''ଇଧେୱଜ୍ଜ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ସଙ୍ଘାଟିଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ରୁକ୍ଖଦେୱତାଯ ଦାରକା ଥେରସ୍ସ ସୀଲତେଜେନ ସକଭାୱେନ ସଣ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ୱିସ୍ସରମକଂସୁ। ଦେୱତାପି ସକଲରୁକ୍ଖଂ ଚାଲେସି। ଥେରୋ ଅଚଲୋୱ ନିସୀଦି। ସା ଦେୱତା ଧୂମାଯି ପଜ୍ଜଲି। ନେୱ ସକ୍କି ଥେରଂ ଚାଲେତୁଂ। ତତୋ ଉପାସକୱଣ୍ଣେନାଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ''କୋ ଏସୋ''ତି ୱୁତ୍ତା ''ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା''ତି ଅୱୋଚ। ତ୍ୱଂ ଏତେ ୱିକାରେ ଅକାସୀତି। ଆମ, ଭନ୍ତେତି। ''କସ୍ମା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତା ଆହ ''ତୁମ୍ହାକଂ, ଭନ୍ତେ, ସୀଲତେଜେନ ଦାରକା ସକଭାୱେନ ସଣ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ୱିସ୍ସରମକଂସୁ, ସାହଂ ତୁମ୍ହେ ପଲାପେତୁଂ ଏୱମକାସି''ନ୍ତି। ଥେରୋ ଆହ ''ଅଥ କସ୍ମା 'ଇଧ, ଭନ୍ତେ, ମା ୱସଥ, ମଯ୍ହଂ ଅଫାସୁକ'ନ୍ତି ପଟିକଚ୍ଚେୱ ନାୱଚାସି, ଇଦାନି ପନ ମା ମଂ କିଞ୍ଚି ଅୱଚ, 'ଅରିଯକୋଟିଯମହାଦତ୍ତୋ ଅମନୁସ୍ସଭଯେନ ଗତୋ'ତି ୱଚନତୋ ଲଜ୍ଜାମି, ତେନାହଂ ଇଧେୱ ୱସିସ୍ସଂ, ତ୍ୱଂ ପନ ଅଜ୍ଜେକଦିୱସଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱସାହୀ''ତି। ଏୱଂ ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତୋ ଭଯଭେରୱସହୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇଦିସମତ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନପି ସୀଲାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତେନେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଦୁତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ଆକଙ୍ଖସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୧୦। ମିଗସାଲାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୫-୮୦। ପଞ୍ଚମେ ଇମସ୍ସ ହି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୀଲୱିରହିତସ୍ସ ପଞ୍ଞା ସୀଲଂ ପରିଧୋୱତୀତି ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱାପାଦନେନ ସୀଲଂ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ ପଞ୍ଞାଯ ସୁୱିସୋଧିତଂ କରୋତି। ଯସ୍ସ ହି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସୀଲସଂୱରୋ ନତ୍ଥି, ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁତାଯ ପନ ଚାତୁପ୍ପଦିକଗାଥାପରିଯୋସାନେ ପଞ୍ଞାଯ ସୀଲଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଅଯଂ ପଞ୍ଞାଯ ସୀଲଂ ଧୋୱତି ନାମ ସେଯ୍ୟଥାପି ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତୋ।

ସୀଲୱା ପନ ପଞ୍ଞଂ ଧୋୱତି। ଯସ୍ସ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୧୭) ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସୀଲଂ ସଟ୍ଠିଅସୀତିୱସ୍ସାନି ଅଖଣ୍ଡଂ ହୋତି, ସୋ ମରଣକାଲେପି ସବ୍ବକିଲେସେ ଘାତେତ୍ୱା ସୀଲେନ ପଞ୍ଞଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି କନ୍ଦରସାଲପରିୱେଣେ ମହାସଟ୍ଠିୱସ୍ସତ୍ଥେରୋ ୱିଯ। ଥେରେ କିର

ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ବଲଓ୍ୱେଦନାଯ ନିତ୍ଥୁନନ୍ତେ ତିସ୍ସମହାରାଜା ‘‘ଥେରଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିଓ୍ୱେଣଦ୍ୱାରେ ଠିତୋ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି ‘‘କସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ ଅଯ’’ନ୍ତି। ଥେରସ୍ସ ନିତ୍ଥୁନନସଦ୍ଦୋତି। ‘‘ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ସଟ୍ଠିଓ୍ୱସ୍ସେନ ଓ୍ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହମତ୍ତମ୍ପି ନ କତଂ, ଇଦାନି ନ ତଂ ଓ୍ୱନ୍ଦିସ୍ସାମୀ’’ତି ନିଓ୍ୱତ୍ତିତ୍ୱା ମହାବୋଧିଂ ଓ୍ୱନ୍ଦିତୁଂ ଗତୋ। ତତୋ ଉପଟ୍ଠାକଦହରୋ ଥେରଂ ଆହ ‘‘କିଂ ନୋ, ଭନ୍ତେ, ଲଜ୍ଜାପେଥ, ସଦ୍ଧୋପି ରାଜା ଓ୍ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୁତ୍ୱା ‘ନ ଓ୍ୱନ୍ଦିସ୍ସାମୀ’ତି ଗତୋ’’ତି। କସ୍ମା, ଆଓ୍ୱୁସୋତି? ତୁମ୍ହାକଂ ନିତ୍ଥୁନନସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତି। ‘‘ତେନ ହି ମେ ଓକାସଂ କରୋଥା’’ତି ଓ୍ୱତ୍ୱା ଓ୍ୱେଦନଂ ଓ୍ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଦହରସ୍ସ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି ‘‘ଗଚ୍ଛାଓ୍ୱୁସୋ, ଇଦାନି ରାଜାନଂ ଅମ୍ହେ ଓ୍ୱନ୍ଦାପେହୀ’’ତି। ଦହରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଇଦାନି କିର ଥେରଂ ଓ୍ୱନ୍ଦଥା’’ତି ଆହ। ରାଜା ସୁସୁମାରପତିତେନ ଥେରଂ ଓ୍ୱନ୍ଦନ୍ତୋ ‘‘ନାହଂ ଅଯ୍ୟସ୍ସ ଅରହତ୍ତଂ ଓ୍ୱନ୍ଦାମି, ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିଯଂ ପନ ଠତ୍ୱା ରକ୍ଖିତସୀଲମେଓ୍ୱ ଓ୍ୱନ୍ଦାମୀ’’ତି ଆହ। ଏଓ୍ୱଂ ସୀଲେନ ପଞ୍ଞଂ ଧୋଓ୍ୱତି ନାମ। ସେସଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତମେଓ୍ୱ। ଛଟ୍ଠାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ମିଗସାଲାସୁତ୍ତାଦିଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆକଙ୍ଖଓ୍ୱଗ୍ଗଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୯) ୪। ଥେରଵଗ୍ଗୋ

୧-୮। ଵାହନସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୮୧-୮୮। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଵିମରିଯାଦୀକତେନାତି ନିମ୍ମରିଯାଦୀକତେନ। ଚେତସାତି ଏଵଂଵିଧେନ ଚିତ୍ତେନ ଵିହରତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ମରିଯାଦା କିଲେସମରିଯାଦା ଚ ଆରମ୍ମଣମରିଯାଦା ଚ। ସଚେ ହିସ୍ସ ରୂପାଦିକେ ଆରବ୍ଭ ରାଗାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯୁଂ, କିଲେସମରିଯାଦା ତେନ କତା ଭଵେଯ୍ଯ। ତେସୁ ପନସ୍ସ ଏକୋପି ନ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି କିଲେସମରିଯାଦା ନତ୍ଥି। ସଚେ ପନସ୍ସ ରୂପାଦିଧମ୍ମେ ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଏକଚ୍ଚେ ଆପାଥଂ ନାଗଚ୍ଛେଯ୍ଯୁଂ, ଏଵମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମରିଯାଦା ଭଵେଯ୍ଯ। ତେ ପନସ୍ସ ଧମ୍ମେ ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଆପାଥଂ ଅନାଗତଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆରମ୍ମଣମରିଯାଦାପି ନତ୍ଥି। ଇଧ ପନ କିଲେସମରିଯାଦା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘କିଲେସମରିଯାଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ତତିଯାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ଵତ୍ତବ୍ବଂ।

ଵାହନସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। କୋକାଲିକସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୮୯-୯୦। ନଵମେ (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୮୧) କୋକାଲିକନାମକା ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୂ। ତତୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୋଯଂ କୋକାଲିକୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛା। ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା ଚ ଉପସଙ୍କମୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛା। ଅଯଂ କିରାତିଆଦି ଯଥାକ୍କମଂ ତାସଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଵିଵେକଵାସଂ ଵସିତୁକାମତ୍ତା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଚ ମା ନୋ କସ୍ସଚି...ପେ... ଵସିଂସୁ। ଆଘାତଂ ଉପ୍ପାଦେସି ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାଵିଘାତନତୋ। ଥେରା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିପ୍ପାଦନିଯେସୁ ପଯୁତ୍ତଵାଚାଯ ଅକତତ୍ତା ଥେରେହି ଚ ଅଦାପିତତ୍ତା। ପୁବ୍ବେପି...ପେ... ମଞ୍ଞେତି ଇମିନା ଥେରାନଂ କୋହଞ୍ଞେ ଠିତଭାଵଂ ଆସଙ୍କତି ଅଵଣ୍ଣେ ଵଣ୍ଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଵିଯ, ସୁପରିସୁଦ୍ଧେ ଆଦାସତଲେ ଜଲ୍ଲଂ ଉଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ଵିଯ ଚ।

ଅପରଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ଭଗଵତୋ ସମ୍ମୁଖା ‘‘ପାପଭିକ୍ଖୂ ଜାତା’’ତି ଵତ୍ୱା। ମହାସାଵଜ୍ଜଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ମହାସାଵଜ୍ଜଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଅଯମେଵ ଵା ପାଠୋ। ମାହେଵନ୍ତି ମା ଏଵମାହ, ମା ଏଵଂ ଭଣି। ସଦ୍ଧାଯ ଅଯୋ ଉପ୍ପାଦୋ ସଦ୍ଧାଯୋ, ତଂ ଆଵହତୀତି ସଦ୍ଧାଯିକୋତି ଆହ ‘‘ସଦ୍ଧାଯ ଆଗମକରୋ’’ତି। ସଦ୍ଧାଯିକୋତି ଵା ସଦ୍ଧାଯ ଅଯିତବ୍ବୋ, ସଦ୍ଧେଯ୍ଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ସଦ୍ଧାତବ୍ବଵଚନୋ ଵା’’ତି।

ପୀଳକା ନାମ ବାହିରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଟ୍ଠୀନି ଭିନ୍ଦନ୍ତି, ଇମା ପନ ପଠମଂଯେଵ ଅଟ୍ଠୀନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତା। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠୀନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତାହି ପିଳକାହୀ’’ତି। ତରୁଣବେଲୁଵମତ୍ତିଯୋତି ତରୁଣବିଲ୍ଲଫଲମତ୍ତିଯୋ। ଵିସଗିଲିତୋତି ଖିତ୍ତପହରଣୋ । ତଞ୍ଚ ବଳିସଂ ଵିସସମଞ୍ଞା ଲୋକେ। ଆରକ୍ଖଦେଵତାନଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ବ୍ରହ୍ମଲୋକେତି ସୁଦ୍ଧାଵାସଲୋକେ। ଵରାକୋତି ଅନୁଗ୍ଗହଵଚନମେତଂ। ହୀନପରିଯାଯୋତି କେଚି। ପିଯସୀଲାତି ଇମିନା ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପେସଲାତି ପଦସିଦ୍ଧୀତି ଦସ୍ସେତି। କବରକ୍ଖୀନୀତି ବ୍ଯାଧିବଲେନ ପରିଭିନ୍ନଵଣ୍ଣତାଯ କବରଭୂତାନି ଅକ୍ଖୀନି। ଯତ୍ତକନ୍ତି ଭଗଵତୋ ଵଚନଂ ଅଞ୍ଞଥା କରୋନ୍ତେନ ଯତ୍ତକଂ ତଯା ଅପରଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଅନାଗାମିନୋ ନାମ ପହୀନକାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ଯାପାଦା ହୋନ୍ତି, ତ୍ୱଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିକାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ଯାପାଦଵସେନ ଇଧାଗତୋ, ତସ୍ମା ଯାଵଞ୍ଚ ତେ ଇଦଂ ଅପରଦ୍ଧନ୍ତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋତି ଅପ୍ପତ୍ତଦିଟ୍ଠିକୋ। ଗିଲିତଵିସୋ ଵିଯ ଵିସଂ ଗିଲିତ୍ୱା ଠିତୋ ଵିଯ। କୁଠାରିସଦିସା ମୂଲପଚ୍ଛିନ୍ଦନଟ୍ଠେନ। ଉତ୍ତମତ୍ଥେତି ଅରହତ୍ତେ। ଖୀଣାସଵୋତି ଵଦତି ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ ଵିଯ ଅଚେଲଂ କୋରକ୍ଖତ୍ତିଯଂ। ଯୋ ଅଗ୍ଗସାଵକୋ ଵିଯ ପସଂସିତବ୍ବୋ ଖୀଣାସଵୋ, ତଂ ‘‘ଦୁସ୍ସୀଲୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ଵଦତି। ଵିଚିନାତୀତି ଆଚିନୋତି ପସଵତି। ପସଂସିଯନିନ୍ଦା ତାଵ ସମ୍ପନ୍ନଗୁଣପରିଧଂସନଵସେନ ପଵତ୍ତିଯା ସାଵଜ୍ଜତାଯ କଟୁକଵିପାକା, ନିନ୍ଦିଯପ୍ପସଂସା ପନ କଥଂ ତାଯ ସମଵିପାକାତି? ତତ୍ଥ ଅଵିଜ୍ଜମାନଗୁଣସମାରୋପନେନ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିହେତୁଭାଵତୋ ପସଂସିଯେନ ତସ୍ସ ସମଭାଵକରଣତୋ ଚ। ଲୋକେପି ହି ଅସୂରଂ ସୂରେନ ସମଂ କରୋନ୍ତୋ ଗାରଯ୍ହୋ ହୋତି, ପଗେଵ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନେନ ସମଂ କରୋନ୍ତୋତି।

ସକେନ ଧନେନାତି ଅତ୍ତନୋ ସାପତେଯ୍ଯେନ। ଅଯଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ଅପରାଧୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକତ୍ତା ସପ୍ପତିକାରତ୍ତା ଚ ତସ୍ସ। ଅଯଂ ମହନ୍ତତରୋ କଲି

କତୂପଚିତସ୍ସ ସମ୍ପରାଯିକତ୍ତା ଅପ୍ପତିକାରତ୍ତା ଚ।

ନିରବ୍ବୁଦୋତି ଗଣନାୱିସେସୋ ଏସୋତି ଆହ ‘‘ନିରବ୍ବୁଦଗଣନାଯା’’ତି, ସତସହସ୍ସଂ ନିରବ୍ବୁଦାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯମରିଯଗରହୀ ନିରଯଂ ଉପେତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ପାକତିକୱସେନ ଅରିଯୂପୱାଦିନା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ପନ ଗୁଣମହନ୍ତତାଯ ତତୋପି ଅତିୱିଯ ମହନ୍ତତରମେୱାତି ୱଦନ୍ତି।

ଅଥଖୋ ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତୀତି କୋ ଅଯଂ ବ୍ରହ୍ମା, କସ୍ମା ଚ ପନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚାତି? ଅଯଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ସହକୋ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ଅନାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ସହମ୍ପତି ବ୍ରହ୍ମାତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। ସୋ ପନାହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ପଦୁମନିରଯଂ କିତ୍ତେସ୍ସାମି, ତତୋ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆରୋଚେସ୍ସତି, ଅଥାନୁସନ୍ଧିକୁସଲା ଭିକ୍ଖୂ ତତ୍ଥାଯୁପ୍ପମାଣଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି, ଭଗୱା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଅରିଯୂପୱାଦେ ଆଦୀନୱଂ ପକାସେସ୍ସତୀ’’ତି ଇମିନା କାରଣେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚ।

ମଗଧରଟ୍ଠେ ସଂୱୋହାରତୋ ମାଗଧକୋ ପତ୍ଥୋ, ତେନ। ପଞ୍ଚିତଙ୍ଗଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ନିରଯଦୁକ୍ଖେନ ପଞ୍ଚିତଙ୍ଗପ୍ପଦେସସ୍ସ ଏତଂ ଅବ୍ବୁଦୋତି ନାମଂ। ୱସ୍ସଗଣନାତି ଏକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସଗୁଣିତଂ ଅବ୍ବୁଦଆଯୁମ୍ହି ତତୋ ଅପରଂ ୱୀସତିଗୁଣିତଂ ନିରବ୍ବୁଦାଦୀସୁ ୱସ୍ସଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଞ୍ଚ ଗଣନା ଅପରିଚିତାନଂ ଦୁକ୍କରାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ତଂ ସୁକରଂ ସଙ୍ଖାତୁ’’ନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପରିଦେୱନାନତ୍ତେନ କମ୍ମକାରଣନାନତ୍ତେନପି ଇମାନି ନାମାନି ଲଦ୍ଧାନୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ଅପରେ ‘‘ସୀତନରକା ଏତେ’’ତି। ସଙ୍ଖତ୍ଥାତି ଅବବାଦୀସୁ ପଦୁମପରିଯୋସାନେସୁ ସବ୍ବେସୁ ନିରଯେସୁ। ଏସ ନଯୋତି ହେଟ୍ଠିମତୋ ଉପରିମସ୍ସ ୱୀସତିଗୁଣତଂ ଅତିଦିସତି। ଦସମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

କୋକାଲିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଥେରୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୦) ୫। ଉପାଲିୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। କାମଭୋଗୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୧-୯୪। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ଚତୁତ୍ଥେ ତପନଂ ସନ୍ତପନଂ କାଯସ୍ସ ଖେଦନଂ ତପୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତପସ୍ସୀ, ତଂ ତପସ୍ସିଂ। ଯସ୍ମା ତଥାଭୂତୋ ତପନିସ୍ସିତୋ, ତପୋ ୱା ତନ୍ନିସ୍ସିତୋ, ତସ୍ମା ଆହ ''ତପନିସ୍ସିତକ''ନ୍ତି। ଲୂଖଂ ଫରୁସଂ ସାଧୁସମ୍ମତାଚାରୱିରହତୋ ନ ପସାଦନୀଯଂ ଆଜୀୱତି ୱତ୍ତତୀତି ଲୂଖାଜୀୱୀ, ତଂ ଲୂଖାଜୀୱିଂ। ଉପକ୍କୋସତୀତି ଉପ୍ପଣ୍ଡେତି , ଉପହସନୱସେନ ପରିଭାସତି। ଉପୱଦତୀତି ଅୱଞ୍ଞାପୁବ୍ବକଂ ଅପୱଦତି। ତେନାହ ''ହୀଳେତି ୱମ୍ଭେତୀ''ତି।

କାମଭୋଗୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉତ୍ତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୫। ପଞ୍ଚମେ ପଚ୍ଚନ୍ତେ ଭୱଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମଂ। ପାକାରସ୍ସ ଥିରଭାୱଂ ଉଦ୍ଧମୁଦ୍ଧଂ ପାପେତୀତି ଉଦ୍ଧାପଂ, ପାକାରମୂଲଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପାକାରଦ୍ୱାରବନ୍ଧପରିଖାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଣ୍ଡିତଦୋୱାରିକଟ୍ଠାନିଯଂ କତ୍ୱା ଭଗୱା ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେସୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏକଦ୍ୱାରନ୍ତି କସ୍ମା ଆହା''ତି ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି। ଯସ୍ମା ପଞ୍ଞାଯ ୱସେନ ପୁରିସୋ ପଣ୍ଡିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ''ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି। ତଂତଂଇତିକତ୍ତବ୍ବତାସୁ ଛେକଭାୱୋ ବ୍ୟତ୍ତଭାୱୋ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଂ। ମେଧତି ସମ୍ମୋହଂ ହିଂସତି ୱିଧମତୀତି ମେଧା, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେଧାୱୀ। ଠାନେ ଠାନେ ଉପ୍ପତ୍ତି ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକା, ଠାନସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନପଞ୍ଞା। ଅନୁପରିଯାଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଅନୁପରିଯାଯୋ, ସୋ ଏୱ ପଥୋତି ଅନୁପରିଯାଯପଥୋ, ପରିତୋ ପାକାରସ୍ସ ଅନୁସଂଯାଯନମଗ୍ଗୋ। ପାକାରଭାଗା ସନ୍ଧାତବ୍ବା ଏତ୍ଥାତି ପାକାରସନ୍ଧି, ପାକାରସ୍ସ ଫୁଲ୍ଲିତପ୍ପଦେସୋ। ସୋ ପନ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଇଟ୍ଠକାନଂ ୱିଗମେନ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଇଟ୍ଠକାନଂ ଅପଗତଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନପ୍ପଦେସୋ, ଛିଦ୍ଦଟ୍ଠାନଂ ୱା। ତଞ୍ହି ୱିୱରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଉତ୍ତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୮। କୋକନୁଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୬-୯୮। ଛଟ୍ଠେ ଖନ୍ଧାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଆରମ୍ମଣଟ୍ଠେନ ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ। ଅୱିଜ୍ଜାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଉପନିସ୍ସଯାଦିଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ଯଥାହ ''ଅସ୍ସୁତୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦୋ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୦୦୭)। ଫସ୍ସୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଯଥା ଚାହ ''ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୧୮-୧୩୦) ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସ ପଟିସଂୱେଦିଯନ୍ତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧। ୧୪୪) ଚ। ସଞ୍ଞାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖା (ସୁ। ନି। ୮୮୦; ମହାନି। ୧୦୯), ପଥୱିତୋ ସଞ୍ଞତ୍ୱା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨) ଚ ଆଦି। ୱିତକ୍କୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ତକ୍କଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପକପ୍ପଯିତ୍ୱା, ସଚ୍ଚଂ ମୁସାତି ଦ୍ୱଯଧମ୍ମମାହୂ''ତି (ସୁ। ନି। ୮୯୨; ମହାନି। ୧୨୧), ''ତକ୍କୀ ହୋତି ୱୀମଂସୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୪) ଚ ଆଦି। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ତସ୍ସେୱଂ ଅଯୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ ଛନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅଞ୍ଞତରା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅତ୍ଥି ମେ ଅତ୍ତାତି ତସ୍ସ ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୧୯)।

ଯା ଦିଟ୍ଠୀତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ପଦାନଂ ସାଧାରଣଂ ମୂଲପଦଂ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଗୂଥଗତଂ ୱିଯ, ଦିଟ୍ଠୀସୁ ୱା ଗତଂ ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠୀସୁ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତାତିପି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ, ଦିଟ୍ଠିଯା ୱା ଗତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ଇଦଞ୍ହି ''ଅତ୍ଥି ମେ ଅତ୍ତା''ତିଆଦି ଦିଟ୍ଠିଯା ଗମନମତ୍ତମେୱ , ନତ୍ଥେତ୍ଥ ଅତ୍ତା ୱା ନିଚ୍ଚୋ ୱା କୋଚୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସା ଚାଯଂ ଦିଟ୍ଠି ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗମନଟ୍ଠେନ ଗହନଂ। ଦୁରତିକ୍କମଟ୍ଠେନ ସପ୍ପଟିଭଯଟ୍ଠେନ ଚ କନ୍ତାରୋ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖକନ୍ତାରୱାଳକନ୍ତାରାଦଯୋ ୱିଯ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ, ୱିଲୋମନଟ୍ଠେନ ୱା ୱିସୂକଂ। କଦାଚି ସସ୍ସତସ୍ସ, କଦାଚି ଉଚ୍ଛେଦସ୍ସ ୱା ଗହଣତୋ ୱିରୂପଂ ଫନ୍ଦିତନ୍ତି ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସଂଯୋଜନଂ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଅନ୍ତୋ ତୁଦନଟ୍ଠେନ ଦୁନ୍ନୀହରଣୀଯଟ୍ଠେନ ଚ ସଲ୍ଲନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସଲ୍ଲଂ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ପୀଳାକରଣଟ୍ଠେନ ସମ୍ବାଧୋତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ବାଧୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ମୋକ୍ଖାୱରଣଟ୍ଠେନ ପଲିବୋଧୋତି ଦିଟ୍ଠିପଲିବୋଧୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ

ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧନଂ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଦୁରୁତ୍ତରଣଟ୍ଠେନ ପପାତୋତି ଦିଟ୍ଠିପପାତୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଥାମଗତଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯୋତି ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଅତ୍ତାନଂ ସନ୍ତାପେତୀତି ଦିଟ୍ଠିସନ୍ତାପୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁଦହତୀତି ଦିଟ୍ଠିପରିଳାହୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ କିଲେସକାଯଂ ଗନ୍ଥେତୀତି ଦିଟ୍ଠିଗନ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଭୁସଂ ଆଦିଯତୀତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ''ସଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିୱସେନ ଅଭିନିୱିସତୀତି ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ''ଇଦଂ ପର''ନ୍ତି ଆମସତି, ପରତୋ ୱା ଆମସତୀତି ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୋ, ସମୁଟ୍ଠାତି ଏତେନାତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ, କାରଣଂ। ସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଭାୱୋ ସମୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ, ତେନ ସମୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ, କାରଣଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତମଟ୍ଠମେସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

କୋକନୁଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ଉପାଲିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୯-୧୦୦। ନୱମେ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ସମ୍ପତ୍ତୁଂ ସାଧେତୁଂ ଦୁକ୍କାନି ଦୁରଭିସମ୍ଭୱାନି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ନିୱାସୋଯେୱ ଦୁକ୍କୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସମ୍ଭୱିତୁଂ ଦୁକ୍କାନି ଦୁସ୍ସହାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥାନୀତି ଅରଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପତ୍ତାନି ୱନସଣ୍ଡାନି। ୱନପତ୍ଥସଦ୍ଦୋ ହି ସଣ୍ଡଭୂତେ ରୁକ୍ଖସମୂହେପି ୱତ୍ତତୀତି ଅରଞ୍ଞଗ୍ଗହଣଂ। ପୱିୱେକନ୍ତି ପକାରତୋ, ପକାରେହି ୱା ୱିୱେଚନଂ, ରୂପାଦିପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ ପକାରତୋ ଗମନାଦିଇରିଯାପଥପ୍ପକାରେହି ଅତ୍ତନୋ କାଯସ୍ସ ୱିୱେଚନଂ, ଗଚ୍ଛତୋପି ତିଟ୍ଠତୋପି ନିସଜ୍ଜତୋପି ନିପଜ୍ଜତୋପି ଏକସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତି। ତେନେୱ ହି ୱିୱେଚେତବ୍ବାନଂ ୱିୱେଚନାକାରସ୍ସ ଚ ଭେଦତୋ ବହୁୱିଧତ୍ତା ତେ ଏକତ୍ତେନ ଗହେତ୍ୱା ''ପୱିୱେକ''ନ୍ତି ଏକୱଚନେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍କରଂ ପୱିୱେକନ୍ତି ୱା ପୱିୱେକଂ କତ୍ତୁଂ ନ ସୁଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୀଭାୱେତି ଏକତ୍ତଭାୱେ। ଦ୍ୱଯଂଦ୍ୱଯାରାମୋତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭାୱାଭିରତୋ। ହରନ୍ତି ୱିଯାତି ସଂହରନ୍ତି ୱିଯ ୱିଘାତୁପ୍ପାଦନେନ। ତେନାହ ''ଘସନ୍ତି ୱିଯା''ତି। ଭଯସନ୍ତାସୁପ୍ପାଦନେନ ଖାଦିତୁଂ ଆଗତା ଯକ୍ଖରକ୍ଖସପିସାଚାଦଯୋ ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦିସସ୍ସାତି ଅଲଦ୍ଧସମାଧିନୋ। ତିଣପଣ୍ଣମିଗାଦିସଦ୍ଦେହୀତି ୱାତେରିତାନଂ ତିଣପଣ୍ଣାଦୀନଂ ମିଗପକ୍ଖିଆଦୀନଞ୍ଚ ଭୀସନକେହି ଭେରୱେହି ସଦ୍ଦେହି। ୱିୱିଧେହି ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଖାଣୁଆଦୀହି ଯକ୍ଖାଦିଆକାରେହି ଉପଟ୍ଠିତେହି ଭୀସନକେହି। ଘଟେନ କୀଳଆ ଘଟିକାତି ଏକେ। ଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଉପାଲିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଉପାଲିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୩। ତତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

(୧୧) ୧। ସମଣସଞ୍ଞାୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୨। ସମଣସଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୧-୧୧୨। ତତିଯସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନାନି। ଛଟ୍ଠେ ନିଜ୍ଜରକାରଣାନୀତି ପଜହନକାରଣାନି। ଇମସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗୋ କଥୀଯତୀତି କତ୍ୱା ''ଅଯଂ ହେଟ୍ଠା…ପେ… ପୁନ ଗହିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଯଥା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ୱିପସ୍ସନାଯ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣାପି ନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ ଗହିତା, ଏୱଂ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋପି ୱିପସ୍ସନାଯ ପହୀନାପି ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ଇଧ ପୁନ ଗହିତାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ''ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବପଦେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି ''ଏୱଂ ସବ୍ବପଦେସୁ ଯୋଜେତବ୍ବୋ''ତି ଇମିନା। ଏତ୍ଥ ଚାତି ''ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚଯା ଚ ଅନେକେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ପାଠପଦେ। ଏତ୍ଥ ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଚ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମଦେୱ ୱିମୁଚ୍ଚନଂ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତି। ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଚ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଅଟ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାନିପି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଉଦ୍ଧଟାନି। ମଗ୍ଗୱସେନ ହି ଫଲେସୁ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ନାମାତି। ଅଭିନନ୍ଦନଟ୍ଠେନାତି ଅତିୱିଯ ସିନେହନଟ୍ଠେନ। ଇଦଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉକ୍କଂସଗତସାତସଭାୱତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସିନେହନ୍ତଂ ତେମେନ୍ତଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତତି। ପୱତ୍ତସନ୍ତତିଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠେନାତି ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ଜୀୱନେ ଅଧିପତିଭାୱେନ। ଏୱନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ। ସତ୍ତମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ସମଣସଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସମଣସଞ୍ଞାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୨) ୨। ପଚ୍ଚୋରୋହଣିୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ପଠମଅଧମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୩-୬। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ତତିଯେ ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବଂ ସବ୍ବଂ ଜାନାତି ଏୱ। ନ ହି ପଦେସଞ୍ଞାଣେ ଠିତୋ ଜାନିତବ୍ବଂ ସବ୍ବଂ ଜାନାତି। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ହି ଅୱିସେସଗ୍ଗହଣେନ ଚ ''ଜାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ନିରୱସେସଂ ଞେଯ୍ୟଜାତଂ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହତୀତି ତବ୍ୱିସଯାଯ ଜାନନକିରିଯାଯ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ କରଣଂ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, ପକରଣୱସେନ ''ଭଗୱା''ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ଚ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ପସ୍ସିତବ୍ବମେୱ ପସ୍ସତୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଧମ୍ମଚକ୍ଖୁବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁସମନ୍ତଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତେହି ଞାଣଚକ୍ଖୂହି ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି ଏୱ। ଅଥ ୱା ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ସୱିପଲ୍ଲାସା କାମରୂପପରିଞ୍ଞାୱାଦିନୋ ଜାନନ୍ତାପି ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଜାନନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭଗୱା। ଭଗୱା ପନ ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତି ଏୱ, ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନସ୍ସ ଅଭାୱା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପସ୍ସତିଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ଭୂତୋତି ଦସ୍ସନପରିଣାଯକଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ଭୂତୋ। ଯଥା ହି ଚକ୍ଖୁ ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପରିଣେତି ସାଧେତି, ଏୱଂ ଲୋକସ୍ସ ଯାଥାୱଦସ୍ସନସାଧନତୋପି ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚପରିଣାଯକଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ଭୂତୋ, ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁମଯତ୍ତା ୱା ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ୱା ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ।

ଞାଣସଭାୱୋତି ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ଞାଣସଭାୱୋ। ଅୱିପରୀତସଭାୱଟ୍ଠେନ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ୱା ହଦଯେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱାଚାଯ ନିଚ୍ଛାରିତଧମ୍ମମଯୋତି ଧମ୍ମଭୂତୋ। ତେନାହ ''ଧମ୍ମସଭାୱୋ''ତି। ଧମ୍ମା ୱା ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋତି ଧମ୍ମଭୂତୋ। ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋତି ଆହ ''ସେଟ୍ଠସଭାୱୋ''ତି। ଅଥ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗୋ, ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ, ତଞ୍ଚ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ପତ୍ତୋତି ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱଦତୀତି ୱତ୍ତା। ଚିରଂ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ୱଦତୀତି ପୱତ୍ତା। ଅତ୍ଥଂ ନୀହରିତ୍ୱାତି ଦୁକ୍ଖାଦିଅତ୍ଥଂ ତତ୍ଥାପି ପୀଳଅନାଦିଅତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ପରମତ୍ଥଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ପାପଯିତା ନିନ୍ନେତା। ଅମତାଧିଗମପଟିପତ୍ତିଦେସନାଯ ଅମତସଚ୍ଛିକିରିଯଂ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅମତଂ ଦଦାତୀତି ଅମତସ୍ସ ଦାତା। ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ତଦାଯତ୍ତଭାୱତୋ ଧମ୍ମସାମୀ। ଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମଅଧମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୪୨। ସଙ୍ଗାରୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୭-୧୫୪। ପଞ୍ଚମେ ଅପ୍ପକାତି ଥୋକା, ନ ବହୂ। ଅଥାଯଂ ଇତରା ପଜାତି ଯା ପନାଯଂ ଅୱସେସା ପଜା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିତୀରମେୱ ଅନୁଧାୱତି, ଅଯମେୱ ବହୁତରାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମଦକ୍ଖାତେତି ସମ୍ମା ଅକ୍ଖାତେ ସୁକଥିତେ। ଧମ୍ମେତି ତୱ ଦେସନାଧମ୍ମେ। ଧମ୍ମାନୁୱତ୍ତିନୋତି ତଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ତଦନୁଚ୍ଛୱିକଂ ପଟିପଦଂ ପୂରେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଫଲସଚ୍ଛିକରଣେନ ଧମ୍ମାନୁୱତ୍ତିନୋ। ମଚ୍ଚୁନୋ ଠାନଭୂତନ୍ତି କିଲେସମାରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମଚ୍ଚୁନୋ ନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ସୁଦୁତ୍ତରଂ ତରିତ୍ୱା ପାରମେସ୍ସନ୍ତୀତି ଯେ ଜନା ଧମ୍ମାନୁୱତ୍ତିନୋ, ତେ ଏତଂ ସୁଦୁତ୍ତରଂ ଦୁରତିକ୍କମଂ ମାରଧେଯ୍ୟଂ ତରିତ୍ୱା ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି।

କଣ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ୱିପ୍ପହାଯାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଭେଦଂ ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ଜହିତ୍ୱା। ସୁକ୍କଂ ଭାୱେଥାତି ପଣ୍ଡିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିନିକ୍ଖମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା କାଯସୁଚରିତାଦିଭେଦଂ ସୁକ୍କଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେଯ୍ୟ। ଓକା ଅନୋକମାଗମ୍ମାତି ଓକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆଲଯୋ, ଅନୋକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅନାଲଯୋ। ଆଲଯତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅନାଲଯସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଆରବ୍ଭ।

ତତ୍ରାଭିରତିମିଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଯସ୍ମିଂ ଅନାଲଯସଙ୍ଖାତେ ୱିୱେକେ ନିବ୍ବାନେ ଇମେହି ସତ୍ତେହି ଦୁରଭିରମଂ, ତତ୍ରାଭିରତିମିଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ହିତ୍ୱା କାମେତି ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମେ। ଚିତ୍ତକ୍ଲେସେହୀତି ପଞ୍ଚହି ନୀୱରଣେହି ଅତ୍ତାନଂ ପରିଯୋଦପେଯ୍ୟ ୱୋଦାପେଯ୍ୟ, ପରିସୋଧେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ବୋଧିଯଙ୍ଗେସୂତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ। ସମ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ସୁଭାୱିତନ୍ତି ସମ୍ମା ହେତୁନା ନଯେନ ଚିତ୍ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଭାୱିତଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଜୁତିମନ୍ତୋତି ଆନୁଭାୱୱନ୍ତୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣଜୁତିଯା ଖନ୍ଧାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଜୋତେତ୍ୱା ଠିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ଲୋକେ ପରିନିବ୍ବୁତାତି ତେ ଇମସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧାଦିଲୋକେ ପରିନିବ୍ବୁତା ନାମ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ କିଲେସୱଟ୍ଟସ୍ସ ଖେପିତତ୍ତା ସୌପାଦିସେସେନ, ଚରିମଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ଖନ୍ଧୱଟ୍ଟସ୍ସ ଖେପିତତ୍ତା ଅନୁପାଦିସେସେନ

ଚାତି ଦ୍ୱୀହି ପରିନିବ୍ବାନେହି ପରିନିବ୍ବୁତା, ଅନୁପାଦାନୋ ୱିଯ ପଦୀପୋ ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାୱଂ ଗତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତୋ ପରଂ ଯାୱ ତତିଯୋ ପଣ୍ଣାସକୋ, ତାୱ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ସଙ୍ଗାରୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୪। ଚତୁତ୍ଥପଣ୍ଣାସକଂ

୧୫୫-୧୬୬। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମୱଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ।

୧-୪୪। ବ୍ରାହ୍ମଣପଚ୍ଚୋରୋହଣୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୭-୨୧୦। ଦୁତିଯେ ଚ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ଦସମେ ପଚ୍ଛାଭୂମିୱାସିନୋତି ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସୱାସିନୋ। ସେୱାଲମାଲିକାତି ପାତୋୱ ଉଦକଂ ଓରୋହିତ୍ୱା ସେୱାଲଞ୍ଚେୱ ଉପ୍ପଲାଦୀନି ଚ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଉଦକସୁଦ୍ଧିକଭାୱଜାନନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ''ଲୋକସ୍ସ ଚ ଉଦକେନ ସୁଦ୍ଧି ହୋତୀ''ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଜାନନତ୍ଥଞ୍ଚ ମାଲଂ କତ୍ୱା ପିଲନ୍ଧନକା। ଉଦକୋରୋହକାତି ପାତୋ ମଜ୍ଝନ୍ହେ ସାଯନ୍ହେ ଚ ଉଦକଓରୋହଣକା। ତେନାହ ''ସାଯତତିଯକଂ ଉଦକୋରୋହଣାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା''ତି। ଏକାଦସମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ଚତୁତ୍ଥେ ପଣ୍ଣାସକେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ବ୍ରାହ୍ମଣପଚ୍ଚୋରୋହଣୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

(୨୧) ୧। କରଜକାଯୱଗ୍ଗୋ

୧-୫୩୬। ପଠମନିରଯସଗ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୧୧-୭୪୬। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ନୱମେ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ କାମାୱଚରକମ୍ମଂ ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଞ୍ଚ କତୂପଚିତଂ ୱିପାକଦାନେ ଲଦ୍ଧାୱସରଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଂ, ତେସୁ କାମାୱଚରକମ୍ମଂ ଇତରଂ ନୀହରିତ୍ୱା ସଯଂ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ମହଗ୍ଗତକମ୍ମମେୱ ପନ ଇତରଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ସକ୍କୋତି ଗରୁଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ତଂ ମହୋଘୋ ପରିତ୍ତଂ ଉଦକଂ ୱିଯା’’ତିଆଦି। ଇତୋ ପରଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଠମନିରଯସଗ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଦସକନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ଏକାଦସକନିପାତ-ଟୀକା

୧। ନିସ୍ସଯୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୦। କିମତ୍ଥିଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧-୧୦। ଏକାଦସକନିପାତସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ। ଦସମେ ଜନିତସ୍ମିନ୍ତି କମ୍ମକିଲେସେହି ନିବ୍ବତ୍ତେ, ଜନେ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ୱା ଜନେତସ୍ମିଂ, ମନୁସ୍ସେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଯେ ଗୋତ୍ତପଟିସାରିନୋ’’ତି। ଜନିତସ୍ମିଂ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱ ୱା ଇ-କାରସ୍ସ ଏ-କାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ଜନେତସ୍ମି’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଜନିତସ୍ମିନ୍ତି ଚ ଜନସ୍ମିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଜନିତସ୍ମିନ୍ତି ସାମଞ୍ଞଗ୍ଗହଣେପି ଯତ୍ଥ ଚତୁୱଣ୍ଣସମଞ୍ଞା, ତତ୍ଥେୱ ମନୁସ୍ସଲୋକେ। ଖତ୍ତିଯୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଅଯଂ ଲୋକସମଞ୍ଞାପି ମନୁସ୍ସଲୋକେଯେୱ, ନ ଦେୱକାଯେ ବ୍ରହ୍ମକାଯେ ୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ ଗୋତ୍ତପଟିସାରିନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିସରନ୍ତୀତି ‘‘ଅହଂ ଗୋତମୋ, ଅହଂ କସ୍ସପୋ’’ତି ପଟି ପଟି ଅତ୍ତନୋ ଗୋତ୍ତଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି ପଟିଜାନନ୍ତି ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

କିମତ୍ଥିଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିସ୍ସଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅନୁସ୍ସତିୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ପଠମମହାନାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧-୧୪। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ତତିଯେ କବଳୀକାରାହାରଭକ୍ଖାନନ୍ତି କବଳୀକାରାହାରୂପଜୀୱୀନଂ। କୋ ପନ ଦେୱାନଂ ଆହାରୋ, କା ଆହାରୱେଲାତି? ସବ୍ବେସମ୍ପି କାମାୱଚରଦେୱାନଂ ସୁଧା ଆହାରୋ। ସା ହେଟ୍ଠିମେହି ହେଟ୍ଠିମେହି ଉପରିମାନଂ ଉପରିମାନଂ ପଣୀତତମା ହୋତି, ତଂ ଯଥାସକଂ ଦିୱସୱସେନେୱ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ବିଳାରପଦପ୍ପମାଣଂ ସୁଧାହାରଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ଜିୱ୍ହାଯ ଠପିତମତ୍ତୋ ଯାୱ କେସଗ୍ଗନଖଗ୍ଗା କାଯଂ ଫରତି, ତେସଂଯେୱ ଦିୱସୱସେନ ସତ୍ତ ଦିୱସେ ଯାପନସମତ୍ଥୋ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅସମଯୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତୋତି ମଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ହି ସମାପତ୍ତୀନଂ ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ ସମଯୋପି ଅତ୍ଥି ଅସମଯୋପି, ମଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖେନ ପନ ୱିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ସମଯୋ ୱା ଅସମଯୋ ୱା ନତ୍ଥି। ଯସ୍ସ ସଦ୍ଧା ବଲୱତୀ, ୱିପସ୍ସନା ଚ ଆରଦ୍ଧା, ତସ୍ସ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ତିଟ୍ଠନ୍ତସ୍ସ ନିସୀଦନ୍ତସ୍ସ ନିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଖାଦନ୍ତସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଚ ମଗ୍ଗଫଲପ୍ପଟିୱେଧୋ ନାମ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଇତି ମଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତସ୍ସ ସମଯୋ ୱା ଅସମଯୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ମଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖୋ ଅସମଯୱିମୁତ୍ତି ନାମ। ଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମମହାନାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମେତ୍ତାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫। ପଞ୍ଚମେ ସେସଜନାତି ମେତ୍ତାଯ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ଅଲାଭିନୋ। ସମ୍ପରିୱତ୍ତମାନାତି ଦକ୍ଖିଣେନେୱ ପସ୍ସେନ ଅସଯିତ୍ୱା ସବ୍ବସୋ ପରିୱତ୍ତମାନା। କାକଚ୍ଛମାନାତି ଘୁରୁଘୁରୁପସ୍ସାସୱସେନ ୱିସ୍ସରଂ କରୋନ୍ତା। ସୁଖଂ ସୁପତୀତି ଏତ୍ଥ ଦୁୱିଧା ସୁପନା ସଯନେ ପିଟ୍ଠିପ୍ପସାରଣଲକ୍ଖଣା କିରିଯାମଯଚିତ୍ତେହି ଅୱୋକିଣ୍ଣଭୱଙ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଚ। ତତ୍ଥାଯଂ ଉଭଯତ୍ଥାପି ସୁଖମେୱ ସୁପତି। ଯସ୍ମା ସଣିକଂ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି ସମୋଧାଯ ପାସାଦିକେନ ଆକାରେନ ସଯତି, ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନେପି ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋ ୱିଯ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ଅସୁପିତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

ନିଦ୍ଦାକାଲେ ସୁଖଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖେନ ସୁତ୍ତା ଏୱ ପଟିବୁଜ୍ଝନକାଲେ ସରୀରଖେଦେନ ନିତ୍ଥୁନନଂ ୱିଜମ୍ଭନଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିପରିୱତ୍ତନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନିତ୍ଥୁନନ୍ତା ୱିଜମ୍ଭନ୍ତା ସମ୍ପରିୱତ୍ତନ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ ପଟିବୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି। ଅଯଂ ପନ ସୁଖେନ ସୁତ୍ତା ସରୀରଖେଦାଭାୱତୋ ନିତ୍ଥୁନନାଦିୱିରହିତୋୱ ପଟିବୁଜ୍ଝତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ଅପ୍ପଟିବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ସୁଖପ୍ପଟିବୋଧୋ ଚ ସରୀରୱିକାରାଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ସୁଖଂ ନିବ୍ବିକାର’’ନ୍ତି।

ଭଦ୍ଦକମେୱ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତୀତି ଇଦଂ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବୱସେନ ଦେୱତୂପସଂହାରୱସେନ ଚସ୍ସ ଭଦ୍ଦକମେୱ ସୁପିନଂ ହୋତି, ନ ପାପକନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିଯା’’ତିଆଦି। ଧାତୁକ୍ଖୋଭହେତୁକମ୍ପି ଚସ୍ସ ବହୁଲଂ ଭଦ୍ଦକମେୱ ସିଯା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚିତ୍ତଜରୂପାନୁଗୁଣତାଯ ଉତୁଆହାରଜରୂପାନଂ।

ଉରେଆମୁକ୍କମୁତ୍ତାହାରୋ ୱିଯାତି ଗୀୱାଯ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉରେ ଲମ୍ବିତମୁତ୍ତାହାରୋ ୱିଯାତି କେହିଚି ତଂ ଏକାୱଲିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା, ଅନେକରତନାୱଲିସମୂହଭୂତୋ ପନ ମୁତ୍ତାହାରୋ ଅଂସପ୍ପଦେସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ କଟିପ୍ପଦେସସ୍ସ ହେଟ୍ଠାଭାଗା ପଲମ୍ବନ୍ତୋ ଉରେ ଆମୁକ୍କୋଯେୱ ନାମ ହୋତି।

ୱିସାଖତ୍ଥେରୋ ୱିଯାତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୫୮) ସୋ କିର ପାଟଲିପୁତ୍ତେ କୁଟୁମ୍ବିଯୋ ଅହୋସି। ସୋ ତତ୍ଥେୱ ୱସମାନୋ ଅସ୍ସୋସି ‘‘ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପୋ କିର ଚେତିଯମାଲାଲଙ୍କତୋ କାସାୱପଜ୍ଜୋତୋ, ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନେଯେୱେତ୍ଥ ସକ୍କା ନିସୀଦିତୁଂ ୱା ନିପଜ୍ଜିତୁଂ ୱା, ଉତୁସପ୍ପାଯଂ ସେନାସନସପ୍ପାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲସପ୍ପାଯଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପାଯନ୍ତି ସବ୍ବମେତ୍ଥ ସୁଲଭ’’ନ୍ତି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପୁତ୍ତଦାରସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତେତ୍ୱା ଦୁସ୍ସନ୍ତେ ବଦ୍ଧେନ ଏକକହାପଣେନେୱ ଘରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସମୁଦ୍ଦତୀରେ ନାୱଂ ଉଦିକ୍ଖମାନୋ ଏକଂ ମାସଂ ୱସି। ସୋ ୱୋହାରକୁସଲତାଯ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଭଣ୍ଡଂ କିଣିତ୍ୱା ଅସୁକସ୍ମିଂ ୱିକ୍କିଣନ୍ତୋ ଧମ୍ମିକାଯ ୱଣିଜ୍ଜାଯ ତେନେୱନ୍ତରମାସେନ ସହସ୍ସଂ ଅଭିସଂହରି। ଇତି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମହାୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚତି। ସୋ ପବ୍ବାଜନତ୍ଥାଯ ସୀମଂ ନୀତୋ ତଂ ସହସ୍ସତ୍ଥୱିକଂ ଓୱଟ୍ଟିକନ୍ତରେନ ଭୂମିଯଂ ପାତେସି। ‘‘କିମେତ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ‘‘କହାପଣସହସ୍ସଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି ୱତ୍ୱା,

‘‘ଉପାସକ, ପଵ୍ଵଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନ ସକ୍କା ୱିଚାରେତୁଂ, ଇଦାନେୱ ନଂ ୱିଚାରେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ୱିସାଖସ୍ସ ପଵ୍ଵଜ୍ଜଟ୍ଠାନଂ ଆଗତା ମା ରିତ୍ତହତ୍ଥା ଗମିଂସୂ’’ତି ମୁଣ୍ଡିତ୍ୱା ସୀମାମାଳକେ ୱିକ୍କିରିତ୍ୱା ପଵ୍ଵଜିତ୍ୱା ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ। ସୋ ପଞ୍ଚୱସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେମାତିକା ପଗୁଣା କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସପ୍ପାଯଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକେକସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ସମପୱତ୍ତୱାସଂ ୱସମାନୋ ଚରି। ଏୱଂ ଚରମାନୋ –

‘‘ୱନନ୍ତରେ ଠିତୋ ଥେରୋ, ୱିସାଖୋ ଗଜ୍ଜମାନକୋ;

ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣମେସନ୍ତୋ, ଇମମତ୍ଥଂ ଅଭାସଥ।

‘‘ଯାୱତା ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ, ଯାୱତା ଇଧ ମାଗତୋ;

ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଖଲିତଂ ନତ୍ଥି, ଅହୋ ଲାଭୋ ତେ ମାରିସା’’ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୫୮);

ସୋ ଚିତ୍ତଲପଵ୍ଵତୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦ୍ୱେଧାପଥଂ ପତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ନୁ ଖୋ ମଗ୍ଗୋ, ଉଦାହୁ ଅଯ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତଯନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥସ୍ସ ପଵ୍ଵତେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ‘‘ଏସୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଦସ୍ସେତି। ସୋ ଚିତ୍ତଲପଵ୍ଵତୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ୱସିତ୍ୱା ‘‘ପଚ୍ଚୂସେ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜି। ଚଙ୍କମସୀସେ ମଣିଲରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ସୋପାନଫଲକେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପରୋଦି। ଥେରୋ ‘‘କୋ ଏସୋ’’ତି ଆହ। ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ମଣିଲିଯାତି। କିସ୍ସ ରୋଦସୀତି? ତୁମ୍ହାକଂ ଗମନଂ ପଟିଚ୍ଚାତି। ମଯି ଇଧ ୱସନ୍ତେ ତୁମ୍ହାକଂ କୋ ଗୁଣୋତି? ତୁମ୍ହେସୁ, ଭନ୍ତେ, ଇଧ ୱସନ୍ତେସୁ ଅମନୁସ୍ସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମେତ୍ତଂ ପଟିଲଭନ୍ତି, ତେ ଦାନି ତୁମ୍ହେସୁ ଗତେସୁ କଲହଂ କରିସ୍ସନ୍ତି, ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲମ୍ପି କଥଯିସ୍ସନ୍ତୀତି। ଥେରୋ ‘‘ସଚେ ମଯି ଇଧ ୱସନ୍ତେ ତୁମ୍ହାକଂ ଫାସୁୱିହାରୋ ହୋତି, ସୁନ୍ଦର’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେପି ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ତତ୍ଥେୱ ୱସିତ୍ୱା ପୁନ ତଥେୱ ଗମନଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ଦେୱତାପି ପୁନ ତଥେୱ ପରୋଦି। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ଥେରୋ ତତ୍ଥେୱ ୱସିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପରିନିଵ୍ଵାଯୀତି। ଏୱଂ ଧମ୍ମତ୍ତାୱିହାରୀ ଭିକ୍ଖୁ ଅମନୁସ୍ସାନଂ ପିଯୋ ହୋତି।

ଵଲୱପିଯଚିତ୍ତତାଯାତି ଇମିନା ଵଲୱପିଯଚିତ୍ତତାମତ୍ତେନପି ସତ୍ଥଂ ନ କମତି, ପଗେୱ ମେତ୍ତାଯ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଦସ୍ସେତି। ଖିପ୍ପମେୱ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତି, କେନଚି ପରିପନ୍ଥେନ ପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସ ଵ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତଭାୱତୋ ଖିପ୍ପମେୱ ସମାଧିଯତି, ‘‘ଆସୱାନଂ ଖଯାଯା’’ତି କେଚି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ଇତୋ ଅଞ୍ଞକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ ଅଧିଗତଜ୍ଝାନାନମ୍ପି ସୁଖସୁପନାଦଯୋ ଆନିସଂସା ଲଵ୍ଭନ୍ତି। ଯଥାହ –

‘‘ସୁଖଂ ସୁପନ୍ତି ମୁନଯୋ, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁସମାହିତା;

ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧଂ ପବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ସଦା ଗୋତମସାୱକା’’ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୨୫୮); ଚ ଆଦି –

ତଥାପିମେ ଆନିସଂସା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଲାଭିନୋ ଅନୱସେସା ଲଵ୍ଭନ୍ତି ଵ୍ୟାପାଦାଦୀନଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭାୱତୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ନିସ୍ସରଣଂ ହେତଂ, ଆୱୁସୋ, ଵ୍ୟାପାଦସ୍ସ, ଯଦିଦଂ ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୬; ଅ। ନି। ୬।୧୩)। ଵ୍ୟାପାଦାଦିୱସେନ ଚ ସତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖସୁପନାଦଯୋତି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତେସୁ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେସୁ ସିଦ୍ଧେସୁ ସୁଖସୁପନାଦଯୋ ହତ୍ଥଗତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି।

ମେତ୍ତାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅଟ୍ଠକନାଗରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬। ଛଟ୍ଠେ ବେଲୁୱଗାମକେତି ୱେସାଲିଯା ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେ ଅୱିଦୂରେ ବେଲୁୱଗାମକୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଗୋଚରଗାମଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସାରପ୍ପତ୍ତକୁଲଗଣନାଯାତି ମହାସାରମହପ୍ପତ୍ତକୁଲଗଣନାଯ। ଦସମେ ଠାନେତି ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞେତି ଦସଗଣନଟ୍ଠାନେ। ଅଟ୍ଠକନଗରେ ଜାତୋ ଭୱୋତି ଅଟ୍ଠକନାଗରୋ। କୁକ୍କୁଟାରାମୋତି ପାଟଲିପୁତ୍ତେ କୁକ୍କୁଟାରାମୋ, ନ କୋସମ୍ବିଯଂ।

ପକତତ୍ଥପ୍ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ତ-ସଦ୍ଦୋତି ତସ୍ସ ‘‘ଭଗୱତା’’ତିଆଦୀହି ପଦେହି ସମାନାଧିକରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଯେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱେନ ଭଗୱା ପକତୋ ଅଧିଗତୋ ସୁପାକଟୋ ଚ, ତଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ସଦ୍ଧିଂ ଆଗମନୀଯପଟିପଦାଯ ଅତ୍ଥଭାୱେନେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ସୋ…ପେ… ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଆହ। ସତିପି ଞାଣଦସ୍ସନସଦ୍ଦାନଂ ଇଧ ପଞ୍ଞାୱେୱଚନଭାୱେ ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ନେସଂ ୱିସଯୱିସେସେ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ

ଅସାଧାରଣଞାଣୱିସେସୱସେନ, ୱିଜ୍ଜାଉଦଯୱସେନ, ୱିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞାନାୱରଣୱସେନ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମଂସଚକ୍ଖୁୱସେନ ପଟିୱେଧଦେସନାଞାଣୱସେନ ଚ ତଦତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେସଂ ତେସ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆସଯାନୁସଯଂ ଜାନତା ଆସଯାନୁସଯଞାଣେନ, ସବ୍ବଞେଯ୍ଯଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞାଣେହି। ପୁବ୍ବେନିୱାସାଦୀହୀତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାସୱକ୍ଖଯଞାଣେହି। ପଟିୱେଧପଞ୍ଞାଯାତି ଅରିଯମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ। ଦେସନାପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତାତି ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଂ ବୋଧନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲାନଞ୍ଚ ଆସଯାନୁସଯଚରିତାଧିମୁତ୍ତିଆଦିଭେଦଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସନାପଞ୍ଞାଯ ଯାଥାୱତୋ ପସ୍ସତା। ଅରୀନନ୍ତି କିଲେସାରୀନଂ, ପଞ୍ଚୱିଧମାରାନଂ ୱା ସାସନସ୍ସ ୱା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ। ତେସଂ ପନ ହନନଂ ପାଟିହାରିଯେହି ଅଭିଭୱନଂ ଅପ୍ପଟିଭାନତାକରଣଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖଣଞ୍ଚ। କେସିୱିନଯସୁତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ତଥା ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀନି ଜାନତା। ଯଥାକମ୍ମୂପଗେ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତା। ସୱାସନାନମାସୱାନଂ ଖୀଣତ୍ତା ଅରହତା। ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯାଦିତୋ ଅୱିପରୀତାୱବୋଧତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ।

ଅଥ ୱା ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣତାଯ ଜାନତା। କାଯକମ୍ମାଦିୱସେନ ତିଣ୍ଣମ୍ପି କମ୍ମାନଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିତୋ ନିସମ୍ମକାରିତାଯ ପସ୍ସତା। ଦୱାଦୀନମ୍ପି ଅଭାୱସାଧିକାଯ ପହାନସମ୍ପଦାଯ ଅରହତା। ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଅହାନିହେତୁଭୂତାଯ ଅକ୍ଖଯପଟିଭାନସାଧିକାଯ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନାତି ଏୱଂ ଦସବଲଅଟ୍ଠାରସଆୱେଣିକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମୱସେନପି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିସମ୍ମୁଖଭାୱେନ ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୁଯ୍ଯ କତଂ। ସ୍ୱାସ୍ସ କତଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦନେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଟିସଙ୍ଖରଣେନାତି ଆହ ‘‘ଉପ୍ପାଦିତ’’ନ୍ତି। ତେ ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ଚେତନାପଧାନାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଳିଯଂ ‘‘ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଅଭିସଞ୍ଚେତଯିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଚେତଯିତଂ କପ୍ପଯିତ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥମାହ। ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଅଭିସଞ୍ଚେତଯିତନ୍ତି ଚ ଝାନସ୍ସ ପାତୁଭାୱଦସ୍ସନମୁଖେନ ୱିଦ୍ଧଂସନଭାୱଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ଯଞ୍ହି ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେତି। ତେନାହ ପାଳିଯଂ ‘‘ଯଂ ଖୋ ପନା’’ତିଆଦି। ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେ ଠିତୋତି ଏତ୍ଥ ସମଥଧମ୍ମେ ଠିତତ୍ତା ସମାହିତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦଯୋ ପଜହନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ତଂ ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ପାପେତା ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେ ଠିତୋ। ସମଥୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ। ନନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ନନ୍ଦୀ। ତତ୍ଥ ସୁଖୁମା ଅପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା। ଯା ନିକନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଏୱଂ ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ଗହେତବ୍ବେ ସତି। ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ କତ୍ତବ୍ବୋତି ଅନାଗାମିଫଲଂ ଅନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତଦତ୍ଥାଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାପି ଅନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା କେୱଲଂ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗୋ କତ୍ତବ୍ବୋ ଭୱିସ୍ସତି। କସ୍ମା? ତେସୁ ସମଥୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଛନ୍ଦରାଗମତ୍ତେନ ଅନାଗାମିନା ଲଦ୍ଧବ୍ବସ୍ସ ଅଲଦ୍ଧଅନାଗାମିଫଲେନପି ଲଦ୍ଧବ୍ବତ୍ତା। ତଥା ସତି ତେନ ଅନାଗାମିଫଲମ୍ପି ଲଦ୍ଧବ୍ବମେୱ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଅନାଗାମିଫଲଂ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ସଭାୱତୋ ରସିତବ୍ବତ୍ତା ଅୱିପରୀତୋ ଅତ୍ଥୋ ଏୱ ଅତ୍ଥରସୋ।

ଅଞ୍ଞାପି କାଚି ସୁଗତିଯୋତି ୱିନିପାତିକେ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅଞ୍ଞାପି କାଚି ଦୁଗ୍ଗତିଯୋତି ଅସୁରକାଯମାହ।

ଅପ୍ପଂ ଯାଚିତେନ ବହୁଂ ଦେନ୍ତେନ ଉଳାରପୁରିସେନ ୱିଯ ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛିତେନ ‘‘ଅଯମ୍ପି ଏକଧମ୍ମୋ’’ତି କଥିତତ୍ତା ଏକାଦସପି ଧମ୍ମା ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଏକଧମ୍ମୋ ନାମ ଜାତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ୱାକ୍ଯପରିସମାପନଞାଯେନ। ପୁଚ୍ଛାୱସେନାତି ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ ଆନନ୍ଦ, ତେନ…ପେ… ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଏକଧମ୍ମୋ ସମ୍ମଦକ୍ଖାତୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତପୁଚ୍ଛାୱସେନ। ଅମତୁପ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନାତି ଅମତଭାୱସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତାଯ, ସବ୍ବାନିପି କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ଏକରସାପି ଅମତାଧିଗମସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଫଲଭୂମି ଅନାଗାମିଫଲଭୂମୀତି ଦ୍ୱେୱ ଭୂମିଯୋ ସରୂପତୋ ଆଗତା, ନାନନ୍ତରିଯତାଯ ପନ ହେଟ୍ଠିମାପି ଦ୍ୱେ ଭୂମିଯୋ ଅତ୍ଥତୋ ଆଗତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି। ପଞ୍ଚ ସତାନି ଅଗ୍ଘୋ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚସତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଟ୍ଠକନାଗରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଗୋପାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭। ସତ୍ତମେ ତିସ୍ସୋ କଥାତି ତିସ୍ସୋ ଅଟ୍ଠକଥା, ତିୱିଧା ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକେକଂ ପଦଂ ନାଳଂ ମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ଏୱଂସଞ୍ଞିତା ଏକନାଳିକା। ଏକେକଂ ୱା ପଦଂ ନାଳଂ ଅତ୍ଥନିଗ୍ଗମନମଗ୍ଗୋ ଏତିସ୍ସାତି ଏକନାଳିକା। ତେନାହ ‘‘ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥକଥନ’’ନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୋ ଅଂସା ଭାଗା ଅତ୍ଥସଲ୍ଲକ୍ଖଣୂପାଯା ଏତିସ୍ସାତି ଚତୁରସ୍ସା। ତେନାହ ‘‘ଚତୁକ୍କଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କଥନ’’ନ୍ତି। ନିଯମତୋ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଆରଦ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ତୋ ସଂୱତ୍ତୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ନିସିନ୍ନୱତ୍ତିକା, ଯଥାରଦ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପରିଯୋସାପିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ପଣ୍ଡିତଗୋପାଲକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ଏକେକସ୍ସପି ପଦସ୍ସ ପିଣ୍ଡତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନ ବହୂନଂ ପଦାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଅତ୍ଥଂ ଅକଥେତ୍ୱା ଏକମେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଅଯଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି। ଚତୁକ୍କଂ

ବନ୍ଧିତ୍ୱାତି କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଉପମୋପମେୟ୍ୟଦ୍ୱଯଂ, ତଥା ସୁକ୍କପକ୍ଖେତି ଇଦଂ ଚତୁକ୍କଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ଅଯଂ ଏଦିସେସୁ ଏୱ ସୁତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭତି। ପରିଯୋସାନଗମନନ୍ତି କେଚି ତାୱ ଆହୁ ‘‘କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉପମା ଚ ନାମ ଯାୱଦେୱ ଉପମେୟ୍ୟସମ୍ପଟିପାଦନତ୍ଥାତି ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥଂ ଆହରିତ୍ୱା ସଂକିଲେସପକ୍ଖନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖୱିଭାୱନତ୍ଥାଯାତି ସୁକ୍କପକ୍ଖମ୍ପି ଉପମୋପମେୟ୍ୟୱିଭାଗେନ ଆହରିତ୍ୱା ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ପରିଯୋସାପନଂ। କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଉପମେୟ୍ୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିଯୋସାନଗମନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି। ଅପରେ ପନ ‘‘କଣ୍ହପକ୍ଖେ, ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ଚ ତଂତଂଉପମୂପମେୟ୍ୟତ୍ଥାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପରିଯୋସାପେତ୍ୱାୱ କଥନଂ ପରିଯୋସାନଗମନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଯନ୍ତି ନିସିନ୍ନୱତ୍ତିକା। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଗୋପାଲକସୁତ୍ତେ। ସବ୍ବାଚରିଯାନଂ ଆଚିଣ୍ଣାତି ସବ୍ବେହିପି ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି ଆଚରିତା ସଂୱଣ୍ଣିତା, ତଥା ଚେୱ ପାଢଇ ପୱତ୍ତାତି।

ଅଙ୍ଗୀଯନ୍ତି ଅୱଯୱଭାୱେନ ଞାଯନ୍ତୀତି ଅଙ୍ଗାନି, କୋଟ୍ଠାସା। ତାନି ପନେତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସାୱଜ୍ଜସଭାୱାନି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଅଙ୍ଗେହୀତି ଅଗୁଣକୋଟ୍ଠାସେହୀ’’ତି। ଗୋମଣ୍ଡଲନ୍ତି ଗୋସମୂହଂ। ପରିହରିତୁନ୍ତି ରକ୍ଖିତୁଂ। ତଂ ପନ ପରିହରଣଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରିତୁ’’ନ୍ତି। ୱଡ୍ଢିନ୍ତି ଗୁନ୍ନଂ ବହୁଭାୱଂ ବହୁଗୋରସତାସଙ୍ଖାତଂ ପରିୱୁଦ୍ଧିଂ। ‘‘ଏତ୍ତକମିଦ’’ନ୍ତି ରୂପୀଯତୀତି ରୂପଂ, ପରିମାଣପରିଚ୍ଛେଦୋପି ସରୀରରୂପମ୍ପୀତି ଆହ ‘‘ଗଣନତୋ ୱା ୱଣ୍ଣତୋ ୱା’’ତି। ନ ପରିଯେସତି ୱିନଟ୍ଠଭାୱସ୍ସେୱ ଅଜାନନତୋ। ନୀଲାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ସେତସବଲାଦିୱଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଧନୁସତ୍ତିସୂଲାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଇସ୍ସାସାଚରିଯାନଂ ଗାୱୀସୁ କତଂ ଧନୁଲକ୍ଖଣଂ। କୁମାରଭତ୍ତିଗଣାନଂ ଗାୱୀସୁ କତଂ ସତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ। ଇସ୍ସରଭତ୍ତିଗଣାନଂ ଗାୱୀସୁ କତଂ ସୂଲଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଯୋଜନା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ରାମୱାସୁଦେୱଗଣାଦୀନଂ ଗାୱୀସୁ କତଂ ଫରସୁଚକ୍କାଦିଲକ୍ଖଣଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ନୀଲମକ୍ଖିକାତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକା, ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକା ଏୱ ୱା। ସଟତି ରୁଜତି ଏତାଯାତି ସାଟିକା, ସଂୱଡ୍ଢା ସାଟିକା ଆସାଟିକା। ତେନାହ ‘‘ୱଡ୍ଢନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ହାରେତାତି ଅପନେତା।

ୱାକେନାତି ୱାକପଚ୍ଛେନ। ଚୀରକେନାତି ପିଲୋତିକେନ। ଅନ୍ତୋୱସ୍ସେତି ୱସ୍ସକାଲସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ। ନିଗ୍ଗାହନ୍ତି ସୁସୁମାରାଦିଗ୍ଗାହରହିତଂ। ପୀତନ୍ତି ପାନୀଯସ୍ସ ପୀତଭାୱଂ। ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିପରିସ୍ସଯେନ ସାସଙ୍କୋ ସପ୍ପଟିଭଯୋ।

ପଞ୍ଚ ଅହାନି ଏକସ୍ସାତି ପଞ୍ଚାହିକୋ, ସୋ ଏୱ ୱାରୋତି, ପଞ୍ଚାହିକୱାରୋ। ଏୱଂ ସତ୍ତାହିକୱାରୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚିଣ୍ଣଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚରିତଟ୍ଠାନଂ ଗୋଚରଗ୍ଗହିତଟ୍ଠାନଂ।

ପିତିଟ୍ଠାନନ୍ତି ପିତରା କାତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ, ପିତରା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାରୁଚିଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଗୁନ୍ନଂ ରୁଚିଅନୁରୂପଂ ଗୋଚରଭୂମିଂ ୱା ନଦିପାରଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଗୋଭତ୍ତନ୍ତି କପ୍ପାସଟ୍ଠିକାଦିମିସ୍ସଂ ଗୋଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ଭତ୍ତଂ। ଭତ୍ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଯାଗୁପି ସଙ୍ଗହିତା।

ଦ୍ୱୀହାକାରେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ଆକାରଦ୍ୱଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଗଣନତୋ ୱା ସମୁଟ୍ଠାନତୋ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ପାଢଇଯଂ ଆଗତାତି ‘‘ଉପଚଯୋ ସନ୍ତତୀ’’ତି ଜାତିଂ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସାଯତନାନି ପଞ୍ଚଦସ ସୁଖୁମରୂପାନୀତି ଏୱଂ ରୂପକଣ୍ଡପାଢଇଯଂ (ଧ। ସ। ୬୬୬) ଆଗତା। ପଞ୍ଚୱୀସତି ରୂପକୋଟ୍ଠାସାତି ସଲକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍କରାଭାୱତୋ ରୂପଭାଗା। ରୂପକୋଟ୍ଠାସାତି ୱା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତ୍ୱା କଲାପଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ରୂପକଲାପା। କୋଟ୍ଠାସାତି ଚ ଅଂସା ଅୱଯୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଟ୍ଠନ୍ତି ୱା ସରୀରଂ, ତସ୍ସ ଅଂସା କେସାଦଯୋ କୋଟ୍ଠାସାତି ଅଞ୍ଞେପି ଅୱଯୱା କୋଟ୍ଠାସା ୱିଯ କୋଟ୍ଠାସା।

ସେୟ୍ୟଥାପୀତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ତତ୍ଥ ରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ରୂପଂ ସଲକ୍ଖଣତୋ ଞାଣେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ଅରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱାତି ତଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନେ ୱେଦନାଦିକେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ ଅରୂପନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା। ରୂପାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ପୁନ ତତ୍ଥ ଯଂ ରୂପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ରୂପଂ। ତଦଞ୍ଞଂ ଅରୂପଂ। ଉଭଯୱିନିମୁତ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି ଅତ୍ତା ୱା ଅତ୍ତନିଯଂ ୱାତି ଏୱଂ ରୂପାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦିନା ପଚ୍ଚଯେନ ସପଚ୍ଚଯନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା, ଅନିଚ୍ଚତାଦିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଯୋ କଲାପସମ୍ମସନାଦିକ୍କମେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ସୋ ନ ୱଡ୍ଢତୀତି ଯୋଜନା।

ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ ଏକସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚକ୍ଖାଯତନଂ, ସୋତାଯତନଂ, ଘାନାଯତନଂ, ଜିୱ୍ହାଯତନଂ, କାଯାଯତନଂ, ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଅଟ୍ଠୱିଧଂ କମ୍ମୱସେନ; କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଚିତ୍ତୱସେନାତି ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ ଏକସମୁଟ୍ଠାନଂ। ସଦ୍ଦାଯତନମେକଂ ଉତୁଚିତ୍ତୱସେନ ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନଂ। ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା, ମୁଦୁତା, କମ୍ମଞ୍ଞତାତି ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରୱସେନ ତିସମୁଟ୍ଠାନଂ। ରୂପାଯତନଂ,

ଗନ୍ଧାଯତନଂ, ରସାଯତନଂ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ, ଆକାସଧାତୁ, ଆପୋଧାତୁ, କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋତି ଏଓକଂ ରୂପଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରକମ୍ମଓସେନ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଉପଚଯୋ, ସନ୍ତତି, ଜରତା, ରୂପସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତାତି ଏଓକଂ ରୂପଂ ନ କୁତୋଚି ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ନ ଜାନାତି। ସମୁଟ୍ଠାନତୋ ରୂପଂ ଅଜାନନ୍ତୋତିଆଦୀସୁ ଓଉଙ୍କଂ ''ଗଣନତୋ ରୂପଂ ଅଜାନନ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ ଓୁଉନଯେନେଓ ଓେଦିତଙ୍କଂ।

କମ୍ମଲକ୍ଖଣୋତି ଅଓନା କତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତକମ୍ମଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମଲକ୍ଖଣୋ, ବାଲୋ। ଓୁଉଞ୍ହେତଂ – ''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖଓେ, ବାଲସ୍ସ ବାଲଲକ୍ଖଣାନି। କତମାନି ତୀଣି? ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ ହୋତି, ଦୁବ୍ଭାସିତଭାସୀ, ଦୁକ୍କଟକମ୍ମକାରୀ । ଇମାନି ଖୋ…ପେ… ଲକ୍ଖଣାନୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪୬; ଅ। ନି। ୩। ୩)। ଅଓନା କତଂ ସୁଚରିତକମ୍ମଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମଲକ୍ଖଣୋ, ପଣ୍ଡିତୋ। ଓୁଉମ୍ପି ଚେତଂ ''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖଓେ, ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣାନି। କତମାନି ତୀଣି? ସୁଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ ହୋତି, ସୁଭାସିତଭାସୀ, ସୁକତକମ୍ମକାରୀ। ଇମାନି ଖୋ…ପେ… ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣାନୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୨୫୩; ଅ। ନି। ୩।୩)। ତେନାହ ''କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ପଣ୍ଡିତବାଲଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି।

ବାଲେ ଓଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତେ ନ ସେଓତୀତି ଯଂ ବାଲପୁଗ୍ଗଲେ ଓଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତସେଓନଂ ଅତ୍ଥକାମେନ କାତଙ୍କଂ, ତଂ ନ କରୋତି। ତଥାଭୂତସ୍ସ ଚ ଅଯମାଦୀନଓୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ''ବାଲେ ଓଜ୍ଜେତ୍ୱା''ତିଆଦି ଓୁଉଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଭଗଓତା ''ଇଦଂ ଓୋ କପ୍ପତୀ''ତି ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, ତଦନୁଲୋମଞ୍ଚେ, ତଂ କପ୍ପିଯଂ। ଯଂ ''ଇଦଂ ଓୋ ନ କପ୍ପତୀ''ତି ପଟିକ୍ଖିଉଂ, ତଦନୁଲୋମଞ୍ଚେ, ତଂ ଅକପ୍ପିଯଂ। ଯଂ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଂ, ତଂ କୁସଲଂ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଂ ଅକୁସଲଂ। ତଦେଓ ସାଓଜ୍ଜଂ, କୁସଲଂ ଅନଓଜ୍ଜଂ। ଆପତ୍ତିତୋ ଆଦିତୋ ଦ୍ୱେ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ଗରୁକଂ, ତଦଞ୍ଞଂ ଲହୁକଂ। ଧମ୍ମତୋ ମହାସାଓଜ୍ଜଂ ଗରୁକଂ, ଅପ୍ପସାଓଜ୍ଜଂ ଲହୁକଂ। ସପ୍ପଟିକାରଂ ସତେକିଚ୍ଛଂ, ଅପ୍ପଟିକାରଂ ଅତେକିଚ୍ଛଂ। ଧମ୍ମତାନୁଗତଂ କାରଣଂ, ଇତରଂ ଅକାରଣଂ। ତଂ ଅଜାନନ୍ତୋତି କପ୍ପିଯାକପ୍ପିଯଂ, ଗରୁକ-ଲହୁକଂ, ସତେକିଚ୍ଛାତେକିଚ୍ଛଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ସୁଓିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। କୁସଲାକୁସଲଂ, ସାଓଜ୍ଜାନଓଜ୍ଜଂ, କାରଣାକାରଣଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଅକୁସଲତାଯ ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହମ୍ପି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, କୁତୋ ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଓଡ୍ଢନା। ତେନାହ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଓଡ୍ଢେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି।

ଗୋଓଣସଦିସେ ଅଓଭାଓେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ ମିଚ୍ଛାଓିତକ୍କା ଆସାଟିକା ଓିଯାତି ଆସାଟିକାତି ଆହ ''ଅକୁସଲଓିତକ୍କଂ ଆସାଟିକଂ ଅହାରେତ୍ୱା''ତି।

''ଗଣ୍ଡୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓେ, ପଞ୍ଚନ୍ନେତଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିଓଚନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୧୦୩; ଅ। ନି। ୮।୫୬; ୯।୧୫) ଓଚନତୋ ଛହି ଓଣମୁଖେହି ଓିସ୍ସନ୍ଦମାନଯୂସୋ ଗଣ୍ଡୋ ଓିଯ ପିଲୋତିକାଖଣ୍ଡେନ ଛଦ୍ୱାରେହି ଓିସ୍ସନ୍ଦମାନକିଲେସାସୁଚି ଅଓଭାଓଓଣୋ ସତିସଂଓରେନ ପିଦହିତଙ୍କୋ, ଅଯଂ ପନ ଏଓଂ ନ କରୋତୀତି ଆହ ''ଯଥା ସୋ ଗୋପାଲକୋ ଓଣଂ ନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତି, ଏଓଂ ସଂଓରଂ ନ ସମ୍ପାଦେତୀ''ତି।

ଯଥା ଧୂମୋ ଇନ୍ଧନଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସଣ୍ହୋ ସୁଖୁମୋ, ତଂ ତଂ ଓିଓରଂ ଅନୁପଓିସ୍ସ ବ୍ଯାପେନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ଡଂସମକସାଦିପରିସ୍ସଯଂ ଓିନୋଦେତି, ଅଗ୍ଗିଜାଲାସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ହୋତି, ଏଓଂ ଧମ୍ମଦେସନାଞାଣସ୍ସ ଇନ୍ଧନଭୂତଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମଜାତଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସଣ୍ହା ସୁଖୁମା ତଂ ତଂ ଖନ୍ଧନ୍ତରଂ ଆଯତନନ୍ତରଞ୍ଚ ଅନୁପଓିସ୍ସ ବ୍ଯାପେତି, ସତ୍ତାନଂ ମିଚ୍ଛାଓିତକ୍କାଦିପରିସ୍ସଯଂ ଓିନୋଦେତି, ଞାଣଗ୍ଗିଜାଲାସମୁଟ୍ଠାପନସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଧୂମୋ ଓିଯାତି ଧୂମୋତି ଆହ ''ଗୋପାଲକୋ ଧୂମଂ ଓିଯ ଧମ୍ମଦେସନାଧୂମଂ ନ କରୋତୀ''ତି। ଅଓନୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ କାତଙ୍କା ତଦନୁଚ୍ଛଓିକା ଧମ୍ମକଥା ଉପନିସିନ୍ନକକଥା। କତସ୍ସ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁମୋଦନକଥା ଅନୁମୋଦନା। ତତୋତି ଧମ୍ମକଥାଦୀନଂ ଅକରଣତୋ। ''ବହୁସ୍ସୁତୋ ଗୁଣଓାତି ନ ଜାନନ୍ତୀ''ତି କସ୍ମା ଓୁଉଂ? ନନୁ ଅଓନୋ ଜାନାପନତ୍ଥଂ ଧମ୍ମକଥାଦି ନ କାତଙ୍କମେଓାତି? ସଚ୍ଚଂ ନ କାତଙ୍କମେଓ, ସୁଦ୍ଧାସଯେନ ପନ ଧମ୍ମେ କଥିତେ ତସ୍ସ ଗୁଣଜାନନଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ଓୁଉଂ। ତେନାହ ଭଗଓା –

''ନାଭାସମାନଂ ଜାନନ୍ତି, ମିସ୍ସଂ ବାଲେହି ପଣ୍ଡିତଂ;

ଭାସଯେ ଜୋତଯେ ଧମ୍ମଂ, ପଗ୍ଗଣ୍ହେ ଇସିନଂ ଧଜ''ନ୍ତି।

ତରନ୍ତି ଓତରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ତିତ୍ଥଂ, ନଦିତଳାକାଦୀନଂ ନହାନପାନାଦିଅତ୍ଥଂ ଓତରଣଟ୍ଠାନଂ। ଯଥା ପନ ତଂ ଉଦକେନ ଓତିଣ୍ଣସତ୍ତାନଂ ସରୀରମଲଂ ପଓାହେତି, ପରିସ୍ସମଂ ଓିନୋଦେତି, ଓିସୁଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏଓଂ ବହୁସ୍ସୁତା ଅଓନୋ ସମୀପଂ ଓତିଣ୍ଣସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମୋଦକେନ ଚିତ୍ତମଲଂ ପଓାହେନ୍ତି, ପରିସ୍ସମଂ ଓିନୋଦେନ୍ତି, ଓିସୁଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ତିତ୍ଥଂ ଓିଯାତି ତିତ୍ଥଂ। ତେନାହ ''ତିତ୍ଥଭୂତେ ବହୁସ୍ସୁତଭିକ୍ଖୂ''ତି। ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ କଥଂ ରୋପେତଙ୍କନ୍ତି, ଭନ୍ତେ, ଇଦଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ କଥଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ରୋପେତଙ୍କୋ, କେନ ପକାରେନ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଓାଚକୋ ଜାତୋ। ''ନିରୂପେତଙ୍କ''ନ୍ତି ଓା

ପାଠୋ, ନିରୂପେତବ୍ବଂ ଅଯଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି କଥମେତ୍ଥ ନିରୁଳ୍ହାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ କୋ ଅତ୍ଥୋତି ସଦ୍ଦତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି ଇମସ୍ମିଂ ପାଳିପ୍ପଦେସେ। ପାଳିଇ କିଂ ୱଦତୀତି ଭାୱତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅତ୍ଥୋ କିଂ ଦୀପେତୀତି ଭାୱତ୍ଥଂ ୱା? ସଙ୍କେତତ୍ଥଂ ୱା। ନ ପରିପୁଚ୍ଛତୀତି ୱିମତିଚ୍ଛେଦନପୁଚ୍ଛାୱସେନ ସବ୍ବସୋ ପୁଚ୍ଛଂ ନ କରୋତି। ନ ପରିପଞ୍ହତୀତି ପରି ପରି ଅତ୍ତନୋ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛଂ ନ ଆଚିକ୍ଖତି, ନ ୱିଭାୱେତି। ତେନାହ ‘‘ନ ଜାନାପେତୀ’’ତି। ତେତି ବହୁସ୍ସୁତଭିକ୍ଖୂ। ୱିୱରଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭଜିତ୍ୱା କଥନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭାଜେତ୍ୱା ନ ଦେସେନ୍ତୀ’’ତି। ଅନୁତ୍ତାନୀକତନ୍ତି ଞାଣେନ ଅପାକଟୀକତଂ ଗୁଯ୍ହଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ। ନ ଉତ୍ତାନିଂ କରୋନ୍ତୀତି ସିନେରୁପାଦମୂଲେ ୱାଲିକଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ୱିଯ ପଥୱୀସନ୍ଧାରୋଦକଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଉତ୍ତାନଂ ନ କରୋନ୍ତି।

ଏୱଂ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ବହୁସ୍ସୁତା ‘‘ତିତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ପରିଯାଯତୋ। ଇଦାନି ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ‘‘ତିତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମୋ ହି ତରନ୍ତି ଓତରନ୍ତି ଏତେନ ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ତଳାକନ୍ତି ‘‘ତିତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ଭଗୱା ସୁମେଧଭୂତୋ –

‘‘ଏୱଂ କିଲେସମଲଧୋୱଂ, ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ ଅମତନ୍ତଳେ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ତଳାକଂ, ନ ଦୋସୋ ଅମତନ୍ତଳେ’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୧୪) –

ଧମ୍ମସ୍ସେୱ ନିବ୍ବାନସ୍ସୋତରଣତିତ୍ଥଭୂତସ୍ସ ଓତରଣାକାରଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଧମ୍ମତିତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ପୀତାପୀତନ୍ତି ଗୋଗଣେ ପୀତଂ ଅପୀତଞ୍ଚ ଗୋରୂପଂ ନ ଜାନାତି, ନ ୱିନ୍ଦତି। ଅୱିନ୍ଦନ୍ତୋ ହି ‘‘ନ ଲଭତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଆନିସଂସଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅୱିନ୍ଦନାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସୱନଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ।

ଅଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରୋତି ପଦଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅରିଯ’’ନ୍ତି। ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞାଯେନ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ହି ୱିପ୍ପଟିସେଧୋ ୱା। ଅରିଯସଦ୍ଦୋ ୱା ନିଦ୍ଦୋସପରିଯାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକନ୍ତି ଚ ୱିସୁଂ ଏକଜ୍ଝଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ଉପାଦାଯ ଗହେତବ୍ବଂ, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗତା ବାହୁଲ୍ଲତୋ ଚ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସତ୍ତଙ୍ଗସ୍ସପି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି।

ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେତିଆଦୀସୁ ଅୱିସେସେନ ସତିପଟ୍ଠାନା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ସତିପଟ୍ଠାନା ଲୋକିଯା, ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ‘‘ଇମେ ଲୋକିଯା, ଇମେ ଲୋକୁତ୍ତରା’’ତି ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି।

ଅନୱସେସଂ ଦୁହତୀତି ପଟିଗ୍ଗହଣେ ମତ୍ତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଦାଯକେ ସଦ୍ଧାହାନିଯା, କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯହାନିଯା ଅନୱସେସଂ ଦୁହତି। ୱାଚାଯ ଅଭିହାରୋ ୱାଚାଭିହାରୋ। ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଭିହାରୋ ପଚ୍ଚଯାଭିହାରୋ।

‘‘ଇମେଅମ୍ହେସୁ ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରଂ ନ କରୋନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ନୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେସୁ ପିତୁପେମସ୍ସ ଅନୁପଟ୍ଠାପନତୋ, ତେନ ଚ ସିକ୍ଖାଗାରୱତାଭାୱଦୀପନେନ ସଙ୍ଗହସ୍ସ ଅଭାଜନଭାୱଂ, ତେନ ଥେରାନଂ ତେସୁ ଅନୁଗ୍ଗହାଭାୱଂ। ନ ହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସାସନେ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତା ଅନନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବେ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନିରତ୍ଥକଂ ୱା ଅନୁଗ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନୱକେ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦି। ଧମ୍ମକଥାବନ୍ଧନ୍ତି ପୱେଣିଆଗତଂ ପକିଣ୍ଣକଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ। ସଚ୍ଚସତ୍ତପ୍ପଟିସନ୍ଧିପଚ୍ଚଯାକାରପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତାଦୀପନଂ ଗୁଳ୍ହଗନ୍ଥଂ। ୱୁତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୱସେନାତି ‘‘ନ ରୂପଞ୍ଞୂ’’ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିସେଧସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଅଗ୍ଗହଣୱସେନ। ଯୋଜେତ୍ୱାତି ‘‘ରୂପଞ୍ଞୂ ହୋତୀତି ଗଣନତୋ ୱା ୱଣ୍ଣତୋ ୱା ରୂପଂ ଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ତସ୍ସ ଗୋଗଣୋପି ନ ପରିହାଯତି, ପଞ୍ଚଗୋରସପରିଭୋଗତୋପି ନ ପରିବାହିରୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଚ ଅତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱା। ୱେଦିତବ୍ବୋତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପଦେ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଗୋପାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଏକାଦସକନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥପଦଵଣ୍ଣନା।

ନିଗମନକଥାଵଣ୍ଣନା

ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯସାରନ୍ତି ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରମହାଅଟ୍ଠକଥାଯ ସାରଂ। ଏକୂନସଟ୍ଠିମତ୍ତୋତି ଥୋକଂ ଊନଭାଵତୋ ମତ୍ତସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ମୂଲଟ୍ଠକଥାସାରନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତଅଙ୍ଗୁତ୍ତରମହାଅଟ୍ଠକଥାଯ ସାରମେଵ ଅନୁନିଗମଵସେନ ଵଦତି। ଅଥ ଵା ମୂଲଟ୍ଠକଥାସାରନ୍ତି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାସୁ ଅତ୍ଥସାରଂ। ତେନେଦଂ ଦସ୍ସେତି – ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରମହାଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅତ୍ଥସାରଂ ଆଦାଯ ଇମଂ ମନୋରଥପୂରଣିଂ କରୋନ୍ତୋ ସେସମହାନିକାଯାନମ୍ପି ମୂଲଟ୍ଠକଥାସୁ ଇଧ ଵିନିଯୋଗକ୍ଖମଂ ଅତ୍ଥସାରଂ ଆଦାଯ ଏଵମକାସିନ୍ତି। ମହାଵିହାରାଧିଵାସୀନନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ ''ମହାଵିହାରାଧିଵାସୀନଂ ସମଯଂ ପକାସଯନ୍ତୀ, ମହାଵିହାରାଧିଵାସୀନଂ ମୂଲଟ୍ଠକଥାସାରଂ ଆଦାଯା''ତି। ତେନାତି ପୁଞ୍ଞେନ। ହୋତୁ ସବ୍ବୋ ସୁଖୀ ଲୋକୋତି କାମାଵଚରାଦିଵିଭାଗୋ ସବ୍ବୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ଯଥାରହଂ ବୋଧିତ୍ତଯାଧିଗମଵସେନ ସମ୍ପତ୍ତେନ ନିବ୍ବାନସୁଖେନ ସୁଖୀ ସୁଖିତୋ ହୋତୂତି ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ସୁଖାଧିଗମାଯ ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପରିଣାମେତି।

ଏତ୍ତାଵତା ସମତ୍ତାଵ, ସବ୍ବସୋ ଵଣ୍ଣନା ଅଯଂ;

ଵୀସତିଯା ସହସ୍ସେହି, ଗନ୍ଥେହି ପରିମାଣତୋ।

ପୋରାଣାନଂ କଥାମଗ୍ଗ-ସାରମେତ୍ଥ ଯତୋ ଠିତଂ;

ତସ୍ମା ସାରତ୍ଥମଞ୍ଜୂସା, ଇତି ନାମେନ ଵିସ୍ସୁତା।

ଅଜ୍ଝେସିତୋ ନରିନ୍ଦେନ, ସୋହଂ ପରକ୍କମବାହୁନା;

ସଦ୍ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିକାମେନ, ସାସନୁଜ୍ଜୋତକାରିନା।

ତେନେଵ କାରିତେ ରମ୍ମେ, ପାସାଦସତମଣ୍ଡିତେ;

ନାନାଦୁମଗଣାକିଣ୍ଣେ, ଭାଵନାଭିରତାଲଯେ।

ସୀତଲୂଦକସମ୍ପନ୍ନେ , ଵସଂ ଜେତଵନେ ଇମଂ;

ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ, ଅକାସିଂ ସାଧୁସମ୍ମତଂ।

ଯଂ ସିଦ୍ଧଂ ଇମିନା ପୁଞ୍ଞଂ, ଯଂ ଚଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ ମଯା;

ଏତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ, ଦୁତିଯେ ଅତ୍ତସମ୍ଭଵେ।

ତାଵତିଂସେ ପମୋଦେନ୍ତୋ, ସୀଲାଚାରଗୁଣେ ରତୋ;

ଅଲଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚକାମେସୁ, ପତ୍ଵାନ ପଠମଂ ଫଲଂ।

ଅନ୍ତିମେ ଅତ୍ତଭାଵମ୍ହି, ମେତ୍ତେଯ୍ୟଂ ମୁନିପୁଙ୍ଗଵଂ;

ଲୋକଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲଂ ନାଥଂ, ସବ୍ବସତ୍ତହିତେ ରତଂ।

ଦିସ୍ଵାନ ତସ୍ସ ଧୀରସ୍ସ, ସୁତ୍ଵା ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନଂ;

ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଫଲଂ ଅଗ୍ଗଂ, ସୋଭେନ୍ତୁଂ ଜିନସାସନଂ।

ସଦା ରକ୍ଖନ୍ତୁ ରାଜାନୋ, ଧମ୍ମେନେୱ ଇମଂ ପଜଂ;

ନିରତା ପୁଞ୍ଞ୍ଞକମ୍ମେସୁ, ଜୋତେନ୍ତୁ ଜିନସାସନଂ।

ଇମେ ଚ ପାଣିନୋ ସବ୍ବେ, ସବ୍ବଦା ନିରୁପଦ୍ଦୱା;

ନିଚ୍ଚଂ କଲ୍ୟାଣସଙ୍କପ୍ପା, ପପ୍ପୋନ୍ତୁ ଅମତଂ ପଦନ୍ତି।

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟୀକା ସମତ୍ତା।